

ხელისუფლება და საზოგადოება № 2(46) 2018

სამეცნიერო ჟურნალი „ხელისუფლება და საზოგადოება
(ისტორია, თეორია, პრაქტიკა)“

Scientific magazine

“AUTHORITY AND SOCIETY”

(History, Theory, Practice)“

Научный журнал “ВЛАСТЬ И ОБЩЕСТВО

(История, Теория, Практика)“

№ 2 (46) 2018

ღია დიპლომატიის ასოციაციის

სამეცნიერო ჟურნალი

**Scientific magazine of
The Open Diplomacy Association**

Научный журнал

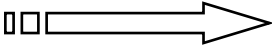
АССОЦИАЦИИ ОТКРЫТОЙ ДИПЛОМАТИИ

ISSN 1512-374X

ჟურნალი დაარსებულია 2005 წელს საქართველოს ტექნიკური
უნივერსიტეტის სახელმწიფო მართვის კათედრის მიერ

UDC 378(479.22)(051.2)

ბ. 402

სარედაქციო კოლეგია:

შოთა დოღონაძე	მთავარი რედაქტორი
ოთარ ქოჩორაძე	მთავარი რედაქტორის მოადგილე
ოთარ ბალათურია	პასუხისმგებელი მდივანი

ნანა ავალიანი, რუდიგერ ანდრესენი, მეუფე აბრამი (გარმელია), ევგენი ბარათაშვილი, გიორგი ბალათურია, ოთარ ბალათურია, რასა ბელოკაიტე, ანასტასია განიჩი, იური გორიცი, ვახტანგ გურული, ქეთო დავითაია, შოთა დოღონაძე, ელუნ დრაკე, ჰარალდ ვერტიცი, გენადი იაშვილი, სერჯო კამიზი, რიჩარდ მასი, მიხაილო მედვიდი, როინ მეტრეველი, იოშიკა მიცუი, ბადრი ნაკაშიძე, ლიზავეტა ჟახანიანი, ბუდი ნურანი რუჩჯანა, რამონ პიეტრო-სუარესი, გერტ სურმიულენი, ქეთი ქოქრაშვილი, ოთარ ქოჩორაძე, რუსუდან ქუთათელაძე, მაია ჩხეიძე, ვიჩესლავ მიუნდიუკი, ია ხუბაშვილი. ენდრიუ ლენუქს ჰარდინგსი.

ჟურნალი ხელმძღვანელობს თავისუფალი პრესის პრინციპებით. გამოქვეყნებული მასალების სიზუსტეზე პასუხისმგებელია ავტორი. გამოქვეყნებული მასალები გამოხატავს მხოლოდ ავტორთა პოზიციას და შესაძლოა არ ემთხვეოდეს რედაქციის შეხედულებებს.

რედაქციის მისამართი:

საქართველო, თბილისი, 0175, კოსტავას ქ. 77, VI კორპუსი,
I სართული, ტელ. 236-45-14,
77 Kostava st., 0175 Tbilisi, Georgia.
Tel. [+995 32] 2364514

e-mail: geoandependip@yahoo.com

გარეკანის გაფორმება: დავით ბალათურია

ჟურნალი გამოდის კვარტალში ერთხელ, 4 ნომერი წელიწადში
ჟურნალის ელექტრონული ვერსია განთავსებულია ვებგვერდზე:

<http://odageorgia.ge/?page=gamocemebi>

ჟურნალის რეფერირებული მასალა განთავსებულია

საერთაშორისო სამეცნიერო ელექტრონულ ბიბლიოთეკაში:

<http://www.eLIBRARY.ru>

ს ა რ ე ვ ი

საჯარო მმართველობის პრაქტიკა

თამთა მეგრელიშვილი პოლიტიკური კულტურის თანამედროვე არსი და განზომილება-----	5
Елена Покогодная УПРАВЛЕНИЕ ИЗМЕНЕНИЯМИ ДЛЯ СОЗДАНИЯ ВЫСОКОЭФФЕКТИВНЫХ ПУБЛИЧНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ-----	12
გიორგი ქობიშვილი საზოგადოებრივი აზრი, როგორც მოქალაქეთა აქტივობის განვითარების უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი-----	21
Igor Вашенко, Єгор Вашенко ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ-----	31
გიორგი კირვალაძე სოციალური ტექნოლოგიები სახელმწიფო სერვისების განვითარების სფეროში-----	42
სალომე გუმბერაძე, ოთარ ქოჩორაძე საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და საზღვარგარეთის ქვეყნების კიბერუმიშრობის პოლიტიკა-----	47
სამართალი	
თამარ მამნიაშვილი სახელმწიფო მართვის ეფექტიანობის სამართლებრივი უზრუნველყოფის გზები და მექანიზმები-----	55
Елена Салненко РЕАЛИЗАЦИЯ НАРОДОВЛАСТІЯ КАК СПОСОБ РАЗРЕШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ МЕЖДУ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ И ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТЬЮ В УКРАИНЕ-----	71
ხატია ქუქჩიშვილი სახელმწიფოს პოზიტიური და ნეგატიური ვალდებულებები და საჯარო მმართველობა-----	84
Станислав Мозоль ХАРАКТЕРИСТИКА СУЩЕСТВУЮЩИХ МОДЕЛЕЙ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ-----	90
თამაზ თოდრაძე საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის კონსტიტუციური მოწყობა-----	100

Сергей Пономарев ОСОБЕННОСТИ И НАПРАВЛЕНИЯ РЕФОРМИРОВАНИЯ СЕКТОРА БЕЗОПАСНОСТИ И ОБОРОНЫ УКРАИНЫ-----	106
Михаил Завальный ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ НЕГОСУДАРСТВЕННОЙ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ-----	115
სახელმწიფო და რელიგია	
Костянтин Тетерятников ТРУДОВА ЕТИКА ПОСТРАДЯНСЬКИХ ПРОТЕСТАНТИВ-----	125
Віталій Станкевич ДЖЕРЕЛА НОВОЗАВІТНОГО ІДЕАЛУ УЧНІВСТВА У ДАВНІЙ ЄВРЕЙСЬКІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ СВІТОГЛЯДУ АПСТОЛА ПАВЛА-----	138
Віталій Хромець ПРОТОБОГОСЛОВСЬКА ОСВІТА: ОГЛАСИТЕЛЬНІ УЧИЛИЩА, ШКОЛИ ПРИ АРХІЄРЕЙСЬКИХ ДОМАХ ТА МОНАСТІРЯХ-----	150
საზოგადოება	
ნინა ხატიაშვილი, ოთარ ქოჩორაძე თანამედროვე ქართული სახელმწიფოს სულიერი უსაფრთხოება---	156
დარიკო ხვედელიძე დივერგენტული აზროვნება და მისი როლი განათლების სისტემაში	163
თამაზ თოდრაძე, გიორგი ქოჩიშვილი აქტიური სამოქალაქო ქმედებები, როგორც საზოგადოებრივი აზრის მომწიფების შედეგი-----	171
პრაქტიკა	
გარი გუნია, ზიზი სვანიძე საქართველოს შავიზღვისპირა საკურორტო რაიონების ატმოსფეროს ფონური დაბინძურების შეფასების საკითხებისთვის--	176
Александр Колесниченко ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ДЕКОМПРЕССИЯ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ, КАК ЭТАП РЕАДАПТАЦИИ К ЖИЗНИ В ОБЩЕСТВЕ-----	188
დარიკო ხვედელიძე ინკლუზიური განათლების მიდგომების/პრინციპების დანერგვა სკოლის დონეზე-----	198
Олександр Гегечкори, Людмила Непіненко ГУМАНІтарНА ОСВІТА ОФІЦЕРСЬКИХ КАДРІВ ТА ЇЇ НОВІ ПАРАДИГМИ-----	207

საჯარო მმართველობის პრაქტიკა

თამთა მეგრელიშვილი

პოლიტიკური კულტურის თანამედროვე არსი და განზომილება

პოლიტიკური კულტურის განვითარება და დემოკრატიულობის დონე ურთიერთდამოკიდებული მოვლენებია. აქედან გამომდინარე პოლიტიკური კულტურის დაბალი დონე ქვეყანაში დემოკრატიის განვითარებას უშლის ხელს. საქართველოში პოლიტიკური კულტურა სუსტია და ეს გამოწვეულია პარტიების იდეოლოგიური სისუსტით, მოსახლეობის პოლიტიკური გაუნათლებლობით და მედიის არაჯანსაღი ფუნქციონირებით, თუმცა იმის თქმაც შეიძლება რომ საქართველო როგორც დემოკრატიის ასევე პოლიტიკური კულტურის განვითარების გზაზე დგას და ამ ფონზე ორმაგად საჭიროა გავიაზროთ პოლიტიკური კულტურის მნიშვნელობა, მოქმედების არეალი და არსებული გამოწვევები.

საკვანძო სიტყვები: პოლიტიკა, პოლიტიკური კულტურა, შიდაპარტიული მექანიზმი - კვოტირების სისტემა.

ტერმინი პოლიტიკური კულტურა პირველად გვხვდება XVIII ს-ში გერმანელი განმანათლებლის ი.ჰერდერის შრომებში, ხოლო მისი მეცნიერული ცნება, როგორც პოლიტიკური სისტემის შემადგენელი ნაწილისა, შემოიტანა ამერიკელმა პოლიტოლოგმა გ. ალმონდმა 1956 წელს დაწერილ სტატიაში “შედარებითი პოლიტიკური სისტემები”. [1] პოლიტიკური კულტურა, როგორც ტერმინი აღნიშნავს საზოგადოების პოლიტიკური ქცევის მოდელს, პოლიტიკურ ინსტიტუციებზე ორიენტაციების ერთობლიობას, სულიერი კულტურის ორგანულ ნაწილს და იგი გახლავთ პოლიტიკური სისტემის აუცილებელი ელემენტი. კულტურა არა მხოლოდ აყალიბებს საზოგადოების წევრთა სახეს, არამედ აკონტროლებს კიდეც მათ მოქმედებებსაც. კულტურის გარეშე ადამიანები ორიენტირების უნარს მოკლბულნი აღმოჩნდებოდნენ, ხოლო მათი მოქმედებები პრაქტიკულად უმართავი, უსაზრისო ქცევებისა და შეკავებულ ემოციათა ნამდვილი ქაოსი იქნებოდა.

”პოლიტიკური კულტურა” - ესაა მიდგომათა, გრძნობათა და წარმოდგენათა ერთობლიობა, რომელიც აწესებს პოლიტიკურ პროცესს, იძლევა საფუძველმდებელ, ამოსავალ ვარაუდებსა და დამუშებებს, რომელიც განსაზღვრავს მოქმედებათა მიმართულებას პოლიტიკურ სისტემაში. იგი მოიცავს როგორც პოლიტიკურ იდეალებს, ისე პოლიტიკური ცხოვრების მათორიენტირებელ ნორმებსაც. ამერიკელი პოლიტოლოგები ალმონდი და ვერბა (1989) ერთმანეთისაგან სამი სახის პოლიტიკურ კულტურას განასხვავებენ კოგნიტურ, ემოციონალურსა და შეფასებითს.[2]

ამ განსაზღვრებათა მიხედვით პოლიტიკური კულტურა ეს არის წარმოდგენათა სისტემა, რომელიც გვეხმარება გავიგოთ კავშირი ფორმალურ ინსტიტუციონალურ წყობასა და ფაქტობრივ საზოგადოებრივ ქმედებას შორის. ამგვარად, პოლიტიკური კულტურა ესაა პოლიტიკაში ფსიქოლოგიურ და სუბიექტურ განზომილებათა გამოვლენა აგრეგირების ფორმით”.[3]

ლ. პაისა და ს. ვერბას აზრით “პოლიტიკური კულტურა ახალი ტერმინია, რომელიც გვეხმარება უფრო ნათლად და სისტემური ფორმით გავიგოთ ისეთი ფენომენები, როგორიცაა: პოლიტიკური იდეოლოგია, ეროვნული ხასიათი და გონი, ეროვნული პოლიტიკური ფსიქოლოგია და ერის (ხალხის) ფუნდამენტური ღირებულებები”. [4]

საყურადღებოა როუზისა და დოგანის მიერ მოცემული განსაზღვრებაც: ”წარმოდგენა პოლიტიკური კულტურის შესახებ - ესაა იმ ღირებულებათა, ემოციათა და წარმოდგენათა აღნიშვნის უმოკლესი გზა, რომელიც ასაზრისიანებენ პოლიტიკურ ცხოვრებას... [5] მათი ერთობლიობა არის ქვეყნის პოლიტიკური კულტურა.

ადგილობრივ პოლიტიკურ კულტურასთან გვაქვს საქმე როცა მოსახლეობას არ გააჩნია ორიენტაციები არცერთი პოლიტიკური ობიექტის მიმართ.

ქვეშევრდომულ პოლიტიკურ კულტურის შემთხვევაში ინდივიდებს გააჩნიათ ორიენტაციები ზოგადად სისტემისა და გამოძავალი პროცესების, მაგრამ არა შემავალი პროცესებისა და საკუთარი თავის, როგორც აქტიური მოქმედი პირის მიმართ.

მონაწილეობით პოლიტიკურ კულტურაში კი, ვხვდებით ორიენტაციებს ოთხივე ობიექტის მიმართ.

მოცემული კრიტერიუმებით საქართველოზე მსჯელობისას იკვეთება რომ ადგილობრივი პოლიტიკური კულტურა საქართველოში არსებობს თუმცა შედარებით მცირე ნაწილში არის გავრცელებული. რაც შეეხება ქვეშევრდომულ და მონაწილეობით პოლიტიკურ კულტურას საქართველოში ზოგადად სისტემის მიმართ ორიენტაციების თვალსაზრისით, შეიძლება ითქვას, რომ უმრავლესობას გარკვეული ორიენტაციები გააჩნია, მაგალითად მოსახლეობისათვის მისაღებია საქართველოს გაწევრიანება ნატოსა და ევროკავშირში, დიდ ნაწილს ჩამოყალიბებული აქვს წარმოდგენა იმის შესახებ, თუ ვინ არის საქართველოს მთავარი მტერი და მეგობარი. შემავალი პროცესების მიმართ ორიენტაციების თვალსაზრისით, აღსანიშნავია, რომ მოსახლეობის დიდი ნაწილი მიიჩნევს, რომ მათ უფლება აქვთ თავისუფლად თქვან, რასაც ფიქრობენ და ემხრობიან ხალხის მიერ მთავრობის წინააღმდეგ გამართულ აქციებში მონაწილეობის მიღებას. ასევე, დიდი უმრავლესობა გამოხატავს არჩევნებში მონაწილეობის მიმართ მზაობას ანუ საქართველოში მოსახლეობის უმრავლესობას გარკვეული ორიენტაციები გააჩნია შემავალი პროცესების მიმართ, მაგრამ მათი მონაწილეობის ხარისხი და პოლიტიკური კულტურა ძალიან დაბალია, რაც მრავალ ფაქტორს შეიძლება უკავშირდებოდეს, მათ შორის ნდობის დაბალ მაჩვენებლებს არსებული ინსტიტუტების მიმართ, თუ დააკვირდებით შენიშნავთ რომ მოსახლეობის დიდი ნაწილი ელოდება მხსნელს და მთავრობას მიაწერს მშობლის როლს, რაც თავად მოქალაქის პასიურ როლს უსვამს ხაზს, ხოლო მეორე ნაწილი უპირატესობას მთავრობის, როგორც დაქირავებულის როლს ანიჭებს, რაც მოქალაქისაგან მეტ ჩართულობასა და პროაქტიულობას მოითხოვს მაგრამ სრულყოფილად არც ეს გვაქვს სახეზე. საქართველოში ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურაა გავრცელებული, ვიდრე მონაწილეობითი, არადა სასიცოცხლოდ აუცილებელია მონაწილეობითი პოლიტიკური კულტურის დონის აწევა ამისთვის კი საჭიროა შეიცვალოს ინდივიდების წარმოდგენები პოლიტიკურ პროცესში საკუთარი როლის შესახებ. მოსახლეობის უმრავლესობას ჩამოყალიბებული აქვს შეხედულებები პოლიტიკური სისტემის სხვადასხვა ობიექტების მიმართ, თუმცა როდესაც საქმე პოლიტიკურ პროცესში მონაწილეობას ეხება, ინდივიდების უმრავლესობა პასიურ პოზიციას ირჩევს.

ვფიქრობთ რომ დემოკრატიის სტაბილური განვითარებისათვის აუცილებელია, მოსახლეობაში გავრცელებული იყოს სამოქალაქო კულტურა. საქართველოში დამკვიდრებული ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურა დამღუპველია რადგან დემოკრატიის სტაბილური განვითარებისათვის საჭიროა, რომ მოქალაქეები აქტიურები იყვნენ და ხელისუფლებამ იცოდეს, რომ უკმაყოფილების შემთხვევაში, ხალხის მხრიდან კოორდინირებულ და მიზანმიმართულ ქმედებებს ექნება ადგილი. გარდა პოლიტიკურ პროცესებში საკუთარი როლის დაკნინებისა საქართველოს მოსახლეობის წინაშე ასევე ღირებულებების გამოწვევებიც დგას. ჩვენ თითქოს მხარს ვუჭერთ დემოკრატიას, სიტყვის თავისუფლებას, სამართლიან არჩევნებს და ა.შ. თუმცა გვახასიათებს მატერიალისტური და მეტ-ნაკლებად კონსერვატიული შეხედულებებიც ამიტომ დღევანდელი რეალობა და საქართველოში არსებული დომინანტური პოლიტიკური კულტურა არ ქმნის საკმარის საფუძველს დემოკრატიის სტაბილური განვითარებისათვის. იმისათვის, რომ სახელმწიფომ დასახულ მიზანს მიაღწიოს და განხორციელებულმა რეფორმებმა და ინსტიტუციურმა ცვლილებებმა შესაბამისი შედეგები გამოიღონ, აუცილებელია, მოსახლეობის წარმოდგენებსა და დამოკიდებულებებზე მუშაობა. განსაკუთრებულ ყურადღებას კი მოქალაქის, როგორც პოლიტიკური მოქმედი პირის როლი საჭიროებს. დაბალ პოლიტიკურ კულტურაზე მეტყველებს ქალთა დისკრიმინაცია და პოლიტიკიდან მათი გამიჯვნა, რადგან მათაც ისეთივე უფლებები აქვთ როგორც მამაკაცებს, მათაც შეიძლება ჰყავდეთ იმდენივე მხარდამჭერი რამდენიც სხვას. პოლიტიკური კულტურის აუცილებელი პირობაა ხელისუფლების მხრიდან საზოგადოების აქტიური ჩართულობა პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებში გარდა პლემბისციტებისა და რეფერენდუმებისა აუცილებელია თუნდაც მცირე მანძილზე დაფიქსირებული აზრის შეძლებისდაგვარად მოსმენა და გათვალისწინება. პოლიტიკური კულტურისათვის აუცილებელია ხშირი დებატების გამართვა და არაცალსახად გადაწყვეტილებების მიღება. ხოლო ნებისმიერ პოლიტიკოსს უნდა ესმოდეს რომ ის ხალხზეა დამოკიდებული, რომ მის ინტერესს წარმოადგენს და პასუხისმგებელიც სწორედ მათ წინაშეა. ყოველგვარი გაუცხოება

და რადიკალური გამიჯვნა საზოგადოებისა და მისი წარმომადგენლისა მიანიშნებს იმაზე რომ ქვეყანაში ვერც საზოგადოება და ვერც არჩეული პოლიტიკოსი ერთმანეთის მიმართ პასუხისმგებლობას ვერ გრძნობს, ეს კი ქვეყნისთვის დამლუპველია.

საზოგადოება, რომელშიც ქალის როლი სათანადოდ არ არის დაფასებული, ჰარმონიულად ვერ განვითარდება. ქალების მდგომარეობა ქვეყანაში შეიძლება ლაკმუსის ქაღალდს შევადაროთ, რომელიც გამოავლენს მამაკაცთა და ქალთა სოციალური თანაარსებობისა და ნამდვილი ცივილიზებულობის ხარისხს. თუ არ გადაიხედება ტრადიციად ქცეული არასწორი მიდგომები ოჯახსი და ოჯახს გარეთ ქალთა პოლიტიკური საქმიანობის მდგომარეობა არ შეიცვლება, დემოკრატიული საზოგადოება, რომელსაც ჩვენ ვაშენებთ იქნება დემოკრატია ქალების გარეშე და არა ქალებისათვის. პოლიტიკური ცხოვრება ქალებისთვის კიდევ დიდხანს დარჩება მეორეხარისხოვანი და უცხო. უნდა გვესმოდეს რომ არსებული სუბიექტური თუ ობიექტური დამოკიდებულებებიდა ამ ფონზე არსებული გენდერული უთანასწორობა პოლიტიკურ სფეროში წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე დიდ არსებით დაბრკოლებას დემოკრატიული განვითარების გზაზე. აუცილებელია ქვეყანაში არსებულმა პარტიებმა დახვეწონ რეკრუტმენტი, შიდა მობილობისა და დაწინაურების წესები დააფუძნონ ის კომპეტენციებსა და უნარებს, შესაბამისად აღიარონ ქალების კომპეტენტურობა და საქმისადმი პასუხისმგებლობა. არსებული გამოწვევების ფონზე უპრიანია შეიქმნას შიდაპარტიული მექანიზმი, კვოტირების სიტემა რომელიც შესაძლებლობას მისცემს ქალებს გამჭვირვალე ჭერს მიღმაც წარმოაჩინონ პოლიტიკაში მათი საჭიროება.

ლიტერატურა:

References:

1. samoqalaqo ganaTlebis leqsikoni politikuri kultura <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=6&t=5791>
2. Almond, G., & Verba, S. (1989). The Civic Culture Revisited. Newbury Park, Calif: Sage Publications. https://scholar.princeton.edu/sites/default/files/tpavone/files/almond_verba-the_civic_culture_revisited_summary.pdf

3. politikuri kultura da socializacia.

<http://socium.ge/downloads/politikurisociologia/politikuri-kultura-da-socializacia.pdf>

4. politikuri kultura da socializacia.

<http://socium.ge/downloads/politikurisociologia/politikuri-kultura-da-socializacia.pdf>

5. politikuri kultura da socializacia.

<http://socium.ge/downloads/politikurisociologia/politikuri-kultura-da-socializacia.pdf>

რეცენზენტი: ასისტენტ-პროფესორი ბესო შერაზადაშვილი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Tamta Megrelishvili

THE ESSENCE AND IMPORTANCE OF POLITICAL CULTURE

Summary

The development of political culture and the level of democracy are quite interdependent issues. Consequently, the low level of political culture prevents development of democracy in the country. Georgia's political culture is very weak, that is caused by the ideological weakness of the political Parties, lack of education in the population and unhealthy operations of media, but we can also say that Georgia faces development of democracy and political culture as well and on this background it is important to realize the importance of political culture, its scope and current challenges.

Keywords: politics, political culture, inter-party mechanism - quoting system.

Reviewer: Assistant-Professor Beso Sherazadashvili, Georgian Technical University.

Тамта Мегрелишвили

СУТЬ И ЗНАЧЕНИЕ СОВРЕМЕННОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Резюме

Уровень развития и демократичности политической культуры – взаимосвязанные явления. Исходя из этого, низкий уровень политической культуры препятствует развитию демократии в стране.

В Грузии политическая культура слабая, что вызвано идеологической слабостью партий, политической необразованностью населения и нездоровым функционированием медиа, однако, можно сказать, что Грузии стоит как на пути демократии, так и развития политической культуры и на этом фоне вдвойне необходимым является осмысление политической культуры, ареала действия и имеющихся вызовов.

Ключевые слова: политика, политическая культура, внутрипартийный механизм – система квотирования.

Рецензент: Ассистент-профессор Бесо Шеразадашвили, Грузинский Технический Университет.

УДК: 35.071.2

Елена Покоłodная
**УПРАВЛЕНИЕ ИЗМЕНЕНИЯМИ ДЛЯ СОЗДАНИЯ
ВЫСОКОЭФФЕКТИВНЫХ ПУБЛИЧНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ**

В статье рассмотрены роль и значение управления изменениями для создания высокоэффективных публичных организаций. Определяются основные типы изменений, которые необходимы для этого, проблемы и предпосылки преобразования публичных организаций в высокоэффективные организации.

Ключевые слова: *публичное управление, публичный сектор, публичные организации, управление изменениями, преобразования.*

Повышение эффективности публичной организации может носить кратковременный, непостоянный характер и сменяться ее понижением. Констатировать же устойчивую тенденцию повышения эффективности можно лишь в случае коренного изменения самой организации, преобразования ее в высокоэффективную посредством применения подходов и инструментов управления изменениями.

Термин высокоэффективные организации, получивший широкое распространение в последние десятилетия [2; 3; 4; 5] применительно к публичному сектору зачастую вызывает непонимание.

Что же такое высокоэффективные организации и чем они отличаются от традиционных? Высокоэффективные организации – это те, сотрудники которых производят необходимые товары или оказывают необходимые услуги более высокого качества при том же или меньшем количестве ресурсов. Их (сотрудников) производительность и качество работы улучшается непрерывно, изо дня в день, от недели к неделе, из года в год [5].

Приведенное определение требует нескольких пояснений. Во-первых, все процессы, происходящие в высокоэффективных организациях и, прежде всего, процессы преобразования и изменения, сосредоточены вокруг людей, сфокусированы на них, причем это касается как людей внутри организации (сотрудников), так и вне ее (клиентов). Конечно, осуществление процессов преобразования, изменения невозможно без соответствующих технологий и методов, но в данном случае они вторичны по отношению к людям, являясь лишь вспомогательными инструментами.

Во-вторых, понятие высокоэффективная организация, в принципе, не обязательно должно совпадать с понятием организационная единица, – оно может быть как уже, т.е. касаться отдельных групп

сотрудников внутри организационной единицы, работающих вместе над решением общей задачи, так и шире, т.е. объединять несколько организационных единиц (или подразделения различных организаций), выполняющих общую задачу.

В-третьих, понятие необходимые товары и услуги соотносится с выполнением основной задачи, которая заключается в получении действительно значимых с точки зрения потребителей результатов.

В-четвертых, высокоэффективные организации способны достигать необходимых результатов и не снижать качества работы при уменьшении количества ресурсов.

Наконец, высокоэффективные организации динамичны, в них постоянно происходят процессы преобразования и изменения, адекватные изменяющейся внешней среде. Соответственно, и сотрудники этих организаций постоянно совершенствуются, растут в профессиональном отношении.

Итак, какими же основными характеристиками должны обладать высокоэффективные организации, которые бы качественно отличали их традиционных организаций, какими принципами они должны руководствоваться в своей деятельности? Высокоэффективные организации:

- формируют свою структуру исходя из целей и задач своей деятельности;
- реструктуризируют свою деятельность с целью максимального удовлетворения потребностей клиента;
- постоянно поддерживают и развивают связь с внешней средой;
- являются гибкими, быстро приспосабливаются к новым условиям;
- конкурентоспособны;
- мотивируют и вдохновляют сотрудников на эффективную работу.

Остановимся подробнее на каждой из указанных характеристик.

Высокоэффективные организации формируют свою структуру исходя из целей и задач своей деятельности. Высокоэффективные организации (в отличие от традиционных) сначала определяют основные цели и задачи своей деятельности, и лишь затем формируют свою структуру. При этом:

- 1) цели и задачи соотносятся с потребностями клиентов (и других реципиентов);
- 2) разрабатываются критерии оценки успешности выполнения задач и качества работы.

Высокоэффективные организации реструктуризируют свою деятельность с целью максимального удовлетворения потребностей клиентов. Для рассматриваемых нами организаций высокая эффективность, прежде всего, означает удовлетворение потребностей клиента. Поэтому они сосредоточены в своей деятельности скорее не вокруг правил и инструкций, а вокруг данных потребностей, стараясь удовлетворить их максимально полно, постоянно повышая для этого качество оказываемых услуг и разнообразя их.

Высокоэффективные организации постоянно поддерживают и развивают связь с внешней средой. Имея развитые коммуникативные каналы с внешней средой, организации получают тройной результат:

- во-первых, получают необходимую и полную информацию о потребностях клиентов;
- во-вторых, оперативно узнают об изменениях, происходящих во внешней среде, что позволяет адекватно и быстро на них реагировать;
- в-третьих, клиенты не ощущают отчужденности со стороны организаций, воспринимают их как партнеров.

Высокоэффективные организации являются гибкими, они быстро приспосабливаются к новым условиям. Поскольку высокоэффективные организации формируют свою структуру в зависимости от стоящих перед ними задач, которые, в свою очередь, определяются потребностями клиентов и других реципиентов (внешней среды), они способны быстро адаптироваться к изменениям, происходящим в окружающей среде. Т.е. изменения в окружающей среде (в данном случае, изменение потребностей внешних реципиентов) ведет к корректировке задач, стоящих перед организациями, а в соответствии с измененными задачами трансформируется и структура организаций (создаются новые или ликвидируются некоторые существующие подразделения, изменяется количество сотрудников в некоторых подразделениях и т.п.).

Высокоэффективные организации конкурентоспособны. Ясное понимание общих целей и задач организации и своих собственных каждым сотрудником, их высокая квалификация и творческий потенциал, партнерские отношения между сотрудниками внутри организации, быстрое реагирование на внешние изменения обеспечивают конкурентоспособность не только с другими организациями публичного сектора, но и с частными организациями (в тех областях, где такая конкуренция возможна).

Высокоэффективные организации мотивируют и вдохновляют сотрудников на эффективную работу. Сотрудники – “жизненное ядро” высокоэффективной организации. Эффективность деятельности

организации зависит от качества работы каждого из ее сотрудников. Поэтому, в высокоэффективных организациях создаются такие условия, чтобы каждый сотрудник мог максимально полно использовать свои знания, умения, навыки, творческий потенциал, а также постоянно улучшать (повышать) их. Также в сотрудниках поощряется стремление к выработке новых подходов к решению стоящих перед ними и организацией задач.

Для лучшего понимания сущности высокоэффективных организаций рассмотрим, кроме указанных характеристик, также и сравнительные отличия высокоэффективных организаций от традиционных по нескольким параметрам.

Традиционные организации: сотрудники имеют узкую специализацию, являются индивидуалистами; система принятия решений централизована и закрыта; система управления трудовыми ресурсами предполагает стандартизованный отбор сотрудников, обычное обучение, оплату в зависимости от количества выполненной работы, преимущественно индивидуальную работу; организационная структура негибкая, жестко-иерархичная и организована вокруг функций; в организационных ценностях и культуре поощряются беспрекословное повиновение распоряжениям руководства и приверженность традициям.

Высокоэффективные организации: сотрудники имеют широкую специализацию, являются коллективистами; система принятия решений децентрализована (в пределах компетенции) и открыта; система управления трудовыми ресурсами предполагает отбор на основании неформализованного собеседования, постоянное обучение, оплату в зависимости от качества выполненной работы, преимущественно командную работу; организационная структура гибкая, мягко-иерархичная и организована вокруг задач; в организационных ценностях и культуре поощряются инициатива, новаторство, сотрудничество.

Т.е., как следует из приведенного, высокоэффективные организации имеют ряд серьезных преимуществ по сравнению с традиционными, особенно ценных в условиях трансформационных процессов, характеризующихся высокой динамичностью и изменчивостью.

Вообще, особенности, которые отличают высокоэффективные организации от традиционных, связаны с тремя основными типами изменений, которые должны произойти с организацией:

- отношения сотрудников к своей работе;
- отношения организации к ее клиентам;
- отношения организации к внешней среде.

Изменение отношения сотрудников к своей работе. Изобретение конвейера и развитие массового, серийного производства в начале XX века вызвало революцию в производстве, позволив добиться небывалой до тех пор производительности. Поскольку успешные идеи ”заразны”, методы организации массового производства и организационная культура, их поддерживающая, были со временем адаптированы в других сферах. Не избежал этой участи и публичный сектор.

Действительно, если проанализировать организацию рабочего процесса в традиционных организациях, то легко можно увидеть аналогию с конвейером: общая задача (решение которой аналогично ”конечному продукту”) обычно разбивается на несколько более простых и менее масштабных подзадач (”деталей конечного продукта”), за каждой из которых закрепляются ответственные (”сборщики на конвейере“); каждый ответственный за ту или иную подзадачу, будучи узкоспециализированным, знает досконально только лишь свой маленький участок работы.

На протяжении многих лет такой подход ”срабатывал” весьма успешно как в частном, так и в публичном секторе. Но восьмидесятые и, особенно, динамичные девяностые годы внесли свои коррективы (что, в первую очередь, коснулось частного сектора). Когда остро встал вопрос о поиске новых путей повышения эффективности деятельности, что вылилось в активное использование инноваций, креативных подходов [1], ”конвейерный” подход к организации рабочего процесса перестал устраивать. Действительно, как можно ожидать инноваций от сотрудника, который, будучи сосредоточенным на небольшом рутинном участке работы, не может видеть ”общей картины”, и, даже более того, не желает этого?!

Несложным действиям, которые требуются от исполнителя при разбиении общей задачи на множество элементарных, научиться легко. Легко в этом случае и контролировать работу исполнителя. Но при этом невозможно получить творческого подхода, без которого как отдельный сотрудник, так и организация в целом не смогут полностью реализовать свой потенциал.

Поэтому переход к высокоэффективным организациям требует изменения отношения сотрудников к своей работе таким образом, чтобы они понимали общие цели и задачи организации, отчетливо видели связь своей деятельности с ними, воспринимали свою работу как часть ”общего дела“.

Изменение отношения организации к ее клиентам. Довольно часто можно слышать, когда сотрудники организации говорят о себе ”мы“, а о клиентах и других внешних реципиентах ”они“, подчеркивая тем

самым существующую между ними границу, воспринимая клиентов как ”игроков другой команды” (зачастую недружественной).

В высокоэффективных организациях эту “мы – они” дихотомию следует преодолевать, поскольку она не позволяет организации в полной мере учитывать в своей деятельности нужды клиентов, что, в свою очередь, не позволяет достичь высокой эффективности.

Изменение отношения организации к внешней среде. Традиционные организации обычно воздвигают защитные барьеры между собой и “полной опасности” внешней средой, создавая своего рода демаркационную линию. Переход к высокоэффективным организациям и здесь требует изменений. Характерной особенностью высокоэффективной организации является то, что она рассматривает внешнюю среду, прежде всего, с точки зрения возможности найти там дополнительные ресурсы или потенциальных союзников для достижения своих целей. А постоянный мониторинг внешней среды позволяет вовремя реагировать на происходящие в ней изменения, как позитивные, так и негативные.

Понимание типов изменений, необходимых для преобразования традиционной организации в высокоэффективную очень важно. Но не менее важно понимать также и те проблемы, с которыми возможно при этом придется столкнуться. На практике постоянно приходится сталкиваться с различного рода проблемами, возникающими на том или ином этапе изменений. Сейчас же коснемся тех проблем, главной причиной возникновения которых является адаптация опыта частного сектора в создании высокоэффективных организаций (поскольку такие организации сначала стали создаваться именно в частном секторе) применительно к публичному сектору и которые обусловлены различием организаций этих двух секторов. К основным таким проблемам можно отнести следующие:

1. Проблема консервативности. Организации публичного сектора являются более консервативными, косными, придерживающимися устоявшихся традиций, чем организации частного сектора. Поэтому осуществлять здесь вообще какие-либо изменения, не говоря уже о существенных, значительно труднее, чем в частном секторе.

2. Структурная проблема. Структура организаций публичного сектора гораздо менее гибкая по сравнению с организациями частного сектора, а ее изменение требует приложения больших усилий и не всегда зависит от самой организации, так как требует в подавляющем числе случаев согласования с вышестоящими организациями.

3. Проблема измеримости эффективности, которая рассматривалась в предыдущих разделах.

4. Проблема идентификации клиентов. Определить клиента организации в частном секторе очень просто, чего нельзя сказать о публичном секторе, где, в большинстве случаев, мы имеем дело с мультипликативным клиентом.

Отмеченные проблемы следует учитывать при разработке плана и стратегии изменений.

Итак, что же все-таки необходимо, для преобразования традиционной организации в высокоэффективную? Прежде всего, для этого требуется:

Во-первых, постоянное и последовательное руководство, фокусируемое на высокой эффективности. Несомненно, невозможно осуществлять преобразование организации без поддержки и участия в данном процессе ее руководства. Именно руководство, как обладающее наибольшей компетенцией и в наибольшей степени владеющее информацией, должно выступить инициатором и организатором изменений в организации, обеспечивать их последовательность и непрерывность, направлять деятельность организации в целом и каждого подразделения и сотрудника в сторону постоянного повышения эффективности.

Во-вторых, готовность разработать и внедрить адекватную систему измерения эффективности. Несмотря на то, что без разработки и внедрения такой системы высокоэффективную организацию создать невозможно, этот шаг требует со стороны руководства определенной смелости, поскольку деятельность организации в этом случае становится более “прозрачной” для реципиентов. А известно, что любая деятельность состоит не всегда из одних только успехов и достижений (что абсолютно естественно), но и из ошибок и неудач, которые теперь не скроешь от “посторонних глаз” (как это старается делать большинство руководителей).

В-третьих, готовность изменить организацию в целом, т.е. не ограничиться какими-либо локальными изменениями, а осуществить широкомасштабные изменения.

В-четвертых, готовность направить часть ресурсов на создание и поддержание системы постоянного обучения сотрудников. Как отмечалось выше, одними из основных характеристик высокоэффективной организации являются широкая специализация ее сотрудников и способность быстро приспосабливаться к новым условиям, что требует постоянного повышения квалификации сотрудников, их обучения (при необходимости) новым умениям и навыкам. А для этого, в свою очередь, необходимо создание и ресурсная поддержка действительной системы обучения сотрудников,

строящейся не на формальной основе, а максимально учитывающей потребности как отдельных сотрудников, так и организации в целом.

При соблюдении указанных субъективных условий можно приступать к осуществлению непосредственно процесса преобразования организации в высокоэффективную.

Литერატურა:

References:

1. Belman D. et al (eds.). Public Sector Employment In a Time of Transition. – Industrial Relations Research Association, Univ. of Wisconsin, 1996. – 287 p.
2. Halachmi A., Bouckaert G. (eds.) Organisational Performance and Measurement in the Public Sector. – Westport, Connecticut: Quorum Books, 1996. – 491 p.
3. Kernaghan K., Langford J. The Responsible Public Servant. – Ottawa: Institute for Research on Public Policy, 1991. – 272 p.
4. Perrin E. Koshel J. (eds.). Assessment of Performance Measures for Public Health, Substance Abuse and Mental Health. – Washington: National Academy Press, 1997. – 320 p.
5. Popovich M.G. (ed.). Creating High Performance Government Organisations. – San Francisco: Jossey-Bass, 1998. – 348 p.

Рецензент: Профессор Вячеслав Дзюндзюк, доктор наук по государственному управлению, заведующий кафедрой политологии и философии Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины.

ელენა პოკოლოდნაია

ცვლილებების მართვა მაღალეფექტიანი საჯარო ორგანიზაციების შექმნისათვის

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ცვლილებების მართვის როლი და მნიშვნელობა მაღალეფექტიანი საჯარო ორგანიზაციების შექმნისათვის. ავტორმა ამ საკითხთან დაკავშირებით განსაზღვრა ცვლილებების ძირითადი ტიპები, პრობლემები და წინაპირობები, რომლებიც დაეხმარება საჯარო ორგანიზაციების მაღალეფექტიან ორგანიზაციებად გარდაქმნის პროცესს.

საკვანძო სიტყვები: საჯარო მართვა, საჯარო სექტორი, საჯარო ორგანიზაციები, ცვლილებების მართვა, გარდაქმნები.

რეცენზენტი: პროფესორი ვიაჩესლავ ძიუნძიუკი, სახელმწიფო მართვის მეცნიერებათა დოქტორი, უკრაინის პრეზიდენტთან არსებული სახელმწიფო მართვის ეროვნული აკადემიის ხარკოვის რეგიონალური ინსტიტუტის პოლიტოლოგიისა და ფილოსოფიის კათედრის ხელმძღვანელი.

Elena Pokolodnaya

CHANGE MANAGEMENT FOR HIGH-PERFORMANCE PUBLIC ORGANIZATIONS CREATION

Summary

The article discusses the role and importance of change management for creation of high-performance public organizations. The main types of changes that are needed for this, the problems and prerequisites for the transformation of public organizations into high-performance organizations are determined.

Keywords: public administration, public sector, public organizations, change management, transformations.

Reviewer: Professor Viacheslav Dziundziuk, doctor of sciences, Head of Political Science and Philosophy Chair of Kharkiv Regional Institute for Public Administration of National Academy for Public Administration under the President of Ukraine.

გიორგი ქოჩიშვილი
საზოგადოებრივი აზრი, როგორც მოქალაქეთა აქტივობის
განვითარების უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი

სტატიაში განხილულია საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბებისა და მისი შინაარსის ტრანსფორმაციის ეტაპები თანამედროვე პერიოდამდე, ასევე გაანალიზებულია სოციალურ და პოლიტიკურ პროცესებში საზოგადოების ჩართულობისა და საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებისა და გათვალისწინების საკითხები.

***საკვანძო სიტყვები:** საზოგადოებრივი აზრი, სოციალური და პოლიტიკური პროცესები, საზოგადოებრივი ჩართულობა.*

საზოგადოებრივი აზრი ყოველთვის იყო და იქნება დემოკრატიული სახელმწიფოს განვითარებისთვის ერთერთი უმნიშვნელოვანესი ბერკეტი. იმაზე თუ რას ფიქრობს საზოგადოება, მისი თითოეული წევრი, ბევრადაა დამოკიდებული რა მზადყოფნაა სახელმწიფოში არსებული და მომავალი გამოწვევების გასამკლავებლად. თითოეული ადამიანის აქტიური მოქალაქეობრივი პოზიციის ჩამოყალიბება ეს ის საფუძველია, რომელიც განსაზღვრავს მოქალაქეთა ცართულობას საერთო საქმეში, საბოლოო ჯამში სახელმწიფოს აღმშენებლობაში. საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებისა და მართვისთვის იბრძოდა ნებისმიერი ხელისუფალი დემოკრატიული იქნებოდა ის თუ არა, რამდენადაც ესმოდა, რომ საზოგადოებრივი აზრის წინააღმდეგ ჩანჩქერის წინააღმდეგ ცურვის ტოლფასია და მისი შედეგების პროგნოზირება შეუძლებელია.

სახელმწიფოში დემოკრატიული პროცესების განვითარება ეფექტიანად განხორციელება ცალსახად არის დამოკიდებული ჯანსაღი საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებასა და გათვალისწინებაზე, ასევე საზოგადოების მაქსიმალურ ჩართულობაზე სოციალურ და პოლიტიკურ პროცესებში.

საზოგადოებრივი აზრი ეს არის მასობრივი ცნობიერების ფორმა, რომელშიც ვლინდება სხვადასხვა ჯგუფებისა და ადამიანების ფარული ან აშკარა დამოკიდებულებები გარკვეული მოვლენებისა და იმ პროცესების მიმართ, რომლებიც გავლენას ახდენს მათ ინტერესებსა და საჭიროებებზე. ეს არის ქვეყნის

მოსახლეობის, დიდი სოციალ-დემოგრაფიული ჯგუფების დამოკიდებულება საზოგადოებრივი ცხოვრების პრობლემებისადმი, გამოხატული მსჯელობებში, შეფასებებში, ემოციებში, განწყობებსა და სხვ.

საზოგადოებრივი აზრი, ჩვეულებრივ, ასახავს სინამდვილის მხოლოდ იმ მოვლენებსა და ფაქტებს, რომლებიც საზოგადოებრივ დიდი ნაწილის ინტერესს იწვევენ. საზოგადოებრივი აზრი შეიძლება ჩამოყალიბდეს სპონტანურად, თუმცა თანამედროვე საზოგადოებების პირობებში იგი განიცდის განსაზღვრულ ზეგავლენას მრავალრიცხოვანი სოციალური ინსტიტუტების მხრიდან. ამიტომ, სხვადასხვა კონკრეტულ სიტუაციებში ვხედავთ რეალობასთან ადეკვატურობის სხვადასხვა ხარისხს. სამწუხაროდ, იგი შეიძლება შეიცავდეს არა მხოლოდ მართებულ, რეალისტურ, არამედ მცდარ, ილუზორულ წარმოდგენებს სინამდვილეზე.

საზოგადოებრივი აზრის, როგორც მოვლენის, განვითარება დიდად არის დამოკიდებული საზოგადოებრივი ცნობიერების, კულტურის, საზოგადოების მიერ დემოკრატიულ ფასეულობათა გათავისების დონეზე, ღირებულებათა იმ სისტემაზე, რომელიც პრივალირებს მოცემულ ეტაპზე. ამდენად, მნიშვნელოვანია საზოგადოებრივი აზრის შესწავლისას თანამედროვე, აღიარებული მეთოდების სრულყოფილი გამოყენება.

მიუხედავად იმისა, რომ ტერმინი „საზოგადოებრივი აზრი“ სულ რამდენიმე ასწლეულის წინ დამკვიდრდა, მისი, როგორც ფენომენის არსებობა აშკარაა ყველა ისტორიულ ეპოქაში.

ამრიგად, საზოგადოებრივი აზრი არსებობდა ყველა ისტორიულ პერიოდში. ამ სოციალური მოვლენის მიმართ ცხოველ ინტერესს უძველესი დროიდან იჩენენ მეცნიერები, ფილოსოფოსები, მოაზროვნეები. მისი, როგორც სოციალური ფენომენის შესწავლის მცდელობა ანტიკური ხანიდან იწყება. მაშინ, როცა გაჩნდა სოციალური ერთობის განმსაზღვრელი ჩვევებისა და ნორმების გააზრების ინტერესი.

ტერმინი „საზოგადოებრივი აზრი“, პირველად XII საუკუნეში იქნა გამოყენებული ინგლისში, ბრიტანეთის სახელმწიფო და საზოგადო მოღვაწის, მწერალ ჯორჯ სალისბერის მიერ, წიგნში “Polycratic“, სადაც მან ამ ორი სიტყვის Public და Opinion კომბინაცია გამოიყენა, როგორც პარლამენტის მიმართ ქვეყნის

მოსახლეობის მორალური მხარდაჭერის აღმნიშვნელი სიტყვათა შეთანხმება.

თუმცა, „საზოგადოებრივი აზრი“ როგორც კაცობრიობის სოციალური ცხოვრების ამსახველი უნიკალური ფენომენის აღმნიშვნელი საყოველთაოდ აღიარებული ტერმინი XVIII საუკუნის ბოლოდან გამოიყენება.

ინგლისელმა ფილოსოფოსმა და ისტორიკოსმა ფრენსის ბეკონმა ყურადღება გაამახვილა იმ ფაქტზე, რომ ცრურწმენები და გამოგონილი ამბები იოლად ახდენენ გარკვეულ ზემოქმედებას საზოგადოების შეხედულებებზე, რითაც ხელისუფალთ შეუძლიათ ისარგებლონ.

ბეკონი იყო ერთ-ერთი პირველი ვინც ხაზი გაუსვა სტერეოტიპებისა და ცრურწმენების ზემოქმედებას მასობრივ აზროვნებაზე. თავის ნაშრომში „კერპები და მოჩვენებები“ იგი აღწერს ადამიანის გონების კერპებს და აღნიშნავს, რომ შემეცნების ერთადერთი გზაა შეგრძნებებისა და განსჯის მონაცემების სწორი შეერთება, რისთვისაც საჭიროა ცრურწმენებისგან, კერპებისგან განთავისუფლება.

თომას ჰობსი ბეკონის მატერიალისტური ფილოსოფიის მიმდევარი იყო. თუმცა ბეკონისაგან განსხვავებით მან სამყაროს მექანიკის კანონები სოციალური სინამდვილეს მიუსადაგა. თხზულებანი „მოქალაქის შესახებ“ და „ლევიათანი“ ეძღვნება საზოგადოებრივი და სახელმწიფოებრივი წყობის საკითხებს. რომელშიც იგი საზოგადოება-სახელმწიფოს თეორიას, ყველაზე სრულყოფილი ფორმით გადმოგვცემს.

ჰობსის აზრით, თუ ჩავუღრმავდებით იმ მიზეზების კვლევას, რომლებიც აიძულებენ ადამიანებს გაერთიანდნენ, მაშინ ადვილად გავიგებთ, რომ ამგვარი გაერთიანება წარმოიშობა არა იმიტომ, რომ სხვაგვარად შეუძლებელი იყო ბუნებრივად, არამედ შესაბამისი გარემოებების ძალით. ვინაიდან ადამიანს თავისი ბუნების ძალით რომ უყვარდეს ადამიანი როგორც ადამიანი, მაშინ შეუძლებელი იქნებოდა რაიმე საფუძვლისა და საბუთის მოყვანა იმის დასასაბუთებლად, თუ რატომ არ უყვარს ადამიანს თანაბრად ყველა დანარჩენი ადამიანი, რამდენადაც ისინიც ხომ ისეთივე ადამიანებია, როგორც თვითონ, ან რატომ ამჯობინებენ

ადამიანები იმ საზოგადოებაში ყოფნას, სადაც ისინი უფრო მეტ პატივისცემას და სარგებელს პოულობენ.

მაშასადამე, ჰობსის აზრით, ბუნებრივად ჩვენ ვეძებთ არა ამხანაგებსა და თანამეინახეებს, არამედ პატივისცემასა და სარგებელს, რომლებიც მათ შეუძლიათ მოგვცენ; ამიტომ ადამიანთა გაერთიანებების მიზეზთა კვლევისას უწინარეს ყოვლისა ყურადღებას იქცევს სწორედ პატივისცემა და სარგებელი, ხოლო შემდეგ ის ადამიანები, რომლებიც მიისწრაფვიან გაერთიანებებისაკენ. ხოლო თუ რა მიზნით იკრიბებიან ადამიანები, ცხადი ხდება იმით, რასაც ისინი აკეთებენ მოცემულ საზოგადოებებში.

მიშელ ფუკოს ინტერპრეტაციით, კაცობრიობა ზრდასრული გახდება არა მაშინ, როცა მას დამორჩილება აღარ დასჭირდება, არამედ მაშინ, როდესაც მას ეტყვიან: "დამმორჩილდით და შეგემღებათ იმსჯელოთ, რამდენიც გნებავთ", გადაიხადე გადასახადები და რამდენიც გინდა იმდენი იმსჯელე ფისკალურ საკითხებზე, ანუ ესაა შემთხვევა, როდესაც გონება თავისუფალია საკუთარი თავის საჯარო გამოყენებაში და, მეორე მხრივ, იგი მორჩილია თავის კერძო გამოყენებაში [9]

გერმანელი სოციოლოგის, პოლიტოლოგისა და ფილოსოფოსის იურგენ ჰაბერმასის მიხედვით, საზოგადოებრივი აზრი სულ უფრო იძენს ლეგიტიმაციას. ჰაბერმასი აღწერს როგორც ცნების ფართო გამოყენების აღმოცენების ისტორიას, ასევე იმ დატვირთვას, რომელსაც იძენს ეს ცნება ჯერ კანტის, შემდეგ ჰეგელისა და ბოლოს მარქსის ნაშრომებში.

მარქსმა საზოგადოებრივი აზრი „ყალბ ცნობიერებად“ გამოაცხადა. ის უბრალოდ ფარავს ბურჟუაზიის კლასობრივ ინტერესს. მისი დანიშნულებაა კაპიტალისტური ექსპლუატაციის წარმოჩენა „ბუნებრივ წესრიგად“. ყველა იდეა, რომელიც სამოქალაქო საზოგადოებას ედო საფუძვლად, არის, მარქსის მიხედვით, ფიქცია: არ არსებობს შესაძლებლობათა თანასწორობა; მისი ფუძემდებლური „ღიაობის“ პრინციპი (ყველასათვის ღია სივრცე) ირღვევა, მას არა აქვს უფლება გააიგივოს საკუთარი თავი ერთან და საზოგადოებასთან. ადამიანის უფლებებისა და მესაკუთრეთა უფლებების გაიგივება ბადებს იდეოლოგიას. განსხვავებით ჰეგელისგან, სახელმწიფო მარქსისთვის

განასახიერებს არა ჭეშმარიტებას, არამედ იდეოლოგიას და კლასობრივ ფორმაციას.

რაც შეეხება საზოგადოებრივი აზრის ლიბერალურ ხედვას, ის სრულიად გამორიცხავს საზოგადოებრივი აზრისთვის სრული მმართველობითი ლეგიტიმაციის მინიჭებას, არამედ მხოლოდ რეპრეზენტაციისა, რომელსაც ექნება არა მმართველობითი, არამედ ძალაუფლების შემზღვევითი ფუნქცია.

შემდგომი პერიოდი არის პოსტლიბერალური განვითარების ხანა, როდესაც ახალი ტენდენციები ჩნდება, რომლებიც უკარგავენ საჯარო სივრცეს მის პოლიტიკურ ფუნქციას. საბაზრო ეკონომიკის დანერგვას, მოჰყვა „სოციალური“ სფეროს აღზევება, კერძო და საზოგადოებრივი სფეროების აღრევა, და სახელმწიფოს გარკვეული „რეფეოდალიზაცია“ (იმ მდგომარეობასთან დაბრუნება, როდესაც კერძოსა და საზოგადოებრივ შორის ზღვარი არ არსებობს). ამან გავლენა მოახდინა საჯარო სივრცის არსზე: „საზოგადოების რაციონალურ-კრიტიკული განსჯა ასევე ამ „რეფეოდალიზაციასაც“ შეეწირა. დისკუსიებმა, როგორც სოციალიზაციის ფორმამ, ადგილი დაუთმო კომუნალური ერთობის ფეტიშიზმს.

პოლიტიკური საჯარო სივრცე, მასმედიის გავლენით იქნება ეს თუ ყველა ფაქტორის ერთობლიობით, იცვლის თავის ბუნებას ერთ მნიშვნელოვან ასპექტთან მიმართებაში. სამოქალაქო საზოგადოებიდან მასობრივ სამომხმარებლო კულტურაზე გადასვლა უკავშირდება იდეებისა და იდეოლოგიების როლის ტრანსფორმაციას.

შესაბამისად, პარტიული აგიტატორებისა და პროპაგანდისტების ადგილს იკავებენ სპეციალისტები, რომლებიც „ყიდიან“ პოლიტიკას და პოლიტიკოსებს შინაარსისგან განურჩევლად. იწყება საზოგადოებით მანიპულირების ტექნოლოგიების განვითარება. მანიპულირებული საჯარო სივრცე მიმართულია პირველ რიგში არასაჯარო შეხედულებების ფორმირებაზე; მისთვის საჯაროობა არ არის პრიორიტეტი, არამედ უმთავრესად საარჩევნო ქცევაა.

მასობრივი დემოკრატიების საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს საზოგადოება, რომელიც იღებს მონაწილეობას კენჭისყრაში, სულ სხვაგვარ ურთიერთობებშია

ხელისუფლებასთან, ვიდრე მეცხრამეტე საუკუნის საზოგადოებრიობა, რომელიც მეტწილად საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბებაში მონაწილეობდა. ამ ახალი საზოგადოებრიობისგან ხელისუფლებას პირველ რიგში სჭირდება ის ქცევა, რომელიც არჩევნებზე ვლინდება, და სწორედ ამ ქცევის უზრუნველსაყოფად მიმართულია მთელი ძალისხმევა, ანუ იმაზე, რასაც არასაჯარო საზოგადოებრივი აზრი ეწოდება.

არასაჯარო საზოგადოებრივი აზრი არის თეორია კომუნიკაციური ქცევის შესახებ, როდესაც ის ანსხვავებს საჯაროობის ორ ფუნქციას – კრიტიკულ მსჯელობას და მანიპულაციურ ქცევას, უკავშირებს მათ საჯარო და არასაჯარო საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებას და მოცავს სამ იდეალური ტიპის რაციონალურ ქცევას: დრამატურგიულ, ინსტრუმენტულ და კომუნიკაციურს.

მოვლენებს უდიდესი მნიშვნელობა აქვთ საზოგადოებრივი აზრის შექმნაში. სოციალური მეცნიერები, მაგალითად, ამგვარ განზოგადებებს მიმართავენ:

- აზრი მეტად მგრძობიარეა იმ მოვლენების მიმართ, რომლებსაც გავლენა აქვთ მთლიანად საზოგადოებაზე ან საზოგადოების კონკრეტულ სეგმენტზე.
- საზოგადოებრივი აზრი – არც ირიბად და არც პირდაპირ არ ქმნის მოვლენების მოლოდინს. იგი მხოლოდ რეაქციას ახდენს მოვლენებზე.
- მოვლენები თითქოს სასხლეტს გამოჰკრავს თითო საზოგადოებრივი აზრის შესაქმნელად. ვიდრე ადამიანები გაუცნობიერებელნი არიან რამე კონკრეტულ საკითხში, ისინი არც შემოთვალენი იქნებიან, არც დაინტერესებულნი და, აქედან გამომდინარე, არც რამე აზრი ექნებათ მის შესახებ. გაცნობიერებულობასა და განსჯას მოსაზრებების კრისტალიზაციამდე და ხშირად საზოგადოებაში კონსენსუსამდე მივყავართ.

➤ უჩვეულო სიდიდისა და მასშტაბის მოვლენებს საზოგადოებრივი აზრის დროებითი რყევების გამოწვევა შეუძლია ერთი უკიდურესობიდან მეორემდე. საზოგადოებრივი აზრი იქამდე ვერ ჩამოყალიბდება, ვიდრე არ გამოჩნდება ამ მოვლენის შედეგი რაიმეგვარი პერსპექტივით.

საზოგადოებრივი აზრი ცალსახად არაა მიმართული სინამდვილის შეცვლაზე. საზოგადოების მიერ გამოთქმული პოზიციები და შეფასებები შეიძლება ხელისუფლების მიერ გათვალისწინებული იქნეს (მთლიანად და ნაწილობრივ) ან საერთოდ არ გაითვალისწინონ გადაწყვეტილების მიღების დროს. მაგრამ ხელისუფლებამ აუცილებლად უნდა მოახდინოს რეაგირება გამოთქმულ აზრზე, დააფიქსიროს მის მიმართ თავისი დამოკიდებულება. პოლიტიკური ბრძოლის რეალობიდან გამომდინარე, არ არის გამორიცხული, რომ თავად ხელისუფლებამ აიღოს თავის თავზე საზოგადოებრივი აზრის გამოხატვის ფუნქცია. კერძოდ, გამოიყენოს მედია, წამოსწიონ თავიანთი „საზოგადოებრივი აზრის ლიდერები“; გაავრცელონ მასალები და მოვლენათა კომენტარები, რომლებიც გავლენას მოახდენს საზოგადოების განწყობის ფორმირებაზე; გამოთქვან საჯარო შეფასებები ამა თუ იმ ჯგუფების სახელით, რაზედაც შემდეგ უკვე ხელისუფლება მოახდენს რეაგირებას საკუთარი ინტერესებიდან გამომდინარე. სულ ახლო წარსულში საქართველოში ე.წ. „ვარდების რევოლუციის“ გზით მოსული ხელისუფლება სწორედ ამ მეთოდოლოგიით მოქმედებდა და ამართლებდა ყველაფერს, რაც თითქოსდა ხალხის კეთილდროობისთვის კეთდებოდა. იქნებოდა ეს კერძო საკუთრების უხეში ხელყოფა, ადამიანების წამება, პოლიტპატიმრები და სხვა ნეგატიური მოვლენა, რომელსაც ადგილი ჰქონდა ინსტიტუციონალურ დონეზე. ხელისუფლების რუპორი მედია, რომელიც დათრგუნული იყო ძლიერთა ამა ქვეყნისათა მიერ სერიოზულ, მიზანმიმართულ საქმიანობას ეწეოდა საზოგადოების ზემოქმედების თვალსაზრისით, ხელისუფლებისთვის სასარგებლო საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებისთვის. ცნობილია რით დამთავრდა 2012 წლის არჩევნებზე საზოგადოებრივი აზრით ასეთი მანიპულირება. ამომრჩევლებმა ზურგი აქციეს მოქმედ ხელისუფლებას და ავანსცენაზე გამოსულ ახალ დემოკრატიულ ძალებს დაუჭირეს მხარი.

საზოგადოებრივ აზრს ამა თუ იმ საკითხზე, შეიძლება, ფესვები პირად დაინტერესებაში ან რაღაც მოვლენაში ჰქონდეს გადგმული, მაგრამ მისი უმთავრესი კატალიზატორი

საზოგადოებრივი დისკუსიაა მხოლოდ ამ გზით იწყება აზრის კრიტიკალიზება. სწორედ ასეთი დისკუსია იძლევა საზოგადოებრივი აზრის კონცენტრირების საშუალებას მთავარზე და მნიშვნელოვანზე, რაც მოხდა კიდეც.

ყველა მთავრობა ცდილობს საზოგადოებრივი აზრის შეფასებასა და გაანალიზებას. დემოკრატიულ სახელმწიფოში საზოგადოებრივი აზრი სხვადასხვა პრობლემაზე თავისუფლად ფასდება და განიხილება არა მხოლოდ საზოგადოებრივი დაწესებულებების, არამედ აგრეთვე პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატების, მედიის, სხვადასხვა კერძო ორგანიზაციის, კვლევითი ინსტიტუტებისა და მკვლევარების მიერ. იმის განსასაზღვრად, რა დამოკიდებულება გააჩნია საზოგადოებას მოცემულ საკითხზე, ორგანიზაციები ეყრდნობიან საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვას (მოქალაქეთათვის მათი აზრის გამოკითხვა), რომელიც ყველაზე პოპულარული და საზოგადოებრივი აზრის ცვლილებების განსაზღვრისა და გრაფიკულად გამოსახვის ზუსტი საშუალება გახდა.

ხელისუფლება, რომელიც ეყრდნობა საზოგადოებრივ აზრს, ითვალისწინებს მას და საშუალებას ქმნის სამოქალაქო საზოგადოების განვითარებისთვის ლეგიტიმაციის მაღალი ხარისხით სარგებლობს. ლეგიტიმაცია კი მას საშუალებას აძლევს რეალური გადაწყვეტილებები მიიღოს საზოგადოების კეთილდროებისთვის, ზოგჯერ ისეთიც, რომელიც სესამლებელია, მოცემულ ეტაპზე დიდი პოპულარობით არ გამოირჩევა, მაგრამ ადამიანებს მომავლის იმედს უსახავს, და დასახული ამოცანის რეალობის აღქმას უადვილებს. საზოგადოებრივი კონტროლის, ღია და გამჭვირვალე მმართველობის პირობებში ეს გადაწყვეტადი ამოცანაა.

ამდენად საზოგადოებრივი აზრი, როგორც ფენომენი საუკუნეების მანძილზე ყალიბდებოდა და სხვადასხვა შინაარს იძენდა, საბოლოოდ დემოკრატიკული საზოგადოებისთვის ის ჩამოყალიბდა ძალად, რომელსაც შეუძლია ხელისუფლების მაკონტროლებელი ფუნქცია შეასრულოს, რითიც უზრუნველყოს ამ უკანასკნელის მიერ შეცდომების დაშვებისა და ძალაუფლების უზურპაციის პრევენცია.

ლიტერატურა:

References:

1. biWaSvili m., leqciebi politikuri Zalis TeoriaSi. Tb., 2001.
2. doRonaZe S., iaSvili g., sajaro mmарTveloba saqarTveloSi: reformebi, gamowvevebi - "eleqtronuli mTavroba", Tb. cis nami, 2013.
3. "Sesavali Tanamedrove azrovnebaSi", ilia WavWavaZis saxelobis universitetis gamomcemloba, Tbilisi, 2007.
4. Tomas m. magStadti. gavigoT politika. ideebi, institutebi da problemebi, ilias axelmwifo universitetis gamomcemloba, Tbilisi, 2010.
5. kodua e., "sociologiis Sesavali", Tbilisi, 1986 .
6. sazogadoebasTan urTierTobebis Sesavali / glen m. brumi, skot m. katlipi, alen senteri; [mTarg. : gia WumburiZe, zaza WilaZe], Tbilisi, saqarTvelos universiteti, 2010.
7. macaberiZe m., qarTuli politika: xelisufleba da politikuri procesi, socialur mecnierebaTa centri, 2006.
8. musxeliSvili m, samoqalaqo sazogadoeba: SedarebiTi analizi Tbilisi 2006.
9. immanuel kanti /miSel fuko: "ra aris ganmanaTlebloba?, ilias saxelmwifo universitetis gamomcemlobai, Tbilisi, 2012.
10. uilkoqsi denis l., kameroni glen t. - sazogadoebasTan urTierToba strategia da taqtika 2011.
11. qeneT janda, jefri m.beri, jeri goldmeni. amerikuli demokratia. aSS xelisufleba da politikuri procesi. Tb. gamomcemloba "jisiai", 1995
12. sazogadoebis meqanisturi Teoriebi 17-e saukuneSi - www.socium.ge (gadamowmebulia 1 Tebervali 2018.
13. Соловьев А. Политология: Политическая теория, политические технологии. М., 2003 .
14. Политология: хрестоматия. М., 2000.

რეკენზენტი: პროფესორი შოთა დოღონაძე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Giorgi Kochishvili

PUBLIC OPINION, AS THE MOST IMPORTANT FACTOR OF CIVIL ACTIVITY'S DEVELOPMENT

Summary

The article examines the stages of the formation of public opinion and the transformation of its content up to the present period, and also analyzes the issues of public participation and the consideration of public opinion in socio-political processes.

Keywords: public opinion, public and political processes, public participation.

Reviewer: Professor Shota Dogonadze, Georgian Technical University.

Георгий Кочишвили

ОБЩЕСТВЕННОЕ МНЕНИЕ, КАК ВАЖНЕЙШИЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСКОЙ АКТИВНОСТИ

Резюме

В статье рассматриваются этапы формирования общественного мнения и трансформации его содержания до современного периода, а также анализируются вопросы общественного участия и учёта общественного мнения в социально-политических процессах.

Ключевые слова: общественное мнение, общественные и политические процессы, общественное участие.

Рецензент: Профессор Шота Догонадзе, Грузинский Технический Университет.

УДК 355.02

Ігор Ващенко, Єгор Ващенко
ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ ЯК
ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ
АСПЕКТ

Досліджено роль громадянського суспільства у створенні збалансованої системи цивільно-військових відносин, деталізовано специфіку та напрямки впливу громадянського суспільства на інститут демократичного цивільного контролю, на воєнну організацію (сектор безпеки і оборони) держави. Розкрито взаємозв'язок стандартів якості офіцера професіонала з системою військової освіти, що є необхідною передумовою підвищення культури цивільно-військових відносин. Підкреслено, що державний та громадянський контроль є самостійними видами контролю, які перебувають у діалектичному взаємозв'язку та доповнюють один одного, що забезпечує єдність та цілісність механізму контролю.

Ключові слова: *цивільно-військові відносини, громадянське суспільство, демократичний цивільний контроль, воєнна організація держави, сектор безпеки і оборони, ціннісний вплив, національна безпека, політична культура, військовий професіоналізм, національні інтереси.*

Актуальність проблеми. Для держав, що здійснили перехід від авторитарної політичної системи до демократії, проблема національної безпеки, особливо у її внутрішньому вимірі, продовжує залишатися однією з найактуальніших. Мова йде перш за все про те, що національна безпека повинна бути досягнута при найменшій кількості втрат в сфері демократичних методів, норм і цінностей. Лібералізація політичної системи, реформи економічних і соціальних основ суспільства неминуче зачіпають військову організацію держави. Її суб'єкти можуть розділяти не всі очікування і цінності, які представлені політичною елітою і громадянським суспільством та реагувати на зміни відповідним чином. Проблема стає особливо гострою, коли військова реформа здійснюється повільно і непослідовно, а результати соціально-економічних, політичних змін можуть загрожувати або навіть руйнувати попередні рівні соціального статусу і матеріального добробуту як громадянського суспільства, так і військових. Зазначені обставини роблять дослідження цивільно-військових відносин, життєвою необхідною проблемою, що представляє не тільки науковий, але і практичний інтерес для України.

Аналіз досліджень та публікацій. У зарубіжних і українських наукових джерелах цивільно-військові відносини як фактор

національної безпеки розглядаються перш за все з точки зору вивчення принципів взаємодії військової організації, інститутів політичної влади і громадянського суспільства в умовах різних політичних режимів, а також - в напрямку дослідження форм, механізмів і принципів громадянського контролю над Военною організацією держави та її інститутами. В останні роки досліджується проблема взаємодії збройних сил з цивільними організаціями, місцевим населенням і владою в ході операцій з підтримання миру, надання гуманітарної допомоги та інших операцій невійськового значення[1].

Аналіз наукових джерел вказує на відсутність *культурологічного підходу* в дослідженнях даної проблематики, який дозволяє зосередити увагу на якісних показниках цивільно-військових відносин. Саме якісні характеристики показують, наскільки дані відносини наближаються до європейських демократичних стандартів в секторі безпеки[2].

Метою даної статті є аналіз поняття та обґрунтування характеристик культури цивільно-військових відносин під кутом зору їх впливу на національну безпеку держави. Українське законодавство цивільно-військові відносини визначає як сукупність правових взаємовідносин між суспільством та складовими частинами Военної організації держави, які охоплюють політичні, фінансово-економічні, соціальні процеси у сфері національної безпеки і оборони. На ці відносини великий вплив мають національні і військові традиції, спільні цінності та розуміння в суспільстві «національних інтересів» і «загроз національній безпеці».

Вклад основного матеріалу. У контексті проблем, поставлених в статті, культура цивільно-військових відносин може бути визначена як сукупність цінностей, соціально-психологічних орієнтацій і установок, стійких зразків, норм, правил, стереотипів діяльності органів державної влади та інститутів громадянського суспільства, з одного боку та структур військової організації - з іншого, які стосуються їх взаємодії в сфері забезпечення національної безпеки і оборони і відповідають європейській демократичній традиції. Це модель гармонійної взаємодії, норма спілкування громадянського суспільства і його військової організації, яка обумовлює нову якість цивільно-військових відносин.

Самюель Хантінгтон, один з провідних сучасних теоретиків в даній галузі, стверджує, що взаємодія двох імперативів - військової безпеки та відповідальності - ключові проблеми цивільно-військових відносин. Це означає, що всі силові структури повинні бути компетентною відповідальною військовою силою і в усіх випадках повинні служити

демократичній державі, сповідувати його цінності і залишатися під його контролем.

Світовий досвід надає посткомуністичним країнам певну модель побудови цивільно-військових відносин, яка може відповідати потребам нових демократичних держав. Одним з таких шляхів вважається *підвищення професіоналізму військовослужбовців*, перш за все, офіцерських кадрів. У своїй класичній праці «Солдат і держава» Самюель Хантінгтон обґрунтував положення, що в силу професіоналізації збройних сил військові природно стають більш лояльними до держави, професійна діяльність і мораль офіцерів надихає їх на служіння державі, виконання військового обов'язку. До моделі військового професіоналізму Самюель Хантінгтон включає такі ознаки, як компетентність, відповідальність, корпоративність. *Компетентність* проявляється як майстерність офіцера керувати, управляти і контролювати діями спеціально організованих груп людей, де основною функцією є застосування військового насильства. Професійні знання та вміння відрізняються тим, що вони є частиною загальнокультурної традиції суспільства, мають академічний, фундаментальний характер. Військовий професіонал може успішно застосовувати власні вміння, якщо він усвідомлює себе як частину цієї традиції.

Основними стандартами якості офіцера-професіонала, на формування яких повинна бути спрямована система військової освіти, можуть бути наступні: оволодіння військовою наукою, особливо, в сфері проведення спеціальних операцій, вміння застосовувати її досягнення під час організації бойових дій і службово-бойової діяльності; вміння керувати підлеглими, постійно підтримувати статутний порядок і військову дисципліну; оволодіння основними зразками озброєння і військової техніки; формування офіцера як лідера військового колективу; оволодіння концепцією неперервної освіти; управлінська компетентність, в основі якої - розуміння організації, структури і методів управління, володіння сучасними технологіями управлінської діяльності, оцінки ділових якостей підлеглих. Саме стандартизовані критерії професійної компетентності офіцера повинні бути нормативно закріплені і стати основою для його службової кар'єри.

На думку Самюеля Хантінгтона, професіоналізм офіцера, його спеціальні знання, а також певний *корпоративізм*, який не допускає застосування її членами своєї професійної компетентності в сферах, до яких ця компетентність не має відношення, накладає на нього особливу *відповідальність* перед суспільством. Саме єдність відповідальності і професійної компетентності відрізняють офіцера від

інших соціальних груп. Таким чином, військова професія стає моральною єдністю, що формує певні цінності та ідеали, якими керуються офіцери в своїх відносинах з цивільними. В демократичних системах цивільно-військові відносини характеризуються відповідальністю офіцерського корпусу перед демократичними цінностями, повагою до громадянських свобод і прав людини, зміцненням довіри громадськості і моральної поведінки, яке закріплюється в кодексі честі військової професії[3].

Таким чином, прискорення професіоналізації Воєнної організації держави буде сприяти підвищенню культури цивільно-військових відносин в Україні. Даний напрямок визначено як пріоритетний в програмі розвитку Збройних Сил України. Одним з головних завдань визначено підвищення особистого професійного рівня військовослужбовців шляхом впровадження стимулів кар'єрного росту в залежності від рівня власної підготовки та ступеня боєготовності підпорядкованих з'єднань (військових частин, підрозділів), поліпшення умов для підвищення рівня професійної підготовки; впровадження системи підвищення кваліфікації офіцерського складу; впровадження нової системи кадрового менеджменту, принциповими елементами якої є оцінка результатів службової діяльності військовослужбовця з урахуванням рівня його особистої підготовки, рівня готовності підпорядкованого йому підрозділу до виконання службово-бойових завдань.

Важливим напрямком щодо відповідальності військової організації є формування політичної культури офіцерів, підвищення культури демократизму. Соціальна сутність політичної культури полягає у формуванні політичної свідомості особистості офіцера, яка вписується в загальну політичну культуру суспільства, а остання формує громадянина «у військовій формі» з активною політичною і соціальною позицією[4].

Основу політичної культури військового професіонала становить *політична компетентність офіцера*. Вся система гуманітарної освіти у вищих військових навчальних закладах повинна формувати фундамент ціннісних орієнтацій і установок офіцера, які орієнтовані на принципи демократії, конституційно правові норми діяльності інститутів Воєнної організації держави. Спільно з корпоративними військово-професійними цінностями і нормами (військовий професіоналізм, виконання Кодексу честі офіцера, переконання щодо легітимності службових дій) вони формують соціальну відповідальність офіцера. Останню доцільно розглядати як усвідомлене сприйняття офіцером своєї причетності до вирішення

завдань держави щодо забезпечення військової безпеки під час професійного виконання службово-бойових завдань.

Центральною проблемою цивільно-військових відносин залишається культура демократичного цивільного контролю над Воєнною організацією держави. Україні вдалося досягти певних успіхів в цій сфері протягом останніх років. Це стало можливим завдяки активним відносинам України з НАТО і пріоритетам, які Україна бачить у виконанні взятих на себе зобов'язань. Прийнято Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави»; опублікована «Біла книга» про оборонну політику України; в секторі безпеки і оборони засновані громадські ради, великого поширення набрав волонтерський рух, діяльність якого спрямована надати допомогу тим хто перебуває в складних життєвих обставинах; створена Робоча група Україна-НАТО з питань цивільного та демократичного контролю. Тому в певних політичних колах поширена думка про те, що в Україні вже встановлена система демократичного контролю над Воєнною організацією держави та істотних проблем в сфері цивільно-військових відносин не існує[5].

Однак, на думку багатьох експертів, процес створення збалансованої моделі цивільно-військових відносин ще далекий до завершення. Можна вказати на ряд чинників на користь цього твердження:

По-перше, швидкість і масштаб впровадження механізмів громадського контролю, які спостерігаються в Міністерстві оборони, не відповідають іншим частинам сектору безпеки. Серед можливих варіантів удосконалення парламентського контролю в цій сфері вважається за доцільне створення комітету Верховної Ради України з необхідними контролюючими повноваженнями.

По-друге, в українському суспільстві існують обґрунтовані сумніви в тому, що цивільні особи є компетентними фахівцями і добре розбираються в складних питаннях безпеки і військового будівництва, тим більше, що для сектора безпеки і оборони завжди були характерні панування професіоналів і культура секретності.

По-третє, спроби уряду поліпшити цивільно-військові відносини не є систематичними. Активізація цього процесу відбувається під час парламентських чи то президентських виборів, і в період кризових ситуацій, коли цивільна влада і громадські діячі починають закликати до патріотичних почуттів військовослужбовців, приймають ситуативні рішення щодо поліпшення їх матеріального становища.

По-четверте, в системі цивільного контролю сектора безпеки недостатньо ефективно представлена громадська складова. Основний

напрямок суспільного контролю над силовими структурами – це запобігання перетворення країни в державу «поліцейського типу», або «преторіанську» державу. Незважаючи на підвищення ролі засобів масової інформації, громадських організацій, публічне обговорення військових проблем ще не стало в Україні правилом ні для політиків, ні для військових, ні для суспільства. Аналіз діяльності неурядових громадських організацій показує, що лише невелика кількість з них (Центр ім. Разумкова, Центр досліджень армії, конверсії і роззброєння, Центр досліджень проблем громадянського суспільства та деякі інші) приділяють достатню увагу проблемам Збройних сил, інших силових структур. Отже, поки що рано говорити про системні структурні зміни, хоча спостерігаються в багатьох міністерствах і установах, що призводять до реальних змін в культурі, де відносини між професіоналами та громадянським населенням будуються зовсім на інших засадах і мають високий рівень якості[6].

З урахуванням загальноєвропейського досвіду, можна визначити деякі шляхи підвищення культури демократичного цивільного контролю над сектором безпеки, зокрема над військовою сферою.

По-перше, політичне керівництво (парламент, президент, уряд) повинні більш чіткіше і конкретніше формувати завдання кожної силової структури, підкріплювати свої політичні рішення відповідною законодавчо-нормативною базою. Прикладом саме такого підходу може бути затвердження Міністерством оборони Стратегічного плану застосування Збройних сил, в якому, з урахуванням масштабів і динаміки військових загроз, розраховані кількісні показники сил і засобів, необхідних для забезпечення військової безпеки країни в сучасних умовах. Відповідно до цього плану, Міністром оборони і Начальником Генерального штабу затверджені формуляри бойових з'єднань і військових частин (для кожної окремої бригади (полку), які залишаться в бойовому складі армії після 2014р.

По-друге, необхідно більш детально розмежувати сферу взаємодії органів державного управління та контролю неурядових громадських організацій, чітка регламентація процедур здійснення адміністративного, парламентського і громадського контролю за діяльністю суб'єктів сектора безпеки.

По-третє, потрібно вдосконалювати механізм залучення інститутів громадянського суспільства до процесів управління та контролю за системою національної безпеки і військовою сферою. А саме, притягнення цивільних експертів, компетентних в оборонних питаннях, мас-медіа до формування дієвої демократичної системи цивільно-військових відносин. З точки зору короткострокової перспективи, розвиток співпраці між цивільною та військовою

сферами на експертному рівні в рамках зміцнення системи безпеки має бути, на думку фахівців, одним з головних пріоритетів в напрямку поліпшення культури цивільно-військових відносин в Україні.

По-четверте, потребують подальшого розвитку механізми, що забезпечують прозорість процесів прийняття концептуальних рішень в сфері безпеки і оборони. Особливо це стосується питань оборонного бюджету, кадрової політики, соціально-правового захисту. Такий механізм створить умови для незалежної експертизи, більшу проінформованість громадян для формування громадської думки.

По-п'яте, потрібно інтенсифікація процесу поширення норм демократичного контролю на інші, крім Збройних Сил, частини сектора безпеки, особливо структурних підрозділів НГУ і СБУ.

Важливим фактором підвищення культури цивільно-військових відносин є забезпечення високого рівня довіри до силових структур серед населення, високого престижу військової служби в суспільстві. Основою культури довіри є взаєморозуміння, співучасть, здатність до взаємодії і співпраці.

На жаль, і сьогодні недовіра до силових структур є реальністю, яка може мати тенденцію до зростання. Серед факторів, які визначають цю тенденцію, одним з головних можна вважати мінімізація зусиль держави в сфері військово-патріотичного виховання молоді, особливо на рівні середньої освіти. Основний тягар військово-патріотичного виховання взяли на себе військові комісаріати, військові навчальні заклади та військові частини.

Для Збройних сил України, Національної гвардії України в умовах збройного протистояння на Сході України, роль людини у військовій формі значно зростає як образ воїна-патріота, професіонала військової справи. Українські цивільні ЗМІ цю функцію виконують дуже добре, паралельно акцентуючи увагу громадськості на недоліках і прорахунках в діяльності військ. Тому розвиток і розширення інформаційного простору Воєнної організації держави, координація та інтеграція військових ЗМІ, налагодження та підтримання їх взаємодії з центральними та місцевими ЗМІ є актуальним завданням формування і реалізації культури цивільно-військових відносин в Україні [7].

Висновки. Підсумовуючи аналіз ролі цивільно-військових відносин в системі національної безпеки, можна зробити висновок, що структурні трансформації в них поки що не призвели до реально великих змін в культурі, де відносини між військовими професіоналами і цивільним населенням мають бути на більш вищому рівні якості.

Подальший розвиток культури військово-цивільних відносин передбачає: підвищення професіоналізму військових, перш за все -

офіцерських кадрів, їх професійної компетентності та соціальної відповідальності, що має стати основою кар'єрного просування офіцера; підвищення культури виховного впливу на військовослужбовців, подолання його надмірної психологізації, яка спостерігається сьогодні в роботі з особовим складом; більш ефективне використання корпоративної військово-професійної моралі; формування і розвиток політичної культури офіцерів; підвищення ефективності демократичного цивільного контролю над усіма складовими Воєнної організації держави, вдосконалення його механізмів щодо структур МВС, Національної гвардії України, СБУ, Державної прикордонної служби, Збройних сил України; відпрацювання найбільш ефективних механізмів залучення інститутів громадянського суспільства до процесів управління та контролю системи національної безпеки і військової сфери; підвищення культури довіри між усіма суб'єктами цивільно-військових відносин; підтримання на європейському рівні соціального і матеріально-економічного статусу військових; відродження національної системи військово-патріотичного виховання громадян суспільства в душі вірності ідеалам Конституції.

Література

References:

1. Бадер А. Взаємодія громадян із силовими структурами як індикатор можливості застосування збройного насилля органами державної влади / А.В. Бадер // Грані : Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах.- 2016.- № 9 С.89-94.
2. Актуальні проблеми взаємодії громадянського суспільства і Збройних Сил України : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції / За заг. Ред. О.Л. Караман, С.О. Вовк, І.М. Шопіної.- Старобільск : ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка". 2015. 117с.
3. Семюел Хантингтон. Офицерская служба как профессия. Перевод с английского Виталия Шлыкова. // Отечественные записки. Журнал для медленного чтения. № 8(9), 2002.
4. Васянович Г. Виховання політичної культури майбутніх офіцерів Збройних Сил України – імператив часу // Освітній простір України.- 2017, № 11.- С.122-128.
5. Нормативно-правова база у галузі безпеки і оборони України. К., 2016.- 872с.
6. Гріценко А, Поляков Л, Сунгуровський М. Цивільний контроль над силовими структурами – потреба часу. // Український центр економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова. // <http://www.ucseps.org.ua/show/208>; Гречанінов В. Україна на шляху до

становлення системи цивільного демократичного контролю над Сектором безпеки держави. // Центр Міжнародної Безпеки та Стратегічних Студій. // Web-site: www.kgi.edu.ua/cisss-ua.

7. Іванна Климпуш-Цинцадзе: Нам потрібен новий закон "Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави"

<https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249194004>

Рецензент: Губа Анатолій Васильович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри суспільно-правових дисциплін Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

იგორ ვაშჩენკო, ეგორ ვაშჩენკო

სამხედრო-სამოქალაქო ურთიერთობები უკრაინაში, როგორც ეროვნული უსაფრთხოების ფაქტორი

რეზიუმე

სტატიაში გამოკვლეულია სამოქალაქო საზოგადოების როლი სამხედრო-სამოქალაქო ურთიერთობების დაბალანსებული სისტემის შექმნაში. ასევე აღწერილია სამოქალაქო საზოგადოების გავლენის სპეციფიკა და მიმართულებები დემოკრატიული საზოგადოების კონტროლის ინსტიტუტზე, ქვეყნის სამხედრო ორგანიზაციაზე უსაფრთხოებისა და თავდაცვის სფეროში. ახსნილია პროფესიონალი ოფიცრის ხარისხის სტანდარტებისა და სამხედრო განათლების სისტემის ურთიერთკავშირი, რაც სამოქალაქო-სამხედრო ურთიერთობის კულტურის ამაღლების აუცილებელ პირობას წარმოადგენს. ხაზგასმით არის აღნიშნული, რომ სახელმწიფო და სამოქალაქო კონტროლი კონტროლის დამოუკიდებელი სახეობებია, რომლებიც დიალექტიკურ ურთიერთკავშირში არიან და ავსებენ ერთმანეთს, რაც თავის მხრივ უზრუნველყოფს კონტროლის მექანიზმების ერთიანობასა და მთლიანობას.

საკვანძო სიტყვები: სამხედრო - სამოქალაქო ურთიერთობები, სამოქალაქო საზოგადოება, დემოკრატიული სამოქალაქო კონტროლი, ქვეყნის სამხედრო ორგანიზაცია, უსაფრთხოებისა და თავდაცვის სექტორი, ფასეულობითი გავლენა, ეროვნული უსაფრთხოება, პოლიტიკური კულტურა, სამხედრო პროფესიონალიზმი, ეროვნული ინტერესები.

რეგენზენტი: პროფესორი ანატოლი გუბა, პედაგოგიკის მეცნიერებათა დოქტორი, გ.ს. სკოვოროდას სახ. ხარკოვის ეროვნული პედაგოგიური უნივერსიტეტის საზოგადოებრივ-სამართლებრივი დისციპლინების კათედრის გამგე.

Igor Vashchenko, Yegor Vashchenko
CIVIL-MILITARY RELATIONS IN UKRAINE AS NATIONAL SECURITY FACTOR: CULTURAL ASPECTS

Summary

The role of civil society in the creation of a balanced system of civil-military relations is explored. The specifics and directions of the influence of civil society on the institution of democratic civil control, on the country's military organization in the security and defense sector are also described. The interrelation between the quality standards of a professional officer and the system of military education is revealed, which is a necessary condition for enhancing the culture of civil-military relations. It is emphasized that state and civil control are independent types of control that are in dialectical interconnection and complement each other, which ensures the unity and integrity of the control mechanism.

Keywords: military-civil relations; civil society, democratic civil control, military organization of the country, security and defense sector, value influence, national security, political culture, military professionalism, national interests.

Reviewer: Professor Anatoly Guba, doctor of pedagogical sciences, head of the department of social and legal disciplines of the Grigori Skovoroda Kharkov National Pedagogical University.

Игорь Ващенко, Егор Ващенко
ВОЕННО-ГРАЖДАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ В УКРАИНЕ КАК ФАКТОР НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ: КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Резюме

Исследована роль гражданского общества в создании сбалансированной системы военно-гражданских отношений. Также описаны специфика и направления влияния гражданского общества на институт демократического гражданского контроля, на военную организацию страны в секторе безопасности и обороны. Раскрыта взаимосвязь стандартов качества офицера профессионала с системой военного образования, что является необходимым условием

повышения культуры гражданско-военных отношений. Подчеркнуто, что государственный и гражданский контроль являются самостоятельными видами контроля, находящимися в диалектической взаимосвязи и дополняют друг друга, что обеспечивает единство и целостность механизма контроля.

Ключевые слова: военно-гражданские отношения; гражданское общество, демократический гражданский контроль, военная организация страны, сектор безопасности и обороны, ценностное влияние, национальная безопасность, политическая культура, военный профессионализм, национальные интересы.

Рецензент: Профессор Анатолий Губа, доктор педагогических наук, заведующий кафедры общественно-правовых дисциплин Харьковского национального педагогического университета имени Г.С. Сковороды.

გიორგი კირვალიძე
სოციალური ტექნოლოგიები სახელმწიფო სერვისების
განვითარების სფეროში

სტატია ეხება იუსტიციის სისტემაში, კერძოდ იუსტიციის სახლში სოციალური ტექნოლოგიების არსისა და ფორმების განვითარების პროცესში წარმოშობილ პრობლემათა იდენტიფიცირებას. ავტორს მიაჩნია, რომ შესაძლებელია იმ პრობლემათა გამოკვეთა, რომელთა მეთოდოლოგიური დამუშავება და დასაბუთებული მოდელირება, იუსტიციის სახლში სოციალური ტექნოლოგიების მენეჯმენტის ეფექტურობის გაზრდას გამოიწვევს, ასევე გაანალიზებულია ტექნოლოგიის დანერგვასთან დაკავშირებული ხარვეზები და მისი გადაჭრის შესაძლო გზები. სტატია გვთავაზობს მოცემული პროცესის გაუმჯობესების წინადადებებს, რის შედეგად და მეშვეობით გაცილებით უფრო ეფექტიანი გახდება სახელმწიფოს ურთიერთობა საზოგადოებასთან.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური ტექნოლოგია, უკუკავშირი, ანალიზი, ელ-სერვისები, სახელმწიფო, საჯარო მმართველობა, დემოკრატია.

ტექნოლოგიების განვითარების სფეროში სახელმწიფო წარმოადგენს პოლიტიკის განხორციელების გარანტს, რაც ქვეყნის ინტელექტუალური და ტექნოლოგიური პროგრესის და კეთილდღეობის საწინდარია. სახელმწიფო აღიარებს, რომ სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პროგრესი საზოგადოების განვითარების, კეთილდღეობის გაუმჯობესებისა და სულიერი აღმავლობის ერთ-ერთი მთავარი ფაქტორია და ხელშემწყობ პირობებს უქმნის ქვეყნის ინტელექტუალურ შესაძლებლობათა გამოვლენას და ეკონომიკის წინსვლას. [3].

ქვეყანაში გატარებულმა რეფორმებმა ინტენსიური ხასიათი მიიღო, აქცენტი კეთდებოდა მოქალაქეებისთვის მიწოდებული მომსახურების ხარისხის ამაღლებაზე. სოციალურ სფეროში ინერგება ტექნოლოგიები. მოგვხსენებთ, რომ სოციალური ტექნოლოგია მნიშვნელოვანი პლატფორმაა სახელმწიფოსა და მოქალაქეს შორის ურთიერთობისათვის. ახალი სოციალური

ტექნოლოგია 2011 წელს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში, კერძოდ იუსტიციის სახლში დაინერგა, საჯარო მომსახურების ახალი მოდელი „ყველაფერი ერთ სივრცეში“ ანუ ერთი სარკმლის პრინციპი, მისი მიზანი და ინოვაცია მდგომარეობდა შემდეგში, რომ მოქალაქეს აღარ მოუწევდა დაუსრულებლად სხვადასხვა ორგანიზაცია დაწესებულებებში ვიზიტები.

იუსტიციის სახლის შექმნის იდეა პირველად საქართველოში გაჩნდა, ის არცერთი ქვეყნის პრაქტიკას არ ეყრდნობა და წარმატებული მუშაობის გამოცდილებით სხვადასხვა სახელმწიფოს დიდ ინტერესს იწვევს. სახელმწიფო სერვისების ერთ სივრცეში ორგანიზების ქართული მოდელის სხვა ქვეყნებში დანერგვა საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს ერთ-ერთი მთავარი პრიორიტეტია, რისთვისაც აქტიური მუშაობა მიმდინარეობს.

2011 წელს, იუსტიციის სახლმა, პროფილის მიერ ორგანიზებულ დაჯილდოებაში გაიმარჯვა ნომინაციაში „ახალი ქართული ბრენდი“. ხოლო, 2012 წელს გაეროს მიერ გამოცხადებული ნომინაციაში - „სახელმწიფო სერვისების მიწოდების გაუმჯობესება“, გამარჯვებულად გამოცხადდა იუსტიციის სახლი. მიუხედავად ასეთი წარმატებისა, აუცილებელია სახელმწიფო სერვისების სფეროში დანერგილი ტექნოლოგიების ანალიზი შემდგომი გაუმჯობესების მიზნით. იუსტიციის სახლის შემადგენლობაში შევიდა როგორც პიროვნებასთან დაკავშირებული დოკუმენტების (პირადობა, პასპორტი, სამოქალაქო აქტების მოწმობები, მოქალაქეობა-მიგრაციასთან დაკავშირებული საკითხები.) მომზადების, ასევე უძრავი ქონების ამონაწერების, სამეწარმეო და არასამეწარმეო ორგანიზაციების რეგისტრაციები, საარქივო საქმიანობა, საბანკო მომსახურება. მოგვიანებით, ასევე შეითავსა შინაგან საქმეთა სამინისტროს მომსახურების სააგენტოსა და განათლების ხარისხის განვითარების ცენტრის ფუნქცია, დოკუმენტების და ფიზიკური პირების სამოგზაურო დაზღვევა. ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი მომსახურების მიმწოდებლად კვლავ იუსტიციის სახლის თანამშრომლები რჩებიან. მათთვის მხოლოდ და მხოლოდ ჩატარდა მოკლევადიანი საკვალიფიკაციო ტრენინგები და შემდგომ მოხდა ახალი ფუნქცია მოვალეობების შეთავსება. სწორედ აქ იკვეთება ტექნოლოგიის პირველი ხარვეზი, რადგან

არასაკმარისია მათი კვალიფიკაცია დასახულ ამოცანასთან დაკავშირებით. აღნიშნული ფუნქციების დამატება გარკვეულწილად უარყოფითად აისახა მომსახურეობის ხარისხზე, სერვისების მიწოდებაზე, ვინაიდან ფუნქციების შეთავსება ბევრ ნიუანსთან და საკანონმდებლო ნორმების ცოდნასთან არის დაკავშირებული. ზემოაღნიშნულმა უარყოფითი უკუკავშირი გამოიწვია იუსტიციის სახლსა და მასთან დაკავშირებული სსიპებს შორის კოორდინაციის თვალსაზრისითაც, ხშირ შემთხვევაში ხდება საქმეების ხარვეზით დაბრუნება ან/და უარყოფითი გადაწყვეტილების მიღება, რაც იწვევს მოქალაქის უკმაყოფილებას.

კერძოდ ეს გამოიხატება ორგანიზაციაში არაერთი ვიზიტით, ფინანსური დანახარჯით, დროის კარგვით, ისევ და ისევ ბიუროკრატიული მიდგომების გაძლიერებით. ზემოაღნიშნული სოციალური ტექნოლოგიის დანერგვის შემდეგ ანალიზი მუშაობის ეფექტურობაზე ამ დრომდე არ ჩატარებულა, დღესდღეობით ეფექტური სახელმწიფოს ერთ-ერთი მთავარი მახასიათებელი არის უახლეს ტექნოლოგიებზე დაფუძნებული სოციალური და საჯარო სერვისები, თუკი არ მოხდება სფეროს შესწავლა, ეფექტურობის შეფასება, ნაკლებ სავარაუდოა ხარვეზების გამოსწორება და მათი შემდგომი განვითარება. ტექნოლოგიები დანერგვამდე უნდა გამოიცადოს, უნდა მოხდეს ტრანსფერი- ერთგვარ სიტუაციაში ნასწავლის შემდგომ სხვაგვარ, განსხვავებულ სიტუაციაში გამოყენება, თუ სოციალური კვლევის შედეგად მოხდება მათი გამოცდა დანერგვამდე, მაშინ იმუშავენ ეფექტურად და მოგვცემს სასურველ შედეგს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია უკუკავშირი, რომელიც წარმოადგენს მართვის პროცესის ერთ-ერთ ელემენტს, თუ უკუკავშირი არ არსებობს ან მმართველობითი ორგანოს მიერ უგულველყოფილია, საბოლოო ჯამში ასეთი სისტემა შეიძლება კონტროლიდან გამოვიდეს და უმართავი გახდეს [4].

ამის მარტივი მაგალითი, იუსტიციის სახლში განლაგებული სხვადასხვა საჯარო სამართლის იურიდიული პირების მიერ გაწეული მომსახურეობაა, ამ მოდელს დადებით ეფექტებთან ერთად, თავისი უარყოფითი შედეგებიც ახლავს. ტექნოლოგიური შეცდომაა, “ერთ ფანჯრად” მიჩნეული ტექნოლოგიას სიდმისეული შესწავლის გარეშე ჩანს, რომ აქვს ხარვეზები და მოქალაქეებთან უარყოფითი უკუკავშირი.

კერძოდ არ არსებობს შიდა სამსახურებს შორის კოორდინაცია. ერთი თანამშრომლის მიერ სერვისების გაცემის რაოდენობრივი ზრდა პირდაპირპროპორციულია კომპეტენციის და პროფესიონალიზმის დონის კლებასთან, რაც უარყოფითად აისახება მომხმარებელზე და ზოგადად პროცესებზე. მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი, სხვადასხვა მიზეზებისდა გამო ვერ იყენებს სახელმწიფოს მხრიდან შეთავაზებულ საჯარო სიკეთეებს როგორცაა ელექტრონული-სერვისები, რომელიც მას გაუმარტივებს და დაუზოგავს დროს და ხარჯებს, სასოფლო დასახლებებში ასევე დიდ პრობლემას წარმოადგენს ინტერნეტიზაციის დაბალი დონე, მოსახლეობას არ აქვს წვდომა ინტერნეტრესურსებთან.

გამომდინარე აქედან მოსახლეობის დიდი ნაწილი სახელმწიფო სერვისებით სარგებლობს იუსტიციის სახლებში ვიზიტით. აღნიშნული მოდელის ერთი ფანჯრის პრინციპით გამოყენებულ ტექნოლოგიას არ უარვეყობთ, დროში და სივცეში იქნება იგივე, მაგრამ მას აქვს ხარვეზები, რომლებიც საჭიროებენ კვლევის შედეგად მიღებულ ოპტიმალური ვარიანტის დანერგვას, სახელმწიფო მართვის სფეროში გამოვლენილ პრობლემათა პაკეტის შექმნას და მეთოდური მიდგომების განსაზღვრას მათი გადაჭრის გზების პროექტირებისათვის.

ლიტერატურა

References:

1. ssip saxelmwifo servisebis ganviTarebis saagento. <http://www.sda.gov.ge/>
2. ssip iusticiis saxli. <http://psh.gov.ge/>
3. saqarTvelos kanoni mecnieremis, teqnologiebisa da maTi ganviTarebis Sesaxeb N 603, 22/11/1994.
4. Плотников М.В. Разработка стратегии на основе технологии «Future Search»// Современные исследования социальных проблем: сб. ст. общерос. науч.-практ. конф. Вып. 3. -2009. С. 155.

რეცენზენტი: პროფესორი მარიამ ცაცანაშვილი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Giorgi Kirvalidze

SOCIAL TECHNOLOGIES IN THE FIELD OF PUBLIC SERVICE DEVELOPMENT

Summary

The article is about identification of the challenges emerged during the process of development of the concept and forms of social technologies in the judicial system, and at the Public Service Hall, in particular. The author believes that it is possible to highlight the challenges which, once processed methodologically and modelled substantially, will increase the efficiency of social technologies management at the Public Service Hall. The article also discusses the gaps in the implementation of technologies and possible solutions to those gaps. The article includes the proposals for improvement of the said processes which will result in more effective relations between the state and the community.

Keywords: social technologies, feedback, analysis, electronic services, state, public administration, democracy.

Reviewer: Professor Mariam Tsatsanashvili, Georgian Technical University.

გიორგი კირვალიძე

СОЦИАЛЬНИИ ТЕХНОЛОГИИ СФЕРЕ РАЗВИТИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЕРВИССОВ

Резюме

Статья касается идентификации проблем, возникших в процессе развития сущности и форм социальных технологий в системе юстиции, в частности в Доме юстиции. Автор считает, что возможно выделение тех проблем, методологическая обработка и обоснованное моделирование которых повлечет за собой увеличение эффективности менеджмента социальных технологий, а также проанализированы связанные с внедрением технологии погрешности и возможные пути их устранения. Статья предлагает предложения по усовершенствованию данного процесса, в результате и при помощи чего отношение государства с обществом станет сравнительно более эффективным.

Ключевые слова: социальные технологии, обратная связь, анализ, электронные услуги, государство, публичное управление, демократия.

Рецензент: Профессор Мариам Цацанащвили, Грузинский технический университет.

სალომე გუმბერიძე, ოთარ ქოჩორაძე
საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და საზღვარგარეთის ქვეყნების
კიბერუშიშრობის პოლიტიკა

სტატიაში განხილულია საკითხები დაკავშირებული იმასთან, რომ კიბერსივრცეში საფრთხეების მაქსიმალურად შემცირებისა და თავიდან აცილების მიზნით, საერთაშორისო ორგანიზაციებმა და საზღვარგარეთის ქვეყნებმა დაიწყეს ორგანიზაციული სტრუქტურული ერთეულების შექმნის, განვითარებისა და დახვეწის პროცესი, რაც უშუალო კავშირშია ახალი ტექნოლოგიების განვითარებასთან და კიბერდანაშაულის ზრდასთან.

საკვანძო სიტყვები: ინფორმაციული უშიშროება, კიბერსივრცე, კიბერდანაშაული.

ინფორმაციულ უშიშროებასთან დაკავშირებული სტრატეგიების შემუშავებისას, ნატო-სა და ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოები ხელმძღვანელობენ აღნიშნული ორგანიზაციების მიერ გამოცემული დირექტივებით, რომლებიც ეფექტური კიბერუშიშროების სისტემის ჩამოყალიბებას ისახავს მიზნად. ევროპის საბჭოს მიერ 2001 წელს ხელი მოეწერა კიბერდანაშაულთან ბრძოლის ევროპულ კონვენციას და ამ კონვენციაზე ხელმომწერი ქვეყნები ითვალისწინებდნენ ევროპის საბჭოს მიზანს, წევრებს შორის ღრმა სოლიდარობის მიღწევის შესახებ კიბერუშიშროების საკითხებში. კონვენცია ძალაში შევიდა 2004 წლის 1 ივლისს.

ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის შექმნის დღიდან კოლექტიური თავდაცვა ამ ორგანიზაციის ფუნქციონირების ერთერთი უმთავრესი პრინციპია, რომელიც ათწლეულების განმავლობაში გულისხმობდა როგორც სახმელეთო, საზღვაო და საჰაერო თავდაცვას, თუმცა უკანასკნელ პერიოდში ალიანსი ახალი გამოწვევის წინაშე დადგა. კიბერტექნოლოგიური განვითარების შეუქცევადმა პროცესმა და ჰაკერული თავდახმების გახშირებულმა შემთხვევებმა, საერთაშორისო საზოგადოებას ნათლად დაანახა უსაფრთხოების კუთხით ზომების გაძლიერების აუცილებლობა.

2002 წელს პრალის სამიტზე ჩრდილოატლანტიკურმა ალიანსმა გადაწყვეტილება მიიღო ნატოს რეაგირების ძალებთან დაკავშირებით რაც გულისხმობდა ეფექტური, ტექნოლოგიური

თვალსაზრისით მოწინავე ნატოს რეაგირებისმ ალების შექმნას, რომელთაც ექნებოდათ მოქნილი ხასიათი. ნატო-მ შეიმუშავა და გაუშვა კიბერთავდაცვის საკუთარი პროგრამა. ნატო - ს წევრი ქვეყნების ლიდერები შეთანხმდნენ კიბერნეტიკული თავდაცვის პროგრამის შემუშავებასა და ინფორმაციულ ქსელებში ინციდენტებზე რეაგირების საკუთარი ჯგუფის (NCIRC) შექმნაზე.

2012 წლიდან დღემდე აქტიურად მიმდინარეობს ნატოს კოლექტიური თავდაცვის სისტემაში კიბერუშიშროების ინტეგრაციის პროცესი. ნატოს კიბერუშიშროების მთავარი ორგანოა ჩრდილოატლანტიკურ საბჭოს დაქვემდებარებული კიბერუშიშროების კომიტეტი. კიბერუშიშროების საკითხებში ნატო-ს ძირითადი პარტნიორია ევროკავშირი, რომელთანაც 2016 წელს გაფორმდა ურთიერთდახმარებისა და თანამშრომლობის ტექნიკური ხელშეკრულება. ალიანსი ასევე მჭიდროდ თანამშრომლობს ეუთოსა და გაეროსთან, მისი მთავარი მოწინააღმდეგეები კიბერსივრცეში არიან ისლამური სახელმწიფო, ირანის ისლამური რესპუბლიკა, ჩრდილოეთ კორეა, ჩინეთი და რუსეთის ფედერაცია. ნატოს წევრი ქვეყნების მეთაურებმა ახალი სტრუქტურული ცენტრები შექმნეს, მათ შორის კიბერუშიშროების ახალი ოპერატიული ცენტრი და ატლანტიკის ერთობლივი ძალები, ამის შესახებ ცნობილი გახდა 2018 წელს ბრიუსელში ნატოს წევრი ქვეყნების თავდაცვის მინისტრების შეხვედრის შემდგომ კონფერენციაზე, ამ პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელებაში მონაწილე აქტორების რიცხოვნობის მკვეთრი ზრდის გათვალისწინებით, კიბერუშიშროების სისტემა სულ უფრო კომპლექსურ და ამავდროულად, დიფერენცირებულ ხასიათს იძენს. სხვადასხვა ქვეყნების ეროვნულ სტრატეგიებში დასახული ამოცანები შინაარსობრივი კუთხით მსგავსია, ხოლო რაც შეეხება კიბერუშიშროების პოლიტიკის ინსტიტუციურ განზომილებას და სტრუქტურულ მახასიათებლებს, გვხვდება განსხვავებები ქვეყნების მიხედვით, შეგვიძლია რამოდენიმე ქვეყნის მაგალითი განვიხილოთ:

ესტონეთი - ესტონეთის სახელმწიფო არის მოწინავე ქვეყანა ციფრულ სფეროში. უკვე 2000 წლიდან ხდება ესტონეთის დიგიტალიზირება, იგი ეხება ყველა სფეროს. მაგალითად შესაძლებელია საქმიანი შეხვედრების ონლაინ რეჟიმში ჩატარება, ასევე შესაძლებელია მოქალაქეთა ჩანაწერების მიღება ონლაინ

რეჟიმში. 2005 წლიდან ესტონეთის მოქალაქეებს სურვილისამებრ შეუძლიათ არჩევნებში ხმა მისცენ ონლაინ რეჟიმში. ესტონეთის ინფორმაციულ უსაფრთხოებას განსაკუთრებულ საფრთხეს რუსეთი უქმნის, როგორც ეს მოხდა 2007 წელს. უფრო ზუსტად Ddos თავდასხმებმა რუსეთის მხრიდან გამოიწვია ბანკების, სახელმწიფო ორგანოებისა და მთლიანად სახელმწიფოს პარალიზება. კიბერუსაფრთხოების სტრატეგია ქვეყანამ მიიღო 2008 წელს. ესტონეთი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს თავისი კიბერსივრცის დაცვას და ამახვილებს ყურადღებას ინფორმაციული სისტემების უსაფრთხოებაზე. 2009 წელს ესტონეთის რეპუბლიკის მთავრობის უსაფრთხოების კომიტეტს დაემატა უსაფრთხოების საბჭო, რომლის მთავარი ამოცანაა სტრატეგიულ დონეზე უწყებათაშორისი თანამშრომლობა და კიბერუშიშროების სტრატეგიის ამოცანების განხორციელებაზე კონტროლი, ხოლო 2010 წელს რესპუბლიკის მთავრობის გადაწყვეტილებით ესტონეთის ინფორმატიკის ცენტრს მიენიჭა სახელმწიფოს სააგენტოს სტატუსი და დაერქვა ესტონეთის ინფორმაციული სისტემების უწყება (R.I.A.) ესტონეთის ინფორმაციული სისტემების უწყებამ მიიღო დამატებითი უფლებამოსილებები და რესურსები, სახელმწიფოს საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებისა და ინფრასტრუქტურის დაცვისათვის. 2008 წლის შემდეგ ქვეყანამ 2014 წელს ახალი სტრატეგია მიიღო. რომელიც ესტონეთის კიბერუშიშროების ძირითად გეგმას წარმოადგენს. აღნიშნული სტრატეგია ფოკუსირდება შემდეგ სფეროებზე კიბერდანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლა და ეროვნული თავდაცვისუნარიანობის ამაღლება. ამ კუთხით ხორციელდება საკანონმდებლო ბაზის ჩამოყალიბება, საერთაშორისო თანამშრომლობისა და კომუნიკაციის ხელშეწყობა, ცნობიერების ამაღლება და სპეციალისტების გადამზადება. სტრატეგიის ხედვა მდგომარეობს იმაში, რომ ესტონეთს შეუძლია დაიცვას ეროვნული უშიშროება და ხელი შეუწყოს ღია, ეფექტურ და უსაფრთხო საზოგადოების არსებობას, სტრატეგიის მიზანს წარმოადგენს გაზარდოს კიბერუშიშროების შესაძლებლობები, მოსახლეობის ინფორმირება კიბერსაფრთხეებზე რითაც მოიპოვებს ნდობას კიბერსივრცეში. სტრატეგიის ერთ-ერთ ძირითად მიზანს წარმოადგენს კიბერსივრცეში შეუფერხებელი ოპერაციების უზრუნველყოფის აღწერა, კრიტიკული

ინფორმაციის ინფრასტრუქტურის დაცვა კიბერსაფრთხეების წინააღმდეგ, მნიშვნელოვანი სერვისების შეფერხების შემთხვევაში დროული რეაგირების მოხდენა, ინფორმაციისა და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების ინფრასტრუქტურის დაცვა თანამედროვე საფრთხეებისაგან, კიბერ-საფრთხეების მართვა კერძო და საჯარო სექტორში, კიბერუშიშროების ეროვნული მონიტორინგის სისტემის დანერგვა. ესტონეთისათვის უმნიშვნელოვანესია მისი დამოუკიდებლობა, რომელიც 26 წელს ითვლის და იმისათვის რომ მის დამოუკიდებლობას პრობლემა არ შეექმნას, ისინი მუშაობენ იმ მიმართულებით, რომ მონაცემები რომლებიც მნიშვნელოვანია ქვეყნის მთავრობისა და ადმინისტრაციის ფუნქციონირებისათვის მოხდეს მათი შენახვა სერვერზე, რომელიც სხვა ქვეყანაში იქნება განთავსებული, ეგრეთწოდებულ ციფრულ საელჩოებში. ციფრულ საელჩოს აქვს ზუსტად ის უფლებები, რაც ჩვეულებრივ საელჩოს, იგი ფლობს საკუთარ დამოუკიდებელ ტერიტორიას იმ სახელმწიფოს ტერიტორიაზე სადაც მდებარეობს.

ესტონეთის პირელი ციფრული საელჩო 2018 წლისთვის შეიქმნება ლუქემბურგის ტერიტორიაზე. ამის შესახებ შეთანხმება უკვე მოხდა 2017 წელს და ლუქემბურგის ტერიტორიაზე მოხდება იმ მონაცემების შენახვა რაც მნიშვნელოვანია ესტონეთის სახელმწიფოს ფუნქციონირებისათვის და მისი ციფრული სფეროს დაცვისათვის. ლუქემბურგის შემდეგ ციფრული საელჩოების გახსნას გეგმავენ, დიდ ბრიტანეთში, ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და ავსტრალიაში.

გერმანია. დღესდღეობით გერმანელთა 70%-ზე მეტი ინტერნეტის აქტიური მომხმარებელია. სხვადასხვა პროცესები თუ დავალებები, ვაჭრობა, კომუნიკაცია ხორცილდება არამხოლოდ რეალურ, არამედ უკვე ვირტუალურ სამყაროშიც. აქედან გამომდინარე გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა მეტწილად დამოკიდებულია საინფორმაციო ტექნოლოგიებსა და ინფორმაციულ ინფრასტრუქტურაზე. სწორედ ინფორმაციულ ინფრასტრუქტურაზე კიბერკრიმინალის მზარდმა საფრთხემ გამოიწვია, რომ გერმანიის უსაფრთხოების ორგანიზებისას IT უსაფრთხოების უზრუნველყოფა გამხდარიყო პრიორიტეტული, რომელზეც პასუხისმგებელი გერმანიის შინაგან საქმეთა ფედერალური სამინისტრო გახდა. 1991 წელს შეიქმნა ინფორმაციული ტექნოლოგიების უსაფრთხოების ფედერალური

ბიურო და ის შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებაში შედის. BSI - არის სრულიად დამოუკიდებელი და ნეიტრალური ორგანო IT უსაფრთხოებისა და საინფორმაციო საზოგადოების საკითხებში, რითაც განსხვავდება სახვა ქვეყნების მსგავსი პრობლემის აღმოსაფხვრელად მომუშავე ორგანოებისაგან. დასაქმებული ყავს 500-მდე ადამიანი, რომლებიც დაკომპლექტებული არიან, მათემატიკოსებით, ფიზიკოსებით, ინფორმატიკის სპეციალისტებით და ა.შ. B.S.I იკვლევს ინფორმაციული ტექნოლოგიების პროგრამის რისკებს და ანვითარებს, ხვეწს უსაფრთხოების ზომებს, ეძებს პრობლემის გადაჭრის გზებს. ასევე აანალიზებს საინფორმაციო ტექნოლოგიების განვითარების ტენდენციებს და მუშაობს მიზნობრივ ჯგუფებთან, ისეთი როგორც არის საინფორმაციო ტექნოლოგიების მწარმოებლები, დისტრიბუტორები, მომხმარებლები. BSI-ის მიერ ქვეყნის კიბერუსაფრთხოების სტრატეგია შემუშავებული იქნა 2011 წელს და მისი ძირითადი პუნქტები წარმოადგენდა კრიტიკული ინფორმაციული სისტემების უსაფრთხოების უზრუნველყოფაზე ზრუნვას, ასევე ეროვნული კიბერ-თავდაცვის ცენტრისა და ეროვნული კიბერუშიშროების საბჭოს ჩამყალიბებას. 2015 წელს ძალაში შევიდა კანონი IT-უსაფრთხოების შესახებ და სწორედ ეს იყო შედეგი გერმანიის შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ 2011 წელს დამუშავებული კიბერუშიშროების სტრატეგიისა.

კიბერუშიშროების საბჭოს მიერ 2016 წელს შემუშავდა კიბერუშიშროების ახალი სტრატეგია, რომლის მიზანიც კიბერუშიშროებისა და ქსელის საინფორმაციო ინფრასტრუქტურის სათანადო დონეზე უზრუნველყოფა წარმოადგენს კიბერსივრცის შესაძლებლობებისა და სარგებლობის შეფერხების გარეშე. ქვეყანა ძირითადად კონცენტრირებულია კიბერშეტევის დროულ გამოვლენაზე, გაუვნებელყოფასა და სამართლებრივ დევნაზე, ასევე ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების (ICT) მოწყობილობების მწყობრიდან გამოსვლის გაუვნებელყოფაზე, რომელიც გამოწვეულია შემთხვევითი ფაქტორებით. ეს უკანასკნელი განსაკუთრებით ეხება კრიტიკულად მნიშვნელოვან ინფორმაციულ სისტემებს.

დიდი ბრიტანეთი. დიდი ბრიტანეთი ერთერთი წამყვანი ქვეყანაა მსოფლიოში ციფრულ ქვეყნებს შორის. გაერთიანებული სამეფოს მიდგომა ასევე მიმართულია კიბერუშიშროების განვითარებაზე. სტრატეგიის მთავარი მიზანია გაიყვანოს დიდი ბრიტანეთი მოწინავე პოზიციებზე ინფორმაციული და სატელეკომუნიკაციო ტექნოლოგიების სფეროში ინოვაციების, ინვესტიციებისა და ხარისხიანი მომსახურების მიხედვით. ასევე მთლიანად ისარგებლოს კიბერსივრცის ყველა უპირატესობებითა და მიღწევებით. 2011 წელს შემოღებული სტრატეგია ასახავს მაქსიმალური რისკების შემცირებას დამნაშავეთა (მათ შორის ტერორისტების) და სხვა სახელმწიფოთა მხრიდან კიბერშეტევების მიმართ, რაც მიმართულია კიბერსივრცეში თითოეული მოქალაქის, საზოგადოებისა და ეკონომიკის უსაფრთხოებისკენ. 2016–21 წლის სტრატეგიის მიხედვით ბრიტანეთის უშიშროებისა და მომავლის კეთილდღეობა ეფუძნება ციფრულ ფონდებს, ინფორმაციული სისტემების დაცვას, მონაცემებისა და მათ მომსახურებას, არასანქცირებულ წვდომას, ზიანის მიყენებასა და ბოროტად გამოყენების წინააღმდეგ ბრძოლას. სტრატეგია ეხება კიბერდანაშაულს, როგორც დანაშაულებრივ საქმიანობას ორ ურთიერთ დამაკავშირებელ კონტექსტში: 1. კიბერდამოკიდებული დანაშაულები – ანუ დანაშაული, რომელიც შეიძლება მოხდეს ინფორმაციის გამოყენების გზით და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიური მოწყობილობებით, სადაც აღნიშნული მოწყობილობა ორივეა, როგორც დანაშაულის ჩადენის საშუალება, ისე დანაშაულის სამიზნე. 2. კიბერ–ჩართული დანაშაული – ტრადიციული დანაშაული, რომელიც შეიძლება გაიზარდოს მასშტაბით ან მიიღწევა კომპიუტერის, კომპიუტერული ქსელების ან სხვა საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებით. ბრიტანეთის თავდაცვის სამინისტროს წამყვანი ადგილი უკავია იმ სტრატეგიების შემუშავების პროცესში, რომლებიც კიბერუშიშროების რისკების მართვის ეფექტურობის ამაღლებას ისახავს მიზნად. ბრიტანეთში ინფორმაციული უშიშროების პოლიტიკის მიმართულებებს განსაზღვრავს „კიბერუსაფრთხოების და ინფორმაციული უზრუნველყოფის“ სამსახური, რომელიც თანამშრომლობს სხვადასხვა უწყებებთან, მათ შორის, თავდაცვის სამინისტროსთან. სამინისტროს დაქვემდებარებაში არის სადაზვერვო სააგენტოები, რომლებიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ინფორმაციული

უშიშროების სფეროში არსებული გამოწვევების შემცირების პროცესში. ამ კუთხით განსაკუთრებით აღსანიშნავია „სამთავრობო კომუნიკაციების შტაბის“ საქმიანობა, რომელიც პასუხისმგებელია მთავრობის ინფორმაციული სისტემების, კომუნიკაციებისა და კრიტიკული ინფრასტრუქტურის უსაფრთხოების დაცვაზე. 2012 წლის აპრილიდან თავდაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებაშია „კიბერ-ოპერაციებისგან თავდაცვის ჯგუფი“ (Defence Cyber Operations Group), რომელსაც პასუხისმგებლობა ეკისრება თავდაცვის სექტორში კიბერ-შესაძლებლობების განვითარებაზე, ოპერაციების ეფექტურობის ამაღლებასა და კიბერსივრცეში უსაფრთხოების დონის ზრდაზე.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ დღევანდელ მსოფლიოში ყოველდღიურად მიმდინარეობს ინფორმაციული სივრცის განვითარება, ინფორმაციის დამუშავება კი მოვლენების მუდმივი ხედვის არეში მოქცევას, ახალი ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენებას მოითხოვს რაც თავისთავად კიბერსივრცეში ახალ გამოწვევებს გულისხმობს. სწორედ ამიტომ საერთაშორისო ორგანიზაციებმა და ამ ორგანიზაციების წევრმა თუ არაწევრმა სახელმწიფოებმა ურთიერთთანამშრომლობის შედეგად მუდმივ რეჟიმში უნდა მოახდინონ კრიტიკული ინფორმაციული ინფრასტრუქტურის დაცვა, გაატარონ ყველა საჭირო ღონისძიება რათა დაცული იყოს ინტერნეტსივრცე, მონაცემთა ბაზები და მოქალაქეთა პერსონალური ინფორმაცია, ასევე მოხდეს სამართლებრივი ბაზების მეტად დახვეწა და სრულყოფა კიბერდანაშაულთან ეფექტურად საბრძოლველად.

ლიტერატურა

References:

1. Estonia- cyber Security Strategy 2014-2017
https://www.mkm.ee/sites/default/files/cyber_security_strategy_2014-2017_public_version.pdf (ukanasknelad gadamowmebulia 05.05.2018)
2. Great Britain-National Cyber Security Strategy 2016 to 2021
<https://www.gov.uk/government/publications/national-cyber-security-strategy-2016-to-2021> ukanasknelad gadamowmebulia 05.05.2018
3. Cyber Security Strategy for Germany
https://www.cio.bund.de/SharedDocs/Publikationen/DE/Strategische-Themen/css_engl_download.pdf?_blob=publicationFile
(ukanasknelad gadamowmebulia 05.05.2018)

4. Council of Europe “CONVENTION ON CYBERCRIME”. BUDAPESHT. 23.11.2001

5. praRis samiti: axali wevrebi SesaZlebloba da partnioroba [https://www.nato.int/docu/comm/2002/0211-prague/\(ukanasknelad gadamowmebulia 05.05.2018\)](https://www.nato.int/docu/comm/2002/0211-prague/(ukanasknelad gadamowmebulia 05.05.2018))

რეგენზენტი: ასოცირებული პროფესორი დავით კუხალაშვილი, ისტორიის დოქტორი, ეროვნული და კორპორაციული უსაფრთხოების სასწავლო-კვლევითი ცენტრის დირექტორი.

**Salome Gumberidze, Otar Kochoradze
INTERNATIONAL ORGANIZATION AND FOREIGN
COUNTRIE’S CYBERSECURITY POLICY**

Summary

In order to maximally eliminate and avoid security threats in cyberspace, international organizations and foreign countries have started the process of establishment, development and improvement of organizational-structural units, which is directly connected to the evolution of new technologies and increase of cybercrime.

Keywords: Informational security, Cyberspace, Cyber-crime.

Reviewer: Associate Professor David Kukhalashvili, Doctor of History, Director of National and Corporate Security Study-Research Center.

**Саломе Гумберидзе, Отар Кочорадзе
ПОЛИТИКА КИБЕРБЕЗОПАСНОСТИ МЕЖДУНАРОДНЫХ
ОРГАНИЗАЦИЙ И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН**

Резюме

В статье рассмотрены вопросы связанные с тем, что с целью максимального уменьшения и избегания опасностей в киберпространстве, международные организации и иностранные государства начали процесс создания, развития и усовершенствования организационных структурных единиц, имеющих непосредственную связь с развитием новых технологий и ростом киберпреступлений.

Ключевые слова: информационная безопасность, киберпространство, киберпреступления,

Рецензент: Ассоциированный профессор Дэвид Кухалашвили, Доктор исторических наук, директор научно-исследовательского центра национальной и корпоративной безопасности.

ს ა მ ა რ თ ა ლ ი

თამარ მამნიაშვილი სახელმწიფო მართვის ეფექტიანობის სამართლებრივი უზრუნველყოფის გზები და მექანიზმები

სამეცნიერო ნაშრომში განხილულია, საჯარო მმართველობის სამართლებრივი უზრუნველყოფის პრობლემები, რომელთა რეალიზაცია ხელს შეუწყობს მმართველობის ეფექტიანობასა და სამართლიანად წარმართვას.

საკვანძო სიტყვები: კონსტიტუცია, ადმინისტრაციული ორგანო, პროკურატურა.

თანამედროვე დინამიურად და სწრაფად ცვალებად დროში სახელმწიფო მმართველობის სისტემაც მუდმივად დგას ახალი გამოწვევებისა და ამოცანების წინაშე. სახელმწიფო მართვის ორგანოებს უწევს ოპერატიული და ადეკვატური რეაგირება სწრაფად ცვალებად სიტუაციებზე და მუდმივი განახლებისა და მოდერნიზაციის რეჟიმში უხდება საქმიანობა. რეფორმის პროცესში იცვლება კონცეფცია, მისი განხორციელების მეთოდები და ინსტრუმენტები. ახლებურ გააზრებას მოითხოვს მეცნიერების როლიც სახელმწიფო აპარატის რეფორმირების პროცესში.

თანამედროვე სახელმწიფოს მართვა უკვე შეუძლებელია ისეთი კატეგორიებისა და ინსტიტუტების გარეშე, როგორცაა კორპორაციული მმართველობა, მენეჯმენტი, ინოვაცია, რესურსების ოპტიმალური მართვა, პერსონალის მართვა, მომსახურება და სხვა. უნდა ვივარაუდოთ, რომ მოდერნიზაციის პროცესში სამომავლოდ უფრო ინტენსიურად განხორციელდება მმართველობითი ფუნქციების დეცენტრალიზაცია, ხოლო მართვა უფრო მეტად იქნება ორიენტირებული რესურსების ეფექტიან გამოყენებაზე.

სახელმწიფო მართვის მოდერნიზაცია მოითხოვს, რომ ის უნდა იყოს მოქნილი, ორიენტირებული და უნდა წაახლისოს ინიციატივა; განუხრელად დაიცვას სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპები და ადამიანის უფლებები.

სახელმწიფო მართვა უნდა ემსახუროდეს არა მხოლოდ არსებული რესურსების ოპტიმალურად და მაქსიმალურად

რაციონალურად გამოყენებას, არა მხოლოდ არსებულის კონსერვაციას, არამედ ხელი უნდა შეუწყოს ინოვაციურ მიდგომებს. სახელმწიფო აპარატი არა მარტო უნდა მართავდეს, არამედ უნდა ქმნიდეს კიდეც.

სახელმწიფო მართვის ცვლილებების პროცესში მნიშვნელოვანია ცალკეული, ცენტრალური მნიშვნელობის მქონე კატეგორიებისა და ინსტიტუტების შინაარსის იდენტიფიცირება. კონცეპტუალური საკითხების წინა პლანზე წამოწევა გვეხმარება რეფორმის სწორი ორიენტირების დასახვაში.

სახელმწიფო მართვა მაშინ იქნება ეფექტიანი, თუ კი საჯარო მმართველობის განხორციელების პროცესში მყარად და თანამიმდევრობით იქნება დაცული ადამიანის კონსტიტუციით გარანტირებული უფლებები და თავისუფლებები, ამიტომაც საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილი ადამიანის უფლებები და კანონიერი ინტერესები, სხვა კონსტიტუციური დებულებები და პრინციპები, ვრცელდება ყველა შტოზე და ხელისუფლების განხორციელების ყველა სამართლებრივ ფორმაზე. ამიტომაც, განხილულია საჯარო სამსახურის საქმიანობის ისეთი პრინციპები, როგორცაა: თანაზომიერების, კანონის წინაშე თანასწორობის და ასე შემდეგ.

სახელმწიფოში ხელისუფლება ხორციელდება საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლების ორგანოების მიერ. ხელისუფლების თითოეულ შტოს საკუთარი ფუნქციები გააჩნიათ, ისინი ერთიმეორისაგან მკაცრად არიან გამიჯნულნი და არც ერთ მათგანს არა აქვს უფლება, ჩაერიოს ან მიითვისოს რომელიმე შტოს გამგებლობაში მიკუთვნებული ფუნქციები, კერძოდ, საკანონმდებლო ხელისუფლების ფუნქცია კანონშემოქმედებითი საქმიანობაა, სასამართლო ხელისუფლება მართლმსაჯულებას ახორციელებს, ხოლო მმართველობა არის აღმასრულებელი ხელისუფლების პრეროგატივა [1, გვ. 106]. თუმცა საჯარო მმართველობა, როგორც ფუნქცია, ხორციელდება არა მარტო აღმასრულებელი ხელისუფლების მიერ, არამედ ის გვხვდება საკანონმდებლო და სასამართლო ხელისუფლების საქმიანობაშიც.

საჯარო მმართველობის განმახორციელებელი სუბიექტების განსაზღვრის აუცილებლობიდან იყო განპირობებული ის, რომ კანონმდებელმა საქართველოს ზოგად ადმინისტრაციული

კოდექსის მე-2 მუხლის „ა“ ქვეპუნქტში შემოიტანა სპეციალური ტერმინი ადმინისტრაციული ორგანო [1, გვ 106], რომელიც არის ყველა სახელმწიფო ან ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანო ან დაწესებულება, საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, აგრეთვე ნებისმიერი სხვა პირი, რომელიც კანონმდებლობის საფუძველზე ასრულებენ საჯარო-სამართლებრივ უფლებამოსილებას.

ადმინისტრაციული ორგანოს ცნების ლეგალური დეფინიცია შედგება ორი ნაწილისგან. დეფინიციის პირველი ნაწილი მოიცავს ადმინისტრაციული ორგანოს ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ცნებას, რომელიც ადმინისტრაციულ ორგანოს მიჯნავს აღმასრულებელ, საკანონმდებლო და სასამართლო ხელისუფლებისაგან. ამდენად, „ადმინისტრაციული ორგანოები“ – ეს ცნება მოიცავს მხოლოდ იმ ორგანოებს, რომლებიც სახელმწიფო მმართველობის სისტემის შემადგენლობაში შედიან. ადმინისტრაციული ორგანოს ფუნქციონალური გაგება, რომელიც ცნების დეფინიციის მეორე ნაწილშია მოცემული, აერთიანებს საკანონმდებლო და სასამართლო ხელისუფლების ორგანოებს მმართველობითი ფუნქციების განხორციელების პროცესში, ასევე იმ ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს, რომლებიც არ არიან სახელმწიფო ორგანოთა სისტემის სუბიექტები, მაგრამ კანონმდებლობის საფუძველზე ახორციელებენ საჯარო-სამართლებრივ ურთიერთობას.

სუბიექტი, რომელიც ახორციელებს საჯარო სამართლებრივ უფლებამოსილებებს (ადმინისტრაციული ორგანოსთან მოქმედების სახელმწიფო ან ადგილობრივი თვითმმართველობის დაფინანსების ფარგლებში), არის საჯარო დაწესებულება და მასზე ვრცელდება ინფორმაციის ხელ მისაწვდომობის მოთხოვნა, თუმცადა ისიც უნდა ითქვას, რომ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უფლება არ ვრცელდება ნებისმიერი სახის საჯარო ინფორმაციაზე, რადგანაც გარკვეული კატეგორიის საჯარო ინფორმაცია დახურულიცაა, რადგანაც შეიცავს სახელმწიფო, პროფესიულ ანდა კომერციულ თუ პერსონალურ მონაცემებს. ასეთი სახის ინფორმაციას საჯარო დაწესებულებაში მინიჭებული უნდა ჰქონდეს შესაბამისი სტატუსი.

სახელმწიფო მართვა მაშინ იქნება ეფექტური, თუკი საჯარო მმართველობის განხორციელების პროცესში მყარად და

თანმიმდევრობით იქნება დაცული ადამიანის კონსტიტუციით გარანტირებული უფლებები, ამიტომაც საქართველოს კონსტიტუციით განსაზღვრული ადამიანის უფლებები და კანონიერი ინტერესები, სხვა კონსტიტუციური დებულებები და პრინციპები ვრცელდება ხელისუფლების ყველა შტოზე და ხელისუფლების განხორციელების ყველა სამართლებრივ ფორმაზე, ძირითადად ეს არის საერთო ნორმები, რომელთა მეშვეობითაც ხდება სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანიზაციის საფუძვლების რეგულირება. შინაარსობრივი თვალსაზრისით, პირდაპირი მოქმედება მეტწილად შემზღუდავ კონსტიტუციურ ნორმებზე ვრცელდება, ამიტომ მთავარი ის არის, რომ სწორედ კონსტიტუციასთან შესაბამისობით მიღებულმა კანონმდებლობამ უზრუნველყოს როგორც კონსტიტუციური, ისე კონკრეტული სამართლებრივი ნორმების რეალური მოქმედება [2, გვ. 81]. არ არსებობს სამართლებრივ მიწესრიგებისათან თავისუფალი სფერო, სადაც შეიძლება განხორციელდეს სახელმწიფო ხელისუფლება. საქმიანობის კერძო სამართლებრივი ფორმის არჩევით სახელმწიფო ვერ გაექცევა კონსტიტუციურ-სამართლებრივ ბოჭკვას [3, გვ 62].

ხელისუფლების მოწყობის სისტემაში საჯარო მმართველობის ადგილი კონსტიტუციურ სამართლებრივად არის გარანტირებული და აქვს შესაბამისი სამართლებრივი ლეგიტიმაცია [1, გვ. 107]. საჯარო მმართველობის ორგანოების საქმიანობა დამოკიდებულია პარლამენტის მიერ მიღებულ კანონზე და სასამართლო ხელისუფლების მხრიდან ექვემდებარება კონტროლს, რაც უზრუნველყოფს მკაფიო სტრუქტურასა და კონტროლირებად გადაწყვეტილებებს. [4]

საქართველოს კონსტიტუციის ძირითადი ღირებულებაა ადამიანის პატივისა და ღირსების დაცვა. პიროვნება არ შეიძლება გახდეს მმართველობითი ღონისძიების უბრალო ობიექტი, არამედ მას, როგორც პროცესის მონაწილე სუბიექტს, უნდა ჰქონდეს კანონით გარანტირებული აქტიური როლი.

კარგი მმართველობის უმთვერეს გამოწვევად საკუთარი მომსახურების გაუმჯობესება იქცა. საჯარო ადმინისტრაცია ზედმეტი ბარიერის გარეშე მოქალაქისათვის უფრო ხელმისაწვდომი და მოქნილი უნდა გამხდარიყო. მას

გამჭვირვალედ, სწრაფად, როგორც მოქალაქის პარტნიორს, უნდა ემოქმედა.

ამ მიზნების განხორციელებას ხელი შეუწყო გასული საუკუნის 90-იან წლებში განვითარებულ ქვეყნებში გავრცელებულმა ე.წ. `ახალი საჯარო მენეჯმენტის კონცეფციამ. ამ კონცეფციის ერთ-ერთი მთავარი ელემენტია საჯარო ადმინისტრაციის მოქალაქეზე, როგორც კლიენტზე, ორიენტაცია, რომელიც საუკეთესო მომსახურება უნდა იღებდეს. საჯარო სამსახურის საქმიანობა მოქალაქის ინტერესების გათვალისწინებით უნდა წარიმართოს.

საჯარო ადმინისტრაციისთვის მოქალაქეზე ორიენტაცია პირველ რიგში, ნიშნავს მუშაობის ბიუროკრატიულ სტილზე უარის თქმას. მოქალაქის ინტერესებიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია, რომ კონკრეტული პრობლემა თუ საკითხი, რომლის მოსაგვარებლადაც ის საჯარო ადმინისტრაციას მიმართავს, ერთიანი, სწრაფი და მოქნილი მომსახურებით იყოს უზრუნველყოფილი. ამ მიზანს ემსახურება მოქალაქის „ერთი ხელიდან მომსახურების პრინციპი.“ სხვადასხვა სამსახურებისა და განყოფილებების ნაცვლად, რომლებიც ხშირ შემთხვევაში ბიუროკრატიული მუშაობის სტილით გამოირჩევა, საჯარო ადმინისტრაცია უპირატესობას ანიჭებს „ერთი ფანჯრიდან“ მომსახურების გაწევას. ამით მოქალაქე ზოგავს ფულს, დროს, ენერგიას და მას არ უწევს რაიმე ნებართვის მისაღებად სხვადასხვა სახელმწიფო სტრუქტურებში დროის სხვადასხვა ინტერვალში მისვლა _ იგი ერთსა და იმავე დროს, ერთ ადგილას, ერთი პიროვნებისაგან იღებს მომსახურებას.

საჯარო ადმინისტრაციასა და მოქალაქეს შორის ურთიერთობის გამარტივებისა და მომსახურების გაუმჯობესების საქმეში განსაკუთრებულ როლს ასრულებს ტექნოლოგიური მიღწევების ეფექტიანად გამოყენება. ინტერნეტის საშუალებით ადმინისტრაციის მიერ მოქალაქისათვის ინფორმაციის მოწოდება ან მისთვის კონკრეტული მომსახურების განხორციელება არის მოქალაქეზე (კლიენტზე) ორიენტირებული საჯარო ადმინისტრაციის მნიშვნელოვანი ელემენტი.

აღნიშნული მიდგომა მნიშვნელოვანია სხვადასხვა თვალსაზრისით, უფრო კონკრეტულად რომ ვთქვათ:

ცალკეულ კანონებში აისახება სუბიექტის მატერიალურ-სამართლებრივი უფლებები. ადმინისტრაციული ხელშეკრულება,

როგორც საქმიანობის სამართლებრივი ფორმა, იკავებს მნიშვნელოვან ადგილს თანამედროვე საჯარო მმართველობის პრაქტიკაში;

ადმინისტრაციული ორგანო ვალდებული ხდება დისკრეტიული უფლებამოსილების ფარგლებში გადაწყვეტილების მიღებისას გაითვალისწინოს ცალკეული სუბიექტების ინტერესები;

საქართველოს ზოგად-ადმინისტრაციული კოდექსი ადგენს წარმოებით მონაწილე სუბიექტების უფლებებს, ასევე გარანტირებულია საჯარო ინფორმაციის გამხელისაგან დაცვა.

ადამიანის კონსტიტუციით გარანტირებული უფლებების დაცვის მიმართებით შეუძლებელია არ შევეხოთ ჯერ კიდევ მრავალი წლის წინათ პროფ. ალფრედ კურატაშვილის მიერ შექმნილ `ხალხის ინტერესების უზენაესობის თეორიის უმნიშვნელოვანეს დებულებას იმის შესახებ, რომ სახელმწიფო, მმართველობის პროცესში უნდა ხელმძღვანელობდეს არა კანონის უზენაესობით, არა სამუალებათა უზენაესობით, არამედ მიზნის უზენაესობით – სოციალური მიზნის უზენაესობით, ადამიანის ინტერესების – ხალხის ინტერესების უზენაესობით [5, გვ. 27–29].

ვფიქრობთ, მოყვანილი შეხედულება ძალზე ლაკონურად და სწორად ასახავს საჯარო მმართველობის სფეროში სახელმწიფოსა და ადამიანის სამართლებრივ ურთიერთობებს.

საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი აწესრიგებს საჯარო-სამართლებრივი უფლებამოსილების (მმართველობის) განხორციელების პროცესს, მიუხედავად სუბიექტის ორგანიზაციული მოწყობის სამართლებრივი ფორმებისა, მისი მიზანია უზრუნველყოს საჯარო მმართველობის განხორციელების პროცესში ადამიანისთვის კონსტიტუციით გარანტირებული უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვის, საჯარო ინტერესებისა და ადამიანის ინტერესების – ხალხის ინტერესების უზენაესობის დაცვა.

აღნიშნული მიზნის მისაღწევად ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი განსაზღვრავს საჯარო მმართველობის განხორციელების სამართლებრივ ინსტრუმენტებს [1, გვ. 108]. რაც გულისხმობს გადაწყვეტილების მიღების პროცესს, ასევე გადაწყვეტილება უნდა იყოს კანონიერი და გამჭვირვალე, ადმინისტრაციული ორგანოს

საქმიანობა და გადაწყვეტილების მიღება დადგენილი სამართლებრივი ფორმებით უნდა განხორციელდეს.

სახელმწიფო მმართველობა ეფექტურია და საბოლოოდ დადებით მიზანს მიაღწევს მაშინ, როდესაც ის კანონიერებასა და სამართლიანობაზე იქნება დაფუძნებული, ამიტომაც საჯარო მმართველობა ემყარება პრინციპებს, რომლებიც კონსტიტუციური სამართლის წიაღიდან არიან აღმოცენებულნი და ამიტომაც მათი წარმომავლობის გათვალისწინებით საჯარო მმართველობა კონსტიტუციურ რანგშია აყვანილი.

თეორიაში გათვალისწინებულია შემდეგი პრინციპები:

თანაზომიერების პრინციპი. აღნიშნული პრინციპი მნიშვნელოვანია და მისი არსი გამოიხატება მასში, რომ ის კრძალავს მმართველობითი ღონისძიების ადრესატის შეუსაბამო შეზღუდვას. ეს პრინციპი გამომდინარეობს სამართლებრივი სახელმწიფოს კონსტიტუციური პრინციპიდან, რომლის თანახმადაც, ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილე რომელიმე მხარის კონსტიტუციური უფლებების შეზღუდვა იმდენად არის დასაშვები, რამდენადაც ის საჯარო ინტერესების დაცვისათვის გარდაუვალი საშუალებაა. მმართველობითი ღონისძიება უნდა იყოს შესაფერისი, აუცილებელი და პროპორციული.

კანონის წინაშე თანასწორობა. სამართლებრივი და დემოკრატიული სახელმწიფოს საჯარო მმართველობის ორგანოების საქმიანობა ემყარება კანონის წინაშე თანასწორობის პრინციპს, რომელიც საქართველოს კონსტიტუციის მე-14 მუხლითაა აღიარებული.

კანონის წინაშე თანასწორობა, უწინარესად, ყველასათვის თანაბარი უფლებით პრივილეგიებითა თუ იმუნიტეტებით სარგებლობის უფლებას გულისხმობს, რომელიც თანაბრად დაცული კანონის საფუძველზე და რომლებიც ასეთივე თანაბარ მოვალეობებს უკავშირდება [6, გვ. 370].

საზოგადოებრივი განვითარების ამა თუ იმ ეტაპზე განსაკუთრებით მომხიბვლელს ხდიდა ადამიანთა თანასწორობის იდეა, რომელიც ხშირად გამოყენებული იყო რევოლუციებისა და გარდაქმნების ჟამს. ადამიანთა თანასწორობის იდეამ საფუძველი ჩაუყარა ცალკე მოძღვრებას ფილოსოფიაში, რომელსაც მოგვიანებით უტალიტარიზმი უწოდეს. უტალიტარული

დოქტრინის მიხედვით, ყველა ადამიანი თანასწორი უნდა იყოს თავისი სოციალური სტატუსით.

დემოკრატიულ საზოგადოებაში კანონის წინაშე თანასწორობა ერთ-ერთი უმთავრესი სამართლებრივი პრინციპია. ყველა ადამიანი, განურჩევლად მისი რასობრივი, ენობრივი, სოციალური მსოფლმხედველობრივი თუ სხვა კუთვნილებისა, ექვემდებარება ერთი და იმავე კანონს, რომ ეს კანონი, თანაბრად უნდა იქნეს მათ მიმართ გამოყენებული ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მე-7 მუხლის მიხედვით. ყველა ადამიანი თანასწორია კანონის წინაშე და გააჩნია თანაბარი სამართლებრივი დაცვა კანონის საფუძველზე. ყველას გააჩნია თანაბარი დაცვა დისკრიმინაციისა და ასეთი დისკრიმინაციისაკენ წაქეზების წინააღმდეგ. თანასწორობა მოითხოვს, რომ არც ერთ ადამიანს ან ადამიანთა ჯგუფს საჯარო მმართველობის განხორციელებისას იდენტური საქმის გარემოებების თვითნებურად არათანაბრად შეფასება და პირიქით, არსებითად არათანაბარი საქმის გარემოებების თვითნებურად თანაბარი შეფასება და აქედან გამომდინარე, უკანონო გადაწყვეტილების მიღება [6]. კანონის წინაშე თანასწორობა გულისხმობს მხოლოდ ადამიანთა იურიდიულ თანასწორობას, როგორც სამართალშემოქმედებით, ასევე სამართალგამოყენების პროცესში, საჯარო მმართველობა სწორედ ამ პრინციპით უნდა ხელმძღვანელობდეს, კანონის წინაშე თანასწორობა არ გულისხმობს ფაქტობრივ თანასწორობას და ადამიანთა სრულ გათანაბრებას ყველგან და ყველაფერში, თუმცა ეს არ გამორიცხავს სახელმწიფოს ვალდებულებას, იზრუნოს ფაქტობრივი უთანასწორობის აღმოსაფხვრელად.

ამის მკაფიო გამოხატულებაა მოქმედი საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, რომელიც პრინციპის დონეზე აღიარებს მხარეთა (დაცვისა, ბრალდების) თანასწორობასა და შეჯიბრებითობას, რეალურად კი სისხლის სამართალწარმოების პროცესში აშკარად მეტი უფლებით ბრალდების მხარე სარგებლობს. ამდენად, მხარეთა იურიდიული თანასწორობა სრულიადაც არ ნიშნავს მათ ფაქტობრივ თანასწორობას.

საქართველოს კონსტიტუციის მე-14 მუხლის სუბიექტია ყველა ადამიანი, ამიტომაც თანამდებობის პირები იქნებიან თუ ჩვეულებრივი მოქალაქეები, თანაბარი უფლებებით უნდა სარგებლობდნენ და შესაბამისად, თანასწორი პასუხისმგებლობა

უნდა ეკისრებოდეთ. ამ მხრივ, უადრესად აქტუალურია ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 70-იან წლებში პროფ. ა. კურატაშვილის მიერ შექმნილი თეორია თანამდებობის პირთა უფლებებისა და პასუხისმგებლობის ბალანსირების შესახებ, ჩვენ სავსებით ვიზიარებთ მკვლევარის შეხედულებას იმის შესახებ, რომ აღნიშნული თეორიის საკანონმდებლო რეგულაცია საშუალებას იძლევა გადალახული იქნეს წინააღმდეგობა, ერთის მხრივ, რიგითი მოქალაქეები მოქმედებებზე არსებული პასუხისმგებლობა და, მეორე მხრივ, თანამდებობის პირის (საკანონმდებლო, აღმასრულებელი, სასამართლო ხელისუფლება) მოღვაწეობის შედეგებზე მათი პასუხისმგებლობის არსებობას შორის, რომელიც (თანაბდებობის პირთა პასუხისმგებლობა) დაბალანსებული უნდა იყოს მათ უფლებებთან, მართონ ან უშუალოდ მონაწილეობა მიიღონ საზოგადოებისა და სახელმწიფო მართვაში [7]. თუმცა ამ თეორიის პრაქტიკული რეალიზაცია საკანონმდებლო დონეზე არ მომხდარა.

სწორედ ამ გზით მიიღწევა თანასწორობა, რადგანაც თანასწორობა *სამართლიანობის გარეშე თავის დანიშნულებასა და შინაარსს კარგავს, ისევე როგორც სამართლიანობის ერთ-ერთი ძირითადი მოთხოვნაც სწორედ თანასწორობაა.*

მართლაც, ეს იდეა გასდევს წითელ ხაზად პროფ. ალფრედ კურატაშვილის მიერ შექმნილ თანამდებობის პირთა უფლებებისა და პასუხისმგებლობის დაბალანსების თეორიას.

უფლებამოსილების განხორციელება კანონის საფუძველზე. საჯარო **მმართველობის კანონიერების პრინციპი** გულისხმობს იმას, რომ თითოეულმა საჯარო მოხელემ გადაწყვეტილების მიღებისას უნდა იხელმძღვანელოს მხოლოდ და მხოლოდ მოქმედი კანონმდებლობით და მას არა აქვს კანონიერი უფლება კანონმდებლობის მოთხოვნათა საწინააღმდეგოდ იმოქმედოს, ამასთანავე, ადმინისტრაციულ ორგანოებს არა აქვთ უფლება, მიმართონ ისეთ ღონისძიებებს, რომელიც კანონსაწინააღმდეგო იქნება, კანონის უზენაესობის პრინციპის უგულებელყოფა იწვევს მმართველობითი ღონისძიების მართლწინააღმდეგობას.

საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის მე-5 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, აქტის გამოცემა ან სხვა სახის ქმედება, რომელიც იწვევს ადამიანის საქართველოს კონსტიტუციით მინიჭებული უფლებების ან თავისუფლებებს

შეზღუდვას, დაიშვება მხოლოდ საქართველოს კონსტიტუციის მეორე თავის შესაბამისად, კანონით ან მის საფუძველზე გამოცემული კანონქვემდებარე აქტით მინიჭებული უფლებამოსილების საფუძველზე, ნორმის ეს დებულება გამომდინარეობს კანონისმიერი დათქმის პრინციპიდან, რომლის თანახმადაც, ადმინისტრაციული ორგანოს საქმიანობა მხოლოდ კანონით მინიჭებული უფლებამოსილებით განისაზღვრება.

საქმის მიუკერძოებლად გადაწყვეტა. საქმის მიუკერძოებლად გადაწყვეტის პრინციპი საჯარო მმართველობის ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპია. მასშია ასახული ადმინისტრაციული წარმოების არსი. ადმინისტრაციული წარმოება და მის შედეგად მიღებული გადაწყვეტილება კარგავს აზრს, თუკი გადაწყვეტილების ადრესატს არ ექნება იმის გარანტია და რწმენა, რომ ადმინისტრაციულმა ორგანომ თავისი უფლებამოსილება განახორციელა მიუკერძოებლად.

ადმინისტრაციულ წარმოებაში არ შეიძლება მონაწილეობდეს თანამდებობის პირი, რომელსაც აქვს პირადი ინტერესი, ანდა არსებობს სხვა გარემოება, რომელიც ზეგავლენას მოახდენს საქმის გადაწყვეტაზე. საქმის მიუკერძოებლად გადაწყვეტის პრინციპის კონკრეტიზაციასა და რეალიზაციას ემსახურება 92-ე მუხლი, რომელიც განსაზღვრავს იმ თანამდებობის პირთა წრეს, რომელსაც ეკრძალება საქმესთან დაკავშირებით ადმინისტრაციულ წარმოებაში მონაწილეობის მიღება. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია სზაკ-ის მე-8 და 92-ე მუხლების შინაარსის ერთობლივად შეფასება.

საქმის მიუკერძოებლად გადაწყვეტა გულისხმობს იმას, რომ საქმის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღებაზე უფლებამოსილ პირს ან იმ პირს, რომელსაც შეუძლია ზეგავლენა მოახდინოს გადაწყვეტილების მიღებაზე, არ უნდა გააჩნდეს პირადი ინტერესი, მისი ოჯახის წევრებისა და ახლო ნათესავებისათვის. საქმის მიუკერძოებლად გადაწყვეტაზე ზეგავლენის მქონე სხვა გარემოებაში მოიაზრება ის შემთხვევა, როდესაც ამკარაა გადაწყვეტილების მიმღები პირის დაინტერესებული მხარისადმი დადებითი ან უარყოფითი მიმღები პირის დაინტერესებული მხარისადმი დადებითი ან უარყოფითი დამოკიდებულება და აქედან გამომდინარე, ტენდენციური გადაწყვეტილების მიღება [8, გვ. 111].

საჯარო მმართველობის გამჭვირვალობის პრინციპი. საჯარო მმართველობის გამჭვირვალობის მოთხოვნიდან გამომდინარე, დაინტერესებულ პირებს ეძლევათ შესაძლებლობა, გაეცნონ ადმინისტრაციული წარმოების მასალებს. საქვეყნოობის პრინციპი განსაკუთრებით ვრცელდება უკვე მიღებულ გადაწყვეტილებებზე. ნებისმიერ პირს აქვს შესაძლებლობა, გაეცნოს ადმინისტრაციულ ორგანოში არსებულ საჯარო ინფორმაციას, საჯარო ინფორმაციის თავისუფლების პრინციპის რეალიზაციას ემსახურება საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის მე-3 თავი, მაგრამ როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ცალკეულ შემთხვევებში, თუკი ეხება სახელმწიფო ან კომერციულ საიდუმლოს და ადამიანის პირად ინფორმაციას, რომელიც მისთვის არ არის საჯარო, ასეთი ინფორმაცია არ გაიცემა.

კანონიერი ნდობის პრინციპი. სამართლებრივი სახელმწიფოს ცნებიდან გამომდინარე, კანონის უზენაესობა მისი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილია. განსახილველი პრინციპის არსი მდგომარეობს მასში, რომ ის კრძალავს მოქალაქის მხრიდან სახელმწიფო ორგანოებისადმი გამოხატულ ნდობის გაცრუებას, ამასთანავე, საჯარო მმართველობაში კანონიერი ნდობის პრინციპი უკავშირდება ადმინისტრაციული ორგანოს ინიციატივით ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის გაუქმების ინსტიტუტს და ადმინისტრაციული ორგანოს დაპირებას.

საქართველოს ზოგად ადმინისტრაციული კოდექსის 601-ე მუხლი იმპერატიულ სამართლებრივი ნორმით კრძალავს აღჭურვილი ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის ბათილად ცნობას, თუ დაინტერესებულ მხარეს კანონიერი ნდობა აქვს ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის მიმართ.

დაინტერესებული მხარის კანონიერი ნდობა არსებობს იმ შემთხვევაში, თუ მან ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის საფუძველზე განხორციელა იურიდიული მნიშვნელობის მოქმედება და უკანონო ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის ბათილად ცნობით მას ზიანი მიადგება.

დაინტერესებული პირის კანონიერი ნდობა ადმინისტრაციული ორგანოს დაპირებისადმი, რომ მოცემული ქმედება განხორციელდება, ისევე არის გარანტირებული, როგორც უკვე განხორციელებული ქმედებისადმი (გამოცემული ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი

აქტისადმი). საყურადღებოა სხვაობა კანონიერი ნდობის გამომრიცხველი გარემოებაა დაინტერესებული მხარის უკანონო მოქმედება. ამის საპირისპიროდ დაპირების შემთხვევაში ეს გარემოებებია:

ა) მას საფუძვლად უდევს ადმინისტრაციული ორგანოს კანონსაწინააღმდეგო დაპირება; ბ) შესაბამისი ნორმატიული აქტის შეცვლის გამო პირი ვეღარ აკმაყოფილებს დაწესებულ მოთხოვნებს; გ) მას საფუძვლად უდევს დაინტერესებული მხარის უკანონო მოქმედება [9, გვ. 59].

როგორც ვხედავთ, კანონიერი ნდობის დაცვის გარანტია უფრო მაღალია უკვე გამოცემული ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის შემთხვევაში, ვიდრე დაპირების მიმართ.

ადმინისტრაციული ორგანოს დისკრეციული უფლებამოსილება. აღმასრულებელი ხელისუფლების ძირითადი ფუნქცია არის სამართალგამოყენებით, ნორმაშეფარდებითი საქმიანობა, მმართველობის ორგანოების კანონიერების პრინციპიდან გამომდინარე, ადმინისტრაციული ორგანოს ქმედების ფარგლებს ქმნის ის ნორმატიული აქტი, რომლის აღსრულებასაც ეს ქმედება ისახავს მიზნად.

საჯარო მმართველობის განმახორციელებელი სუბიექტის დისკრეციული უფლებამოსილება მაშინ გვაქვს სახეზე, როდესაც სამართლის ნორმის ფაქტობრივი შემადგენლობისა და ფაქტის შესაბამისობის დადგენის შემთხვევაში მას რჩება შესაძლებლობა, აირჩიოს მისაღები ღონისძიება. ასეთ შემთხვევაში კანონი ერთ კონკრეტულ სამართლებრივ შედეგს კი არ განსაზღვრავს, არამედ ადმინისტრაციული ორგანოს აღჭურავს უფლებამოსილებით, თვითონ განსაზღვროს სამართლებრივი შედეგები იმდენად, რამდენადაც ორ ან რამდენიმე შესაძლო სამართლებრივ შედეგებს ადგენს და აძლევს შესაძლებლობას, აირჩიოს ყველაზე მისაღები საშუალება. ადმინისტრაციული ორგანოს დისკრეციულმა უფლებამოსილებამ შეიძლება მოიცვას ადმინისტრაციული ორგანოს არჩევანის შესაძლებლობა, კონკრეტულ შემთხვევაში აუცილებელია სამართლის ნორმის შინაარსის გარკვევა. კანონის ტექსტში უშუალოდ არ არის გამოყენებული ტერმინი დისკრეციული უფლებამოსილება, იგი გამოიხატება სიტყვებით – ადმინისტრაციულ ორგანოს შეუძლია, უფლება აქვს ან იგი უფლებამოსილია. მთელ რიგ შემთხვევაში ეს გამომდინარეობს

ნორმის შინაარსიდან. ამის საპირისპიროდ, როდესაც კანონმდებელი უთითებს, რომ ადმინისტრაციული ორგანო ვალდებულია, უნდა განახორციელოს, უფლება არა აქვს, უნდა აიკრძალოს და ა.შ.

ასეთ შემთხვევებში აშკარაა კანონმდებლის ნება: ადმინისტრაციულ ორგანოს არა აქვს მინიჭებული დისკრეციული უფლებამოსილება. დისკრეციული უფლებამოსილება ადმინისტრაციულ ორგანოს აძლევს შესაძლებლობას, მიიღოს გადაწყვეტილება საკუთარი პასუხისმგებლობით. ის ემსახურება, პირველ რიგში, კონკრეტულ შემთხვევაში სამართლიანი გადაწყვეტილების მიღების მიზანს. დისკრეციული უფლებამოსილების მინიჭებით ადმინისტრაციულ ორგანოს ეძლევა შესაძლებლობა, კანონის ნორმის მიზნებისა და კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით, მიიღოს კონკრეტული შემთხვევისათვის სათანადო გადაწყვეტილება. აქედან გამომდინარე, ადმინისტრაციული ორგანო ვალდებულია გაიზაროს, თუ რა მიზნის მისაღწევად აქვს მას მინიჭებული ეს უფლებამოსილება, რომელი ფაქტობრივი გარემოებები უნდა იქნეს გათვალისწინებული და მხოლოდ ამის შემდეგ უნდა შეაფასოს შემთხვევა და მიიღოს გადაწყვეტილება.

დისკრეციული უფლებამოსილება გამოიყენება საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესში, კერძოდ, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-16 მუხლის თანახმად, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებისა და შეწყვეტის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას პროკურორი სარგებლობს დისკრეციული უფლებამოსილებით, რა დროსაც ხელმძღვანელობს საჯარო ინტერესებით, გარდა ამისა, საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2010 წლის 8 ოქტომბრის #181 ბრძანებაში „სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპების ზოგადი ნაწილის დამტკიცების შესახებ, ჩამოყალიბებულია სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელების სახელმძღვანელო პრინციპები და რეკომენდაციები [10, გვ.159-162].

საჯარო მმართველობის გამჭვირვალობა. ხელისუფლების განხორციელებაზე საზოგადოებრივი კონტროლის განხორციელებისათვის მნიშვნელოვანია, რომ საზოგადოების თითოეულ წევრს ხელი მიუწვდებოდეს საჯარო დაწესებულებების

არსებულ ინფორმაციაზე. როდესაც საზოგადოება ინფორმირებულია სახელმწიფო საქმიანობის შესახებ, ხელისუფლების მიმართ მოსახლეობის ნდობა მაღალია, რადგან მას უჩნდება განცდა, რომ სახელმწიფო მოქმედებს კეთილსინდისიერად და კანონის ფარგლებში, ხოლო როდესაც ხდება ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის დაუსაბუთებელი შეზღუდვა, ეს იწვევს სახელმწიფოს მიმართ მოქალაქის ნდობის შემცირებას.

ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის პრინციპს უპირისპირდება ინფორმაციის საიდუმლოობის დაცვის ინტერესი. პერსონალური მონაცემების ან სახელმწიფო ან კომერციული საიდუმლოების შემცველი ინფორმაციის დაცვის ვალდებულებას აქვს ისეთივე კონსტიტუციურ-სამართლებრივი რანგი, როგორც საჯარო ინფორმაციის ღიაობას. საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის გარანტირებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა გულისხმობს ისეთ მექანიზმს, რომელიც უზრუნველყოფს ბალანსის დაცვას ამ ორ უფლებას შორის. ცხადია, რომ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უფლება იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ საჯარო დაწესებულებას უჩნდება ვალდებულება პროპორციულობის ტესტის გამოყენებით განსაზღვროს, ხომ არ უნდა მიენიჭოს უპირატესობა ინფორმაციის ღიაობას.

გამჭვირვალობის გამოხატულების ერთ-ერთი ფორმაა კოლეგიალური საჯარო დაწესებულების სხდომის ჩატარების სპეციალური წესი.

ლიტერატურა:

References:

1. turava p. sajaro mmarTvelobis cneba. wignSi sajaro mmarTvelobis samarTlebrivi safuZvlebi. saxelmZRvanelo. g. xubuasa da karl-peter zobermanis redaqqiT. Tsu administraciul mecnierebaTa institutis gamocema. tomi 3, 2016.
2. melqaZe o. konstitucionalizmi. Teoriis sakiTxebi. baTumis universitetis gamomcemloba da st. 2003.
3. termini „boWva“ SezRudvis nacvlad. ix. g. xubua. erTi konstituciuri terminis SinaarsisaTvis. JurnalSi adamiani da konstitucia. 2000.
4. Schwabe. Die sogenannte Drittwikunder Grundechte. 1971 s. 33. Drier. in Grundgesetz – Kommentar. ders (Hrsg) 2. Aufl, 2004.

5. kurataSvili a. xalxis interesebis uzenaesobis Teoria. principulad axali mecnieruli mimarTuleba da mmarTvelobiTi samarTlis. WeSmaritad adamanuri sazogadoebis samarTlebrivi sistemisa da mTlianad socialur-ekonomikur mecierebaTa sistemaqmnadi Teoria (monografia qarTul, inglisur da rusul enebze). Tbilisi. saerTaSoriso gamomcemloba „progresi“, 2003.
6. Black's law Dictionary, Centennial edition. st. Paul, minn, west publishing co. 1991.
7. Black's law Dictionary, Centennial edition. st. Paul, minn, west publishing co. 1991, p. 371.
8. kurataSvili a. Tanamdebobis pirTa uflebebisa da pasuxismgeblobis balansirebis Teoria. principulad axali mecnieruli mimarTuleba adamanis interesebis dacvisa da socialur-ekonomikuri progresis aucilebeli mecnieruli safuZveli (monografia qarTul, inglisur da rusul enebze). Tbilisi.saerTaSoriso gamomcemloba „progresi“, 2003.
9. turava p. sajaro mmarTvelobis principi. wignSi – „sajaro mmarTvelobis samarTlebrivi safuZvlebi. saxelmZRvanelo g. xubuasa da karl–peter zobermanis redaqqiT. Tsu administraciul mecnierebaTa institutus gamocema. tomi 3, 2016.
10. turava p., wkeplaZe n. zogadi administraciuli samarTlis saxelmZRvanelo. gam. „iuristebis samyaro“. Tbilisi, 2013.
11. mamniaSvili m., gaxokiZe j. sisxlissamarTlebrivi devna. wignSi saqarTvelos sisxlis samarTlis procesi (kerZo nawili). avt. kol. j. gaxokiZis, m. mamniaSvilis da i. gabisonias redaqqiT. gam. „iuristebis samyaro“. Tbilisi, 2015.

რეცენზენტი: პროფესორი ალფრედ კურატაშვილი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Tamar Mamniashvili

THE WAYS AND MECHANISMS FOR THE EFFICIENCY OF PUBLIC ADMINISTRATION

Summary

The scientific work discusses the problems of legal management of public administration, the realization of which will facilitate the effectiveness and fair governance.

Keywords: constitution, administrative body, prosecutor's office.

Reviewer: Professor Alfred Kuratashvili, Georgian Technical University.

Тамар Мамниашвили

**ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПУТЕЙ И МЕХАНИЗМОВ
ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ**

Резюме

В научном труде рассмотрены проблемы правового обеспечения публичного управления, реализация которых будет содействовать эффективности и справедливому осуществлению управления.

Ключевые слова: Конституция, административные органы, прокуратура.

Рецензент: Профессор Альфред Кураташвили, Грузинский Технический Университет.

УДК 35.072.3

Елена Салиенко

РЕАЛИЗАЦИЯ НАРОДОВЛАСТИЯ КАК СПОСОБ РАЗРЕШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ МЕЖДУ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ И ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТЬЮ В УКРАИНЕ

В статье рассматривается проблема существования конфликтов между законодательной и исполнительной властью в процессе осуществления ими своих полномочий. Внимание уделяется исследованию разрешения конфликта, а именно реализации народовластия (прямая и выборная демократия).

Ключевые слова: конфликт, взаимодействие, органы законодательной и исполнительной власти, народовластие.

Постановка проблемы. Основным принципом развития Украинского государства и общества в условиях современности является идея народовластия. Среди цивилизованных стран мира идея существования народовластия является популярной, поскольку она характеризуется целым рядом несомненных достоинств. Под народовластием мы понимаем максимально полное волеизъявление народа, активное участие граждан в управлении делами общества. Народовластие является своеобразной формой достижения консенсуса в отношениях между законодательной и исполнительной властью.

В статье 5 Конституции Украины предусмотрено, что единственным источником власти и носителем суверенитета является народ. К тому же Всеобщая Декларация прав человека устанавливает, что каждый человек имеет право принимать участие в управлении своей страной непосредственно или через посредство свободно избранных представителей (ч.1 ст.21). Это положение закрепляет первичность народной воли, поскольку именно народу Украины принадлежит исключительное право определять и изменять конституционный строй, не может быть узурпировано государством, его органами или должностными лицами.

Анализ последних исследований и публикаций. Анализ реализации народовластия в государственном процессе осуществляли такие ученые как Н. Дубовик, А. Поголелова, А. Сыротюк, А. Чепель и другие. Их теоретические наработки стали основой данного исследования.

Цель статьи. Целью данной статьи является исследование проблемы конфликтов между законодательной и исполнительной властью в процессе осуществления ими своих полномочий. и предложен способ разрешения таких конфликтов.

Изложение основного материала. Власть украинского народа является неотчуждаемой, единой и любое ограничение народовластия не допускается. Однако, «связующим промежуточным звеном представительной формой проявления, оформления и организации осуществления свободы и интересов народа выступает государство. Оно, с одной стороны, является необходимым механизмом обеспечения непосредственного осуществления власти народом, а с другой, - и механизмом его представительства» [1, с.21-22].

Таким образом, народ Украины осуществляет принадлежащую ему власть через органы законодательной, исполнительной и судебной власти, путем делегирования им своих конституционных и суверенных прав. «При таком характере связи, народ как поручитель устанавливает процедуру поручения власти, а также средства контроля за надлежащим выполнением поручения и его передоверия в случае ненадлежащего исполнения» [1, с.22]. Тем самым, Конституция Украины определяет, что народ выступает в роли арбитра между ветвями государственной власти, в конфликтных отношениях между законодательной и исполнительной властью.

Конфликты, возникающие между институтами законодательной и исполнительной власти, «время от времени порождают возникновение тупиковой ситуации. При наличии таких условий нередко выдвигаются предложения о проведении голосования по несогласованным вопросам, или о доверии определенному органу» [2, с.28].

Итак, обострение противоречий между парламентом и правительством привело к актуализации вопроса о решении народом Украины конфликтов между представителями власти путем осуществления народовластия. На наш взгляд, постоянные конфронтации и споры между законодательной и исполнительной властью приводят к напряженности и дестабилизации государственно-управленческой системы, что в свою очередь отражается на интересах народа. Поэтому, парламенту и правительству желательно избегать напряженных ситуаций, «осознавая, что их конфронтация может вызвать непредсказуемые последствия» [3, с.433] для народа. В свою очередь, необходим постоянный народный контроль и мониторинг отношений между законодательной и исполнительной властью. Именно поэтому, необходимо акцентировать внимание на современных проблемах осуществления народовластия, решение которых позволит защитить интересы народа, обеспечить реализацию прав и свобод человека и гражданина.

Народовластие, суверенитет народа - это аксиомы политической жизни государства, провозгласив себя на конституционном уровне

демократическим и правовым. Интересна мысль Ж.Ж. Руссо, суверенитет является абсолютной властью народа и так сувереном всегда выступает народ, единственной государственной формой должна выступить демократия [1, с.17].

Соглашаясь с мнением ученого, мы считаем, что в условиях современности необходимо предоставить широкие возможности для реализации народом контрольной функции за деятельностью ветвей государственной власти. Народ должен взаимодействовать с законодательной и исполнительной властью, влиять на их деятельность и процесс взаимодействия, сохранять за собой верховный суверенитет об избрании на государственные должности и отстранения от них.

По этому поводу удобным мнение ученого В. Рахлевского «государство является суверенным до тех пор, пока оно обладает основным комплексом суверенных прав и способно выражать волю народа» [3, с.9].

Итак, в цивилизованном обществе народ как носитель суверенитета и единственный источник власти делегирует законодательную власть парламенту, исполнительную власть правительству и (или) главе государства и судебную - представителям правосудия. Согласно данным положением народ может осуществлять контрольные функции по всем ветвям государственной власти, с целью повышения эффективности функционирования органов государственной власти и разрешению конфликтов в процессе их взаимодействия. Такие контрольные функции народ Украины может осуществлять через институты непосредственной (прямой) или представительной (выборной) демократии (ст.69 Конституции Украины). К институтам непосредственной демократии, обеспечивающих решение конфликтов между законодательной и исполнительной властью относят: референдум; обсуждение проектов нормативных актов; участие в выборах органов государственной власти; общее собрание граждан и др. Итак, по нашему мнению, одной из форм влияния народа Украины на решение конфликтных отношений законодательной и исполнительной власти являются выборы органов государственной власти. В условиях демократии право избирать и быть избранным занимает руководящее место в процессе формирования органов государственной власти.

«Власть базируется исключительно на согласии тех, кем управляет. Главным механизмом преобразования этого согласия являются свободные и справедливые выборы »[4, 5]. Так Конституция Украины предусматривает избрание народом представителей законодательной власти Украины и Президента Украины (непосредственная

демократия). Вместе с тем Верховная Рада Украины, путем делегирования народом ей своих властных полномочий, назначает Премьер-министра Украины по представлению Президента Украины (представительная демократия). В то же время выбор украинского народа как носителя суверенитета играет важную, а иногда и решающую роль в будущих отношениях между парламентом и правительством. Поскольку именно от того, кого выберет украинский народ в Верховную Раду Украины и на пост главы государства зависит направление формирования и развития отношений законодательной и исполнительной власти: они будут базироваться на основе эффективного и тесного взаимодействия или, наоборот, на постоянных противоречиях и конфликтах.

В то же время нельзя преувеличивать значение участия народа в решении конфликтов между законодательной и исполнительной властью через выборы, особенно, если иметь в виду процедуру очередных выборов. Да, конечно, народ Украины может влиять на решение конфликтных отношений между парламентом и правительством и через процедуру очередных выборов, но для ее эффективной реализации необходимо сознательный и продуманный выбор украинским народом каждого представителя законодательной власти. На современном этапе развития украинской государственности гражданское общество находится еще в стадии формирования и развития. Поэтому сегодня нельзя однозначно утверждать, что процедура очередных выборов является именно тем эффективным способом решения конфликтов между законодательной и исполнительной властью в Украине. При этом, безусловно, необходимо учитывать тот факт, что достичь примирения парламента и правительства можно через процедуру внеочередных выборов, которая, по мнению многих ученых является более эффективной.

Мы согласны с эффективностью данного способа решения конфликтов, но считаем, что применять процедуру внеочередных выборов в органы государственной власти, необходимо лишь при невозможности решения конфликта между ветвями власти другими способами. Поскольку любые выборы требуют немалых средств на их проведение. Бюджетные расходы постоянно растут, вместе с тем растет напряжение и на финансовом рынке Украины. Внеочередные выборы могут усилить колебания цен и валютного курса, в свою очередь еще больше дестабилизирует государственно-управленческую систему.

Опыт зарубежных стран показывает, что представители парламента, правительства, могут выступать как инициаторы досрочного прекращения полномочий друг друга. Конституция

Украины наделяет правом инициировать досрочное прекращение полномочий только парламент и Президента Украины. Очевидно, что конфликты между законодательной и исполнительной властью в процессе их взаимодействия могут возникнуть по поводу любого вопроса, это может быть и одобрения Программы деятельности Кабинета Министров Украины, утверждение государственным бюджетом, контроль за его выполнением, принятие решения по отчету об исполнении государственного бюджета Украины, осуществление парламентского контроля и тому подобное. Следствием таких конфликтов может быть назначение Президентом Украины внеочередных выборов в парламент. В таком случае разрешение конфликта между законодательной и исполнительной властью выносится на усмотрение народа Украины. Именно народ, как носитель суверенитета, может выразить доверие (недоверие) парламенту на внеочередных выборах. Если же на внеочередных выборах в парламент народ поддержит законодательный орган полномочия которого были досрочно прекращены Президентом Украины, то можно говорить о выражении народом доверия парламенту. В таком случае, второй стороне конфликта (исполнительной власти) придется менять свою позицию в конфликтных отношениях и искать компромиссные решения.

Однако, независимо от выбора народа на внеочередных выборах существующий конфликт между законодательной и исполнительной властью будет решен. В общем, важен не только результат - решение конфликта, но и сам процесс примирения сторон. В этой связи заслуживает внимания мнение ученых о том, что эффективность реализации внеочередных выборов как способа решения конфликтов между законодательной и исполнительной властью зависит от формы государственного правления. Наиболее приспособленными для этого есть республики с парламентской формой правления. «Здесь не только парламент может выражать недоверие правительству, но и правительство может не согласиться с решением парламента и передать разрешение спора на усмотрение народа».

В данном случае последнее слово в решении конфликта между законодательной и исполнительной властью скажут избиратели. «Они либо поддержат политику правительства, выбрав сторонников правительственного курса, или откажут в поддержке, выбрав депутатов, оппозиционно настроенных по отношению к правительству».

В такой ситуации правительство государства будет обязано уйти в отставку [5, с.200]. Исходя из изложенного можем отметить, что в республиках с парламентской формой правления существует два

равнозначных рычага сдерживания отношений между законодательной и исполнительной властью - это досрочный роспуск парламента и вотум недоверия, которые не допускают существования приоритета одной ветви власти относительно другой.

Ярким примером реализации процедуры внеочередных выборов, как способа разрешения конфликта между законодательной и исполнительной властью, являются внеочередные выборы в парламент Великобритании в 2010 году. Назначению внеочередных выборов в парламент предшествовал кризис в отношениях между парламентом и правительством. Как средство преодоления противоречий между этими ветвями власти был избран роспуск парламента и назначение внеочередных выборов.

Однако, дело в том, что по результатам внеочередных выборов был создан так называемый «подвешенный парламент». Это означает, что по результатам выборов ни одна из политических партий, входящих в законодательную власть, не имеет абсолютного большинства. Такая ситуация означает нестабильность и напряженность дальнейших отношений между законодательной и исполнительной властью, а также усложняет процесс разрешения конфликтов между ними. По нашему мнению, в целях недопущения таких конфликтов и их эффективным решением, необходимо дальнейшее формирование правительства на основе нахождения общего языка среди большинства партийных фракций.

В качестве примера эффективности внеочередных выборов в механизме разрешения конфликтов между ветвями власти можем привести случай, который имел место в 1997 году во Франции. В данном конфликте принимали активное участие не только парламент и правительство, а был привлечен еще и глава государства. Предметом существующего конфликта является формирование состава правительства, утверждение программы правительственной деятельности, которая должна утверждаться парламентом Франции. Так, существующий конфликт стал основанием для принятия решения Президентом Франции о роспуске парламента, тем самым существующий конфликт был исчерпан. Итак, мировой опыт подтверждает, что внеочередные выборы проводятся в большинстве стран мира, независимо от формы их государственного правления, как правило, в период политических кризисов в этих странах, и в большинстве случаев проведения таких выборов способствует конструктивному решению соответствующих кризисов и налаживанию отношений между законодательной и исполнительной властью [6, с.38].

То есть проведение внеочередных выборов в парламент Украины в 2007 году не было особым событием для мирового государственно-управленческого процесса, но способствовало достижению консенсуса между законодательной и исполнительной властью.

В то же время, ситуация которая сложилась в декабре 2013 года в украинском обществе характеризуется напряженностью отношений между Верховной Радой Украины, Кабинетом Министров Украины и народом. Предметом данного конфликта выступает недовольство народа Украины деятельностью правительства: коррупция, произвол, непрофессионализм представителей власти, постоянные конфронтации с парламентом, нежелание решать конфликтные ситуации и тому подобное. Компромиссный вариант был найден в виде принятия парламентом резолюции недоверия правительству и формирование нового состава правительства с «вкраплением моральных авторитетов» от народа [7].

Однако, несмотря на сформированность нового правительства мы не можем однозначно утверждать о решении всех вопросов заявленных в начале конфликта. Учитывая такие события, мы считаем, что необходимо проведение досрочных парламентских выборов. Более того, «идею внеочередных парламентских выборов в Украине также поддерживают европейские институты. В частности, 17 апреля 2014 года Европарламент принял резолюцию, в которой 437 депутатов (против - 49) выступили за целесообразность проведения внеочередных выборов в Верховную Раду Украины в 2014 году» [8].

В общем, говоря об участии народа в решении конфликтов между законодательной и исполнительной властью, считаем необходимым исследовать другую форму непосредственной демократии - референдум, поскольку, по нашему мнению, именно референдум предоставляет народу широкие возможности влиять на решение вопросов государственного значения, в том числе и на развязку противоречий между ветвями власти. Более того, в тех случаях, когда между парламентом и правительством нет единства во взглядах на процесс управления государством, приоритетное и решающее значение имеет выбор народа на всенародном референдуме. Примером являются события 2011 года в Италии, связанные с провозглашением и проведением референдума. Попытки правительства Италии возродить национальную ядерную программу переросли в открытое конфликтное противостояние с представителями оппозиционных партий в парламенте. После длительных прений сторон конфликта судьба ядерной программы страны оказалась в руках итальянского народа. Воспользовавшись своими конституционными правами народ Италии

заблокировал возрождение атомной сектора на 5 лет, тем самым конфликт между ветвями власти был исчерпан.

Возвращаясь к анализу вопроса участия народа Украины в решение конфликтов между ветвями власти через всенародный референдум, можем отметить, что согласно Конституции Украины (статья 72) и Закона Украины «О всеукраинском референдуме» [9] всеукраинский референдум назначается Верховной Радой Украины, Президентом Украины или народной инициативой по требованию не менее трех миллионов граждан Украины.

Так что, подводя итог определяем, что с целью решения конфликтов между законодательной и исполнительной властью возможно провозглашения и проведения всеукраинского референдума как парламентом так и главой государства, но только по народной инициативе. В том числе и сам народ Украины как носитель суверенитета и единственный источник власти в Украине, имеет право инициировать проведение всеукраинского референдума.

Следует отметить, что проведение всенародного референдума не всегда влияет на снятие напряжения в государстве, а может, наоборот повлечь еще большее обострение ситуации между конфликтующими ветвями власти. Именно такая ситуация складывалась в 1993 году в России. С целью разрешения конфликта между законодательной и исполнительной властью Глава государства обратился к народу, как верховного арбитра, с предложением провести референдум. Результатом всенародного референдума, который был проведен 25 апреля 1993, является поддержка народом политики правительства и проведения внеочередных выборов в парламент. Однако, законодательная власть не признала результатов референдума, что повлекло за собой не только развертывание конфликта между парламентом и правительством с новой силой, но и массовые беспорядки среди населения.

Аналогичная ситуация сложилась в Украине, где проведен 16 апреля 2000 всеукраинский референдум должен был решить конфликтное противостояние между ветвями власти. К сожалению, диалог между участниками конфликта так и не был найден. Это связано с тем, что «к проведению голосования был заложен своеобразный конфликт решений референдума». Имеется в виду, что согласно действующему в то время Закону Украины «О всеукраинском и местном референдуме» от 1991 года, «при назначении референдума необходимо четко определять его правовой статус - императивный (обязанностей) или консультативный». При назначении всеукраинского референдума 2000 года его статус точно определено не было.

Таким образом, проведение референдума привело не к разрешению конфликта, а наоборот, выступило катализатором еще больших противоречий между ветвями власти [10, с.57]. Вместе с тем необходимо отметить, что современная нормативно-правовая база, регламентирующая проведение референдума также не является совершенной. Действующий Закон Украины «О всеукраинском референдуме» от 2012 года в некоторых своих положениях не соответствует Конституции Украины. Так, например, Основной Закон Украины предусматривает, что решение референдума должны обсуждаться парламентом. В то же время, Закон Украины «О всеукраинском референдуме» предусматривает совсем противоположное - решение референдума являются окончательными и не требуют утверждения или одобрения любыми органами государственной власти. Также данный закон закрепляет возможность внесения изменений в любые положений Конституции Украины.

По нашему мнению, это противоречит смыслу Основного Закона, где четко предусмотрена процедура внесения изменений в Конституцию Украины и случаи, когда такие изменения утверждаются народом на всеукраинском референдуме. Таким образом, мы считаем, что недостатки в действующем законодательстве Украины о референдуме является основанием к возникновению недоразумений и конфронтации законодательной и исполнительной власти.

Более того, провозглашение и проведение всенародного референдума не всегда реализует народное волеизъявление граждан. «Не четко сформулированные вопросы, односторонняя агитация «за» или «против», «обязаловка» при голосовании, слабое разъяснения не только положительных, но и отрицательных моментов принятия того или иного решения обязательно приведут к манипулированию народом со стороны одной из ветвей власти.

Таким образом референдум по чисто демократической форме народовластия может, со временем, превратиться в форму профанации демократии, открыть путь для разрушения демократических институтов изнутри »[11, с.85]. На наш взгляд, при реализации различных форм непосредственной демократии (выборов, референдумов, народных обсуждений и т.д.) народом очень легко манипулировать, тем самым он лишается всякой возможности сознательно анализировать деятельность представителей власти. В результате такой манипуляции возникает ситуация когда народ не может самостоятельно выбрать позицию в процессе разрешения конфликтов между парламентом и правительством, тем самым исключается решения таких конфликтов демократическим путем.

Как тут не вспомнить события, имевшие место в Ирландии во время проведения референдума в 1995 году. Правительство страны, инициировало проведение референдума, пыталось повлиять на его результаты путем финансирования агитационной кампании, потратив 500 тыс. Ирландских фунтов. Учитывая такие обстоятельства, Верховный Суд Ирландии признал такие действия правительства неконституционными, поскольку они нарушают сразу три конституционные ценности: «равенство граждан, свободу мысли и слова, право на участие в референдуме на демократических началах» [12, с.278].

По нашему мнению, такой зарубежный опыт должен быть учтен и взят на заметку украинскими политиками. Более того, анализ зарубежного опыта свидетельствует об отсутствии в некоторых государствах такой формы непосредственной демократии как референдум. Так, например, современный конституционный закон Германии не предусматривает проведение референдумов. Это связано с тем, что в годы пребывания нацистов у власти референдумы использовались с целью придания легитимности резких внешнеполитических поворотов или расширение полномочий диктатора. Тем самым референдум ограничивал права народа. Однако, отсутствие закрепления на конституционном уровне проведения референдумов не означает их категорического запрета.

Возвращаясь к анализу вопроса участия народа Украины в решении конфликтов между парламентом и правительством, хотим отметить, что по нашему мнению, проведение всеукраинского референдума может эффективно влиять на решение конфликтов в процессе взаимодействия между законодательной и исполнительной властью, но в зависимости от формы их взаимодействия.

Итак, конституционно установлено, что единственным источником власти и носителем суверенитета является народ, власть которого является неотчуждаемой и гарантированной государством. Народ Украины наделен реальными полномочиями выступать в роли арбитра в отношениях между законодательной и исполнительной властью. Народ осуществляя контрольную функцию по отношению ко всем ветвям государственной власти влияет на решение конфликтных отношений возникающих между ними в процессе их взаимодействия.

Контрольные функции народ Украины может осуществлять через институты непосредственной (прямой) или представительной (выборной) демократии. Конституция Украины и другие нормативно-правовые акты действующего законодательства Украины обеспечивают нормативное закрепление механизмов осуществления народовластия в Украине как способа решения конфликтов между

законодательной и исполнительной властью. Однако, в целях дальнейшей оптимизации взаимодействия ветвей государственной власти, предупреждению и разрешению конфликтов между ними необходимым является дальнейшее совершенствование нормативно-правовой базы, а также изучения и учета зарубежного опыта осуществления народовластия.

Литература

References:

1. Тодыка О. Ю. Народовластие в условиях глобализации : монография / О. Ю. Тодыка. – Х. : Право, 2005. – 336 с.
2. Цвік М. В. Взаємодія законодавчої, виконавчої гілок влади та референдуму в системі народовладдя / М. В. Цвік // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. праць. – Х. : Акад. Правових наук України, 1995. – № 3. – С. 27–35.
3. Тодика О. Ю. Народовладдя на трансформаційному етапі розвитку держави і суспільства: монографія / О. Ю. Тодика. – Х. : Право, 2007. – 480 с.
4. Лавринович О. В. Конституційне забезпечення народовладдя в Україні / О. В. Лавринович // Віче : наук. журнал ВРУ. – 2000. – № 2. – С. 3–11.
5. Венеславський Ф. В. Конституційні основи взаємовідносин законодавчої та виконавчої влади в Україні : дис. ... канд. юрид. наук / Ф. В. Веніславський. – Х. : Б. в., 2000. – 240 с.
6. Федоренко В. Л. Інститут позачергових виборів до Верховної Ради України в системі національного конституційного права / В. Л. Федоренко // Вісник Центральної виборчої комісії : зб. наук. праць. – К. : Центральна виборча комісія, 2007. – № 3. – С. 38–45.
7. Стосунки між законодавчою та виконавчою гілками влади у парламентських республіках // Дослідження Програми сприяння Парламенту України університету Індіани: Створення коаліційних урядів. Права опозицій. Форми парламентського контролю. – К. : Б. в. / Програма сприяння Парламенту України ун-ту Індіани, 2006. – С. 2–51.
8. Щодо можливості проведення у 2014 році позачергових парламентських виборів [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1551/>
9. Про всеукраїнський референдум : Закон України від 6 листопада 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 44–45. – С. 634.
10. Воронова И. В. Референдум как способ разрешения государственно-правовых конфликтов / И. В. Воронова // Конфлікти в суспільствах, що трансформуються: зб. наук. праць. – Х. : Право, 2001. – С. 56–58.

11. Гаращук В. М. Громадська політика як спосіб здійснення народовладдя та контролю за політикою держави / В. М. Гаращук // Формування суспільної політики: теоретичний, практичний та правовий аспекти : матеріали десятих харківських політологічних читань (Харків, 2000) / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Харків, 2000. – С. 85.

12. Барабаш Ю. Г. Державно-правові конфлікти на сучасному етапі державотворення: конституційно-правовий аспект : дис. ... д-ра юрид. наук / Ю. Г. Барабаш. – Х. : Б. в., 2009. – 415 с.

Рецензент: Доцент Алина Островерх кандидат юридических наук, доцент кафедры социально-гуманитарных дисциплин Национальной академии Национальной гвардии Украины

ელენა სალიენკო

სახალხო მმართველობის რეალიზაცია უკრაინაში, როგორც საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ხელისუფლებებს შორის კონფლიქტის გადაწყვეტის მეთოდი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ხელისუფლებებს შორის მათი უფლებამოსილებების განხორციელების პროცესში არსებული კონფლიქტების პრობლემა. ავტორი ყურადღებას ამახვილებს კონფლიქტების გადაწყვეტაზე, კერძოდ კი სახალხო მმართველობის რეალიზაციაზე. (პირადაპირი და არჩევითი დემოკრატია)

საკვანძო სიტყვები: კონფლიქტი, ურთიერთქმედება, საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ორგანოები, სახალხო მმართველობა.

რეცენზენტი: დოცენტი ალინა ოსტროვერხი, იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი, უკრაინის ეროვნული გვარდიის ეროვნული აკადემიის სოციალურ-ჰუმანიტარული დისციპლინების კათედრის დოცენტი.

Elena Salienko

**REALIZATION OF DEMOCRACY AS A WAY OF RESOLVING
CONFLICTS BETWEEN THE LEGISLATIVE AND EXECUTIVE
POWERS IN UKRAINE**

Summary

The article deals with the problem of the existence of conflicts between the legislative and executive powers in the process of exercising their powers. Attention is given to the study of conflict resolution, namely the implementation of democracy (direct and elected democracy).

Keywords: conflict, interaction, legislative and executive authorities, democracy.

Reviewer: Associate Professor Alina Ostroverh, PhD of law, Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines of the National Academy of the National Guard of Ukraine.

ხატია ქუჭიშვილი
სახელმწიფოს პოზიტიური და ნეგატიური ვალდებულებები და
საჯარო მმართველობა

სტატიაში განხილულია თუ რა არის სახელმწიფოსათვის პიზიტიური და ნეგატიური ვალდებულებები. რას ნიშნავს თითოეული ვალდებულება ცალ-ცალკე და რომელი საკანონმდებლო აქტებით უზრუნველყოფს სახელმწიფო მათ დაცვას. ასევე მოკლედ განხილულია საჯარო მმართველობის არსი და ცნება, ვინაიდან სწორედ სახელმწიფო ორგანოები უზრუნველყოფენ პოზიტიური და ნეგატიური ვალდებულებების კეროვან შესრულებას;

საკვანძო სიტყვები: სახელმწიფო, სამართალი, სახელმწიფო ორგანოები, ადამიანის უფლებები, აღმასრულებელი ხელისუფლება, კონსტიტუცია, საჯარო მმართველობა, ადმინისტრაციული ორგანო, პოზიტიური და ნეგატიური ვალდებულებები.

დღეისათვის ყველა დემოკრატიული და სამართლებრივი სახელმწიფოს კონსტიტუცია აღიარებს და უზრუნველყოფს ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვას. ძირითად უფლებათა მფლობელი სუბიექტი არის ნებისმიერი: ფიზიკური პირი (საქართველოს მოქალაქე ან/და მოქალაქეობის არ მქონე პირი) და იურიდიული პირი. ყველა დემოკრატიულ სახელმწიფოს აქვს პოზიტიური და ნეგატიური ვალდებულებები. სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულებაა - შექმნას შესაბამისი გარემო და კანონები, რათა შესაძლებელი იყო უფლების დაცვა, განხორციელება (მაგ: შექმნას საჯარო სკოლები, უზრუნველყოს უფასო სწავლა და ა.შ) სახელმწიფოს ნეგატიური ვალდებულებაა - მაქსიმალურად შეიკავოს თავი უფლებაში ჩარევისგან (არ ჩამოართვას ადამიანს საკუთრება, არ აუკრძალოს არჩევნებში მონაწილეობა, არ აწამოს პირი და ა.შ). ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვა, საქართველოს კონსტიტუციის ერთ-ერთი ძირითადი შემადგენელი ნაწილია. საქართველოს კონსტიტუციაში არის მუხლები, რომელთა მიხედვითაც ადამიანის უფლების შეზღუდვა დასაშვებია, მაგ საქართველოს კონსტიტუციის მე-18 მუხლი[1]:

„1. ადამიანის თავისუფლება ხელშეუვალია;

2. თავისუფლების აღკვეთა ან პირადი თავისუფლების სხვაგვარი შეზღუდვა დაუშვებელია სასამართლოს გადაწყვეტილების გარეშე“. ამ და სხვა მსგავსი მუხლების უზრუნველყოფა სასამართლო კონტროლით შეიძლება განხორციელდეს. ამიტომ თითოეული ამ ნორმის ფაქტობრივი შემადგენლობისათვის კონკრეტული სამართლებრივი შედეგის განსაზღვრებაც აუცილებელია. თუმცა, ძირითადი უფლებების ნორმები – განსხვავებით კლასიკური სამართლის ნორმებისაგან, სადაც ფაქტობრივი შემადგენლობის აღწერას სამართლებრივი შედეგის განსაზღვრებაც ახლავს თან (თუ..., მაშინ...) – უმთავრესად, უფლების გარანტიით შემოიფარგლება. მათი ფორმულირებიდან უფლების შეზღუდვის შესაძლებლობაც ჩანს, თუმცა, კონკრეტული სამართლებრივი შედეგის გარეშე. აქედან გამომდინარე, აუცილებელი გახდა ძირითადი უფლებების დოგმატიკის არსებობა, რომელიც ამ უფლებების სამართლებრივი უზრუნველყოფის მექანიზმებს აღწერს. აღნიშნული დოგმატიკა თანამედროვე სამართლის მეცნიერებასა და სასამართლო პრაქტიკაში ძირითადი უფლებების სამართლებრივი (სასამართლო) კონტროლის საფუძველია. იგი არის ძირითადი უფლებების, როგორც უშუალოდ მოქმედი სამართლის, შედეგი, რომელიც, აღნიშნულ უფლებებთან დაკავშირებით, უზრუნველყოფს მკაფიო სტრუქტურისა და კონტროლირებად გადაწყვეტილებებს. იურისპრუდენციაში ძირითადი უფლებების განმარტება არ გულისხმობს მათ ფილოსოფიურ ანალიზს, არამედ, პირველ რიგში, განსაზღვრავს მათ სავალდებულო, სამართლებრივ ხასიათს, რასაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს კონსტიტუციური მართლმსაჯულების მიერ ძირითადი უფლებების სამართლებრივი კონტროლის განხორციელებისთვის.

ძირითადი უფლებების დოგმატიკის სამართლებრივ საფუძველს ქმნის კონსტიტუციის მე-7 მუხლის მეორე წინადადება. აღნიშნული დოგმატიკით შესაძლებელია იმის შემოწმება, ჰქონდა თუ არა ძირითადი უფლების დარღვევას, როგორც სამართლის დარღვევას, ადგილი. ამისთვის ძირითადი უფლებების დოგმატიკაში თავისუფლების (თავდაცვითი) უფლებების საკითხთან დაკავშირებით სტრუქტურულად სამ მნიშვნელოვან საფეხურს გამოყოფენ: I საფეხურზე უნდა განისაზღვროს ძირითადი უფლების დაცვის სფერო; II საფეხურზე

უნდა დადგინდეს ძირითად უფლებაში ჩარევა; III საფეხურზე უნდა გამართლდეს კონსტიტუციურ-სამართლებრივი ჩარევა. თანასწორობის უფლებებთან დაკავშირებით ეს სტრუქტურა ორსაფეხურიანია: I – უთანასწორო მოპყრობის დადგენა და II – უთანასწორო მოპყრობის კონსტიტუციურ - სამართლებრივი გამართლება.

ასეთი მეთოდოლოგიური მიდგომა საუკეთესო საშუალებაა იმისათვის, რომ ძირითადი უფლებების სამართლებრივი კონტროლი განხორციელდეს მკაცრად არგუმენტირებული, სისტემური და ნათელი განმარტებებით.

პოზიტიური და ნეგატიური უფლებების დაცვას უზრუნველყოფს რა თქმა უნდა სახელმწიფო, თუმცა სახელმწიფომ რომ განახორციელოს ეფექტურად მასზე დაკისრებული უფლება-მოვალეობების განხორციელება ამისათვის საჭიროა სხვადასხვა ადმინისტრაციული ორგანოების შექმნა. სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს საჯარო მმართველობა.

საჯარო მმართველობის ცნება იმდენად მრავალმხრივი და რთულია რომ თანამედროვე ადმინისტრაციული სამართლის მეცნიერებაში მისი ერთიანი განმარტება არ არსებობს. ამ საკითხით დაინტერესებულ მეცნიერებათა უმრავლესობა მიუთითებს მხოლოდ საჯარო მმართველობის სირთულეზე და საჯარო მმართველობის არსს გადმოგვცემენ მისი ნიშნების აღწერით; საჯარო მმართველობის, როგორც ადმინისტრაციული სამართლის საგნის პირველ და მთავარ ნიშნად მისი საჯარო ხასიათი ითვლება და ამ ნიშნით იგი განსხვავდება კერძოსამართლებრივი, ეკონომიკური და სხვა საქმიანობებისგან, კერძო დაწესებულებებისა და სხვადასხვა საზოგადოებრივი ორგანიზაციების მმართველობისაგან;

განახვავებენ საჯარო მმართველობის ორგანიზებულ, ფორმალურ და მატერიალურ გაგებას [3];

საჯარო მმართველობა ორგანიზაციული გაგებით გულისხმობს თვით საჯარო მმართველობის სუბიექტების ორგანიზაციას, სახელმწიფო და ადგილობრივი დაწესებულებების ერთობილობას, უფრო ზუსტად კი იმ ორგანოების ერთობილობას რომლებიც საჯარო მმართველობას ახორციელებენ.

საჯარო მმართველობა ფორმალური გაგებით არის საჯარო მმართველობის მიერ განხორციელებული მოქმედება.

საჯარო მმართველობა მატერიალური გაგებით კი არის მხოლოდ ის სახელისუფლებო საქმიანობა, რომელიც თავისი სპეციფიკური შინაარსითაა მმართველობითი საქმიანობა;

საჯარო მმართველობის ორგანიზაციული და მატერიალური გაგების ერთმანეთისგან გამიჯვნა ადმინისტრაციულ სამართალში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი და რთული საკითხია, რამდენადაც იგი დაკავშირებულია ხელისუფლების დანაწილების იდეასთან, რაც გულისხმობს, იმას რომ სახელმწიფო მმართველობის განსაზღვრული სახე ხორციელდება მკაცრად განსაზღვრული სახელმწიფო ორგანოების მიერ. მკაცრად განსაზღვრულ ორგანოებში კი ძრითადად აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოების მოიაზრება;

სახელმწიფოში საჯარო მმართველობა ხორციელდება სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების მეშვეობით, რომელთა შორის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ადმინისტრაციულ ორგანოს ენიჭება. ადმინისტრაციული ორგანოს ცნება საქართველოს კანონმდებლობაში სიახლეს წარმოადგენს და ეს ცნება საქართველოს ზოგადმა ადმინისტრაციულმა კოდექსმა დაამკვიდრა. აღნიშნული კოდექსის მე-2 მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად: „ადმინისტრაციული ორგანო არის ყველა სახელმწიფო ან ადგილობრივი თვითმმართველობის და მმართველობის ორგანო ან დაწესებულება, საჯარო სამართლის იურიდიული პირი (გარდა პოლიტიკური და რელიგიური საფუძველზე ასრულებს საჯაროსამართლებრივ უფლებამოსილებებს“ [2]; ადმინისტრაციული ორგანოს აღნიშნული კანონისმიერი განმარტება ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილია ადმინისტრაციული ორგანოს ორგანიზაციულ-სამართლებრივი გაგება (სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმმართველობის ყველა ორგანო და დაწესებულება), ხოლო მეორე ნაწილია ადმინისტრაციული ორგანოს ფუნქციონალური გაგება, რომელიც დეფინიციის მეორე ნაწილშია მოცემული და აერთიანებს იმ ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს, რომლებიც არ არიან სახელმწიფო მმართველობის ორგანოთა სისტემის სუბიექტები, მაგრამ კანონმდებლობის საფუძველზე ახორციელებენ საჯაროსამართლებრივ უფლებამოსილებებს და ამ მიზნით გამოსცემენ ინდივიდუალურ ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ აქტებს [5];

ადმინისტრაციული ორგანოს ზემოაღნიშნული კანონისმიერ გამმართველიდან ჩანს, რომ ყველა ის ორგანო, რომელიც საჯაროსამართლებრივ უფლებამოსილებებს ახორციელებს ჩაითვლება ადმინისტრაციულ ორგანოდ. ასეთი ორგანოებია: სახელმწიფო ორგანოები (მა: სამინისტროები), ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების (მაგ: საკრებულო) საჯარო სამართლის იურიდიული პირები (მაგ: საქართველოს ეროვნული ბანკი) და სხვა ორგანოები, რომლებიც კანონმდებლობის საფუძველზე ახორციელებს საჯაროსამართლებრივ უფლებამოსილებებს. საჯაროსამართლებრივი უფლებამოსილების განხორციელებაში კი იგულისხმება ისეთი უფლებამოსილების განხორციელება, რომელიც არ საჭიროებს მეორე მხარის თანხმობას რომლის უკანაც სახელმწიფო იძულების მექანიზმი დგას გარდა გამონაკლისი შემთხვევებისა;

საჯაროსამართლებრივი უფლებამოსილების განმახორციელებელ ადმინისტრაციულ ორგანოთა შორის დიდი ადგილი უჭირავთ ადმინისტრაციულ ორგანოს კანონისმიერ დეფინიციაში ხსენებულ სახელმწიფო ორგანოებს. სახელმწიფო ორგანოებში იგულისხმება ხელისუფლების სამივე შტოს დაწესებულებები და აგრეთვე ის ორგანოებიც, რომლებიც ხელისუფლების არც ერთ შტოს არ მიეკუთვნება.

ლიტერატურა

References:

- 1) saqarTvelos konstitucai; 2018 weli.
- 2) saqarTvelos zogadi administraciuli kodeqsi; 2018 weli
- 3) sajaro mmართველობის samართლებრივი safუძვლები, giorgi xubua, karl-peter zomermani, Tbilis 2016 weli.
- 4) CorgolaSvili I., konstituciuri kontrolis Teoriisa da praqtikis sadavo sakiTxebi, Jurnalნი „adamiani da konstitucia“, №2, 2002 weli.
- 5) administraciული samართლის damxmare saxelmZRvanelo; naTa wkeplaze, paata turava, saqarTvelos gaeros asociaciის publikacia, Tbilis 2005 weli.
- 6) sajaro samsaxuri saqarTveloSi: reformebi, gmaowvevebi - „eleqtronული mTavroba“; SoTa doRonaZe, genadi iaSvili, Tbilis 2013 weli.
- 7) saqarTvelos konstituciის komentari, levan izoria, Tbilis 2013 weli.

რეცენზენტი: პროფესორი ნინო ნიშნიანაძე; საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Khatia Kukchishvili

POSITIVE AND NEGATIVE OBLIGATIONS OF THE STATE AND PUBLIC GOVERNANCE

Summery

The article discusses what is Positive and Negative obligations of the state. What does each obligation mean separately? And which legislative acts ensure their protection. Also, the article discusses the concept of public governance and essence, that is the state authority to provide positive and negative obligations.

Keywords: state, law, state bodies, human rights, executive power, constitution, public administration, administrative body, positive and negative obligations.

Reviewer: Professor Nino Nishnianidze, Georgian Technical University

Хатиа Кукчишвили

ПОЗИТИВНЫЕ И НЕГАТИВНЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА ГОСУДАРСТВА И ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Резюме

В статье обсуждается вопрос о позитивных и негативных обязательствах государства. Что означает каждое обязательство отдельно? И какие законодательные акты обеспечивают их защиту. Кроме того, в статье обсуждается концепция государственного управления и сущность, то есть государственная власть для обеспечения положительных и отрицательных обязательств.

Ключевые слова: государство, право, государственные органы, права человека, исполнительная власть, конституция, государственное управление, административный орган, положительные и отрицательные обязательства.

Рецензент: Профессор Нино Нишнианидзе, Грузинский технический университет

УДК 343.97

Станислав Мозоль

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЩЕСТВУЮЩИХ МОДЕЛЕЙ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

В статье раскрывается сущность и основное содержание существующих моделей обеспечения криминологической безопасности.

Анализируются англо-американская, западноевропейская, восточноазиатская, социалистическая, мусульманская и смешанная криминологические системы.

Ключевые слова: *безопасность, криминологическая безопасность, криминологические системы, модель обеспечения криминологической безопасности.*

Постановка проблемы. Социальная напряженность, которая наблюдается наряду и в связи с трансформацией политической и экономической жизни, обострила существующие в украинском обществе противоречия и привела к росту криминального насилия. На этом фоне особую тревогу вызывает отсутствие единой модели (стратегии, концепции) обеспечения безопасности как комплекса ценностных норм, установок, которые определяют содержание и направленность общественного сознания и социально-политической мысли. Явное невнимание властей к этой проблеме усложняет и законодательскую и правоприменительную деятельность, нивелирует значимость прежних превентивных институтов и затрудняет образование новых. Наиболее остро отсутствие модели (стратегии, концепции) обеспечения безопасности, в том числе криминологической, ощущается в процессе обсуждения вопросов противодействия, предупреждения и борьбы с преступностью.

Анализ последних исследований и публикаций. Среди отечественных исследователей этой проблематике уделяли внимание такие ученые, как О. А. Белоусова, О. Н. Ведерникова, А. П. Закалюк, О. Г. Кальман, И. М. Козьяков, В. М. Куц, Б. В. Лизогуб, А.Н. Литвинов и другие. Однако полученные в научных исследованиях данные постоянно требуют уточнения и актуализации. Поэтому, цель этой статьи состоит в выяснении основных характеристик существующих моделей обеспечения криминологической безопасности.

Изложение основного материала. В конце прошлого тысячелетия в Украине возникли предпосылки для осмысления и составления новой важнейшей парадигмы социальных изменений – Концепции национальной безопасности. Но на тот момент главное ее назначение

состояло в консолидации усилий органов государственной власти, организаций и граждан по обеспечению национальных интересов и безопасности Украины. В настоящее время такое видение проблемы представляется односторонним и нуждается в значительной корректировке.

Модель (стратегия, концепция) обеспечения безопасности является тем документом, на основе которого разрабатываются иные нормативные акты, регулирующие вопросы безопасности во всем их многообразии. Модель (стратегия, концепция) является в определенном смысле комплексным актом, который охватывает все основные сферы жизни общества. Так, например, Концепция национальной безопасности в редакции от 16.01.1997 года, была охарактеризована как политический документ, отражающий совокупность официально принятых взглядов на цели и государственную стратегию в области обеспечения безопасности личности, общества и государства от внешних и внутренних угроз политического, экономического, социального, военного, техногенного, экологического, информационного и иного характера с учетом имеющихся ресурсов и возможностей. Если говорить о действующем Законе Украины «Об основах национальной безопасности Украины» [1], который пришел на смену Концепции, то он может быть определен как система взглядов на обеспечение в Украине безопасности личности, общества и государства от внешних и внутренних угроз во всех сферах жизнедеятельности.

Необходимо отметить, что моделирование является синтетической формой элементарной логики и общенаучных методов сравнения, анализа, синтеза, аналогии и др. Оно в своей методической части является основным способом системного исследования социальной сферы. А непосредственно, разработка и реализация различных моделей системы борьбы с преступностью способны содействовать решению задач по благоустройству и компактному ее описанию; представлению объекта анализа в более простом и обозримом виде; выявлению содержания и характера основных связей и зависимостей между элементами системы, факторами внешней среды, а также криминологической деятельностью; прогнозированию вероятных состояний процессов, которые изучаются, в зависимости от тех или иных изменений во внешних и внутренних контурах деятельности [2, с. 13].

Например, Белоусова О. А. под криминологической моделью понимает искусственно созданную материальную или идеальную систему, воспроизводящую и заменяющую исследуемое событие, процесс, состояние или отдельные ситуации и обстоятельства таким образом, что ее изучение позволит получить об оригинале

ინფორმაციო, необходимую для успешного решения практических, научных и дидактических криминологических задач [Там же, с. 14].

Уязвимым звеном современных подходов к определению модели обеспечения криминологической безопасности является ограниченность анализа национальным уровнем вне рамок исследования региональной криминологической системы.

Региональная криминологическая система в контексте обозначенной проблемы - это не отдельные криминологические показатели, а система социальных, культурных, политических, идеологических и других предпосылок, которые определяют качественное и количественное своеобразие преступности, правовое регулирование и практическую организацию предупредительной деятельности в отдельных регионах и странах.

В настоящее время выделяются англо-американская, западноевропейская, восточноазиатская, социалистическая, мусульманская и смешанная криминологические системы [3, с. 78]. В рамках типичных региональных систем существуют субрегиональные криминологические группы. Например, в англо-американском типе выделяются американская и британская криминологические модели.

Американская криминологическая модель - это особый вид криминологической системы, теоретической основой которой является преимущественно социологические концепции причин преступности, законодательное регулирование которой обеспечивается путем принятия комплексных программных и нормативных актов, а практическая реализация мер борьбы с преступностью осуществляется с использованием форм и методов, отражающих потребности достижения высокого уровня общественной безопасности в конкретных исторических условиях. Сравнительный анализ показывает, что США является единственной страной в мире, которая достигла столь значительных успехов в снижении показателей официальной уголовно-правовой статистики, что обуславливает значимость американской криминологической модели как источника положительного опыта. При этом стоит учитывать, что отличительной особенностью данной модели является признание решающей роли полицейского и уголовно-правового контроля над преступностью в системе мер противодействия преступности. Американский опыт борьбы с преступностью в последние десятилетия свидетельствует об ужесточении уголовной политики в области противодействия преступности, что проявляется в расширении пределов применения смертной казни, а также распространении практики лишения свободы как меры наказания. Американские ученые и практики считают, что жесткая уголовная политика играет важную роль в процессе

обеспечения эффекта «запугивания» и сокращения уровня преступности, сдерживания антисоциального поведения. Современная уголовная политика в стране в значительной степени определяется идеологией «нулевой терпимости к преступлению», обеспечивающий стратегию и тактику «войны с преступностью» с целью обеспечения общественной безопасности [4, с. 130–131]. Своеобразие американской модели также проявляется в традиционно высоком уровне насильственной и корыстной преступности. Несмотря на снижение ее объема в период с 1991 года по 2006 год (в 1991 году был зафиксирован рекордный показатель индексной преступности - 14,8 млн.), Соединенные штаты Америки имеют самые высокие показатели преступности на североамериканском континенте и в англо-американской криминологической системе в целом.

Специфика британской криминологической модели обусловлена самобытной культурой, традициями, экономикой и историей страны, геополитическим положением и особенностями национальной ментальности, ей присущ так называемый «государственный» подход к воздействию на преступность и преступников. Характерными чертами данного подхода являются неоклассические методы противодействия преступности с помощью мер уголовно-правового воздействия и совершенствования уголовной политики в сочетании с мерами общесоциальной и специальной профилактики преступлений, осуществляемыми при организационной и финансовой поддержке государства. К особенностям британской практики противодействия преступности относится так называемое «продолженное лишения свободы», что допускает возможность изоляции от общества преступника, представляющего повышенную общественную опасность, на более длительный срок, чем это обусловлено характером и степенью общественной опасности совершенного преступления и ранее назначенного судом наказания. Кроме того, современной тенденцией является активное применение превентивных мер, в том числе, лишение свободы к лицам с антисоциальными наклонностями. Особенностью британской модели ювенальной юстиции является низкий возраст уголовной ответственности несовершеннолетних - 10 лет, а также применение «мер безопасности» к детям, не достигшим данного возраста. В то же время, карательные меры осуществляются в сочетании с многочисленными программами профилактики преступлений несовершеннолетних и в условиях достаточного финансирования данных программ [5, с. 93].

Западноевропейская модель криминологической системы испытывает на себе влияние неоклассических подходов и характеризуется постепенным усилением уголовной ответственности

за преступления против личности. В основе ее лежит преимущественно западное понимание причин преступности и способов противодействия ей, которые являются характерными для индустриально-развитых стран романо-германской правовой семьи. Теоретические подходы отличаются «всеядностью» и носят эклектичный характер; уголовная политика переживает период усиления неоклассических подходов и жесткости уголовной репрессии, социальный контроль за личностью менее выражен и не является столь тотальным, как в США или Канаде [4, с. 133].

В частности, в Германии наблюдается увеличение доли лиц, находящихся в местах лишения свободы, и одновременно ужесточение режима оборота оружия. В 2009 г. полицией Германии было изъято 14 тыс. единиц нелегального оружия, в 2010 - 5 тыс. единиц. В 2010 году оружие применялось только в 8% случаев преступных посягательств [6]. Исследование показало, что в Германии ужесточение режима оборота оружия не влияло на динамику насильственной преступности. Кратковременное снижение уровня преступности менялось его ежегодным приростом на 5%. В то же время отмечалась устойчивая прямая зависимость между ограничением оборота оружия и увеличением масштабов его нелегального сбыта.

Выделяются две основные разновидности западноевропейской модели противодействия преступности.

Южноевропейская модель (Франция, Швейцария, Португалия, Италия), что характеризуется преимущественным развитием клинической криминологии, которая акцентирует внимание на медико-психиатрических аспектах влияния на личность преступника, индивидуальных мерах профилактики преступного поведения. Например, в Швейцарии нет федеральных законов, регламентирующих пределы и порядок обращения огнестрельного оружия [7, с. 111]. Эти вопросы находятся в подведомственности кантонов. Местные органы полиции на основании нормативных актов выдают сертификаты на приобретение и продажу оружия. Более четверти населения Швейцарии вооружены огнестрельным оружием, но при этом насильственная и вооруженная преступность характеризуются низкими показателями (следовательно, в 2008 году уровень убийств с применением огнестрельного оружия составил 0,5 на 100 тыс. населения, уровень самоубийств - 5,8, а несчастных случаев - 0,1). Подтверждением вышесказанного являются данные полицейской статистики по убийствам, так в среднем 49 человек ежегодно умирало из-за убийства в период между 2009 и 2016 года, то есть на 38% меньше, чем за годы с 2000 по 2004 год. С 2004 по 2008 годы жертвами убийств были 172 человека в год, что представляет собой увеличение на 24% по сравнению с 2000-2004 годами [8]. Следовательно,

при невысоких показателях насильственной и корыстно-насильственной преступности отмечается последовательное снижение количества деяний, связанных с применением огнестрельного оружия.

Североевропейская модель (Норвегия, Швеция, Дания, Исландия, Финляндия) криминологической профилактики основана на оптимальном сочетании демократии, социальной политики и общественного доверия. Предупреждение преступности включает в себя осуществление крупномасштабных социальных мероприятий по повышению уровня и качества жизни, создание равных возможностей для получения образования, медицинской помощи и других услуг, поддержки социально уязвимых категорий населения. Исторические, правовые и социальные особенности обуславливают специфику противодействия преступности в Скандинавских странах, где теоретическая криминология находится под сильным влиянием социологических и социально-психологических концепций, а практика противодействия преступности объединяет использование суровых мер наказания наряду с мерами общесоциальной профилактики [9, с. 53]. Так, нормативную и стратегическую основу криминологической безопасности личности в Швеции составляет Программа 1996 года «Наша общая ответственность».

Восточноазиатская криминологическая модель борьбы с преступностью (Япония, Южная Корея и другие) отражает религиозные и философские традиции Востока, азиатский менталитет, что оказывает решающее значение в регуляции поведения не правую, традиционным нормам и обычаям, соседско-семейному коллективизму, уважению к старшим, чувству долга и чести. Моральные правила, личная этика, стремление избежать конфликтов - сильнейшие регуляторы поведения восточного человека. Вместе с тем в современных странах Дальнего Востока наблюдается активное усвоение «западного» образа жизни, что приводит, к утрате ряда традиционных ценностей, что неблагоприятно отражается на состоянии преступности [4, с. 134–135].

Социалистическая модель противодействия преступности (Китай, Куба, Северная Корея, а ранее СССР и другие социалистические страны). Значимыми факторами воздействия на преступность является социалистическая идеология, которая утверждает о возможности ликвидации преступности, пропагандистско-воспитательная политика и предохранительная деятельность, осуществляемая под руководством основного органа власти - Коммунистической партии и ее аппарата. Для такой модели характерны периодические общегосударственные кампании против преступности, широкое привлечение населения к профилактической деятельности, активное предотвращение

рецидивной преступности, в том числе путем бытового и жилищного устройства лиц, отбывших наказание. Но одновременно отмечается и другое – репрессии в отношении политической оппозиции, строгие уголовно-правовые меры в отношении лиц, виновных в совершении общеуголовных преступлений, особенно преступлений против государственной собственности [Там же].

Ярким представителем социалистического типа криминологической системы является КНР. Китайская модель борьбы с преступностью сочетает в себе элементы восточной культуры и социалистической теории и практики. В основу системы предупреждения заложено воспитание и социализация личности, совмещенные с элементами запугивания. Криминологическая практика в КНР осуществляется в трех основных направлениях: 1) воспитание законопослушных граждан; 2) контроль над поведением неустойчивых лиц; 3) пресечение преступлений на стадии приготовления и планирования. Так, традиционные философские идеи: даосизм, конфуцианство и легизм, в значительной степени определяют основные направления воздействия на правосознание граждан: а) путем убеждения и воспитания, использование ближайшего окружения для целей неформального контроля за поведением; б) с помощью применения суровых мер воздействия к правонарушителям, например, публичных расстрелов виновных в коррупции, торговле наркотиками и других преступлениях.

Мусульманская модель противодействия преступности (Иран, Пакистан, Саудовская Аравия и другие) в значительной степени является отражением религиозных доктрин и обычаев мусульманского права, что в свою очередь является составной частью религии ислама. Шариат устанавливает правила поведения для верующих, которые они должны выполнять под угрозой применения суровых наказаний. Как дополнительные средства сдерживания используются строгие моральные и религиозные нормы и обычаи. Уголовная политика базируется на доктрине устрашения, реализуется путем публичного исполнения таких наказаний, как смертная казнь, бичевание, отсечение частей тела, избивание камнями. А события последнего времени свидетельствуют о новой волне «цивилизационного противостояния», связанной с явлениями радикализации и политизации ислама, ростом исламского фундаментализма, что отражает стремление мусульман к возрождению «истинных» исламских ценностей в условиях глобализации и господства западной культуры. В результате на международной и национальной арене многих государств появилось такое явление, как «исламский терроризм», что представляет собой серьезную угрозу безопасности государств. В связи с этим весьма

актуальными являются поиск и активизация сдерживающих антикриминогенных факторов, имеющихся в мусульманской культуре, предотвращения «криминального заражения» со стороны радикальных организаций Арабского Востока [4, с. 135].

Смешанные модели противодействия преступности объединяют черты нескольких криминологических моделей. К данной группе относятся, например, страны Британского содружества, которые представляют собой множество правовых систем, существующих в современном мире: общее право, мусульманское право, романо-германское право и др. При этом на практику противодействия преступности в этих странах влияет английское общее право, распространяемое при помощи судебной практики, а также прецедентное право, созданное в рамках самого Содружества, которое является их «общим правовым наследием» [10, с. 12].

В целом, проведенный анализ позволил сделать следующие выводы. А именно, зависимость между эффективностью уголовно-правовой безопасности личности и изменением уровня преступности имеет широкий спектр проявлений и обусловливается историческими, социально-политическими и социально-психологическими факторами, которые определяют принадлежность государства к той или иной криминологической системе.

Литერატურა

References:

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV//Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39 (26.09.2003). ст. 351.
2. Білоусова О.О. Кримінологічна модель протидії злочинності в Україні : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08. Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2012. 22 с.
3. Ведерникова О.Н. Зарубежные криминологические системы//Государство и право. 2002. № 10. С. 78.
4. Проблеми протидії злочинності: підруч./[Кальман О. Г., Козьяков І. М., Куц В. М., Лизогуб Б. В. та інші]; за ред. проф. О. Г. Кальмана. Харків: Вид-во ТОВ фірма «Новасофт», 2010. 352 с.
5. Ведерникова О.Н. Современная английская криминология. (Анализ основных направлений и тенденций развития). Дис.... канд. юрид. наук: 12.00.08. М., 1987. 202 с.
6. Polizeiliche Kriminalstatistik Bundesrepublik Deutschland, Berichtsjahr 2010. URL:

<https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/PolizeilicheKriminalstatistik/pksJahrbuecherBis2011/pks2010.html?nn=52408> (дата звернення 10.04.2018).

7. Баліна С. Боротьба з економічною злочинністю в Швейцарії//Вісник прокуратури. 2003. 3. С. 108–114.

8. Homicides according to the police crime statistics between 2009 and 2016.

URL:<https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/crime-criminaljustice.assetdetail.4262007.html> (дата звернення 10.04.2018).

9. Ведерникова О. Н. Теория и практика борьбы с преступностью: скандинавская уголовно-правовая и криминологическая модель//Государство и право. № 7. Наука, 2008. С. 53–61.

10. Ведерникова О. Н. Теория и практика борьбы с преступностью в Великобритании. М.: Рос. криминолог. ассоц., 2001. 344 с.

Рецензент: Профессор, Александр Музычук начальник факультета подготовки специалистов для следственных подразделений Харьковского национального университета внутренних дел, доктор юридических наук, Заслуженный юрист Украины.

სტანისლავ მოზოლი

კრიმინოლოგიური უსაფრთხოების უზრუნველყოფი არსებული მოდელების დახასიათება

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია კრიმინოლოგიური უსაფრთხოების უზრუნველყოფი არსებული მოდელების არსი და ძირითადი შინაარსი,

განალიზებულია ინგლისურ-ამერიკული, დასავლეთ-ევროპული, აღმოსავლეთ აზიის, სოციალისტური, მაჰმადიანური და შერეული კრიმინოლოგიური სისტემები.

საკვანძო სიტყვები: უსაფრთხოება, კრიმინოლოგიური უსაფრთხოება, კრიმინოლოგიური სისტემები, კრიმინოლოგიური უსაფრთხოების უზრუნველყოფი მოდელები.

რეცენზენტი: პროფესორი ალექსანდრ მუზიჩუკი, ხარკოვის შინაგან საქმეთა ეროვნული უნივერსიტეტის საგამომიებო ქვედანაყოფებისათვის სპეციალისტების მომზადების ფაკულტეტის უფროსი, იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, უკრაინის დამსახურებული იურისტი.

Stanislav Mozol
CHARACTERISTICS OF ENSURING THE EXISTING
CRIMINOLOGICAL SAFETY MODELS

Summary

The article reveals the essence and the main content of the existing models of criminological security.

The authors analyze the Anglo-American, Western European, East Asian, socialist, Muslim and mixed criminological systems.

Keywords: security, criminological security, criminological systems, the model of providing the criminological security.

Reviewer: Professor Aleksandr Muzychuk head of the Faculty for Training Investigators of Kharkiv National, University of Internal Affairs, Doctor of juridical sciences, Honored Lawyer of Ukraine.

თამაზ თოდრაძე
საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის
კონსტიტუციური მოწყობა

სტატიაში განხილულია საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის მმართველობითი სისტემა. იმისათვის, რომ გავიგოთ თუ როგორ იყო მოწყობილი თავად საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის მმართველობითი სისტემა აუცილებელია მისი საკანონმდებლო დონეზე შეფასება, შესაბამისად, წინამდებარე სტატიის ფარგლებში განხილულია საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციები.

საკვანძო სიტყვები: საბჭოთა კავშირი, საბჭოთა კავშირის 1924 წლის კონსტიტუცია, საბჭოთა კავშირის 1936 წლის კონსტიტუცია, საბჭოთა კავშირის 1977 წლის კონსტიტუცია, სრულიად საბჭოების ყრილობა.

საბჭოთა კავშირის 1924 წლის კონსტიტუციის მიხედვით, საბჭოთა კავშირის უმაღლეს ორგანოს წარმოადგენდა სრულიად საბჭოების ყრილობა (Всесоюзни Съезд Советов). ყრილობაში მონაწილეობდნენ მუშა დეპუტატების, გლეხთა დეპუტატებისა და სხვა ორგანიზაციების წარმომადგენლები. ყრილობის უფლებამოსილებებს განეკუთვნებოდა: საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციის დამტკიცება, შეცვლა და დამატება, და სხვა.

ვინაიდან სრულიად საბჭოების ყრილობის შეკრება არც თუ ისე მარტივი იყო საბჭოთა კავშირში არსებობდა ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი (Центральный Исполнительный Комитет - ЦИК),[1] რომელიც თავის მხრივ იყოფოდა გაერთიანებული საბჭოსა (Союз Совета) და ნაციონალური საბჭოსგან (Совет Национальностей). ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი ანგარიშვალდებული იყო საბჭოების ყრილობის შეკრების მიმართ. გაერთიანებული საბჭოს შემადგენლობაში იყო 414 წევრი, რომელიც აირჩეოდა სრულიად საბჭოების ყრილობის მიერ, ამასთან, არჩევა უნდა მომხდარიყო რესპუბლიკების პროპორციულობის გათვალისწინებით. რაც შეეხება ნაციონალურ საბჭოს, მასში არ იყო განსაზღვრული კონკრეტული ადგილების რაოდენობა. ამ უკანასკნელი საბჭოს წევრებს, როგორც გაერთიანებული საბჭოს წევრებს ამტკიცებდა

სრულიად საბჭოების ყრილობა. ნაციონალურ საბჭოს წევრები უნდა ყოფილიყვნენ რესპუბლიკებისა და ავტონომიური რესპუბლიკების წარმომადგენლები (5-5 წევრი) და რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის ავტონომიური ოლქების წარმომადგენლები (თითო წარმომადგენელი თითო ოლქზე).

ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის სესიებს შორის მის უფლება-მოვალეობებს ასრულებდა მისი პრეზიდიუმი, რომელიც შედგებოდა 21 წევრისგან, ეს უკანასკნელნი კი აირჩეოდნენ გაერთიანებული საბჭოსა და ნაციონალური საბჭოს წევრთა რიგებიდან.

სახალხო საბჭოთა კომისრების გაერთიანება წარმოადგენდა ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის აღმასრულებელ და ადმინისტრირებელ ორგანოდ, იგი ანგარიშვალდებული იყო ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტისა და მისი პრეზიდიუმის წინაშე. მასში ერთიანდებოდნენ შემდეგი კომისრები: საგარეო საქმეთა კომისარი, სამხედრო და საზღვაო საქმეთა კომისარი, საგარეო ვაჭრობის კომისარი, რკინიგზის კომისარი, ფოსტისა და ტელეგრაფის კომისარი, მუშათა-გლეხთა ინსპექციის კომისარი და სხვა.

საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების სასამართლო სისტემის ყველაზე მაღალ საფეხურზე იდგა უმაღლესი სასამართლო (верховный суд). იგი შედგებოდა 11 მოსამართლისგან, მათ შორის თავმჯდომარის, მისი მოადგილის, 4 პლენარული სხდომის წევრისა და სახელმწიფო პოლიტიკური მმართველობის ერთი წარმომადგენლისგან.

საბჭოთა კავშირში მოკავშირე რესპუბლიკების უკეთ მართვისა და კონტროლის მიზნით იქმნებოდა რესპუბლიკის საბჭოს ყრილობა (съезд советов республики), რომელიც ითვლებოდა მოკავშირე რესპუბლიკის უმაღლეს მმართველობით ორგანოდ. საბჭოთა კავშირში მოკავშირე რესპუბლიკებში არსებობდა ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი, რომელსაც თავის მხრივ ჰყავდა პრეზიდიუმი. პრეზიდიუმი მმართველობას ახორციელებდა ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის სესიებს შორის პერიოდში. მოკავშირე რესპუბლიკის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტები ქმნიდნენ თავიანთ აღმასრულებელ ორგანოებს, კერძოდ სახალხო კომისრების საბჭოს.

ფაქტიურად საბჭოთა კავშირის 1924 წლის კონსტიტუციაში საერთოდ არ იყო რაიმე მითითება არჩევნების თაობაზე. ამდენად, საბჭოთა კავშირის პირველი კონსტიტუცია პირდაპირ ზღუდავდა ადამიანის უფლებებს, ვინაიდან სახელმწიფო არ იმართებოდა ხალხის მიერ არჩეული თანამდებობის პირების საშუალებით. ქვეყანაში არსებობდა პირდაპირი ე.წ. პროლეტარიატის დიქტატურა. მართალია 1924 წლის კონსტიტუცია ითვალისწინებდა ფართო წრის მიერ გადაწყვეტილების მიღებას, მაგრამ რამდენად ხორციელდებოდა ეს ყველაფერი მიუკერძოებლად და ძალადობის გარეშე არ იკვეთება.

1936 წელს მიღებულ იქნა საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის რიგით მეორე კონსტიტუცია. განსხვავებით მისი წინამორბედისგან ამ უკანასკნელში ასახულა რიგი ადამიანის უფლებებისა. 1936 წლის კონსტიტუციაში ჩანს მოკავშირე რესპუბლიკების პირობითი დამოუკიდებლობის ნიშნები.

საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს ორივე პალატა ირჩევდა უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარეს, მის თხუთმეტ მოადგილეს, მდივანსა და ოც პრეზიდიუმის წევრს. თავად პრეზიდიუმი უფლებამოსილი იყო მოეწვია საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს სხდომა, გამოეცა ბრძანებულება, აღესრულებინა მოქმედი კანონები, მოეხდინა თავად საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს დათხოვა, ჩაეტარებინა საერთო სახალხო რეფერენდუმი (თავისი ან ერთ-ერთი მოკავშირე რესპუბლიკის მოთხოვნით), გაეუქმებინა, როგორც საბჭოთა კავშირის, ისე მოკავშირე რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს განკარგულებები და დადგენილებები და სხვა.

1936 წლის კონსტიტუციის მიხედვით საბჭოთა კავშირის უმაღლესი აღმასრულებელი ორგანო იყო საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის მინისტრთა საბჭო. მინისტრთა საბჭო ანგარიშვალდებული იყო საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს წინაშე, ხოლო სესიებს შორის პერიოდში მისი პრეზიდიუმის წინაშე.

კონსტიტუცია ასევე ითვალისწინებდა მოკავშირე რესპუბლიკების უმაღლესი აღმასრულებელი ორგანოების სისტემას, კერძოდ მოკავშირე რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს, რომელიც ანგარიშვალდებული იყო მოკავშირე რესპუბლიკის

უმადლესი საბჭოს წინაშე. თავის მხრივ მოკავშირე რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს მთავარი ამოცანა იყო საბჭოთა კავშირის კანონებისა და საბჭოთა კავშირის მინისტრთა საბჭოს დადგენილებებისა და განკარგულებების აღსრულება, რის თაობაზედაც იგი გამოსცემდა დადგენილებებსა და განკარგულებებს.

XX საუკუნის 30-იან წლებში საბჭოთა კავშირის სასამართლო სისტემაში შედიოდა: საბჭოთა კავშირის უმაღლესი სასამართლო, მოკავშირე რესპუბლიკების უმაღლესი სასამართლო, რაიონულ და საქალაქო სასამართლო, ავტონომიური რესპუბლიკების უმაღლესი და ავტონომიური რესპუბლიკების რაიონების სასამართლო და სპეციალურ საბჭოთა სასამართლო. სასამართლო სისტემის სათავეში იდგა საბჭოთა კავშირის უმაღლესი სასამართლო, რომელიც ზედამხედველობდა ყველა დანარჩენს.

„კონსტიტუციის პროექტის განხილვამ მნიშვნელოვნად შეცვალა ფსიქოლოგიური ატმოსფერო ქვეყანაში. დასავლეთშიც კი დაიჯერეს, რომ სტალინის ხელისუფლებამ უარი თქვა მართვის რეპრესიულ მეთოდებზე. ახალი კონსტიტუციის თანახმად, მკაცრად ისჯებოდა ის, ვინც “სოციალისტური საკუთრების” ხელყოფას გაბედავდა. ასეთი პუნქტი არ იყო 1924 წლის კონსტიტუციაში. სულ ცოტა ხანში ნათელი გახდა, რომ ასეთი კონსტიტუცია სტალინს პარტიულ ფუნქციონერებთან, ძველ ბოლშევიკებთან საბრძოლველად დასჭირდა... ქვეყანაში ტერორის ახალი ტალღა ამოვარდა“.[2]

საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების მესამე კონსტიტუცია მიღებულ იქნა 1977 წელს მასში, როგორც მის წინამორბედ კონსტიტუციაში აღწერილია საბჭოთა კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების ტერიტორიული მოწყობა, ასევე მმართველობითი სისტემები. უნდა აღინიშნოს, რომ 1977 წლის კონსტიტუცია მისი წინამორბედისგან რაიმე მნიშვნელოვანი სიახლით არ გამოირჩევა, ორივეში უმაღლეს ორგანოს წარმოადგეს საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭო, რომელიც თავის მხრივ იყოფა ორი პალატისგან (კავშირის საბჭო და ნაციონალური საბჭო), იგივე მოწყობაა, როგორც საბჭოთა კავშირის მინისტრთა საბჭოსა და მოკავშირე რესპუბლიკების მმართველობის კუთხით.

საყურადღებოა ის გარემოება, რომ განსხვავებით 1924 და 1936 წლის კონსტიტუციებისაგან საბჭოთა სოციალისტური

რესპუბლიკების კავშირის 1977 წლის კონსტიტუციაში ჩნდება ახალი სიტყვა - დემოკრატია. კონსტიტუციაში გაჩნდა პირდაპირი ჩანაწერი: „ვიღწვით სოციალისტური დემოკრატიის განვითარებისთვის.“ ამასთან, მართალია 1977 წლის კონსტიტუციით არ იქნა აღიარებული კერძო საკუთრების უფლება, მაგრამ გაჩნდა რიგი საკუთრების უფლების ფორმები (კოლექტიურ მეურნეობაში არსებული ქონება და კოოპერატიულ ორგანიზაციებში არსებული ქონება).

მართალია, 1977 წლის კონსტიტუციაში გაჩნდა გარკვეული დემოკრატიული ღირებულებები, მაგრამ რამდენად რეალური იყო ამ ღირებულებების პრაქტიკაში გატარება საკითხავია, მაშინ, როდესაც კონსტიტუციის მე-6 მუხლი პირდაპირ ამბობდა შემდეგს: ხელმძღვანელ და გზამკვლევ ძალას საბჭოთა საზოგადოებისა, პოლიტიკური სისტემის, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების გულს წარმოადგენს საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია, რომელიც არსებობს ხალხისთვის და ემსახურება ხალხს, უკვე ზედმეტია ყოველგვარ დამოუკიდებლობაზე და დემოკრატიაზე საუბარი, ვინაიდან, როდესაც სახელმწიფო პოლიტიკურ პარტიას პიროვნებაზე მაღლა დააყენებს, უკვე იკვეთება დიქტატურული ნიშნები.

ლიტერატურა

References:

1. Ю.С.Кукушкин, О.И.Чистяков, Очерк истории Советской Конституции, Политиздат, Москва, 1987.
2. Чистяков О.И. „Конституция СССР 1924 года“. "Зерцало-М", Москва, 2004.
3. gvaxaria g, 70 weli „stalinis kontituciis“ gamoqveynebidan, radio Tavisufleba, 2006.
(<https://www.radiotavisupleba.ge/a/1547296.html>).
4. demetraSvili a., maCxaneli m., jinjolava z. konstituciuri samarTlis saxelmZRvanelo, Tbilisi, 2005.
5. sabWoTa socialisturi respublikebis kavSiris konstitucia (ZiriTadi kanoni). Tbilisi : sabWoTa saqarTvelo, 1977.- 66 gv.

რეცენზენტი: პროფესორი შოთა დოდონაძე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Tamaz Todradze

**THE CONSTITUTIONAL STRUCTURE OF THE UNION OF
SOVIET SOCIALIST REPUBLICS**

Summary

The article discusses the governance system of the Soviet Union. Therefore, in order to understand how this governance system was constructed it's necessary to study it on the level of law, thus this article discusses the constitutions of the Soviet Union.

Keywords: The Soviet Union, 1924 Constitution of the Soviet Union, 1936 Constitution of the Soviet Union, 1977 Constitution of the Soviet Union, The Congress of the Councils.

Reviewer: Professor Shota Dogonadze, Georgian Technical University.

Тамаз Тодрадзе

**КОНСТИТУЦИОННОЕ УСТРОЙСТВО СОЮЗА СОВЕТСКИХ
СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК**

Резюме

В статье проанализирована система управления Советского Союза. Чтобы понять как был устроен сам Союз Советских Социалистических Республик, мы должны рассмотреть его на законодательном уровне. Соответственно в представленной статье обсуждены конституции Советского Союза.

Ключевые слова: Советский Союз, Конституция Советского Союза 1924 года, Конституция Советского Союза 1936 года, Конституция Советского Союза 1977 года, Всесоюзный Съезд Советов.

Рецензент: Профессор Шота Догонадзе, Грузинский Технический Университет.

УДК 351.861 (477)

Сергей Пономарев
ОСОБЕННОСТИ И НАПРАВЛЕНИЯ РЕФОРМИРОВАНИЯ
СЕКТОРА БЕЗОПАСНОСТИ И ОБОРОНЫ УКРАИНЫ

В статье рассматриваются основные вопросы, возникающие при реформировании законодательства в сфере обеспечения безопасности и обороны Украины, предложены пути их решения. Уделяется внимание поэтапного планового подхода к внесению изменений в законодательство, рассматривается необходимость качественного, эффективного реформирования сектора безопасности, избегая бюрократизма и формализма. Отображается значение социальной безопасности в системе сектора безопасности и обороны. Подчеркивается необходимость законодательного обеспечения реформирования сектора безопасности и обороны. Реформирование сектора безопасности и обороны - это качественно новые изменения не только в деятельности силовых структур, но и в других сферах государственного управления.

Ключевые слова: *безопасность, оборона, реформирование, законодательство, сектор безопасности и обороны, государственные органы.*

Введение

Любое государство и его граждане требуют уверенности в будущем и благополучия в настоящем времени. Достичь этого можно только путем обеспечения надлежащей безопасности и обороны в государстве. Украина сегодня, как никогда нуждается в качественно новых изменениях законодательства в указанной сфере. Причем такие изменения должны быть обдуманными, проанализированными, иметь практическое направление. Кроме того, чрезвычайно важным и актуальным является разработка механизма внедрения таких изменений, именно такой процесс по мнению автора исследования и является реформированием. Реформирование сектора безопасности Украины предусматривает взаимодействие государственных органов и организаций для достижения одной цели – надлежащего обеспечения безопасности и обороны государства.

Состояние исследования проблематики

Исследование проблемы реформирования сектора безопасности и отдельных направлений деятельности государственных органов по обеспечению безопасности и обороны государства занимались такие ученые как А. М. Бандурка, В. П. Горбулин, А. И. Кузьмук, В. В. Сокуренок, С. Н. Попова, А. В. Литвиненко, В. К. Городовенко и др.

Учитывая всестороннее освещение проблем безопасности и обороны Украины, следует отметить актуальность указанного вопроса, с учетом изменений, которые постоянно происходят в законодательстве, а также возникновение угроз национальной безопасности государства.

Учитывая вышеуказанное, целью статьи является установление и решения основных вопросов, возникающих при реформировании сектора безопасности Украины.

Изложение основного материала

Особую актуальность реформирования сектора безопасности и обороны приобрело на фоне российской агрессии на востоке Украины и временной оккупации Крыма. Очень сложным является вопрос, когда государство должно одновременно защищать границу, тратя силы и применяя меры, направленные на улучшение обороноспособности, то есть осуществлять материально-техническое, информационное обеспечение и т.д., а с другой стороны вводить законодательные изменения, направленные на установление мира, с целью сохранения территории и благополучия населения. Перед государственными органами возникает много сложных задач, требующих взвешенного подхода, поэтому по мнению автора исследования основополагающим моментом реформирования является планирование, которое должно предусматривать возможные риски при проведении реформы, отражать ожидаемый результат, а также содержать конкретные этапы реформирования. Планирование – стержневая часть всех систем управления, процесс с помощью которого система приспособливает свои ресурсы к изменению внешних и внутренних условий. Термин «планирование» (от лат. «planus» – ровный, плоский) в управленческом контексте означает создание, разработку замысла некоторой деятельности, работы на определенный период, работу с указанием ее целей, содержания, объема, последовательности и сроков, а часто и методов выполнения [1, с. 182].

От правильной организации осуществления любого действия, направленного на совершенствование законодательства будет зависеть исход всего процесса реформирования сектора безопасности. Так, среди принципов планирования следует выделить:

- индивидуальность планирования заключается в том, что каждый законодательный акт имеет свои особенности, ведь он направлен на урегулирование конкретных общественных отношений, поэтому и подход к изменениям каждого закона должен быть отдельным;

- полнота – это значит, что изменения, которые вносятся в определенный нормативно-правовой документ должны полностью

отражать его содержание, дополнять его, а также иметь логическое продолжение и завершение;

- своевременность заключается в определении ближайших и конкретных задач, стоящих при реформировании законодательства в конкретной сфере;

- динамичность предполагает учет закономерностей внесения изменений в законодательство;

- реальность, предусматривает, что любые изменения, направленные на совершенствование законодательства должны быть реальными для выполнения практическими государственными органами и подразделениями;

- конкретность означает, что любые изменения должны предусматривать конкретные цели и иметь целью определенные результаты;

- обоснованность заключается в том, что совершенствованию той или иной нормы законодательства должно предшествовать определение целей и установление причин изменения конкретного нормативно-правового акта.

Реформирование такой важной сферы как сектор безопасности государства – это сложный интеллектуальный процесс, состоящий из комплекса задач, средств, сил и методов организационного и технического характера. Такая работа приносит результаты только тогда, когда она заранее спланирована и обоснована. Все чаще используется понятие стратегического планирования в построении пути совершенствования законодательства. Особенностью стратегического планирования является большое внимание к внешней и внутренней среде. Процесс обработки стратегии, а также ее дальнейшая детализация в виде стратегических и оперативных планов, должно происходить только после проведения предварительного стратегического анализа, который охватывал бы важнейшие внешние и внутренние элементы [2, С. 2-3]. К проблемам, обусловленным отсутствием целостной системы стратегического планирования, можно отнести следующие: несогласованность между различными стратегическими и плановыми документами; отсутствие четкой связи между плановыми документами и бюджетом; отсутствие единого подхода к планированию, неопределенность статуса некоторых стратегических документов, политических и юридических последствий их неисполнения; неэффективную систему оценки государственной политики и отсутствие ответственности за принятие неэффективных управленческих решений [3, с. 47].

Важнейшей сферой реформирования сектора безопасности является решение вопроса конституционного реформирования,

поскольку именно Конституция Украины является основополагающим законом, на котором должно основываться содержание всех других нормативно-правовых актов. По мнению А. М. Бандурки, сегодня ключевыми задачами, которые должна решить конституционная реформа являются: 1) восстановление легитимности Конституции как акта учредительной власти; 2) исправление содержательных недостатков, а именно: совершенствование механизма государственной власти (формы правления), создание конституционных предпосылок для децентрализации власти, усиление независимости и профессионализма судебной власти, решение дилеммы обеспечения Конституцией прав и свобод человека; усиление механизмов защиты Конституции. На сложном пути реформирования Конституции Украины и политической системы в целом возникает много вопросов. Так, при реформировании действующей Конституции Украины прежде всего необходимо обратить внимание на то, каким должен быть сам процесс реформирования Конституции Украины. Это должно быть внесение изменений в действующую Конституцию Украины или необходима ли совершенно новая Конституция Украины? Наиболее приемлемым способом реформирования является осуществление системного усовершенствования институционального комплекса Конституции Украины путем подготовки новой редакции Конституции. Сразу следует отметить, что действующий Основной Закон Украины не предусматривает алгоритма легитимации и осуществления новой редакции Конституции Украины. Однако, эту ситуацию можно решить, если в действующую Конституцию внести дополнение, которым определить возможность и процедуру принятия новой Конституции. Это позволит обеспечить легитимность конституционного процесса [4, с. 6]. Важным моментом в реформировании сектора безопасности является устранение бюрократизма. Так, Конституция Украины содержит раздел II «Права, свободы и обязанности человека и гражданина» [5], однако существуют отдельные случаи нарушения прав человека и гражданина самими государственными органами, такое положение соблюдения законодательства является недопустимым. Законы и подзаконные нормативно-правовые акты должны не только отвечать требованиям международных государственных организаций, а иметь логический смысл, отражать потребности и интересы граждан, государство должно прилагать усилия для их соблюдения.

Реформирование сектора безопасности – это качественно новые изменения не только в деятельности силовых структур, но и других сфер государственного управления. Так, недостаточное социальное обеспечение населения, несоблюдение прав и свобод человека

приводит к массовому недовольству, росту преступности, возникает распределение населения на классы, развиваются олигархические кланы, создает угрозу безопасности государства.

Любая реформа должна быть прозрачной, то есть обязательным является информирование населения о порядке и ходе реформы, ее направления, планирование. Также очень актуальным является привлечение общественности к решению вопросов реформирования сектора безопасности, важно видение граждан на решение проблем и вопросов, возникающих при реформировании. Так, Министерство образования и науки Украины, казалось бы не имеет отношения к обеспечению деятельности сектора безопасности и обороны, однако, по мнению автора исследования, уровень образования является едва ли не главной составляющей жизнедеятельности развитого государства. Состояние медицинского обеспечения отражает благополучие населения, состояние медицины защиты каждого отдельного гражданина государства. Недопустимой является ситуация, когда в рамках реформирования сектора безопасности и обороны расходуются средства на смену названий государственных учреждений и организаций, а в учреждениях здравоохранения не хватает качественных вакцин для прививок детей, в дальнейшем может привести к возникновению эпидемий, вот что именно создает угрозу для национальной безопасности Украины, вот на что следует обратить внимание при совершенствовании законодательства. Кроме того, все чаще медицинским государственным учреждениям приходится привлекать спонсорские средства для закупки медицинского оборудования, ведь государство ставит эти потребности на второй план. Любая реформа сектора безопасности и обороны должна отображать заботы о каждом гражданине государства. Реформируя сектор безопасности, необходимо уделить особое внимание социальным проблемам, которые возникли в обществе, ведь нормально развитое гражданское общество является залогом становления государства. Так, международная организация здравоохранения провела опрос школьников в 41 стране мира, употребляют ли они спиртное. Украина в этом списке оказалась первой. Почти 40% украинских подростков 14-18 лет регулярно употребляют алкогольные напитки [6].

Что касается реформирования правоохранительной системы, как одного из важнейших звеньев обеспечения безопасности, то следует отметить, что охрана правопорядка и безопасности для правоохранителей является главной деятельностью, осуществляется только в установленном законом порядке. При этом правовой статус каждого правоохранительного органа четко определен в специальном

законе, который регламентирует права, обязанности и особенности его деятельности. Закон устанавливает структуру каждого органа, его задачи, функции, полномочия и определяет специальный предмет деятельности отдельных субъектов сектора безопасности и обороны. Правоохранительные органы являются важным звеном системы сектора безопасности и обороны Украины, цель, задачи и функции которых заключаются в обеспечении законности и правопорядка во всех сферах жизнедеятельности государства [7]. На сегодня общие положения деятельности подавляющего большинства правоохранительных органов в Украине регулируются соответствующими законами, а структура и их состав обычно определяются на уровне положений, утверждаемых Указами Президента Украины или постановлениями Кабинета Министров Украины. В то же время, именно этими положениями регулируется ряд важных вопросов функционирования правоохранительных структур, в первую очередь тех, которые не входят в состав министерств. В частности, на уровне этих подзаконных актов, как правило, устанавливаются процедуры назначения, отчетности и освобождение их руководителей. Однако, значительная часть деятельности правоохранительных органов, в том числе в секторе безопасности и обороны, регулируется подзаконными чисто ведомственными нормативно-правовыми актами, что делает их деятельность непрозрачной и усложняет ее координацию. Несовершенство согласованной межведомственной нормативно-правовой базы приводит к фрагментарности управления. Механизмы управления оказываются разорванными, что влияет как на результативность реформ отдельных составляющих, так и на функционирование системы правоохранительных органов. Указанное целесообразно учесть при подготовке новых редакций законов по формированию и функционированию отдельных правоохранительных органов и целостной системы, осуществляя комплексное реформирование [8].

Все чаще в рамках реформирования с целью совершенствования деятельности сектора безопасности, меняют названия государственных органов, учреждений или их структурных подразделений, при этом нормативно-правовая база, а также основы практической деятельности остаются неизменными. Это не только развивает бюрократизм, но и приводит к существенным материальным затратам со стороны государства. Гораздо целесообразнее было бы пересмотреть пробелы в деятельности государственных органов и структур, опираясь на статистические данные, отчетную документацию, результаты анкетирования, официальных опросов граждан и др., Чтобы в

дальнейшем устранять их в установленном законом порядке. В том случае, если название государственного органа, учреждения или подразделения не соответствует виду деятельности, который ими выполняется, возможно рассмотрение и внедрение другого более содержательного, официального названия. Такой порядок должен быть четким и слаженным, ведь следует помнить, что любые изменения в деятельности государственного аппарата требуют материальных затрат.

Выводы

Итак, нормативно-правовая основа деятельности сектора безопасности и обороны государства должна отвечать требованиям времени, поэтому при реформировании нужно принимать во внимание развитие информационных технологий, специальных технических средств, научные разработки в указанной сфере. Следует подчеркнуть необходимость применения результатов сотрудничества, а также обмена опытом с международными организациями, иностранными государствами. К сожалению при разработке и внедрении реформирования сектора безопасности недостаточно внимания уделяется результатам научных исследований, имеющих практическое направление в указанной сфере. Ведь любому изменению законодательства должно предшествовать исчерпывающее исследование проблематики конкретной сферы государственной деятельности.

Литература

References:

1. Теория управления : учебник / Алексеев Ю.П., Алисов А.Н., Барішников Ю.Н. и др.; под. общ. ред. А.Л. Гапоненко, А.П. Панкрухина. – М. : Изд.-во РАГС, 2003. – 558 с.
2. Бережний Я. В. Стратегічне планування в державному управлінні як аналітичний процес [Електронний ресурс] Режим доступу: – http://academy.gov.ua/ej/ej8/doc_pdf/berezhnyj.pdf
3. Свистович М. / Стратегічне планування в Україні: історія та проблеми впровадження. Філософія, методологія, теорія та історія державного управління // М. Свистович // Вісник Національної академії державного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/Vnadu_2012_2_8%20\(1\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/Vnadu_2012_2_8%20(1).pdf)
4. Бандурка О. М. / Напрями Конституційної реформи в Україні / О. М. Бандурка // Наше право – 2016 . – № 2. – С. 5-10.

5. Алкоголізм в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: - https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BC_%D0%BD%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B5
6. Поняття правоохоронної діяльності та правоохоронних органів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/16200717/pravo/sistema_pravoohoronnih_organiv_u_krayini
7. Гончаренко Г. А. Шлях реформування правоохоронних органів рамках стратегічного партнерства України з Європейським Союзом: правові засади / Г. А. Гончаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2574/1/Goncharenko_39%E2%80%939341.pdf

Рецензент: Професор Александр Бандурка, Профессор кафедры теории и истории государства и права факультета № 1 Харьковского национального университета внутренних дел, доктор юридических наук, академик Национальной академии правовых наук Украины.

სერგეი პონომაროვი

უკრაინის უსაფრთხოებისა და თავდაცვის სექტორის რეფორმირების თავისებურებები და მიმართულებები

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია, უკრაინის უსაფრთხოებისა და თავდაცვის უზრუნველყოფის სფეროში რეფორმირების პროცესში წარმოქმნილი ძირითადი საკითხები. ავტორი გვთავაზობს მათი გადაწყვეტის გზებს. სტატიაში ყურდლება ექცევა კანონმდებლობაში ცვლილებების შეტანის ეტაპობრივ გეგმიურ მიდგომებს, განიხილავს უსაფრთხოების სექტორის ხარისხიანი და ეფექტიანი რეფორმირების აუცილებლობას, ამ პროცესში ბიუროკრატისა და ფორმალიზმის აცილებით. სტატიაში ასახულია უსაფრთხოებისა და თავდაცვის სექტორის სისტემაში სოციალური უსაფრთხოების მნიშვნელობა. უსაფრთხოებისა და თავდაცვის სექტორის რეფორმირება - ეს ხარისხოვნად ახალი ცვლილებებია არა მარტო ძალოვანი სტრუქტურების საქმიანობაში, არამედ სახელმწიფო მართვის სხვა სფეროებშიც.

საკვანძო სიტყვები: უსაფრთხოება, თავდაცვა, რეფორმირება, კანონმდებლობა, უსაფრთხოებისა და თავდაცვის სექტორი, სახელმწიფო ორგანოები.

რეცენზენტი: პროფესორი ალექსანდრ ბანდურკა, ხარკოვის შინაგან საქმეთა № 1 ეროვნული უნივერსიტეტის სახელმწიფოს ისტორიისა და სამართლის თეორიის კათედრის პროფესორი, იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, უკრაინის სამართლის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი.

Serhii Ponomarov

FEATURES AND DIRECTIONS OF REFORMING THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR OF UKRAINE

Summary

The article deals with the main issues that arise during the reform of the legislation in the field of providing security and defense of Ukraine; the ways to solve them are offered. The attention is paid to the phased planning approach to changes in legislation; the necessity of qualitative and effective reform of the security sector, avoiding bureaucracy and formalism is considered. The importance of social security in the security and defense sector is reflected. The necessity of legislative support for reforming the security and defense sector is emphasized. The reform of the security and defense sector is qualitatively new changes not only in the work of law enforcement agencies, but also in other areas of public administration.

Keywords: security, defense, reform, legislation, security and defense sector, state agencies.

Reviewer: Professor Aleksandr Bandurka, professor of the chair of theory and history of state and law of the Faculty No. 1 of Kharkiv National University of Internal Affairs, doctor of juridical sciences, Member of the National Academy of Law Sciences of Ukraine.

УДК 340.01

Михаил Завальный
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ
НЕГОСУДАРСТВЕННОЙ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Статья посвящена дефиниции теоретических предпосылок негосударственной правоохранительной деятельности в Украине. Существование негосударственных субъектов правоохраны, участие общественности в обеспечении правопорядка является объективной реальностью настоящего времени. Эта потребность обусловлена развитием гражданского общества и активизацией деятельности граждан относительно обеспечения правопорядка. Автор обращает внимание, что решение проблемы противодействия преступности и административным деликтам невозможно лишь с помощью государственных институтов. Требованием времени является существенная государственная поддержка борьбы с правонарушениями самим обществом и его представителями. Отмечено, что выполнение функций правоохраны негосударственными субъектами не является чем-то порочным и недопустимым для нашего общества. В условиях построения гражданского общества, это явление является необходимым условием. В то же время важно соблюсти баланс между государственным и негосударственным секторами правоохраны относительно направления правоохранительной деятельности.

Выделены основные теоретические предпосылки негосударственной правоохранительной деятельности, которые определяют потребность общества и создают реальные возможности ее реализации: социальные, политические, идеологические и экономические.

Ключевые слова: *правоохрана, правоохранительная деятельность, правоохранительные органы, негосударственные субъекты правоохраны, взаимодействие.*

Эффективность государства определяется его способностью обеспечить реальную защиту прав и свобод отдельных граждан и безопасность всего общества. Обеспечение такой защиты со стороны государства и его органов, стимулирование развития институтов гражданского общества, противодействие преступности и административным деликтам должны быть основными задачами реформирования отечественной правовой системы.

К величайшему сожалению, вынуждены констатировать, что современное Украинское государство не отвечает идеальным представлением о правовом государстве, которое обеспечивает и гарантирует соблюдение прав и свобод человека надлежащим образом. Однако, как бы там ни было, наличие здоровых взаимоотношений граждан с различными государственными органами, контроль за соблюдением прав и свобод человека являются обязательными условиями существования демократического общества. Существующее недоверие граждан правоохранительным структурам, правовой нигилизм в значительной мере усложняют реальную ситуацию в указанной сфере.

Обеспечение прав и свобод человека определяются Конституцией Украины главной обязанностью государства. В то же время конституционные положения не в полной мере отображают такие фундаментальные ценности, как общее благо, общественный интерес, социальная солидарность, гражданский долг и т.п. Лишь конституционное закрепление обязанности всех субъектов права соблюдать правовые нормы, а государства – обеспечивать их соблюдение, не является гарантией соблюдения законности. Ради обеспечения реального содержания этих принципов необходима надежная система охраны права [1]. Решение этой задачи возможно лишь при условии реализации конкретных государственных мер путем их реализации правоохранительными органами.

Решение проблемы противодействия преступности и административным деликтам невозможно лишь государственными институтами. Реальность требует использования и государственных средств борьбы с правонарушениями, сил самого общества и его отдельных представителей. В то же время, деятельность правоохранительных органов нельзя рассматривать лишь из позиции борьбы с преступностью (хотя эта мысль является наиболее распространенной в юридической литературе). Реализация правозащитных функции зачастую является делом рук других (негосударственных) субъектов [2]. Необходимо признать, что выполнение функций правоохраны негосударственными субъектами не является чем-то порочным и недопустимым для нашего общества. Тем более, в условиях построения гражданского общества, это явление является вынужденным требованием и необходимостью. Однако важно соблюсти баланс между государственным и негосударственным секторами правоохраны относительно направления правоохранительной деятельности.

Для четкого понимания сущности государственной и негосударственной правоохранительной деятельности необходимо определить само понятие правоохранительной деятельности. Отсутствие четкого и общепризнанного

определения данного термина в юридической литературе, единого подхода к причислению тех или других субъектов к правоохранительным обусловлено тем, что это явление имеет многоотраслевой характер (охватывает конституционное, уголовное, административное и иные отрасли права). Несмотря на то, что в многочисленных нормативно-правовых актах используются понятия «правоохранительная деятельность», «правоохранительные органы», единого понимания относительно указанных понятий еще не существует. В частности, определение правоохранительных органов в Законе Украины «О государственной защите работников суда и правоохранительных органов» сводится лишь к перечислению органов, которые осуществляют правоприменительные или правоохранительные функции (кстати, перечень фактически является открытым). Незавершенность процесса теоретического и организационно-правового переосмысления этих понятий не способствуют созданию согласованного правового механизма регулирования деятельности субъектов правоохраны и, в конце концов, влияет на эффективность обеспечения прав и свобод субъектов правоотношения.

Большинство авторов связывают понятие «правоохранительная деятельность» сугубо с деятельностью государственных органов, отмечая, что правоохранительная деятельность является просто одним из видов государственной деятельности. Под такой деятельностью понимается властная деятельность государства в лице ее органов, которая направлена на обеспечении законности и правопорядка [3]. Но в данном случае возникает аргументированный вопрос: возможно ли отнести к правоохране деятельность индивидуальных или коллективных субъектов, которая направлена на защиту нарушенного права? Ведь очень распространены ситуации, когда действия гражданина или представителя общественного формирования направлены на предупреждение или пресечение противоправных действий, защиты прав и свобод человека. Граждане Украины согласно Конституции Украины имеют право создавать в установленном этим Законом порядке общественные объединения для участия в охране общественного порядка и государственной границы, для предотвращения и пресечения административных правонарушений и преступлений, защиты жизни и здоровья граждан, интересов общества и государства от противоправных посягательств, а также для спасения людей и имущества во время стихийных бедствий и других чрезвычайных обстоятельств (ст. 1 Закона Украины «Об участии граждан в охране общественного порядка и государственной границы»).

Ответ на поставленный вопрос возможен лишь после анализа внутреннего содержания и внешнее функционального выражения правоохранительной деятельности как в теоретической, так и

практической плоскостях, что позволит сформулировать теоретические предпосылки данного правового явления.

Главным предначертанием правоохранительной деятельности и права вообще является развитие как общества в целом, так и отдельных его представителей. Правоохранительные отношения возникают между отдельными личностями, уровень правосознания которых, как правило, сильно отличается. Эти отношения строятся на том, как каждая из сторон понимает и оценивает право. То есть речь идет о том, что каждый субъект правоохраны должен быть наделен законом правами и свободами и быть уверенным, что эти права и свободы являются неотчуждаемыми, а также иметь возможность защищать их предусмотренным законом способом.

Естественное право и позитивное право являются неразрывными. И, хотя естественное право имеет сугубо социальное и общечеловеческое происхождение, но именно государство становится гарантом положительного упрочения и гарантирования естественного права. Вся правоохранительная деятельность должна быть направлена на соблюдение как позитивного права так и естественного. Право и правоохранительная деятельность являются производными от моральных норм и направлены на компенсирования дефицита морали.

Уровень развития общества обуславливает степень важности свободы отношений. Существование свободного, демократического правового государства невозможно без свободных, равных и добровольных отношений субъектов права, которые базируются на праве. Несоблюдение таких отношений требуют их корректирования путем правоохранительной деятельности.

Вместе с реформированием отечественного общества изменения претерпевает и правоохранительная деятельность, которая приобретает все большего социального значения. Вся правоохранительная деятельность направлена на защиту жизни и здоровья людей, собственности, институтов общества и государства. В то же время сама правоохранительная деятельность различных субъектов правоохраны осуществляется путем деятельности отдельных индивидов. Именно индивидуальная деятельность субъектов правоохраны является содержанием правоохранительной деятельности [4].

Каждый человек кроме обладания правами может быть и инициатором, и участником их защиты. А задачей права является ее сдерживание в определенных границах для того, чтобы не позволить свободе одного человека посягать на свободы других. Стабильность правопорядка в обществе требует не только его установления, но и создание действенных механизмов реализации прав и свобод человека.

Исходя из этого центральное место в обеспечении правопорядка занимают человек и сообщества людей, которые являются неотъемлемой идеологической составляющей правоохранительной деятельности.. Данную точку зрения в свое время поддержал ряд авторов, которые среди субъектов правоохранительной деятельности выделяли не только государство (ее органы), а и отдельных членов социума и социальные сообщества [5, с. 85-86]. Деятельность последних является деятельностью, которая направлена на самоуправление социума, и носит всеобщий характер.

В то же время следует отметить, что на практике объединения общественной и государственной деятельности в сфере правоохраны приводят к определенным противоречиям между объективной (внешней) необходимостью осуществления правоохранительной деятельности и ее субъектно-личностными проявлениями. Само существование определенных противоречий между государственными и общественными интересами в правоохране является, по нашему мнению, основной причиной отсутствия надлежащего правового регулирования деятельности субъектов правоохраны, в частности и негосударственных.

Ради обеспечения поддержания надлежащего уровня соблюдения права государство вынуждено создавать специальные правоохранительные органы. Следует отметить, что в данном случае речь идет именно о поддержании, ведь большинство граждан формируют свое поведение на основе правовых норм добровольно, несмотря на существующие в обществе экономические или социальные предпосылки отклонения от правомерного поведения. Таким образом, осуществляя формирование права, государство, прежде всего, обеспечивает охрану права от тех или других нарушений, а применение мер принуждения является уже производной. К моменту применения принуждения государство должно максимально содействовать реализации прав и свобод граждан. Условием реализации правоохранительной деятельности является необходимость охраны права.

В связи с изложенным следует отметить, что государство не является сугубо репрессивным органом, который обеспечивает общеобязательность соблюдения норм положительного права возможностью применения государственного принуждения. Право проявляется не только во внешних взаимоотношениях человека с государством, но и во внутреннем (нравственно-духовному) восприятии права человеком, что является краеугольным камнем поддержания порядка в обществе. И лишь отклонение в нормальном течении дел обуславливает применение механизма

правоохранительной деятельности ради возвращения ситуации в надлежащее состояние. Общегражданский порядок, который основан на началах свободы и равенства всех участников, возможен лишь при условии обеспечения государством субъективных прав и свобод граждан [6, с. 43].

Социальная направленность человеческой деятельности проявляется во взаимодействии людей, которая в свою очередь предусматривает возможность влияния их друг на друга и образования между собой разного рода связей. В связи с этим и правоохранительная деятельность предусматривает влияние одного субъекта на другого ради обеспечения правильной деятельности согласно существующей в обществе модели поведения субъектов в тех или иных общественных отношениях [7].

Важное место в социальной деятельности отводится убеждению. Убеждение, будучи методом правоохранительной деятельности, является способом формирования законопослушной личности, и существенно влияет на общее состояние правопорядка в обществе. Правомерное поведение связано не только с юридической, но и моральной сущностью прав человека. В то же время хотелось бы ограничить предмет нашего исследования не любой правовой деятельностью, а лишь поведением человека, как реакцией на действия, которые ему угрожают и не соответствуют праву. Лишь с помощью права в современном обществе возможно обеспечить недопущения массовых противоречий частных интересов между собой. Право является границей свободного поведения субъектов правоотношения. Право само по себе является носителем охранительной функции, являясь ограничением свободы по общему закону[8].

В случае использования широкого трактовки права, как объединения норм и правовых явлений (правоотношение, правосознание, применение норм права, субъективные права, правопорядок, принципы права, нормы права и т.п.), право необходимо рассматривать не в статике, а в движении и правовой деятельности. Право охватывает собой не только правовые предписания и правовые принципы, а и правовые действия, которые непосредственно реализуют указанные нормы и принципы. Лишь с помощью правовых действий эти нормы и принципы могут быть воплощены в реальную действительность, в правовую сферу жизнедеятельности общества [9, с. 193-194].

Данная позиция подвергнется критике со стороны приверженцев узкого (нормативного) понимания права [10]. Однако эти же авторы признают способность права определять правомерное и неправомерное поведение в деятельности людей. При этом право

воспринимается ими в неразрывной связи с действиями. Таким образом, даже при нормативном подходе к пониманию права не опровергается основной постулат социологического подхода к широкому толкованию, что право должно пониматься в действии, во время реализации общественного отношения, которое проявляется в определенной деятельности.

По обыкновению правоохранительные органы (органы правопорядка) рассматриваются в качестве элемента государства, части ее исполнительных структур, инструмента силового влияния на часть общества, нарушающей закон. Однако такое понимание слишком суживает истинное назначение правоохранительных органов и правоохранительной деятельности. Эти органы призваны не просто пресекать правонарушение, а и формировать правовой порядок, защищать права человека и общества.

Потеря доверия граждан к государственным органам, в том числе и к правоохранительным, дополнительно стимулирует возникновения институтов самоорганизации гражданского общества и является предпосылкой негосударственной правоохранительной деятельности.

Правовая и социальная составляющие правоохранительной деятельности обуславливают ее сущность и предназначение. Правовая составляющая правоохранительной деятельности определяет легитимность и способность реализовать такую деятельность предусмотренными законом формами и методами.

Государство (в лице его органов) имеет приоритет в правовом регулировании общественного отношения. Но в то же время нельзя отрицать право участников общественного отношения на саморегулирование и самозащиту. Кроме государственных органов и иные субъекты правоотношения имеют право осуществлять правоохранительную деятельность. Признание такого права подчеркивает социальное значение такой деятельности. Субъектом таких отношений всегда является индивид – человек.

Социальная составляющая позволяет определить степень общественного одобрения и способности обеспечить надлежащую защиту личности, общества и государства от преступных и противоправных посягательств.

Таким образом среди теоретических предпосылок негосударственной правоохранительной деятельности, которые определяют потребность общества и создают реальные возможности ее реализации, целесообразно выделить социальные, политические, идеологические и экономические составляющие. Социальные предпосылки негосударственной правоохранительной деятельности обусловлены отношениями в обществе относительно саморегуляции и

самозащиты общества, разрешением противоречий между разными социальными прослойками с учетом общественных интересов. Политические предпосылки обусловлены существованием самого государства и его органов, развитием институтов демократии, созданием гражданского общества и политического плюрализма. Идеологические предпосылки строятся на правовой культуре, правосознании, признании индивидуальных прав и свобод человека. Экономические же предпосылки отображают уровень экономического развития общества и государства, благосостояния каждого человека. Именно различие в экономическом состоянии между членами общества порождает необходимость общества в правоохране.

Литература

References:

1. Болгова В.В. Формы защиты субъективного права: Дисс... канд.юрид.наук: 12.00.01. – Самара, 2000. – 240 с.
2. Шубина Т.Б. Теоретические проблемы защиты права: Дисс... канд.юрид. наук: 12.00.01., - Саратов, - 1998. – 228 с.
3. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність. Навч. Посібник. – К.: Атіка, 2002. – 576 с.
4. Краснокутский С. В. Юридическая природа негосударственной правоохранительной деятельности в Украине (теоретико-правовой аспект). Дисс.... канд. юрид. наук. — Х., 2004. — 170 с.
5. Аврутин Ю.Е. Полиция и милиция в механизме обеспечения государственной власти в России: Теория, история, перспективы. – СПб., 2003. – 449 с.
6. Чичерин Б. Н. Курс государственной науки. Политика / Б. Н. Чичерин. – М. : БЕК, 1998. – 345 с.
7. Недзельський А. О. Проблема соціального порядку кризів призму рутинізації соціальних практик. // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: зб. наук. пр. 2012. Вип. 17. С. 28–36.
8. Белорусов В.Б. Административно-правовой статус негосударственных субъектов правоохранительной деятельности в Российской Федерации. Автореф. докт юр.наук. 12.00.14. М., 2005.
9. Керимов Д.А. Философские основания политико-правовых исследований. – М.: Мысль, 1986. – 332 с.
10. Матузов Н.И. Право как нормативная основа правопорядка // Становление правового порядка в Российском государстве: Реальность и перспектива (социально-правовые проблемы). Саратов. 1995. С. 19-20.

Рецензент: Профессор Александр Музычук начальник факультета подготовки специалистов для следственных подразделений Харьковского национального университета внутренних дел, доктор юридических наук, Заслуженный юрист Украины

მიხაილ ზავალნი

არასახელმწიფო სამართალდამცავი საქმიანობის თეორიული წინაპირობები უკრაინაში

რეზიუმე

სტატია ეძღვნება უკრაინაში არასახელმწიფო სამართალდამცავი საქმიანობის დეფინიციის თეორიულ წინაპირობებს. თანამედროვეობის ობიექტური რეალობა უკრაინაში არასახელმწიფო სამართალდამცავი სუბიექტების არსებობა და საზოგადოების მონაწილეობა მართლწესრიგის უზრუნველყოფაში. ამ საჭიროებას განაპირობებს სამოქალაქო საზოგადოების განვითარება და მოქალაქეთა საქმიანობის აქტივიზაცია მართლწესრიგის უზრუნველყოფის მიმართ. ავტორის შეხედულებით დანაშაულთან და ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევასთან ბრძოლა შეუძლებელია მხოლოდ სახელმწიფო ინსტიტუტების დახმარებით. დროის მოთხოვნა საზოგადოებისა და მისი წარმომადგენლებისათვის სახელმწიფო მხარდაჭერის აღმოჩენა სამართალდარღვევასთან ბრძოლაში. აღნიშნულია, რომ საზოგადოების ჩამოყალიბების პირობებში საზოგადოებისთვის მიუღებელი მოვლენა არ არის და აუცილებელი პირობაა არასახელმწიფო სუბიექტების მიერ სამართალდამცავი ფუნქციის შესრულება, მაგრამ ამავე დროს უნდა შენარჩუნდეს ბალანსი სახელმწიფო და არასახელმწიფო სექტორებს შორის სამართალდამცავი საქმიანობის მიმართულებით.

სტატიაში გამოყოფილია სამართალდამცავი საქმიანობის ის ძირითადი თეორიული წინაპირობები, რომლებიც განსაზღვრავენ საზოგადოების მოთხოვნებს და ქმნიან მისი რეალიზაციისათვის რეალურ შესაძლებლობებს: სოციალურს, პოლიტიკურს, იდეოლოგიურს და ეკონომიკურს.

საკვანძო სიტყვები: სამართალდაცვა, სამართალდამცავი საქმიანობა, სამართალდამცავი ორგანოები, სამართალდაცვის არასახელმწიფოებრივი სუბიექტები, ურთიერთქმედება.

რეცენზენტი: პროფესორი ალექსანდრ მუზიჩუკი, ხარკოვის შინაგან საქმეთა ეროვნული უნივერსიტეტის საგამომძიებლო სპეციალისტების მოსამზადებელი ფაკულტეტის უფროსი, იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, უკრაინის დამსახურებული იურისტი.

Mikhail Zavalnyi

THEORETICAL PREREQUISITES OF NON-GOVERNMENTAL LAW ENFORCEMENT ACTIVITY IN UKRAINE

Summary

The article is focused on the definition of theoretical prerequisites for non-governmental law enforcement activity in Ukraine. The existence of non-governmental subjects in law enforcement, public participation in the provision of law and order is an objective reality of the present time. This need is conditioned by the development of civil society and the activation of citizens' activities regarding the provision of law and order. The author draws attention to the fact that the solution of the problem of combating crime and administrative delicts is impossible only with the help of state institutions. The requirement of the time is a significant state support for combating offenses by the society itself and its representatives. It is noted that the performance of law enforcement functions by non-governmental subjects is not something vicious and unacceptable for our society. In the conditions of building a civil society, this phenomenon is a necessary condition. At the same time, it is important to maintain a balance between the state and non-state sectors of law enforcement regarding the direction of law enforcement activity.

The main theoretical preconditions for non-governmental law enforcement activity are identified, which determine the needs of society and create real opportunities for its implementation: social, political, ideological and economic.

Keywords: law enforcement, law enforcement activity, law enforcement agencies, non-governmental subjects of law enforcement, interaction

Reviewer: Professor Aleksandr Muzychuk head of the Faculty for Training Investigators of Kharkiv National, University of Internal Affairs, Doctor of juridical sciences, Honored Lawyer of Ukraine.

სახელმწიფო და რელიგია

Костянтин Тетерятников

ТРУДОВА ЕТИКА ПОСТРАДЯНСЬКИХ ПРОТЕСТАНТІВ

Стаття присвячена темі протестантської трудової етики в пострадянському соціально-політичному контексті. Протестантська трудова етика - є феноменом, який вплинув на західноєвропейський капіталізм. Виходячи з уявлення про те, що протестантська трудова етика впливає на добробут суспільства, автор приділяє особливу увагу тому, чому це не відбувається в пострадянських країнах і що необхідно зробити для того, щоб протестантська етика і в пострадянських реаліях стала впливовою силою по перетворенню суспільства.

З цією метою детально аналізуються пострадянський соціально-політичний контекст, підкреслюється актуальність протестантської трудової етики та показаний принцип протестантської етики за Максом Вебером.

Автор доводить, що протестантська етика не тільки актуальна для країн колишнього СРСР, але і є тією реальністю, по-якому можуть розвиватися пострадянське суспільство майбутнього, щоб досягти розвитку і прогресу.

Ключові слова: протестантська трудова етика, пострадянський контекст, богослов'я, суспільство, пасіонарна людина, добробут.

Вступ

Сьогодні пострадянське суспільство знаходиться у пошуку альтернативних поглядів в сфері трудової етики. Це пов'язано з трансформаційними соціально-політичними і релігійними процесами які відбулися за останні роки в країнах колишнього радянського табору. А так як в сучасній постсекулярній епісі релігія не вважається чимось негативним, тим більше в етичних питаннях, то погляд зупиняється на протестантській трудовій етиці.

Протестантська етика має свою історію з часів західноєвропейської реформації XVI ст. і виявляє закономірність існування західних суспільств, які визначили протестантський образ свідомості. Система протестантської етики переживала різні етапи свого розвитку і трансформації, але її незмінною основою є Святе Письмо, точніше її інтерпретація і вибудовування системи етичних принципів життя. Так на початку XX ст. німецький соціолог М. Вебер в своїй фундаментальній праці «Протестантська етика і дух капіталізму»

намагався проаналізувати вплив протестантизму на формування капіталістичних відносин і довів, що саме протестантська етика стала поштовхом до розвитку капіталізму. Вплив класичного протестантизму на економічне зростання вимагає всебічного аналізу причин впливу протестантської трудової етики на економіку, для побудови зрілого громадянського суспільства в Україні.

Мета цього дослідження полягає у системному аналізі сучасної протестантської етики праці та її впливу на українське суспільство. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких основних дослідницьких завдань, як необхідність дати визначення поняттю протестантська етика праці, з'ясувати стан взаємозв'язку між етикою праці і українським контекстом, виявити і дослідити вплив протестантської етики праці на суспільство.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Трудова етика як важливе і необхідне явище економічної і соціальної життєдіяльності постійно перебуває в зоні уваги дослідників. Класик соціології Макс Вебер у праці «Протестантська етика і дух капіталізму» дослідив питання про зв'язок релігії з економікою. Гіпотеза М. Вебера про роль аскетичного протестантизму у становленні сучасного капіталізму поклала початок цілої бібліотеки наукових і полемічних праць на цю тему. Після М. Вебера дослідження трудової етики завертали у царину трудових відносин (К. Маркс), мотивації праці (Ф. Тейлор), ієрархії людських потреб (А. Маслоу) тощо.

Проблеми взаємозв'язку між релігійною етичною системою і світською етичною системою є предметом досліджень і дискусій, з метою вивчення феномену впливу релігійної етики на суспільство. Але дослідженням саме протестантської етики в Україні не приділялося достатньої уваги. Наявний дефіцит вітчизняних досліджень протестантської етики зумовив необхідність авторського звернення до заявленої теми, постановку дослідницьких завдань та структуру дисертаційного дослідження, яке має на меті всебічно та систематично дослідити феномен протестантської етики у її зв'язку із етикою загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія Макса Вебера, висунута в 1905 році, широко поширилася, знайшла переконаних прихильників, а також критиків. Наступний, хто досліджував релігію і становлення капіталізму був Роберт Тоуні, який видав свою працю в 1926 році. Тоуні в основному погоджувався з Вебером, хоча менше акцентував причинні відносини між протестантизмом і капіталізмом і не надавав кальвінізму таке велике значення [10]. Він вказав, що сучасний капіталізм виник задовго до протестантської реформації. Як

приклади появи капіталізму він наводив такі комерційні центри XV століття, як Венеція, Флоренція і Фландрія.

Згідно Тоуні, з'являється середній клас, який став тяжіти до нових протестантських сект завдяки тісному зв'язку панівних церков – римсько-католицької на континенті і англіканської в Англії – зі старою землевласницькою аристократією. Тому протестантизм і капіталізм розвивалися поруч, без «породження» одного іншим.

Основними критиками Веберовської теорії були в різні часи Г. Робертсон (1933), К. Самуельсен (1957, 1961), Х.Р. Тревор-Роупер (1967, 1967), але на думку І. В. Забаєва, будь-яка критика цієї теорії нашттовхується на її три складові. По-перше, сам Вебер не дає визначень ключовим словам та поняттям, які використовує і тому його можливо тлумачити по різному. По-друге, Вебер ніде не констатує, що протестантизм єдиний фактор, що привів до життя капіталізм. І по-третє, Вебер не приводить свідомств про те, як в дійсності сприймали себе віруючі що до доктрин в які вірили і мали ненавмисний ефект [5, с. 78-79].

Виклад основного матеріалу. Дослідження у визначеному напрямі передбачає передусім розгляд таких загальних питань:

- стан справ протестантські церкви і український соціально-політичний і економічний контекст;
- розуміння протестантської трудової етики і її важливість в українському контексті;
- особливості здійснення принципів протестантської трудової етики в українських реаліях.

Стан справ: протестантські церкви і пострадянський соціально-політичний і економічний контекст

Складність пострадянського соціально-політичного і економічного контексту пов'язана з імітацією проведення необхідних реформ в усіх сферах життя [6, с. 146]. Як наслідок, ми не бачимо позитивних перетворень і як результат, життя не стає краще. З іншого боку євангельські церкви, які зайняті саморозвитком і місіонерством за останні двадцять п'ять років після розвалу СРСР, не звернули увагу на необхідність формування трудової етики як дисципліни, яка нарівні з церковним євангелізмом, могла б позитивно впливати на суспільство. Церкви, зосередившись на «порятунок людських душ» [8, с. 22], випустили зі свого арсеналу довгострокову стратегію впливу через створення філософії «нового суспільства», яке б через відтворену протестантську трудову етику, могло перетворювати зсередини український соціум. Здається, що для церкви важливіше «короткостроковий» вплив на суспільство через кризову соціальну допомогу, в тому плані, що ми «зціляємо рани суспільства», прагнучи

врегулювати проблемні зони не борючись з їх причинами. У цьому плані церква не будує атмосферу економічного зростання, заохочуючи своїх людей працювати для загального блага, розвивати економіку через працю. У підсумку, церква виявляється нездатною позитивно відреагувати на серйозні політичні зміни в країні і на жаль, не займається підготовкою нового покоління пасіонарних лідерів для суспільства.

Тут потрібно відзначити, що теза Макса Вебера постійно оскаржується і має як своїх прихильників, так і супротивників, але в загальному він має рацію, шукаючи мотиви економічного процвітання в релігії [7, с. 409]. Наприклад дослідник говорить, що кальвінізм (реформатська віра) сприяє позитивному розвитку суспільства [3, с. 67]. У своїй книзі він міркує, що церковна побожність, неприйняття світу і аскетизм, абсолютно не заважають вести капіталістичне підприємництво і бізнес [3, с. 66]. Релігійної мотивації, для формування трудової етики в пострадянських країнах, практично не вистачає. Для багатьох християнських конфесій в пострадянських країнах, церква - це «ковчег порятунку», а не авангард Божого Царства, тому головним завданням християни бачать у тому, щоб привести якомога більше людей до християнської віри, не звертаючи увагу на розбіжності з християнською етикою, в тому числі і з трудовою.

Розуміння протестантської трудової етики і її важливість в українському контексті

Протестантська трудова етика є результатом реформаційних процесів в Західній Європі. Сама ж реформація привела до секуляризації християнства, а етичний аспект став переважати над релігійним [2, с. 210]. Відповідно, трудова етика перестала бути релігійною та стала орієнтуватися переважно на «світської» діяльності. Пригадується знаменита цитата Мартіна Лютера - «покликання доярки не менш почесно, ніж покликання проповідника і священнослужителя», що має на увазі те, що вже немає чіткої межі між священним і профаним в сфері праці і відповідно, трудова етика набуває інший – не релігійний характер. За Лютером, – «цивільні професії, скромна діяльність в будинку і у дворі, в підприємстві і на посаді, слід вважати не те, що відволікають від неба, а те що вважається дійсно духовним заняттям» [2, с. 211].

Що ж таке протестантська трудова етика? Протестантська трудова етика несе з собою ідею добродійності праці і необхідність сумлінної роботи, припускає якість, старанність і ідею збагачення. Для реформаторів, трудова етика і сама праця – це сенс людського життя в світі, тому що праця виражає твою богообраність і виявляє Боже

призначення – «благодать добрих справ показує, що дух усиновлення дано нам» [7, с. 409]. Іншими словами, через свою діяльність в світі по його перетворенню, віруючий може засвідчуватися в тому, що він знаходиться серед обраних, і тим самим заспокоювати свою стривожену совість через захопленість діяльністю в світі.

Актуальність протестантської етики, як внутрішньої складової і основи для місії в професії розуміють лідери євангельських союзів. Так наприклад, президент ВСЦ ЄХБ України, Валерій Антонюк, в своєму інтерв'ю для дослідницького центру «Re-vision» підкреслив, що для нього - «місія в професії – це перш за все, нагадування про те, що було в Радянському Союзі, коли кожен християнин був місіонером на робочому місці» [13, с. 320]. Він каже – «Я вважаю, що це актуально і в наш час, коли будь-яке покоління християн реалізовує місію у своїй професії. Я вірю в те, що кожен християнин повинен бути кращим, як з професійної, так і з духовної точки зору, на тому місці, де його покликав Бог» [13, с. 320]. На думку лідера найбільшого протестантського союзу, церква повертається в її природний стан життя в суспільстві, коли вже ніхто не готовий тебе слухати, але від тебе як і раніше очікується, щоб ти був кращим на своєму робочому місці. Чому так? Тут потрібно відзначити, що ситуація в суспільстві після тотального благовістя за останні два з половиною десятиліття, не сильно змінилася. Християн протестантів в Україні всього 4,5% [11, с. 1], і це не дивлячись на їх активність, про яку можуть тільки позаздрити православні. Вся соціальна спрямованість євангельських церков впирається у відсутність найголовнішої складової – теології праці, яка могла зробити євангельський протестантизм більш адекватним в українському суспільстві. Бо хоча Євангельські церкви в Україні і бачать себе спадкоємцями Реформації, але вони не зовсім є ними. Інтерес до святкування ювілею п'ятсотріччя реформації в 2017 р. є більше поштовхом церков до благовістя ніж ідейним фактором позитивних змін в церкві і в суспільстві. Ідеї реформації так і не стали лейтмотивом стратегічних ініціатив до змін пострадянських церков. Адже концепція реформації має на увазі необхідність в постійних реформах, які не зупиняються тільки в церкві, але зачіпають і суспільство. Ця сторона взаємодії, що передбачає зміни не тільки в духовної і моральній стороні життя, але і в соціально-політичній, часто опускається в українських євангельських церквах.

В зв'язку з цим, необхідність в ревізії доктрини праці стає актуальним для євангельських церков, які опинилися перед необхідністю переглядати свої світоглядні підстави. Усвідомлюючи необхідність у змінах і перетвореннях, ми тут стикаємося з дефіцитом

реформаторів. Конформізм вбиває реформаційний дух, але очевидна криза лідерів, відкриває не тільки проблему, але і можливість.

Макс Вебер - німецький соціолог, цікавий для нас своєю дослідницькою роботою по соціології релігії - «Протестантська етика і дух капіталізму», написаний ним ще на початку ХХ століття, в 1905 р. У цій книзі автор піднімає питання впливу релігійного догмату на господарський уклад соціуму і потім його вплив на структуру суспільства. Праця Макса Вебера по «Протестантській етиці» стала найбільш популярною його роботою. У цій книзі Вебер говорить про те, що етична система кальвінізму як однієї з деномінацій протестантизму стала причиною зміни економічного центру Європи і переходу від католицьких французьких, іспанських та італійських міст в протестантські нідерландські, англійські, шотландські та німецькі міста. Вебер вважає, що коли суспільство має велику частку прихильників Реформації, воно виявляється здатним створити більш розвинену капіталістичну економіку [3, с. 67].

Але дослідження Вебера датуються кінцем ХІХ, початком ХХ століття і мають на увазі класичний Протестантизм, а в Україні переважна більшість протестантів належать до категорії пізнього протестантизму, який не знаходиться під впливом теологічних засад Лютера та Кальвіна в плані трудової етики. Так, на думку Вебера, католицизм, став перешкодою для суспільства на шляху до розвитку виробництва, але сучасний католицизм не є такою перешкодою. В минулому, протестанти, не дивлячись на свою незручність, були необхідними для розвитку економіки капіталістичних країн Європи. Так прусському королю-солдату Фрідріху Вільгельму І доводилося миритися з перебуванням менонітів, незважаючи на категоричну відмову останніх від військової служби, тому що меноніти були головною опорою німецької промисловості [3, с. 68].

Іен Барбур в своїй книзі «Етика в століття технології», в розділі «людські цінності» говорить, - що «на ранніх етапах протестантська етика проповідувала ощадливість і наполеглива праця, і поєднання їх нерідко вело до фінансового успіху» [1, с. 65].

Християнська віра історично передбачала не прийняття світу, аскезу і відмову від занурення в світські справи [16, с. 1]. Що є відчуженість від світу? За Вебером це підпорядкування усього способу життя релігійним інтересам. Це є як у католиків, так і у протестантів. Вебер показав, що дана теза про неприйняття світу має внутрішній зв'язок з капіталістичним підприємництвом і розвитком бізнесу. І в цьому парадокс. Цікаво, що етична система кальвіністів (реформатської віри) мотивувала послідовників до наполегливої праці, раціональному веденню господарства і вкладанню прибутку в

подальше виробництво. Це пов'язано також і з їх аміллениаристськими есхатологічними уподобаннями. Макс Вебер вказав, що гонитва за добробутом у протестантів не була ознакою гріховної жадібності або честолюбства. Він звернув увагу, що протестанти по-новому ставилися до багатства і цей підхід був аскетичним [7, с. 275]. Вебер називав це новим «духом капіталізму», підкреслюючи його нематеріальний характер і не схильність до гедонізму.

У чому ж причина такого підходу? Це пов'язано з тим, що в протестантизмі порятунок не залежить від справ, а придбання капіталу не вважалось загрозою порятунку. На думку реформатських письменників XVII століття, які в своїх працях поєднували похвалу придбання капіталу в світі з критикою його розтрати. Капітал слід примножити, а не витратити [7, с. 276]. Точка зору Вебера підтверджується аналізом сучасних протестантських громад в Латинській Америці (де мільйони людей за останні 20 років перейшли з католицизму в протестантизм). Як показують дослідження, що ті, хто стали протестантами, люди з бідних верств піднімають свій життєвий рівень швидше, ніж католики [9, с. 1].

На думку Макса Вебера, кальвіністська ідея про обраність, надавала їм впевненість у спасінні і не впливала негативно на їх світську діяльність. Тобто вони займалися бізнесом і примноженням капіталу безсоромно, за умови, що їх капітал досягався прийнятними способами і не витрачався марнотратно [7, с. 275].

Особливості здійснення принципів протестантської трудової етики в пострадянських реаліях

Евангельським протестантам пострадянських країн потрібно врахувати фактор впливу реформатського богослов'я праці і розробити його в своєму контексті таким чином, щоб воно привело до зростання евангельського підприємництва в країні. Ці зміни повинні виникнути в результаті того, що евангельські протестанти вийдуть за межі своєї деномінаційності і почнуть вести міжконфесійний діалог. Однією з проблем евангельських церков є підкреслення власної переваги. Дискусії про правильність віри не вщухають і досі, і найчастіше вони супроводжують ті церкви, які по суті своїй є відображенням модерністської культури.

Сьогоднішнім евангельським церквам, особливо з фундаменталістського блоку необхідно перестати сперечатися. У цьому плані, показовий досвід тих церков, які уникаючи суперечок, визначили «коло ортодоксії» евангельських церков, таким чином знявши напругу в міжденамінаційному діалозі [4, с. 264]. Ця напруга знімається і всередині громади, направляючи її внутрішній потенціал на місію в професії і соціальний евангелізм. Це в підсумку призводить

до виходу громади за рамки своїх стін і необхідного впливу на суспільство для його подальшого переображення.

Євангельські протестанти потребують переосмислення своїх етичних засад у сфері трудової діяльності християн. Тільки тоді, коли євангельські церкви усвідомлять свою роль у суспільстві, вони зможуть переглянути своє богослов'я праці. Євангельський нігілізм щодо світу, повинен змінитися «теологією надії», а праця в світі, повинна перетворитися зі стану праці, як «неминучого зла» в стан, коли праця - це прославлення Бога з метою поширення Божого сьйва в цьому світі. Лише тоді у церкві з'являється віра в дівість слів молитви Отче наш: «... нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі» (Мт.6: 10).

Необхідно по-новому підійти до ролі церкви в суспільстві. Церква не повинна бути на узбіччі соціального життя, хоча вже не може бути і в її центрі. Секуляризм не допустить церкву до свого центру, а якщо і станеться це, то в українському контексті це буде не на користь протестантів. Де ж тоді місце для євангельської церкви в суспільстві? Її місце бути в гушці подій і в епіцентрі проблем і викликів сучасного суспільства.

Церква в суспільстві – це спільнота Божого народу і складається з людей, що мають політичну зрілість, є соціально відповідальними і пасіонарними. Божа людина не може байдуже дивитися на те, що відбувається в країні, в якій він живе. Його серце буде стискатися від болю або захоплюватися від радості, але він не буде байдужим до того, що відбувається. А що відбувається в політичному житті країни? Безбожність як і раніше править балом! Чому так? Перш за все через те, що в керівництві країни залишаються ті ж люди, які і раніше перебували на керівних постах, будучи носіями радянського минулого з атеїстично-матеріалістичним світоглядом.

Де ж люди нової формації, нової хвилі, нового покоління? Їх поки немає. Може вони не можуть прорватися в гущу проблем, щоб бути провідниками Бога в цьому світі? А може ще не настав цей час? Думаючи над цією сферою людського життя, хочеться згадати приклад пророків Старого Завіту, які були яскравим уособленням активної громадянської позиції в своєму суспільстві. Вони були в центрі уваги народу і мали вплив на політиків.

Пострадянські країни потребують нового покоління лідерів-пророків, які б проявляючи безстрашність будуть в центрі уваги політичного життя своїх країн. Божа людина не закривається від актуальних проблем господарської і соціальної сторони життя суспільства. Така людина зацікавлена в тому, щоб кожний розкрив себе у всій повноті Божого образу і подоби, розвиваючись таким

чином, щоб основні потреби людини були задоволені законним чином. Що це означає? Це означає, що необхідні серйозні економічні зміни в країні, щоб в ній хотілося жити, створювати сім'ї та виховувати своїх дітей! А в чому проблема? Ми бачимо кричущу економічну несправедливість і відповідно витік кращих і перспективних за кордон. Більшість української молоді мають серйозні наміри виїхати з країни, а нам потрібні ті, які готові змінити економічну ситуацію в державі.

Російській філософ Лев Гумільов вперше використав термін «пасіонарність», щоб показати, що в суспільстві час від часу з'являються люди, які готові «жити для інших» і перетворювати світ навколо себе [14, с. 1]. Це люди великої мети і потужної пристрасті до зміни суспільства. У духовному сенсі це ті, які готові втілювати в життя Ісусову молитву - «Нехай прийде Царство Твоє ...» (Мф.6: 10). Саме в таких людях потребують пострадянські країни. По Гумельову пасіонарність - «це здатність і прагнення до зміни оточення... Імпульс пасіонарності буває настільки сильний, що носії цієї ознаки - пасіонарії не можуть змусити себе розрахувати наслідки своїх вчинків. Це дуже важлива обставина, що вказує, що пасіонарність - атрибут не свідомості, а підсвідомості і важлива ознака, що виражається в специфіці конституції нервової діяльності» [14, с. 1].

Пасіонарна людина – це людина пристрасті, яка захоплена вищою метою. У християнстві – це прагнення висловити в собі Христа (Рим.8: 29), Який змінив обличчя єврейської релігійної громади I-го століття, яка згодом і стала родоначальницею християнської церкви. Для того, щоб Божі люди стали пристрастними їм потрібен зразок, виражений в прикладі Христа, Який не собі догоджав, а служив іншим. Суспільство постійно змінюється і проблеми, які були актуальними ще п'ять років тому, вже не здаються такими сьогодні. Тому завжди необхідно бути напоготові, щоб не втратити актуальність.

Висновки та перспективи подальших пошуків у даному напрямку

Отже, необхідно зазначити, що тема протестантської трудової етики є актуальним, хоча і спірним питанням для українського середовища. Сполучені Штати, Англія, Швейцарія, країни північної Європи мають високі економічні показники і являються протестантськими країнами. Хоча не всі вбачають в цьому релігійний фактор, проте для пострадянських країн це приклади розвитку. Українські протестанти, яким є євангельське християнство в країні, бачачи себе спадкоємцями Реформації, можуть бути також і носіями протестантської трудової етики.

Ідея протестантської етики має на увазі необхідність в постійних реформах у всіх сторонах життєдіяльності суспільства. Ця сторона

взаємодії, що передбачає зміни не тільки в духовному і моральному житті, але і в економічній сферах, часто відхиляється в пострадянських українських церквах, які усвідомлюють, що їх вплив на державу невеликий і тому їх головним завданням є те, щоб утриматися на плаву в своїй країні, не вказуючи державі, в яких сферах воно потребує трансформації.

Пострадянських протестантам не можна нехтувати спадщиною реформації і необхідно використовувати його для формування власної доктрини праці. З іншого боку, феномен протестантської етики, пов'язаний з трьома необхідними цінностями. По-перше, успіх протестантської етики залежить від сумлінної праці. По-друге, від старанності в роботі. І по-третє, від розуміння того, що праця – це чеснота.

Отже, у дослідженні ми проаналізували ситуацію впливу протестантської етики праці на українське суспільство. Для цього ми визначились з поняттям протестантської трудової етики, з'ясували стан взаємозв'язку між етикою праці і українським контекстом, а також виявили і дослідили вплив протестантської етики праці на суспільство.

Література

References:

1. Барбур, Иен. Этика в век технологии. М: Библейско-богословский институт св. Апостола Андрея, 2001.-380 с.
2. Булгаков, С.Н. История экономических и социальных учений. – М.: Астрель, 2007. – 988 с.
3. Вебер, Макс. Протестантская этика и дух капитализма. - Электроний ресурс. Режим доступу: https://chisineu.files.wordpress.com/2012/09/biblioteca_protetanskaya_etika_weber.pdf
4. Гончаров, Константин. Ее величество традиция. В ФОРУМ 20. Двадцать лет религиозной свободы и активной миссии в постсоветском обществе. Итоги, проблемы, перспективы евангельских церквей. Материалы к дискуссиям / Редактор-составитель Михаил Черенков. – К.: «ДУХ І ЛІТЕРА», 2011. – 426 с.
5. Забаев И.В. Протестантская этика и дух капитализма: «критика» веберовской гипотезы 30–60-х гг. XX в. – Вестник ПСТГУ I: Богословие, Философия 2008. Вып. 1(21). – 61-79 с.
6. Малко, Роман. Грандіозна імітація. Світ у 2016. Український випуск. Український тиждень, 2016. – 146 с.
7. Макграт Алистер. Богословская мысль реформации. – Одесса: ОБШ «Богомыслие», 1994. – 316 с.

8. Пеннер, Питер. Миссиология и герменевтика. Прочтение библейских текстов в контексте миссии. Серия «Коллоквиум в монографиях». – Черкассы: Коллоквиум, 2014. – 312 с.
9. Протестантская этика и дух капитализма. Критика теории М. Вебера <http://reled.net/protestantskaya-etika-i-dukh-kapitalizma-kritika-teorii-m-vebera>
10. Протестанти в Україні. Електроний ресурс. Режим доступу: <https://joshuaproject.net/countries/UP>
11. Смит, Дэвид. На пути в Эммаус. Надежда во времена неопределенности.-К.: Вікрита Біблія, «ДУХ І ЛІТЕРА», 2011. – 152 с.
12. Тетерятников, Константин. Протестантская этика в социально-политическом контексте Украины: от Макса Вебера к украинским реалиям. В Богословские размышления. Евро-азиатский журнал богословия. РЕФОРМАЦИЯ: восточноевропейские измерения. 17/2016. Спецвыпуск. – 356 с.
13. Тетерятников, Константин. Какие лидеры нам нужны? Електроний ресурс. Режим доступу: <http://teteryatnikov.blogspot.com/2013/02/blog-post.html>
14. George Ritzer. Contemporary Sociological Theory and Its Classical Roots: The Basics. - McGraw-Hill. - P. 35–37.
15. Bendix. Max Weber. — 1977. — P. 57. Електроний ресурс. Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id=63sC9uaYqQsC&pg=PA57&lpg=PA57&vq=mundane+affairs&hl=ru#v=onepage&q=mundane%20affairs&f=false>

Рецензент: Професор Михайло Черенков, доктор філософських наук, Український католицький університет.

კონსტანტინე ტეტერიატნიკოვი

პოსტსაბჭოური პროტესტანტების შრომითი ეთიკა

რეზიუმე

სტატია ეძღვნება პროტესტანტულ შრომით ეთიკას პოსტსაბჭოურ სოციალურ-პოლიტიკურ კონტექსტში. პროტესტანტული შრომითი ეთიკა - წარმოადგენს ფენომენს, რომელმაც გავლენა მოახდინა დასავლეთ ევროპულ კაპიტალიზმზე. გამომდინარე იმ შეხედულებიდან, რომ პროტესტანტული შრომითი ეთიკა გავლენას ახდენს საზოგადოების კეთილდღეობაზე, ავტორი განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს ფაქტზე, თუ რატომ არ ხდება ასე ეს

პოსტსაბჭოურ ქვეყნებში და რა უნდა გაკეთდეს იმისათვის, რომ პროტესტანტული შრომითი ეთიკა საზოგადოების გარდამქმნელ ძალად იქცეს პოსტსაბჭოურ რეალობაშიც.

ამ მიზნით ავტორი დაწვრილებით აანალიზებს პოსტსაბჭოურ სოციალურ-პოლიტიკურ კონტექსტს, ხაზგასმითაა აღნიშნული პროტესტანტული შრომითი ეთიკის აქტუალურობა და ნაჩვენებია პროტესტანტული შრომითი ეთიკის პრინციპი მაქს ვებერის მიხედვით.

ავტორი მიუთითებს, რომ პროტესტანტული შრომითი ეთიკა არა მარტო აქტუალურია ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნებისათვის, იგი ასევე წარმოადგენს რეალობას, რომლითაც ივლის მომავლის საზოგადოება რათა მიაღწიოს განვითარებისა და პროგრესს.

საკვანძო სიტყვები: პროტესტანტული შრომითი ეთიკა, პოსტსაბჭოური კონტექსტი, საზოგადოება, პასიონარული ადამიანი, კეთილდღეობა.

რევენზენტი: პროფესორი მიხაილ ჩერენკოვი, ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, უკრაინის კათოლიკური უნივერსიტეტი.

Konstantin Teteryatnikov

THE WORK ETHIC OF POST-SOVIET PROTESTANTS

Summary

The article is devoted to the theme of Protestant labor ethics in the post-Soviet socio-political context. Protestant labor ethics - is a phenomenon that influenced Western European capitalism. Proceeding from the notion that the Protestant labor ethic influences the welfare of society, the author pays special attention to why this does not happen in the post-Soviet countries and what needs to be done to ensure that Protestant ethics become an influential force in transforming society and in post-Soviet realities.

For this purpose, the post-Soviet socio-political context is analyzed in detail, the relevance of the Protestant work ethic is emphasized, and the principle of Protestant ethics by Max Weber is shown.

The author shows that the Protestant ethic is not only relevant for the countries of the former USSR, but it is also a reality that the future society can go to achieve development and progress.

Keywords: protestant work ethic, post-Soviet context, theology, society pasionary people, welfare.

Reviewer: Professor Michael Cherenkov Doctor of Philosophy, Ukrainian Catholic University.

Константин Тетерятников

ТРУДОВАЯ ЭТИКА ПОСТСОВЕТСКИХ ПРОТЕСТАНТОВ

Резюме

Статья посвящена теме протестантской трудовой этики в постсоветском социально-политическом контексте. Протестантская трудовая этика – является феноменом повлиявшим на западноевропейский капитализм. Исходя из представления о том, что протестантская трудовая этика влияет на благосостояние общества, автор уделяет особое внимание тому, почему это не происходит в постсоветских странах и что необходимо сделать для того, чтобы протестантская этика стала влиятельной силой по преобразованию общества и в постсоветских реалиях.

С этой целью подробно анализируются постсоветский социально-политический контекст, подчеркивается актуальность протестантской трудовой этики и показан принцип протестантской этики по Макс Веберу.

Автор показывает, что протестантская этика не только актуальна для стран бывшего СССР, но и является той реальностью, по-которому может идти общество будущего, чтобы достигнуть развития и прогресса.

Ключевые слова: протестантская трудовая этика, постсоветский контекст, богословие, общество, пассионарный человек, благосостояние.

Рецензент: Профессор Михаил Черенков, доктор философских наук, Украинский католический университет.

УДК 261.7

Віталій Станкевич

**ДЖЕРЕЛА НОВОЗАВІТНОГО ІДЕАЛУ УЧНІВСТВА У
ДАВНІЙ ЄВРЕЙСЬКІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ
СВІТОГЛЯДУ АПОСТОЛА ПАВЛА**

У статті розглядається вплив єврейської системи освіти на формування новозавітного ідеалу учнівства на прикладі світогляду апостола Павла. В основі дослідження є традиція Старого Завіту, міжзавітного періоду, а також тексти і традиція Нового Завіту. Увага зосереджена на педагогічні ідеї, що мали вплив на учнівство новозавітного зразку. Апостол Павло є продуктом єврейської системи освіти. В порівнянні з іншими, єврейська освіта зазнала не значних змін в процесі еллінізації. Але саме навчання і виховання було причиною збереження іудейської автентичності. Єврейський зразок виховання є основою не тільки християнської освіти, як прийнято вважати, але й новозавітного учнівства. Дана стаття, на прикладі апостола Павла, показує вплив на новозавітний ідеал учнівства.

Ключові слова: учнівство, апостол Павло, сім'я, виховання, фарисеї, есеї, тексти Кумрану.

Вклад Савла із Тарсу в розвиток служіння в першоапостольській церкві безперечно великий. Життя апостола Павла – це не просто цікава біографія, а яскравий приклад для наслідування. Його освіченість, ревність, цілеспрямованість, спосіб мислення відрізняється від інших апостолів. Бог покликав його в той момент, коли церква потребувала не просто сильного лідера й ревного проповідника християнського вчення, а талановитого письменника, богослова, котрий би міг систематизувати і науково сформулювати основи новозавітного вчення.

Апостол Павло був одним з основних послідовників християнства, який втілював головні ідеї Христа. В тому числі ідею учнівства. Але до кінця не вияснено, наскільки Павло знав головні ідеї Христа, а якщо знав, то чи всі. Очевидно, що він знав зміст християнської керігми. Скоріш всього, читав ранні Євангелії. Але на формування учнівства в світогляді апостола Павла найбільш всього вплинула освітня система, продуктом якої був апостол Павло. Мова йде про єврейську освіту. Варто зазначити, що на учнівські переконання впливали й інші фактори, в тому числі елліністична система виховання «*παίδεια*» й зокрема християнський елемент впливу через Ананію й Варнаву. Але в дискурсі даного дослідження пріоритетну цінність має пошук

новозавітного ідеалу учнівства в єврейській системі освіти. Те що Павло мав єврейську рабинську освіту є незаперечним фактом. Подібним незаперечним фактом є і те, що він був знайомий з історією єврейської методології передачі знань та умінь в підготовці служителів Закону, яка відображається не тільки в історії, переданнях, а й і у самих текстах Біблії. Наприклад, Й. Флавій пише, що учні вчилися читати та писати, а також вивчали закони та історію [7, с. 146]. Це вказує на те, що Павлу була відома історія педагогіки єврейського народу, а також він був знайомий з основними ідеями учнівства в іудейській системі освіти, що по суті мали глибокий відбиток на формуванні його світогляду.

Більше того, не можливо розглядати, як пише П. Пеннер, філософію християнської освіти, без надання належного місця давньоєврейській системі навчання. Давньоєврейська концепція освіти є легітимною основою сучасної богословської освіти [12, с. 21], вже не говорячи про учнівство часів Нового Завіту.

На початку варто зазначити, що термінологія, яка використовується в Новому Завіті не використовується в Старому. Такі терміни як вчитель і учень – явище, скоріш всього, міжзавітного й новозавітного періоду [14, с. 25-26]. Тому розглядаючи джерела новозавітного учнівства на прикладі світогляду апостола Павла, варто розглянути всі джерела, в яких йде мова про навчання й виховання, в тому числі тексти Старого Завіту, міжзавітну літератури та безпосередньо тексти Нового Завіту.

Формально система іудейської освіти, як пише К. Генгель, почала складатися з часів складання завіту Бога і Авраама. Договір з Богом був національним і водночас мав особистий характер, тому відіграв важливу роль в іудейській освіті. Кожен ніс відповідальність перед Богом, народом і своєю сім'єю [6, с. 16]. Дана відповідальність передавалась минаючи часові трансформації з покоління в покоління. І все це завдяки освітній системі іудеїв. Про це пише й Елмер Лоттих: «Самий найбільший урок, який можна взяти з історії єврейського народу, заклечається в тому, що втілюючи в життя освітню систему, яка ґрунтувалась на високих релігійних і моральних ідеалах, євреї досягли неймовірного єдинства, – такої спаяності не може забезпечити будь яка політична система. І все це завдяки системі освіти іудеїв» [6, с. 16].

На думку Ф. Тоунера саме алюзії, відлуння та відгуки Старого Завіту в новозавітних текстах є достатнім доказом того, що новозавітні автори, в тому числі й апостол Павло, використовували освітні ідеї Старого Завіту [3, с. 463-464].

Основною ідеєю в єврейській системі освіти, як і в сучасній християнській, є герменевтичний принцип прогресивного божественного відкриття. Навчання безпосередньо пов'язане з вірою в Яхве. Основний акцент освіти в навчанні не на минулому, а на теперішньому і на поклонінні Богу. Єврейська освіта віддавала перевагу «вертикальному» зв'язку, а не «горизонтальному» – зв'язок з Богом стоїть на початку, а потім вже зв'язок з собі подібними [6, с. 14].

Освіта, як пише К. Генгель, завжди була жагою іудеїв. Вся методологія освіти була передумовою формування самосвідомості, єдності, що базувалися на старозавітних уявленнях всемогутності Бога [6, с. 15]. На даний час знайдені тільки деякі археологічні дані, що дають нам можливість дізнатися про навчання до вигнання народу в полон [2, с. 19]. Навіть те, що є, під час надає фрагментарну інформацію [1, с. 54]. Тому необхідно брати до уваги всі джерела.

Початковим елементом давньоєврейської системи освіти було сімейне виховання. Сім'я займала центральне місце в єврейському суспільстві, тому захист інституту сім'ї мав пріоритетне місце. Євреї вірили в те, що за здоров'я суспільства відповідальні батьки, які виховують своїх дітей. А в протилежному випадку, винні за всі суспільні хвороби [15, с. 374]. Тому сім'я завжди була найважливішим інструментом навчання.¹ Ідея сім'ї як освітнього інституту була притаманна новозавітному зразку виховання, де сім'я була общиною.

Освіта й виховання, подібно до грецької системи освіти, були не від'ємними. Ключовим текстом, що був основою сімейного виховання записаний в Повторенні Закону 6:4-9, 11:19-21, де вказано, що батьки мають пильно навчати дітей любити єдиного Бога Ізраїля й іншим заповідям Старого Завіту. Вчитель в єврейській освіті сприймався як батько і навпаки, батько як вчитель. Ідея батьківського виховання присутня в текстах Павла, зокрема в пасторських посланнях, де це помітно з перших віршів. Дивлячись на відносини Павла і Тимофія можна побачити втілення ідеї батьківського виховання, що по своїй суті є початковим елементом давньоєврейської системи освіти.

Важливу роль в єврейській системі освіти, свого часу, відігравали священники і левити (Пов. Закону 33:9-10). Крім храмових повинностей входило і навчання народу, після полону дану функцію взяли на себе книжники [12, с. 23]. Навчання самих священників на початковому етапі здійснювалося батьками з покоління в покоління. Після полону священники, займалися храмовим служінням крім

---

¹ Навчання Павла як і Тимофія розпочалося ще з сім'ї. Проблема в тому, що Тимофій був напівкровним іудеєм, його вихованням займалися мама і баба, які вірогідно всього були євреями

окремих випадків, наприклад, Езра і Бен Сира були і священниками і вчителями. А освіта перейшла в руки фарисеїв.

Павлу також було відомо про старозавітні школи пророків, які представляли собою давню традицію. Про школу пророків, більш всього, говорить текст 1 Сам 10:5, де мова йде про «групаду пророків». Дана група вела аскетичний спосіб життя і володіла змінюючим, навчальним і метаморфічним ефектом.² Варто наголосити, що зміни пов'язані з навчанням мають духовний характер. В 2 Цар 2:3 говориться про дітей пророків, що вказує скоріш всього не на сімейне виховання, а про вихованців, учнів самих пророків. Школи, на думку П. Пеннера, мали вже певну структуру навчання і були в якійсь мірі схожими до рабинських шкіл часів Христа, можна припустити, що пізні рабинські школи беруть свій початок з пророчих шкіл [12, с. 25]. Дивлячись на показових представників пророчої школи Іллі та Єлисея, можна побачити, що освітні осередки були пов'язані з святими місцями Бет-Елу, Єрихону та Гілгалу (2 Цар 2). В цьому ж розділі можна побачити, що Єлисей кличе Іллію не вчителем, а батьком, що характерно для єврейського зразку учнівства (2 Цар 2:12). Також на прикладі Іллі та Єлисея можна побачити, що учнівство собою представляє також і наступництво близькому по духу учню (2 Цар 2:9).

Після зруйнування Першого Храму і перебування євреїв в полоні вони почали шукати інші місця для поклоніння. Наприклад, збиралися біля води або на підвищених місцях (Дан 8:2, Дії 16:13). Під час полону головним завданням було зберегти віру й вчення. Продумана система навчання давала Божому народу зберегти свою ідентичність. Приймаючи до уваги всі уроки минулого, саме в цей час народ стає монотеїстичною нацією, що являло собою характерну рису єврейської релігії [9, с. 146]. Вище наведені фактори сприяли зародженню синагоги. Як пише Б. Мецгер: «Значення синагоги в формуванні іудаїзму важко переоцінити. Але як не дивно в нас відсутня інформація про її походження» [11, с. 59]. Термін на івриті, що використовується по відношенню синагоги «knesset» означає «місце для зібрання». Не можна з точністю сказати, що з самого початку синагоги володіли професійними рабинами, скоріш всього вони виникли пізніше. На початку навчання могли здійснювати священники, які також були поведені в полон [2, с. 19]. Не важливо

---

² В 1 Сам 10:6 говориться про те, що спілкування й перебування серед представників даної школи, мало трансформуючий характер. Мається на увазі, що внаслідок зносин відбуваються зміни, що є передумовою росту й займання нової духовної позиції, початок звершення того, до чого був покликаний

хто були першими вчителями – священники, пророки чи інші поважні лідери, головне те, що вони змогли передати саме основне з Закону, змогли адаптуватися під виклики часу чим не тільки зберегли свою ідентичність перебуваючи далеко від дому, але й змогли піти далі в розвитку освіти. Говорячи про причини збереження ідентичності перебуваючи у вигнанні, Мартін Гудмен наголошує на те, що саме ідея Храму як релігійного центру для поклоніння, вивчення Тори й освітні осередки зробили єврейську націю, в порівнянні з іншими народами, чистою в своїй ідентичності [8, с. 63-64]. На відміну від храму, синагогою керували люди. На чолі був начальник синагоги із служителем та групою старійшин,³ на яких і лежала вся відповідальність. Були відсутні жертвоприношення. Основна увага приділялась вивченню Закону та Писання поряд із усним переданням [13, с. 131]. Факт залишається фактом, що з V ст.. до н.е. синагога стала основним місцем навчання іудейського богослов'я [6, с. 24]. Більшість синагог, як правило, були приватними будинками,⁴ які зіграли центральну роль в період полону, і що цікаво, не втратили свого значення і в період Другого Храму [12, с. 27]. По суті синагога стала першим офіційним навчальним закладом в іудейській системі освіти. Тора перетворилася в Талмуд і з'являються чіткі вимоги до будь якого виду навчання. Роберт Уліх описуючи іудейську освітню систему, вказує на акцент початкової грамотності: читання і писання. Він також також акцентує увагу на те, що існувала велика кількість шкіл які можна назвати, по нашим міркам, середніми школами. Продовжити навчання можна було в Єрусалимі.⁵ В цей період також спостерігається зменшення впливу сімейного виховання [6, с. 24]. Відлуння чого можна побачити в біографії Павла. Жив в Тарсі, а освіту отримав в Єрусалимі.

---

³ Цікаво, що слово «старійшини» не нове в іудаїзмі в часи Павла. Коли він використовує це слово в пастирсько-учнівських посланнях, він більшість всього, не пропонує певне нововведення, а посилається на багато вікову традицію

⁴ В Старому Завіті можна побачити, що в будинку пророка Єзекіїла здійснювалися зібрання, подібні до зібрань християнських конгрегацій. Тому можна прослідкувати, як з приватних будинків утворювалися синагоги, що в період розповсюдження християнства були місцями для зібрань церкви

⁵ Вірогідно всього, Павло також отримав початкову освіту в синагозі, що знаходилася в Тарсі. І після її закінчення продовжив навчання в Єрусалимі

Як вже зазначалось вище, що після полону освіта перейшла до рук фарисеїв, про яких Й. Флавій писав, що вони є «найточнішими тлумачами Закону». Вони мали значний вплив на тогочасне суспільство [19, с. 758]. Освіта мала яскраво виражений місіонерський характер. Головним завданням фарисеїв вбачали навчити всіх євреїв заповідям і правилам [12, с. 27]. Крім внутрішньої місії передбачалась і зовнішня місія, ціль якої було навернення поган. Велику роль в цьому відіграли мандруючі книжники. За словами Босша, Павло, належав до школи Гіллеля, котра була більше відкрита до поган ніж інші школи [12, с. 28]. Це дає можливість допускати, що Павло бувши фарисеєм, як мінімум був знайомий з ідеєю мандруючих вчителів, що наvertsали поган, а максимум був в якійсь мірі задіяний в цьому.⁶

Велику роль в розвитку фарисейської освіти відігравали вище згадуваний Гіллель і Гамалііл, останній був вчителем Павла. Вони спромоглися досягнути ще більшої якості навчання. Головними факторами в навчанні були особиста зацікавленість до навчання, громадська свідомість й самовираження [6, с. 25].

Р. Сантала наводить три очевидних області, в яких відчувається вплив Гамалііла на свого учня. По-перше соціальна робота серед поган. Друге – листування при знайомстві й побудові стосунків. Третє – просте тлумачення Закону [16, с. 40-42]. Що ще точно запозичив Павло в свого вчителя так це – учнівство. Сантала пише: «Іудейські вчені підкреслюють, що чоловік має знайти надійного рабина, щоб позбутися «підозр» й людина має мати багато учнів, щоб вони могли передати Тору своїм учням» [16, с. 43]. Далі він продовжує: «Відомо, що у Гіллеля було 80 учнів, У Гамалііла Старшого (вчитель Павла) було 500 учнів, а в Гамалііла молодшого - 1000» [16, с. 43]. Одже ідея учнівства була привита Павлу ще під час навчання у ніг його вчителя Гамалііла.

Джон Макрейн пишучи про Усний Закон – Мішну, який був дуже популярний серед фарисеїв сучасників апостола Павла. Фарисеї вірили, що мішна передавалася разом з Торою ще з часів Моїсея. Мішна стверджує:

«Мойсей отримав Закон на Сінаї і передав його Навину, Ісус Старійшинам..., а старійшини пророкам, пророки передали чоловікам Великої Синагоги (включаючи Ездру). Вони вчили: будьте розсудливі в суді, виховуйте велику кількість учнів й зробіть огорожу навколо Закону» [10, с. 43]. Павло отримав гарну освіту, вчився в найкращого

---

⁶ Це показує передумови формування в світогляді Павла ідеї місії шляхом учнівства

вчителя, перейняв й освоїв основні ідеї старозавітного богослов'я. А саме головне, він отримав основи учнівського світогляду.

Напрочуд важливими є роздуми Натана Дрейзіна про три ідеали іудейського навчання, що існували напередодні народження Христа. Перший ідеал, націоналістичний, освіта мала сприяти єдності народу і боротьбі з іншими філософськими течіями. Другий – релігійний, він передбачав Богоцентричність навчання. І третій ідеал – всеосяжність, що являв собою навчання всіх євреїв, щоб кожен міг усвідомлювати свою віру і бути здібному навчити інших [6, с. 25]. Наскільки відлуння представлених ідей можна зустріти в світогляді апостола Павла. Наприклад, коли він пише Тимофію «А що ти чув від мене при багатьох свідках, те передай вірним людям, що будуть спроможні й інших навчити» (2 Тим 2:2). Представлений приклад відлуння ідей учнівства не є єдиним, але одним із найяскравішим. Про інші приклади піде мова в наступних розділах.

Певної уваги заслуговує уваги есеїські методи навчання. Існує гіпотеза, що Павло в якійсь мірі був знайомий з ідеологією есеїської спільноти і більше того, деякі ідеї кумранської секти можна знайти і у текстах апостола [5, с. 58].

Спільнота есеїв, котру можна поставити в грецькому розумінні як філософську школу, вела більш аскетичний спосіб життя ніж інші секти і школи, наприклад фарисеї. Сам термін, за словами Й. Флавія, походить з арамейського слова «assaja», що означає «лікарі». Й. Флавій відносився до даної спільноти з повагою. Есеї, в порівнянні з фарисеями, ще скрупульозніше виконували Закон [19, с. 958-963].

За словами відомого дослідника кумранської спільноти Ігоря Тантлевського, з часів відкриття Сувоїв Мертвого моря (1947-1956) до сьогодні, в дослідників набагато більше питань і протиріч чим відповідей і ясних ідей [17, с. 8-11]. Але є те, що відомо про есеїську ідеологію через відомості сучасників, істориків і тлумачення знахідок Кумрану.

Яскраво вираженим лідером був Вчитель праведності. Існує гіпотеза, що він міг бути засновником однієї із спільнот, або як мінімум той хто підняв її на належний рівень [17, с. 49]. Йому належать також достатня кількість манускриптів [17, с. 23-24]. Коли мова йде про Вчителя, то як правило використовується дієслово «*hiph*», що означає «вести, направляти, керувати, наставляти» [17, с. 52]. В самому титулі й використанні даного дієслова прослідковується те, що кумранська спільнота мала учнівський характер. Важко припускати на скільки ранне християнство було відоме з есеїями і якщо було, то які саме ідеї були взяті на озброєння. Але як припущення і пошук ідей есеїського зразка учнівства має місце на

гіпотетичному рівні. І підтвердженням цього може бути те, що Павло був в Дамаску (Дії 9:6-25) і міг познайомитися з певними ідеями дискутуючи під час проповіді в сирійському місті (Дії 9:20-25).

Сувої Кумранської спільноти відкривають про широкий богословський інтерес есеїв [18]. Як пише П. Пеннер, що більшість текстів Кумрану являють собою коментарі на Старий Завіт, де особлива увага прикута пророчим книгам і псалмам. Також можна знайти здійснення пошуку Месії [12, с. 29].

Особливою учнівською цінністю володіє цитата: «Там, де десять чоловік, не має бути того, хто не вивчає Закон день і ніч», що вказує на високий рівень учнівства і ставлення до освіти членів спільноти [12, с. 30]. Кумранські тексти також свідчать про те, що навчання у есеїв починалося з посвяти юнаків і здійснювалось, як через батька, так і через вчителів секти [12, с. 30].

Підсумовуючи пошук ідеалу учнівства в єврейській системі освіти можна дійти до наступних висновків. По-перше, головна ідея іудейської освіти має принцип прогресивного божественного відкриття. По-друге, навчання безпосередньо пов'язане з вірою в Яхве. Єврейська система освіти сповідувала пріоритет поклоніння Богу. Навчання, по суті було наближенням до Нього. Зміст навчання був наповнений Законами і заповідями, виконання яких прославляло Єдиного Бога Ізраїля. Третє, система освіти була направлена на забезпечення єдності Божого народу та збереження національної та релігійної ідентичності, як в полоні, чи діаспорі, так і під окупацією, або політичною залежністю. Навчання мало вести до моральності та боротьби із зовнішніми культурними та релігійними впливами. Четверте, єврейська система мала всеосяжний характер, що передбачало навчання всіх євреїв юнаків, для того, щоб кожен міг розуміти в що він вірить і був спроможний навчити інших. Останнє, Ідеї учнівства були привиті Павлу його вчителем Гамалілом, й тогочасною фарисейською системою освіти.

Також можна виділити інші ідеї учнівства, відгук та відлуння яких можна знайти в текстах листів апостола Павла. Навчання розпочиналося з сім'ї, що по суті, являло собою фундамент до подальшого навчання. З цього випливає, що учнівство мало сімейний характер, де вчителя називали батьком, а учня сином. Учнівство єврейського зразку сприймалося як повеління Боже (Пов 6:4-9). Це пояснює жагу до навчання.

Потрібно відмітити ідею відповідальності, як батька за сина, так і вчителя за учня, що по своїй суті передбачало наступництво близькому по душі учню. Це пояснює професіоналізм, що був і є притаманний для Божого народу.

Головними факторами в учнівстві були особиста зацікавленість до навчання, громадська свідомість й самовираження, що напряму пов'язано з освітою, що розпочиналось з сім'ї.

Наріжною ідеєю єврейської освіти є богоцентричність, націоналістичність та всеосяжність, що являло собою навчання тих, які будуть здібними вчити інших. Це пояснює Пріоритетність учнівства над іншими культурно-релігійними обрядами.

По своїй природі учнівство мало не лише внутрішній місіонерський характер, а й зовнішній, направлений на поган. Місіонерський характер учнівства передбачав ідею мандруючих вчителів. Що можна помітити не тільки в житті Павла, а й всіх апостолів.

Важливо відмітити, що учнівство сприймалося як стиль життя. Дане сприйняття такого зразку учнівства є в основі новозавітного учнівства, яке варто сприймати, як спільний процес вчителя і учня в пізнанні Бога і Його задуму.

Література

References:

1. Беннетт Р. Введение в библейскую археологию и археологию Иерусалима/Ричард Беннет. -О.: ХГЭОУ,2017.152 с.
2. Беннетт Р. Исторический фон Нового Завета / Ричард Беннет. – О.: ХГЭОУ, 2015. – 216 с.
3. Бил Г. Ветхий Завет на страницах Нового. Т.4. Послания апостола Павла /Г. Бил, Д. Карсон.-Ч.:Колоквиум, 2015. – 504 с.
4. Біблія або книги Старого та Нового Заповіту / Пер. Проф. Івана Огієнка. К.: Українське Біблійне Товариство, 2009. – 1151 с.
5. Бультман Р. Избранные: Вера и понимание. Том I-II / Рудольф Бультман. – М.: Российская политическая энциклопедия. – 752 с
6. Генгель К. История и философия христианского образования / К. Генгель, У. Бенсон. – СПб: Библия для всех, 2002. – 381 с.
7. Эттингер Ш. История еврейского народа / Ш. Эттингер. – М.: Мосты культуры, 2001. – 686 с.
8. Єврейська цивілізація. Оксфордський підручник з юдаїки. Т. I. - Редкол.: М. Гудмен (гл. редактор). – Д.: Ткума, 2012. – 560 с.
9. История еврейского народа. Под ред. Ш. Эттингера. – М.: Библиотека Алия, 2001. – 688 с.
10. Макрей Д. Жизнь и учение Апостола Павла / Джон Макрей. – Ч.:Колоквиум. 2009. – 534 с.
11. Мецгер Б. Новый Завет. Контекст, формирование, содержание / Брюс Мецгер. – Москва: ББИ. – 360 с.

12. Пеннер П. Научите все народы / Петр Пеннер. – СПб.: Библия для всех, 1999. – 236 с.
13. Петерсон Д. В союзе с Богом / Д. Петерсон. О.: Богомыслие, 2005. – 354 с.
14. Пузынин А. Учитель Иисус. Сравнительное сравнение древних моделей ученичества / Андрей Пузынин – Черкассы: Колоквиум, 2008. – 176 с.
15. Райт К. Око за око. Этика Ветхого Завета / К. Райт. – Ч.: Колоквиум, 2010. – 536 с.
16. Сантала Р. Апостол Павел, человек и учитель в свете иудейских источников / Ристо Сантала. - СПб.: Библия для всех, 2002. – 224 с.
17. Тантилевский И. История и идеология Кумранской общины / Игорь Тантилевский. – СПб.: Петербургское Востоковедение, 1994. – 384 с.
18. Тексты Кумрана. СПб.: Петербургское Востоковедение, 1996. – 440 с.
19. Флавий И. Еврейские древности. Еврейская война. Против Апиона. Полное издание в одном томе / Иосиф Флавий. - Москва: Альфа-книга. - 1280 с.

Рецензент: Доцент Світлана Шкіль, доктор філософських наук, доцент кафедри філософії Національного університету біоресурсів і природокористування України.

ვიტალი სტანკევიჩი

ახალი აღქმის იდეალის სწავლების წყაროები განათლების უძველეს ებრაულ სისტემაში პავლე მოციქულის მსოფლმხედველობის მიხედვით

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია განათლების ებრაული სისტემის გავლენა სწავლების ახალ აღქმისეული იდეალის ფორმირებაზე პავლე მოციქულის მსოფლმხედველობის მაგალითზე დაყრდნობით. კვლევის საფუძველს წარმოადგენს ძველი აღთქმის ტრადიციის, აღთქმათა შორისი პერიოდის, ახალი აღთქმის ტექსტები და ტრადიცია. ყურადღება გამახვილებულია პედაგოგიურ იდეებზე, რომლებიც გავლენას ახდენდნენ სწავლების ახალ აღთქმისეულ ნიმუშზე. პავლე მოციქული განათლების ებრაული სისტემის პროდუქტია. განათლების სხვა სისტემებთან შედარებით ებრაულმა განათლებამ უმნიშვნელო ცვლილებები განიცადა ელინიზაციის პროცესში. მაგრამ თვითონ

სწავლება და აღზრდა ებრაული ავთენტურობის შენარჩუნების მიზეზი იყო. ებრაული აღზრდის ნიმუში ითვლება არა მარტო ქრისტიანული აღზრდის საფუძვლად, არამედ ახალი აღთქმისეული სწავლების საფუძველიცაა. მოცემული სტატია პავლე მოციქულის მაგალითზე აჩვენებს გავლენას სწავლების ახალ აღთქმისეულ იდეალზე.

საკვანძო სიტყვები: სწავლება, პავლე მოციქული, ოჯახი, აღზრდა, ფარისეველი, ესსე, კურმანის ტექსტები.

რეცენზენტი: დოცენტი სვეტლანა შვილი, ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, უკრაინის ბიორესურსებისა და ბუნებთსარგებლობის ეროვნული უნივერსიტეტის ფილოსოფიის კათედრის დოცენტი.

Vitaliy Stankevich

SOURCES OF THE NEW TESTAMENT IDEAL OF DISCIPLESHIP IN THE ANCIENT JEWISH SYSTEM OF EDUCATION ON THE EXAMPLE OF THE WORLDVIEW OF THE APOSTLE PAUL

Summary

The article examines the influence of the Jewish educational system on the formation of the New Testament ideal of discipleship based on the example of the apostle Paul's worldview. The basis of the study is the tradition of the Old Testament, the intertestament period, as well as the texts and tradition of the New Testament. Attention is focused on the pedagogical ideas that had an impact on the discipleship of the New Testament pattern. The Apostle Paul is the creation of the Jewish system of education. Compared with others, Jewish education underwent minor changes in the process of Hellenization. However the teaching and personal formation itself was the reason for preserving Jewish authenticity. The Jewish model of personal formation is the foundation not only of Christian education, as is commonly believed, but also of the New Testament discipleship. This article, using the example of the apostle Paul, shows the influence on the New Testament ideal of discipleship.

Keywords: discipleship, apostle Paul, family, personal formation, Pharisees, Essenes, texts of Qumran.

Reviewer: Associate Professor Svetlana Shkil, Doctor of sciences in philosophy, Associate Professor of the Philosophy Department of the National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine.

Виталий Станкевич

ИСТОЧНИКИ НОВОЗАВЕТНОГО ИДЕАЛА УЧЕНИЧЕСТВА В ДРЕВНЕЙ ЕВРЕЙСКОЙ СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ НА ПРИМЕРЕ МИРОВОЗЗРЕНИЯ АПОСТОЛА ПАВЛА

Резюме

В статье рассматривается влияние еврейской системы образования на формирование новозаветного идеала ученичества на примере мировоззрения апостола Павла. В основе исследования есть традиция Ветхого Завета, межзавитного периода, а также тексты и традиция Нового Завета. Внимание сосредоточено на педагогические идеи, которые имели влияние на ученичество новозаветного образца. Апостол Павел является продуктом еврейской системы образования. По сравнению с другими, еврейское образование претерпела незначительных изменений в процессе эллинизации. Но само обучение и воспитание было причиной сохранения иудейской аутентичности. Еврейский образец воспитания является основой не только христианского образования, как принято считать, но и новозаветного ученичества. Данная статья, на примере апостола Павла, показывает влияние на новозаветный идеал ученичества.

Ключевые слова: ученичество, апостол Павел, семья, воспитания, фарисеи, ессеи, тексты Кумрана.

Рецензент: Доцент Светлана Шкиль, доктор философских наук, доцент кафедры философии Национального университета биоресурсов и природопользования Украины.

Віталій Хромець
ПРОТОБОГОСЛОВСЬКА ОСВІТА: ОГЛАСИТЕЛЬНІ
УЧИЛИЩА, ШКОЛИ ПРИ АРХІСРЕЙСЬКИХ ДОМАХ ТА
МОНАСТИРЯХ

В статті розглянуті питання історичного контексту та передумов розвитку богословської освіти, яка була пов'язана з училищами, школами та системою її ієрархічною структурою православної Церкви. Здійснено ґрунтовний аналіз та відстежено зв'язок розвитку православ'я і богословської освіти у Давній Русі. Зазначено відмінності та особливості контекстуального зв'язку язичництва та християнства на Руських землях та вплив християнізації на розвиток богословської освіти різних рівнів.

Ключові слова: християнство, православна церква, богословська освіта, пайдетичний тип богословської освіти, катехетичні богословські школи.

Починаючи розмову про початки богослов'я і богословської освіти слід пов'язувати її у Давній Русі часів християнства як державну релігію з державною забороною офіційного сповідання рідної давньоруської релігії (слов'янського язичництва). Саме це не дозволяє з абсолютною впевненістю сказати, чи була присутня рефлексія з приводу міфічних уявлень в язичницький період Давньої Русі, і тут, можуть бути припущення, або були і не збереглися, бо передавалися усно, або були писемно не зафіксовані і були знищені внаслідок примусової християнізації, але суспільно-політичні форми прийняття християнства князем Володимиром, з забороною дохристиянських вірувань і розриває, якщо вона звичайно була, богословську тяглість від язичництва до християнства. Взагалі, про це не відомо, в період першого хрещення Давньої Русі, за часів князя Аскольда Русь приймає християнство від Візантійської імперії і, очевидно, що також відбувається прийняття і переймання освітньої візантійської системи. Якщо у 10 столітті, ми можемо сказати, вже була традиція Візантійського богослов'я та богословської освіти, навіть більше на 10 століття вона перебувала вже в певній кризі, коли золоті часи вже були у минулому. За апостолів і в післяапостольський період I-II ст. н. е. християнський еллінізм використовує грецьку мову в Новому Звіті, а християнська думка виражається через грецький світ ідей, понять, концептів, категорій думки, символи, значення, метафори і т. п. [1]. Християнство найбільш інтенсивно поширюється в грекомовному середовищі еллінізованих євреїв та грекомовних язичників. «Найбільш значним фактором синтезу греко-римських цінностей і християнських обітниць виступала, та вже існувала до часу широкої християнізації

освітня структура, навіть якщо вона і була спочатку створена для язичницьких інститутів» [2]. У Візантійській імперії повний період навчання складається з трьох етапів: підготовчого (початкового) – орфографії, середнього – граматики та вищого – риторика, право, філософія. Найбільш знані катехитичні школи існували в Александрії, Єрусалимі та Антіохії, які породили однойменні богословські школи, вже як традиції богословствування. Саме систематична освіта катехитичних шкіл породила першу християнську систему богословської освіти і богословської науки. Александрійська катехитична школа породила пайдетичний тип богословської освіти, а єрусалимські та антіохійські катехитичні богословські школи, відповідно, - місіологічний тип богословської освіти.

«Імператор Лев III був змушений закрити вищі школи, які не підтримали іконоборчий процес в імперії і стали на захист ікон. Весь іконоборчий період академії не існувало.» [3]. В IX. Імператор Вардой відновлює вищу школу, академію в Константинополі, а 1045 році імператор Костянтин IX створив вищу школу з двома факультетами: юридичним та філософським. На 10-11 століття у Візантії зберігається класична початкова, середня та вища освіта для мирян, освіта при монастирях для підготовки освічених монахів та підготовки священно-та-церковнослужителів, яких також готували в єпархіальних школах, які також існують в цей час. Але наскільки б не була привабливою гіпотеза, що Володимир прийнявши християнство переносить в повній мірі й візантійську систему освіти. Це не могло відбутися з кількох причин.

По-перше, освіта, і богословська освіта зокрема, в візантійській імперії була заснована на класичній освітній системі, яка мала історію свого розвитку біля 15 століть. Крім того, що це тривала освітня традиція, це ще й методики, це наявність викладачів і сформований авторитет і престиж освіченої людини. По-друге, це наявність єдиної мови, на якій навчалися в школі, і язичники і християни вивчаючи язичницьку літературну спадщину, але паралельно існує повний переклад Біблії, написано велика кількість богословської літератури, яка поступово вводиться в освітній процес. По-третє, неперервна тяглість християнської традиції від апостолів Ісуса Христа, яка поширювалася в кількісному плані поступово навіть з прийняттям християнства за державну релігію. Це досить високі вимоги до знання основ віри, хай навіть на 10 століття інститут катехуменату вже був у занепаді, але був досить значимий прошарок богословсько-освіченої християнської еліти. Натомість, в Давній Русі не було розвинутої освітньої системи, яку б можна було б використати для основи богословської освіти Давньої Русі. І тому, доводилося запозичувати візантійські зразки освіти рівно

настільки наскільки вистачало людського ресурсу тих, хто може вчити, і тих, хто хоче вчити. «Отож, можна гадати, що стародавня школа була єдиною школою не лише в тому розумінні, що була призначена для всіх верств громадянства, але й тому, що обсяг знання кожної школи міг бути приблизно однаковим, хоч обсяг той не визначався наперед якоюсь певною програмою, а відповідав знанням учителів та здібностям й інтересам тих, хто у них вчився» [4]. Переклади святоотцівської спадщини були лише епізодичні. Вивчення грецької мови, слід вважати, було дуже обмеженим і тому, грекомовний корпус літератури слабо використовувався в освіті. Не сприяв богословській освіті і той факт, що в християнізації Давньої Русі переважали не дидактичні методи, а політичні, в останніх переважає не добровільне, а примусове хрещення. «Можна думати, що перші наші школи були школами-бурсами, де жили діти, яких силою відбирали від батьків «ради книжного научення» («матереплакаюся по них») Є підстави думати, що стародавня школа була безоплатна, а якусь нагороду («урок») за навчання дітей, та за утримання їх у себе вчителі діставали з княжих маєтків».[5]. Тобто сенсу навчання не бачили не тільки діти, але і їх батьки. У цій справі також була присутня політична доцільність. Складно говорити також про певну поетапність навчання, яку передбачала візантійська система освіти, «..поділ стародавньої школи на три типи не за їхньою програмою, а за місцем прикріплення школи. Школа владична, або єпископська, монастирська та церковна не стояли одна від іншої в тій підпорядкованості щодо управи та програми навчання...» [6].

В період X-XII ст. ми можемо говорити лише про елементи богословської освіти місіологічного типу, яка розвивалася при єпископських та монастирських школах, і які були орієнтовані на підготовку освічених священо-та-церковнослужителів. Порівнюючи з освітньою системою Візантійської імперії, можна з високою дольовою імовірністю припустити, що на Русі були початкова та середня освіта вищої освіти, або не було, або до нас не дійшли про неї свідчення. «За рівнем освіти школи Київської Русі поділялися на **школи грамоти** та **школи книжного вчення** (тобто елементарні та підвищеного типу), за джерелом створення та функціональною належністю - *палацові, церковні* (монастирські та парафіяльні), **школи майстрів грамоти, ремісничі училища**» [7]. І в цей період богослов'я розвивалося за рахунок перекладу з грецької, але ми також знаємо оригінальних руських богословів цього періоду: митрополитів Іларіона, автора слова «Про закон і благодать», Кліма Смолятича, автора «Послання Томі пресвітеру», Кирила, єпископа Турівського, що творив в гомілетичному жанрі, і здобув славу «руського Золотоуста». Ударом по розвитку богословської освіти та оригінального руського богослов'я було

нанесено навалом хана Батия (1240 р.) і початком тривалого періоду Руїни. Свідчень про освітні, а відтак і богословські осередки за часів Галицько-волинського князівства (1199–1349 рр.), немає. Можна сказати про Грушівський та Мукачевські монастирі, які в XIII ст. були центрами писемності у Галицько-волинському князівстві. Освіта на українських землях все більше орієнтується на Західну Європу, особливо в сфері вищої освіти, яка на цей час репрезентована низкою університетів. Можливістю вступу до університетів користалися значна кількість вихідців з українських земель, про що свідчать присутність русинів в земляцтвах багатьох університетів Європи, крім того в 1397 році королева Ядвіга заснувала спеціальний інтернат при Празькому університеті, а в 1409 році при Краківському університеті, для навчання вихідців з польських та литовських земель, цією можливістю користувалися і русини. «Всього в XV—XVI ст. тут отримали освіту 800 українців. Вже в XIV ст. при Краківському й Празькому університетах існували спеціальні гуртожитки для українських і білоруських студентів (для «рутенів» і «литвинів»)».[8]. Але початкова школа зберігається при парафіях, або початкову освіту здобували від мандрівних дяків і навчання відбувалося руською мовою з використанням текстів церковнослов'янською. «Школа в той час, зберігала церковний характер, як і вся наша тодішня література. За найвизначнішу літературну друковану пам'ятку тих часів слід признати «Біблію руську», що її видав у Празі 1517 р. білорус «изъ славного града Полоцка» Франциск Скорина Протягом небагатьох років Скорина видав цілу низку біблійних книжок; серед них «Псалтир» (1517). У передмові до «Псалтиря» Скорина вказує на призначення тої книжки - «дітям малим початок усякої доброї науки» [9].

Література

References:

1. От глиняной таблички - к университету. Образовательные системы востока и запада в эпоху древности и средневековья / под ред. Т. Н. Мантулис. - М. , 1998. - с.377
2. От глиняной таблички - к университету. Образовательные системы востока и запада в эпоху древности и средневековья / под ред. Т. Н. Мантулис. - м. , 1998. - с.377 - с. 381.
3. <http://www.bogoslov.ru/text/1453971.html>
4. Сірополко С. Історія освіти в Україні. підготував Ю. Вільчинський. 2-ге вид. - Львів: афіша, 2001. с. 28-29.
5. Сірополко С. Історія освіти в Україні. підготував Ю. Вільчинський. 2-ге вид. - Львів: афіша, 2001. с. 30
6. Сірополко С. Історія освіти в Україні. підготував ю. Вільчинський. 2-ге вид. - Львів: афіша, 2001. с. 29

7. Лузан П.Г. Історія педагогіки та освіти в Україні : навчальний посібник / Лузан П.Г., Васюк О.В. - [2-ге вид., доп. і перероб.]. - к. :ДАККІМ, 2010, - с.20.
8. Хижияк З. І. Києво-могилянська академія: суспільно-політичні й ідеологічні передумови виникнення вищої освіти на Україні (частини і—ii).— к.: т-во «знання» України, 1991.— с.10.
9. Сірополко С. Історія освіти в Україні. підготував Ю. Вільчинський. 2-ге вид. - Львів: афіша, 2001. с. 46.

Рецензент: Професор Віктор Бондаренко, доктор філософських наук, завідувач кафедри культурології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

ვიტალი ხრომეცი

პროტოსადვთისმეტყველო განათლება: მოსამზადებელი სასწავლებლები და სკოლები საარქიელო სახლებსა და მონასტრებში

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია სადვთისმეტყველო განათლების განვითარების ისტორიული კონტექსტისა და წინაპირობის საკითხები, რომლებიც უკავშირდება სასწავლებლებს, სკოლებს და სისტემასა და მართლმადიდებლური ეკლესიის იერარქიულ სტრუქტურას. საფუძვლიანად არის გაანალიზებული ძველ რუსეთში მართლმადიდებლობისა და სადვთისმეტყველო განათლების განვითარება. დასახელებულია რუსეთში წარმართობისა და ქრისტიანობის კონცეპტუალური კავშირის თავისებურებები და განსხვავებები, ასევე განხილულია ქრისტიანობის ზეგავლენა სხვადასხვა დონეების სადვთისმეტყველო განათლების განვითარებაზე.

საკვანძო სიტყვები: ქრისტიანობა, მართლმადიდებელი ეკლესია, სადვთისმეტყველო განათლება, პათეტიკური ტიპის სადვთისმეტყველო განათლება, კათეხიზმო, სადვთისმეტყველო სკოლები.

რეცენზენტი: პროფესორი ვიქტორ ბონდარენკო, ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, მ.პ. დრაგომანოვას სახ. ეროვნული პედაგოგიური უნივერსიტეტის კულტუროლოგიის კათედრის გამგე.

Vitalii Khromets

PROTO THEOLOGICAL EDUCATION: ANNOUNCING SCHOOLS, SCHOOLS AT BISHOPS' HOUSES AND MONASTERIES

Summary

The article discusses the historical context and the prerequisites for the development of theological education associated with schools, schools and the system and the hierarchical structure of the Orthodox Church. A thorough analysis has been made and the connection between the development of Orthodoxy and theological education in Ancient Rus has been traced. The differences and peculiarities of the contextual connection between paganism and Christianity on the Russian lands and the influence of Christianization on the development of theological education at various levels are noted.

Keywords: Christianity, Orthodox Church, theological education, paediatric type of theological education, catechetical theological schools.

Reviewer: Professor Viktor Bondarenko, Doctor of Philosophy, Head of the Department of Cultural Studies of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov.

Виталий Хромец

ПРОТОБОГОСЛОВСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ОГЛАСИТЕЛЬНЫЕ УЧИЛИЩА, ШКОЛЫ ПРИ АРХИЕРЕЙСКИХ ДОМАХ И МОНАСТЫРЯХ

Резюме

В статье рассмотрены вопросы исторического контекста и предпосылок развития богословского образования, связанная с училищами, школами и системой и иерархической структурой православной Церкви. Осуществлен основательный анализ и отслезена связь развития православия и богословского образования в Древней Руси. Отмечено различия и особенности контекстуальной связи язычества и христианства на Русских землях и влияние христианизации на развитие богословского образования различных уровней.

Ключевые слова: христианство, православная церковь, богословское образование, пайдетический тип богословского образования, катехетические богословские школы.

Рецензент: Профессор Виктор Бондаренко, доктор философских наук, заведующий кафедрой культурологии Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова.

ს ა ზ ო გ ა დ ო ე ბ ა

ნინა ხატიაშვილი, ოთარ ქოჩორაძე
თანამედროვე ქართული სახელმწიფოს სულიერი უსაფრთხოება

სტატიაში განხილულია ის ძირითადი გამოწვევები, რომელთა წინაშეც დგას თანამედროვე ქართული სახელმწიფო მისი სულიერი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის კუთხით.

საკვანძო სიტყვები: სახელმწიფო, გამოწვევები, სულიერი უსაფრთხოება, კულტურა, სახელმწიფოებრიობა.

გლობალიზაციის პროცესის დროს, რომელიც ეკონომიკურ ინტეგრაციასა და ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებების ჰარმონიზაციას გულისხმობს, ტრადიციული კულტურა დგება განსხვავებული ღირებულებების მქონე კულტურის მიმდებლობის არჩევანის წინაშე, ამასთანავე ინარჩუნებს საკუთარს ტრანსლირების უფლებას. პატარა სახელმწიფოებისთვის კულტურის შემოსული ნაკადის ინტენსიურობა აღემატება ქვეყნიდან გასული კულტურული ნაკადის ინტენსიურობას. ნაკადით შემოტანილი ფასეულობების განფენა ხდება სახელმწიფო სივრცეში. საერთაშორისო ორგანიზაციები, მედია, განსაკუთრებით კი ტელევიზია, ინტერნეტსივრცე, კულტურა, გამორჩეულად აუდიოვიზუალური ხელოვნება და არასამთავრობო სექტორი, ქმნიან იმ სისტემას, რომელიც კულტურული ფასეულობების იმპორტს ემსახურება. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეკითხვა უნდა დაისვას შემდეგნაირად: რა ზემოქმედების მოხდენა შეუძლია ახალ ფასეულობებს? წარმოადგენენ თუ არა ისინი საფრთხეს სახელმწიფოს სულიერი უსაფრთხოებისთვის და რა ზომებით უნდა უპასუხოს სახელმწიფომ ამ გამოწვევებს?

სულიერი უსაფრთხოების დაცვას არასათანადო ყურადღება ეთმობა სახელმწიფოების ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციებში, საერთაშორისო შეთანხმებებში, სახელმწიფოს მიერ დეკლარირებულ პრიორიტეტებში, იგი ნაკლებადაა სამეცნიერო შესწავლის საგანი.

პროფესორ შოთა დოლონაძეს მიაჩნია, რომ თავად „სახელმწიფოებრიობა, როგორც ღირებულება, გულისხმობს

პიროვნებისათვის საკუთარი ქვეყნის ერთიან მთლიანობად აღქმას და ამ მთლიანობის დაცვის ვალდებულებას. იგი ასევე გულისხმობს მოქალაქეების მიერ საკუთარი თავის მიკუთვნებას მოცემული ქვეყნისადმი. სახელმწიფოებრიობის ღირებულების გათავისება ნიშნავს, რომ პიროვნება საკუთარ ბედს უკავშირებს ქვეყნის ბედს, ითავისებს ქვეყნის კულტურას, მის ისტორიას და მომავალს - ხდება ქვეყნის მოქალაქე“.[1, გვ.30] XIX საუკუნის რუსი ფილოსოფოსი ილინი წერდა, რომ სახელმწიფო არის „სულიერი კულტურისა და სამართლიანობის ნიადაგზე შესისხლბორცებული და სულიერი ბედით დავეშირებული ადამიანების ერთობლიობა“[2,გვ.162], რომ „სამშობლო არის სულიერება.“ [2, გვ.113]

პროფესორი გიორგი ბაღათურია საუბრობს იმ ღირებულებებზე, რომლებთანაც სახელმწიფოში მცხოვრებ ადამიანებს სოლიდარულები არიან,[3] რომლებიც „ერთიანობის კაპიტალში“ კონსოლიდირდება და ერის ერთ მუშტად შეკვრას, მის სოციალურ და პოლიტიკურ სტაბილურობას გულისხმობს. ზოგადი ღირებულებების კატეგორიაში შედის ერთიანი, სუვერენული და ძლიერი სახელმწიფო. არსებობს უფრო კონკრეტული სახის ფასეულობები, რომლებიც ყალიბდება ისტორიული გამოცდილებისა და კულტურის ზეგავლენით. ამიტომ ისინი ყველა ქვეყნისთვის იდენტური ვერ იქნება. ეს მახასიათებლები განასხვავებენ ერებს და შესაბამისად-სახელმწიფოებს.

ქართული თვითყოფადობის ფორმულა განსაზღვრა ილია ჭავჭავაძემ. მამული, ენა, სარწმუნოება არის ის ძირითადი ღირებულებები, რომლებმაც ქართული სახელმწიფო დღევანდელ დღემდე მოიტანა. მამული უნდა გავიგოთ როგორც ტერიტორიული მთლიანობა, სუვერენიტეტი. ამ საკითხზე საკმაოდ ბევრი თქმულა, ამიტომ ტრიადის შედეგ კომპონენტებზე შევჩერდებით.

ენა – ევროსტრუქტურები ხელს უწყობენ ადამიანის მრავალენოვანობას. ითვლება, რომ მულტილინგვიზი ადამიანისთვის ბევრად უფრო ნორმალური მდგომარეობაა, ვიდრე მონოლინგვიზი. არსებობს საპირისპირო თეორია, რომლის „ენის თანაფარდობის“ სახელითაა ცნობილი. მისი იდეის ავტორია ცნობილი გერმანელი ენათმეცნიერი ვილჰელმ ჰუმბოლდტი.

სწავლების თანახმად, ენა განაპირობებს სამყაროს აღქმას. ყოველი ადამიანი ქვეცნობიერად აყალიბებს საგნობრივი მნიშვნელობების, სოციალური სტერეოტიპების აღქმის სქემას და საერთოდ, სამყაროს აღქმის ხერხს იმ ენის სტრუქტურის და შესაძლებლობების შესაბამისად, რომელზეც ის აზროვნებს, რაც თავისთავად იმას ნიშნავს, რომ ადამიანის შემეცნება და ცნობიერება ეთნიკურია, რომ ენამ განაპირობა მისი მატარებლის აზროვნების ტიპი. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ილიასეულ ფორმულირებაში ენა არის სამყაროს აღქმა ეროვნულ, სახელმწიფოებრივ კონტექსტში.

ილიას ტრიადის შემდეგი კომპონენტი არის სარწმუნოება.

თანამედროვე ევროპის არქიტექტორები თვლიან, რომ მომავალი საზოგადოება სეკულარულ ღირებულებებზე უნდა აშენდეს. სარწმუნოება უპირველეს ყოვლისა არის ღირებულებათა სისტემა, მსოფლმხედველობა, იდეოლოგია. ევროპის საბჭოს ექსპერტი ს. მანდი აღნიშნავს, რომ „ევროპელების მიერ კულტურის აღქმას და შეცნობას ჯერ კიდევ აზრკოლებს რელიგია, განსაკუთრებით ქრისტიანობის სხვადასხვა ვარიანტები.“[4,გვ.9] კულტურათა მიმდებლობის მხრივ ყველაზე ადაპტაბელურად ითვლება პროტოტესტანტიზმი და ახლადშექმნილი რელიგიური მიმდინარეობები. ე. გიდენსის განმარტებით, „კულტურა მოიცავს ღირებულებებს, რომელიც გააჩნიათ მოცემული ჯგუფის წევრებს და ნორმებს, რომლებსაც ისინი მისდევენ, ამასთან იმ მატერიალურ სიკეთეს, რომელსაც ისინი ქმნიან“.[5, გვ.35]

ამერიკელი ფილოსოფოსი და ფსიქოლოგი ჯონ დიუი მიიჩნევს: „მას შემდეგ, რაც ხელოვნების ნიმუში შეიქმნება, ის კომუნიკაციის ყველაზე მძლავრ იარაღად იქცევა.“[6, გვ.25] „მედია შეიძლება განვიხილოთ როგორც წარმოება, საზოგადოებრივი სამსახური და აგრეთვე პოლიტიკური ინსტიტუტი“ - აცხადებს ფრანგი მეცნიერი ჟან კლოდ ბერტრანი. [7,გვ.9] მედიის ყველაზე მძლავრი სახეობაა ტელევიზია, რომელიც „ინფორმაციისა და კულტურის გავრცელების უზადლო ხერხია.“ [8, გვ.6]

გლობალიზაციის პროცესი შეეხო კულტურისა და ტელეკომუნიკაციის სფეროებსაც. „ასოცირების ხელშეკრულებ“–ით გათვალისწინებულია ურთიერთ-თანამშრომლობა აუდიოვიზუალურ და მედია სფეროებში. [9,გვ.473] „ევროპული კონვენციის ტრანსსასაზღვრო ტელევიზიის შესახებ“-ის

დადებითი ზეგავლენა გამოიხატა მედიის ძალადობრივი, სასტიკი ან პორნოგრაფიული შინაარსის მქონე ვიდეოგრამების გავრცელების პრინციპების შესახებ დებულების გაზიარებით, სიტყვის თავისუფლების ხარისხის გაზრდით.[10]

ფასეულობათა სისტემა, რომელშიც ტრანსფორმირდება მოვლენები, ისტორიულად რელიგიის ზეგავლენით ჩამოყალიბდა.

ილიასეულ ტრიადაში სარწმუნოება წარმოადგენს მსოფლმხედველობას, რომელიც სახელმწიფოს არსებობის აუცილებელი წინაპირობაა. ერის მსოფლმხედველობაზე, მის უსაფრთხოებაზე ზრუნვა სახელმწიფოს აბარია. ჩვენი აზრით, „ხელისუფლების ვალდებულებას წარმოადგენს დაიცვას ხალხის მატერიალური და სულიერი ფასეულობები ნებისმიერი ხელყოფის მცდელობისგან, საიდანაც არ უნდა მოიდიოდეს საფრთხე, შიგნიდან თუ გარედან. ერი და ეროვნულობა წარმოადგენს ნებისმიერი ეთნოსის არსებობის ფიზიკურ და სულიერ საფუძველს. [11, გვ.42]

ამიტომ, „ქვეყნის სტრატეგიული მიზანი ეროვნული ერთიანობის დამყარება და ეროვნული თვითშეგნების, როგორც მნიშვნელოვანი მოქალაქეობრივი ფასეულობის ამაღლება“. [12, გვ.10] ერი გაიგება როგორც მონო ან მულტიეთნიკური საზოგადოება, რომელიც ჩამოყალიბებდა მონოლითურ, სახელმწიფო ერად. კონსტრუქციული, სახელმწიფოებრივი ნაციონალიზმი, როგორც შეკრული, მდგრადი სახელმწიფოებრიობის განმსაზღვრელი ფაქტორი ყოველთვის იყო ქართველი მთავროვნებისა და საზოგადო მოღვაწეების ორიენტირი.

2011 წელს მიხეილ ლომონოსოვის სახელობის მოსკოვის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სახელმწიფო მმართველობის ფაკულტეტზე ჩატარეს სტუდენტთა გამოკითხვა თემაზე „სახელმწიფო, როგორც ბრენდი.“ გამოკითხვა ჩატარდა რუსეთის მოცემულობის გათვალისწინებით. შეკითხვაზე, რა არის რუსეთის რებრენდინგის პრიორიტეტული მიმართულებები, სტუდენტთა ყველაზე მეტმა რაოდენობამ 28%-მა მოქალაქეების მენტალობა, მორალური ფასეულობებს სისტემა, ურთიერთთან დამოკიდებულება დაასახელა. მომდევნო ადგილზე 14%-ით იყო პოლიტიკური ხელმძღვანელობა, სახელმწიფო მართვის სისტემა, 11% ერგო კორუფციასთან ბრძოლას, ეკონომიკას -5%, სოციალურ

სფეროს და ჯანდაცვას -4%. მეორე ცხრილში „რუსეთის ბრენდის საკვანძო იდეა“ წამყვანი ადგილი კვლავ სულიერმა სფერომ დაიკავა-რუსულ კულტურას, ისტორიასა და ტრადიციებს ერეგო 21%. [13]

როდესაც ჩვენმა პედაგოგმა ჩვენ, საჯარო მმართველობის ქართველ დოქტორანტებს გვკითხა, თუ რა არის ქართული სახელმწიფო დღეს, პასუხები რამდენიმე ჯგუფად ჩამოყალიბდა. პირველი ადგილი დაიკავა სახელმწიფოსადმი მოქალაქეების მომხმარებლურმა დამოკიდებულებამ, მომდევნო ადგილზე იყო სამართლიანობის უზრუნველყოფა, ყველაზე ბოლოს-სახელმწიფოს მცდელობა დაიცვას მოქალაქეების ინტერესები.

მიუხედავად იმისა, რომ გამოკითხვები სხვადასხვა სახელმწიფოში ჩატარდა, შეიძლება შევამჩნიოთ, სულიერი უსაფრთხოების დაცვაზე სახელმწიფოს ზრუნვის დეფიციტი. სახელმწიფოებრივი იდეოლოგია, მოქალაქეებში სახელმწიფოსადმი სწორი მიდგომა არის ბაზისი, რომელზეც შენდება ღირებულებათა სისტემა და შემდგომ ის ინსტიტუციები, რომლებიც სახელმწიფოს ფუნქციონირებას და სიცოცხლისუნარიანობას განსაზღვრავენ.

მნიშვნელოვანია მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების პოლიტიკის შემუშავება,[14,გვ.290] მედიისა და აუდიოვიზუალური სექტორის ეროვნული ასპექტების აქტივაცია, ეროვნული შემოქმედებითი პროდუქციის წარმოებისთვის ხელშეწყობა. სამეცნიერო წრეების თანამონაწილეობით უნდა შემუშავდეს სულიერი უსაფრთხოების სისტემა სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობის აღქმადობის, სახელმწიფო ენის პატივისცემის, საჯარო მოხელეთა კეთილსინდისიერების, მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობის, ეროვნული ზნეობრივი ფასეულობების დაცვის და სხვა მიმართულებებით. შემდგომ ისინი უნდა აისახოს სტრატეგიული მნიშვნელობის დოკუმენტებში: საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციაში, საქართველოს კულტურის პოლიტიკის კონცეფციაში, განათლების პოლიტიკაში, მედიის პოლიტიკაში. სახელმწიფომ უნდა მოახდინოს კულტურული ნაკადების იდენტიფიცირება და მათზე შემდგომი რეაგირება, ამასთანავე საკუთარი ფასეულობების დაცვის, განვითარებისა და გავრცელების ხელშეწყობა. სახელმწიფო უნდა უზრუნველყოფდეს

„ერის ეკონომიკური კეთილდღეობის ამაღლებას, სოციალური და პოლიტიკური მშვიდობის დამყარებას, ქვეყნის მთელი მოსახლეობის კულტურული და სულიერ-ზნეობრივ თვითმყოფადობის შენარჩუნებას და განვითარებას, ქვეყნისა და ერის სრულფასოვან ჩართვას გლობალიზაციის მსოფლიო პროცესებში და საკუთარი მიღწევებით მსოფლიო საგანძურის გამდიდრებას.“ [3, გვ.154]

ლიტერატურა

References:

1. doRonaZe S., iaSvili g. sajaro samsaxuri saqarTveloSi: reformebi, gamowvevebi-„eleqtronuli mTavroba“, „cis nami“ Tbilisi 2013.
2. Ильин И.А. Путь духовного обновления. Москва, Институт русской цивилизации 2011.
3. baRaTuria g. baRaTuria o. saerTo niadagis koncefcia-solidaruli saxelmwifoebriვი msolfmxedveloba Tanamedrove saqarTveloSi. „mecniereba“ 2006.
4. mandi s. kulturis politika, mokle cnobari, kulturis TanamSromlobis sabWo, kulturis politikisa da saqmianobis departamenti, kvlevisa da ganviTarebis gaerTianebaჟო Tbilisi, 2001.
5. Гидденс Э, Социология, М. Эдиториал УРСС, 1999.
6. diui j. Tavisufleba da kultura. „nekeri“, 2014.
7. Jan klod bertrani, media eTika da angariSvaldebulebis sistemebi, Tavisuflebis instituti, 2004.
8. Пришли Дж. Фрост Д. Мысли о телевидении, сборник. 40 мнения о телевидении, Москва, „Искусство“, 1978.
9. asocirebis Sesaxeb SeTanxmeba erTis mxriv, evrokavSirs da evropis atomuri energiis gaerTianebas da maT wevr saxelmwifoebisa da meores mxriv, saqarTvelos Soris, sakanonmdeblo macne, 2014.
wvdomis reJimi: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2496959>
10. European Convention on Transfrontier Television, Strasbourg, 5.V.1989. wvdomis reJimi:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007b0cf> 02.03.2016
11. rexviaSvili i., qoCoraZe o. demokratia. Tbilisi, 2011.
12. rondeli al. saqarTvelos sagareo politika da erovnuli usafrTხოების პრიორიტეტი. gaeros ganviTarebis programis ofisi. Tbilisi, 1998.
13. Государство как бренд: результаты опроса студентов факультета государственного управления МГУ имени М.В. Ломоносова, Государственное управление. Электронный вестник Выпуск № 30. Февраль 2012 г. Логунцова И.В.

wvdomis reJimi:

http://ejournal.spa.msu.ru/uploads/vestnik/2012/vipusk__30._fevral_2012_g./gosudarstvennoe_regionalnoe_i_municipalnoe_upravlenie/loguntsova.pdf
14. xatiaSvili n. media, politika, sazogadoeba, „saistorio vertikalebi“ № 32, 2015.

რეცენზენტი: პროფესორი შოთა დოღონაძე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Nina KhatiaShvili, Otar Kochoradze

SPIRITUAL SECURITY OF THE MODERN GEORGIAN STATE

Summary

The article discusses the main challenges facing modern Georgian state in terms of its spiritual security.

Keywords: state, challenge’s spiritual security, culture, statehood.

Reviewer: Professor Shota Dogonadze, Georgian Technical University.

Нина Хатиашвили, Отар Кочорадзе

**ДУХОВНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ СОВРЕМЕННОГО
ГРУЗИНСКОГО ГОСУДАРСТВА**

Резюме

В статье рассмотрены основные проблемы, которые стоят перед современным грузинским государством с точки зрения его духовной безопасности.

Ключевые слова: государство, проблемы, духовная безопасность, культура, государственность.

Рецензент: Профессор Шота Догонадзе, Грузинский технический университет.

დარიკო ხვედელიძე

დივერგენტული აზროვნება და მისი როლი განათლების სისტემაში

სტატია ეხება კრეატიულ აზროვნებას. ამ დროს გადაწყვეტილება უშუალოდ მიმდინარე პროცესის სწრაფი ანალიზის შედეგად მიიღება. რომელიც მიმართულია შინაგან სამყაროზე, პიროვნების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაზე, სურვილების რეალიზაციაზე. პრობლემის გადაჭრისას ეყრდნობა არა რეალურად არსებულ მიმართებებს, არამედ საკუთარ სურვილებს.

საკვანძო სიტყვები: დივერგენტული აზროვნება, პიროვნების მოთხოვნილებები, შინაგანი სამყარო, სურვილების რეალიზაცია.

დივერგენტული, ანუ კრეატიული (შემოქმედებითი) აზროვნება არის აქტივობა, რომელსაც ახალი ინფორმაციამდე ან მანამდე მიუგნებელ გადაწყვეტილებამდე მივყავართ. ზოგიერთი პრობლემის გადაჭრა მოქნილობას, ორიგინალურობას და გამომგონებლობას მოითხოვს, განსაკუთრებით ის პრობლემები, რომლებისთვისაც ინდივიდმა უნიკალური გადაწყვეტა ან გამოსავალი უნდა მოძებნოს. **აზროვნება** ესაა კოგნიტური პროცესი, რომელიც წარმოადგენს ახალ სიტუაციაში ადამიანის ორიენტაციის, პრობლემის, ამოცანის გადაჭრის უნარს. ბარტლეტის თანახმად, აზროვნება ეხება ისეთ პროცესებს, რომლებიც უშუალო აღქმის გარეშე მიმდინარეობს. აღქმა არის კოგნიტური შემეცნებითი პროცესი, რომლის დროსაც ხდება ფსიქიკაში რეალური სინამდვილის ასახვა, საგნის ან მისი ცალკეული თვისების უშუალო განცდა. მაშინ, როდესაც თვალსაჩინო ინფორმაცია ხარვეზიანი და არასრულია, თავს იჩენს აზროვნება, რომელიც ამ ხარვეზების აღმოფხვრას ემსახურება. აზროვნების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მახასიათებელია *გაგების მოთხოვნილება*, რომელიც განპირობებულია რაიმე ამოცანასთან დაკავშირებული გაურკვევლობის შემცირების შინაგანი მოთხოვნილებით. პრობლემური სიტუაციის გადაჭრასთან ერთად აზროვნების პროცესიც მთავრდება. ის წარმოადგენს მიზანდასახულ, ნებისმიერ პროცესს. ამით კი ის ოცნებისგან განსხვავდება.

თანამედროვე ფსიქოლოგიაში გამოიყოფა აზროვნების შემდეგი სახეები:

პრაქტიკული ანუ მოქმედებით-ხატოვანი აზროვნება - ამოცანის გადაწყვეტა ხდება უშუალოდ მოქმედების პროცესში. **ხატოვანი** აზროვნება - პრობლემის გადაჭრა ხორციელდება ხატებზე დაყრდნობით. **ლოგიკური** აზროვნება - ამოცანის გადაწყვეტა ცნებების მეშვეობით. ეყრდნობა ვერბალურ-ლოგიკურ მსჯელობას. **თეორიული** აზროვნება - გარკვეული კანონზომიერების შემცნება აბსტრაქტული მიმართებების დამყარების საფუძველზე. თეორეტიკოს მეცნიერთა აღმოჩენები სწორედ ამ ფორმის აზროვნების შედეგია. **პრაქტიკული** აზროვნება - მიმართულია კონკრეტული, კერძო ამოცანების გადაჭრაზე. გადაწყვეტილება უშუალოდ მიმდინარე პროცესის სწრაფი ანალიზის შედეგად მიიღება.

- **ანალიტიკური (ლოგიკური)** აზროვნება - პროცესი დროში გაშლილია, ეტაპობრივად მიმდინარეობს და შედარებით გაცნობიერებულია;

- **ინტუიტური** აზროვნება - პროცესი დროში შეკუმშულია და მინიმალურადაა გაცნობიერებული;

- **შემოქმედებითი** აზროვნება - ემსახურება ახალი კანონზომიერებების აღმოჩენას. მიმართულია ახალი იდეების შექმნაზე;

- **კრიტიკული** აზროვნება - ორიენტირებულია უკვე მიღებული გადაწყვეტილებების შემოწმებაზე, არსებული ნაკლოვანებების გამოვლენაზე;

- **რეალისტური** აზროვნება - მიმართულია გარე სამყაროზე. იგი ემყარება ლოგიკურ კანონებს და პრობლემის გადაჭრისას მიმართავს ანალიზსა და აბსტრაქციას;

- **აუტისტური** აზროვნება - მიმართულია შინაგან სამყაროზე, პიროვნების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაზე, სურვილების რეალიზაციაზე. პრობლემის გადაჭრისას ეყრდნობა არა რეალურად არსებულ მიმართებებს, არამედ საკუთარ სურვილებს;

- **პროდუქტული** აზროვნება - მისი მეშვეობით მიიღება სრულიად ახალი ცოდნა, გამოცდილება;

- **რეპროდუქტული** აზროვნება - პრობლემის გადაჭრისას ეყრდნობა უკვე მზა ჩვევას, გამოცდილ სქემას.

განასხვავებენ აზროვნების შემდეგ ოპერაციებს: ანალიზი, აბსტრაქცია ანუ განყენება, სინთეზი.

1. **ანალიზის** ოპერაცია ადამიანს საშუალებას აძლევს აღქმული მთლიანი მოვლენიდან სხვადასხვა მხარე გამოყოფს. ის გულისხმობს ამოცანის ცალკეულ ნაწილად დაშლას და მის შემადგენელ ელემენტებზე მსჯელობის უნარს;

2. **აბსტრაქცია, განყენება** ისეთი ოპერაციაა, რომლის დროსაც ხდება საგანთა ერთობლიობისათვის დამახასიათებელი საერთო, ზოგადი ნიშნის, თვისების გამოყოფა და ამ ზოგადი ნიშნის გააზრება კონკრეტული საგნის გარეშე. აბსტრაქცია გულისხმობს ობიექტთა შედარებით ანალიზს, ამ ობიექტებისათვის დამახასიათებელი ზოგადი ნიშნების გამოყოფას და ამ ნიშნების საფუძველზე ობიექტთა კატეგორიაში გაერთიანებას;

3. **სინთეზის** ოპერაცია მოიაზრებს ცალკეული ელემენტების, საგანთა თვისებების ერთ მთლიანობაში გაერთიანებას, ერთ შინაარსად შეკვრას.

კრიტიკული აზროვნება არის აზროვნების ის სახე, რომელიც პრობლემის გადაჭრას, მის ფორმულირებას, დასკვნის გამოტანას და გადაწყვეტილების მიღებას ემსახურება. კრიტიკული აზროვნება არის მიზანმიმართული პროცესი, რადგანაც იგი ორიენტირებულია „კონკრეტულ, სასურველ შედეგზე“ (Halpern, 1996). რეფლექსური აზროვნება არის კრიტიკული აზროვნების ნაწილი, რომელიც უშუალოდ ეხება ანალიზის და დასკვნების გამოტანის პროცესების გააზრებას. დიუის აზრით (1993), რეფლექსური გააზრების პროცესში მოსწავლეები აქტიურად მონაწილეობენ, აცნობიერებენ და აკონტროლებენ საკუთარი სწავლის პროცესებს. ამ დროს მოსწავლეები აფასებენ, თუ რა იციან, რა სჭირდებათ რომ იცოდნენ და როგორ უნდა აითვისონ ეს საჭირო ცოდნა. კრიტიკული აზროვნების რეფლექსური პროცესების საშუალებით მოსწავლეს ეძლევა იმის შესაძლებლობა, რომ დაიხიოს ერთი ნაბიჯით უკან და გაიაზროს კონკრეტული პრობლემის გადაჭრის გზები, ის, თუ როგორაა მოგვარებული კონკრეტული პრობლემა, ასევე ის, თუ რა სტრატეგიები იქნა გამოყენებული სასურველი მიზნის მისაღწევად. კრიტიკული აზროვნება არის რთული სააზროვნო უნარ-ჩვევა, რომელიც მოიცავს ერთდროულად ორ ან მეტ განსხვავებულ მოსაზრებაზე ფიქრს, სხვადასახვა მოსაზრების გაგებას, რაიმე შეხედულების

დასაბუთებას სხვადასხვა მიდგომის საფუძველზე და იმის გაცნობიერებას, რომ სხვასაც შეიძლება ჰქონდეს საკუთარი განსხვავებული მოსაზრება. კრიტიკულ აზროვნებას ადამიანი მიმართავს არსებული მოსაზრების „ჭეშმარიტი“ ღირებულების დასადგენად. კრიტიკული აზროვნების დროს არსებითია არგუმენტების და კონტრარგუმენტების მოძიება, მთლიანი სიტუაციის გაანალიზება და, შესაბამისად, არსებული მტკიცებულებების საფუძველზე დასკვნის გაკეთება - მოსაზრების შეცვლა ან ახალი მოსაზრების მიღება. კრიტიკულ აზროვნებას ასევე უწოდებენ „ლოგიკურ“ ან „ანალიტიკურ“ აზროვნებას. ლოგიკური აზროვნება მსჯელობის სახით მიმდინარეობს. მსჯელობა აუცილებლად გულისხმობს რამდენიმე ცნებას შორის მიმართების დამყარებას და დასკვნის გამოტანას. დასკვნა აზროვნების პროცესია, რომელიც რამდენიმე მსჯელობას შორის მიმართებიდან გამომდინარეობს. არჩევენ დასკვნის სამ ფორმას:

(1) **ინდუქცია ან ინდუქციური დასკვნა** - კერძო მსჯელობიდან ზოგადის გამოყვანა;

(2) **დედუქცია, ანუ დედუქციური დასკვნა** - ზოგადი მსჯელობიდან კერძო მსჯელობის გამოყვანა;

(3) **ანალოგიით დასკვნა** - ერთი კერძო მოვლენიდან ანალოგიური კერძო მოვლენის შესახებ დასკვნა.

ამგვარად, კრიტიკული აზროვნების გასააქტიურებლად შექმნილი ამოცანები მოსწავლეს უნდა აძლევდეს ასეთი ტიპის დასკვნების გაკეთების შესაძლებლობას.

შემოქმედებითი აზროვნება არის რთული სააზროვნო უნარ-ჩვევა. ეს არის რაიმეს ახალი გზით კეთება ან დანახვა; შემოქმედებითი აზროვნება ხასიათდება იდეების სიმრავლით, მრავალფეროვნებით (მოქნილობა, საკითხის სხვადასხვა კუთხით დანახვა), სიახლით (ორიგინალობით) და გარდაქმნის უნარით (ძველი იდეების საფუძველზე ახლის შექმნა).

გილფორდის მიხედვით გამოიყოფა შემოქმედებითი მიდგომის (კრეატიულობის) 4 ძირითადი ფაქტორი:

1. **ორიგინალობა** - დამორებული ასოციაციების, არაჩვეულებრივი პასუხების შექმნის უნარი;

2. **სემანტიკური მოქნილობა** - ობიექტის ფუნქციის გამოყოფა და მისი ახლებური გამოყენება;

3. ხატოვანი ადაპტაციური მოქნილობა - უნარი, მეცვალო მოცემულობა ისე, რომ მასში გამოყო ახალი შესაძლებლობები;

4. სემანტიკური სპონტანური მოქნილობა - შედარებით განუსაზღვრელ სიტუაციაში მრავალფეროვანი იდეების წარმოქმნის უნარი. [1, გვ.7-10]. რატომ ხდება, რომ ზოგ ადამიანს უჩნდება შემოქმედებითი იდეები და ზოგს - არა? ამის მიზეზი შეიძლება იყოს პიროვნების კულტურული მემკვიდრეობაც. ზოგჯერ კულტურული ბლოკები - სტერეოტიპები, საზოგადოებაში გავრცელებული წესები და ქცევის ნორმები - ხელს უშლიან შემოქმედებითი აზროვნების იდეების განვითარებას.

ჩვენს საზოგადოებაში არსებობს მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც შემოქმედებითი უნარი (კრეატიულობა) მხოლოდ გამორჩეულ ადამიანთა ხვედრია და ამდენად, შემოქმედებით აზროვნებას უკავშირებენ ხოლმე ხელოვნების დარგში მოღვაწე ადამიანებს, რომლებიც ქმნიან ხელოვნების ნიმუშებს. მაგრამ ფსიქოლოგიური ცოდნა და გამოკვლევები გვიჩვენებს, რომ შემოქმედებითი უნარი (კრეატიულობა) მეტ-ნაკლები დოზით ყველა ადამიანს ახასიათებს. იგი პრობლემის გადაჭრისას არასტანდარტული პასუხების მიგნების შესაძლებლობას იძლევა. ამდენად, მეტად მნიშვნელოვანია აზროვნების ამ უნარის განვითარება. შემოქმედებითი აზროვნების გასააქტიურებლად ამოცანები (აქტივობები) უნდა შეიქმნას შემდეგი პრინციპების მიხედვით, თუმცა არ არის სავალდებულო ყველა პრინციპი ერთდროულად აისახოს ერთ ამოცანაში. ეს პრინციპებია:

- ამოცანა მოსწავლეს აძლევს პრობლემის გადაჭრის რამდენიმე შესაძლებლობის (გზის) განხილვის საშუალებას.
- ამოცანა მოსწავლეს აძლევს პრობლემის გადაჭრის რამდენიმე პასუხის პოვნის საშუალებას.
- შესაძლებელია პასუხში გარკვეული სუბიექტურობის (ინდივიდუალური) ელემენტის დაშვება.
- ამოცანა ორიენტირებულია პრობლემის გადაჭრის ახალი (ორგინალური) გზის ძიებაზე.
- ამოცანა ორიენტირებულია ნაპოვნი გადაწყვეტილების გაუმჯობესების (დახვეწის) შესაძლებლობაზე (თუნდაც მცირე ცვლილებების შეტანით).

ამოცანის პასუხი წინასწარ არ არის განსაზღვრული და არ არის მხოლოდ ერთი სწორი პასუხი. პრობლემური სიტუაციების

გადაჭრის ორივე სტრატეგია, კრიტიკული და შემოქმედებითი, შესაძლოა განვასხვავოთ შემდეგნაირად:

კრიტიკული აზროვნება	შემოქმედებითი აზროვნება
ანალიტიკური	პროდუქტიული
კონვერგენტული (მოითხოვს შესაბამისი ან საუკეთესო პასუხის მოძებნას. მოითხოვს ახსნას, ლოგიკურ დასაბუთებას, შედარება-შეპირისპირებას, კანონზომიერების დანახვას ობიექტურ კრიტერიუმებზე დაყრდნობით, პარალელების გავლებას, კავშირების მოძებნას) მაგალითები: რისთვის გამოიყენებოდა ეს საგანი? რატომ დაიწერა ეს წერილი? გვამღევენ წყაროები ასეთი ვარაუდის გაკეთების საშუალებას?	დივერგენტული (დასაშვებია ერთზე მეტი პასუხის არსებობა, მოითხოვს წარმოსახვით აზროვნებას, ვარაუდის ფორმულირებას) მაგალითები: მოცემულ წყაროზე დაყრდნობით წარმოადგინე ამ მოვლენის ინტერპრეტაცია? როგორ შეიძლება ეს რაიონი ეკოლოგიურად უფრო სუფთა გავხადოთ?
სწორხაზოვანი, პირდაპირი	გადატანითი, ასოციაციური
მსჯელობა	მსჯელობის ექვევქმ დაყენება
ფოკუსირებული	დიფუზიური
ობიექტური	სუბიექტური
ვერბალური	ვიზუალური

პრობლემის გადაჭრის დროს მნიშვნელოვანია ორივე ტიპის აზროვნება. პირველად უნდა მოხდეს პრობლემის გაანალიზება; შემდეგ უნდა ჩამოვყალიბოთ პრობლემის გადაწყვეტის შესაძლო ვარიანტები; ბოლოს უნდა ამოვარჩიოთ და განვხორციელოთ პრობლემის გადაჭრის საუკეთესო გზა და შევაფასოთ მისი ეფექტურობა. ეს პროცესი ავლენს ამ ორი სტრატეგიის მონაცვლეობას. პრაქტიკაში კი ორივე ტიპის აზროვნება ძირითადად ერთობლივად მოქმედებს და ხშირად რთულია მათი ერთმანეთისაგან გამიჯვნა. პრობლემის გადაჭრა არის რთული მოქმედება, რომელიც სააზროვნო უნარ- ჩვევებთან ერთად

გულისხმობს პიროვნების ემოციურ მომზადებას, ნებისყოფას, კომუნიკაციის უნარს და ა.შ. პრობლემის გადაჭრა გულისხმობს გარკვეული პრობლემის ამოსახსნელი პირობების, ხერხების ან დამხმარე საშუალებების მოფიქრებას. პრობლემის გადასაჭრელად პედაგოგები იყენებენ სხვადასხვა სტრატეგიას. ყველაზე მარტივი სტრატეგიაა ცდისა და შეცდომის მეთოდი, როდესაც ადამიანი გამოცდის პრობლემის გადასაჭრელ მრავალ გზას, სანამ სწორს არ მიაგნებს. სხვა სტრატეგიებია პრობლემის კრიტიკული და შემოქმედებითი გადაჭრა. პრობლემის გადაჭრის ყველაზე გავრცელებული სტრატეგიაა კრიტიკული აზროვნებითი მიდგომები. შესაბამისად, ფორმალურ განათლებაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა მოსწავლეებისათვის ლოგიკური აზროვნების სწავლებას, ერთადერთი სწორი ლოგიკური პასუხის მოფიქრებას, არასწორი ნაბიჯების გამორიცხვას და მხოლოდ სწორ პასუხზე ორიენტირებას. სწორედ ეს არის კრიტიკული აზროვნება; კრიტიკული აზროვნების გარდა არსებობს შემოქმედებითი მიდგომაც, რომელიც მიმართულია იდეების მოძიებაზე, შესაძლებლობების გამოვლენაზე, მრავალი და არა ერთადერთი შესაძლო სწორი პასუხის მოფიქრებაზე.

აქედან გამომდინარე გვეძლევა შესაძლებლობა, შევვალო მოცემულობა ისე, რომ მასში გამოყო ახალი შესაძლებლობები. სემანტიკური სპონტანური მოქნილობა - შედარებით განუსაზღვრელ სიტუაციაში მრავალფეროვანი იდეების წარმოქმნის უნარი განუვითარო მოსწავლეებს.

ლიტერატურა:

References:

1. gerigi, zimbardo (2009). fsiqologia da cxovreba, me-16 gamocema. Tsu, Tbilisi.
2. Роберт Солсо. Когнитивная психология. 2006.
3. naTaZe r.. fsiqologiis mokle kursi. Tbilisi : Tbilisis universitetis gamocemloba, 1989.
4. Creativity,<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/142249/creativity> (29.01.2015)
5. Steacey Goodman, Source: <http://www.edutopia.org/blog/fueling-creativity-through-divergent-thinking-classroom-stacey-goodman> MARCH 18, 2014.
6. Креативные способности учителя и учащихся начальной школы: <http://www.moluch.ru/conf/ped/archive/97/4368/>
7. <https://www.youtube.com/watch?v=EWEI8PHhMI&feature=youtu.be>
8. kazdin,A.E.(Ed.)(2000). Encyclopedia of psychology. 8Volume Set.VOL.1

9. Chamorro-premuzic,T.(2011). personality and Individual Differences, Wiley.

რეცენზენტი: ასოცირებული პროფესორი როზა გაფრინდაშვილი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Dariko Khvedelidze

DIVERGENT THINKING AND ITS ROLE IN THE SYSTEM OF EDUCATION

Summary

The article is devoted creative thinking. In this case, the decision is made as a result of a quick analysis of the current process, which is directed to the inner world, to meet the needs of the individual, to fulfill desires. During the solution of the problem, it relies not on real relationships, but on their own desires.

Keywords: divergent thinking, personality needs, inner peace, realization of desires.

Reviewer: Associate Professor Rosa Gaprindashvili, Georgian Technical University.

Дарико Хведелидзе

ДИВЕРГЕНТНОЕ МЫШЛЕНИЕ И ЕГО РОЛЬ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Резюме

Статья посвящена креативному мышлению. В это время решение принимается в результате быстрого анализа текущего процесса, который направлен во внутренний мир, на удовлетворение потребностей личности, на исполнение желаний. Во время решения проблемы, она опирается не на реально существующие отношения, а собственные желания.

Ключевые слова: дивергентное мышление, потребности личности, внутренний мир, реализация желаний.

Рецензент: Ассоциированный профессор Роза Гаприндашвили, Грузинский Технический Университет.

თამაზ თოდრაძე, გიორგი ქოჩიშვილი
აქტიური სამოქალაქო ქმედებები, როგორც საზოგადოებრივი აზრის
მომწიფების შედეგი

სტატიაში განხილულია მე-20 საუკუნის მიწურულში ქართულ საზოგადოებაში საზოგადოებრივი აზრის მომწიფებისა და აქტიურ სამოქალაქო ქმედებად მისი გადაზრდის მიზეზები.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, საზოგადოება, საზოგადოებრივი აზრი, სამოქალაქო აქტივობა.

ანტისაბჭოთა მოძრაობა საქართველოს სსრ-ში 1988 წლისთვის გააქტიურდა, თბილისში გაფიცვებსა და მიტინგებს აწყობდნენ ანტისაბჭოთა ორგანიზაციები. კონფლიქტი საბჭოთა მთავრობასა და ქართველ ნაციონალისტებს შორის უფრო გამწვავდა 1989 წლის 18 მარტს ეგრეთ წოდებული „ლიხნის ასამბლეის“ ჩატარების შემდეგ. ამის საპასუხოდ, ანტისაბჭოთა ჯგუფებმა რესპუბლიკის მასშტაბით არასანქცირებული მიტინგების სერია გამართა, რომელთა მტკიცებით საბჭოთა მთავრობა აფხაზურ სეპარატიზმს იყენებდა დამოუკიდებლობის მომხრეთა მოძრაობის საწინააღმდეგოდ. საპროტესტო აქციებმა პიკს მიაღწია 1989 წლის 5 აპრილს, როდესაც ათობით ათასი საქართველოს მოქალაქე რუსთაველის გამზირზე შეიკრიბა. მომიტინგეებმა, რომლებსაც დამკომი (იგივე დამოუკიდებლობის კომიტეტი) ხელმძღვანელობდა, მოაწყვეს მშვიდობიანი დემონსტრაცია და შიმშილობა დაიწყეს. მომიტინგეთა მოთხოვნას წარმოადგენდა აფხაზი სეპარატისტების დასჯა, ხოლო შემდგომში უკვე საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა. სიტუაცია იმდენად გამწვავდა, რომ საბჭოთა ხელისუფლება ვეღარ აცხრობდა აქციებს და ვეღარ აკონტროლებდა სიტუაციას.

1989 წლის 9 აპრილს გამთენიისას, საბჭოთა არმიამ რუსთაველის გამზირზე შეკრებილი მშვიდობიანი დემონსტრანტების დაშლა დაიწყო. დემონსტრაციის დაშლა მიმდინარეობდა სასტიკი მეთოდებით, კერძოდ მომწამვლელი ქიმიური საშუალებებით, ცეცხლსასროლი იარაღით, ორღესული ნიჩბებით, ჯავშან-ტრანსპორტიორებითა და ტანკებით. ამ ტრაგიკულ დღეს 21 ადამიანი დაიღუპა, ყველაზე უმცროსები მათ

შორის იყვნენ 16 წლის თამარ ჭოველიძე, ამავე ასაკის ევა ბეჟანიშვილი და ნათია ბაშალიშვილი. ამერიკის შეერთებული შტატების საელჩოში დაცული მასალებიდან ირკვევა, რომ 9 აპრილის მსხვერპლთა სიმპტომების მიხედვით, სავარაუდოდ, ჯარისკაცებმა გამოიყენეს ცრემლსადენი გაზი და პირღებინების გამომწვევი მომწამლავი ნივთიერებები.

ისმოდა კითხვა ვინ არის კონკრეტული დამნაშავე ამ ტრაგედიისა? ეს კითხვა ბუნებრივია, რადგან დანაშაული კონკრეტული დამნაშავის გარეშე არ არსებობს, ყველას სურდა ცოდნოდა სიმართლე, ვის რა ბრალი მიუძღვის. მაგრამ ჩვენი აზრით ეს მთავარი მაინც არ უნდა იყოს, მოგეხსენებათ, რომ ადამიანებზე სხვადასხვა სიტუაციაში გარკვეული ვითარება ახდენს გავლენას, რა თქმა უნდა ადამიანი რჩება ნებისყოფის სუბიექტად, მას აქვს სხვაგვარად მოქმედების საშუალება და სწორედ ამიტომ აგებს იგი თავის ნამოქმედარზე პასუხს, მაგრამ იმის უარყოფა, რომ ადამიანზე გარკვეული სისტემა ახდენს ზემოქმედებას არ შეიძლება, სწორედ ამიტომ, მიგვაჩნია, რომ უმთავრესია ზუსტადაც საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს ქ. თბილისში 1989 წლის 9 აპრილს მომხდარი ამბების გარემოებათა გამომკვლევით კომისიის ზოგად პოლიტიკური დასკვნები, სადაც კომისიას და საზოგადოებას გამოგვაქვს განაჩენი იმ რეჟიმისადმი იმ სისტემისადმი, რომელმაც წარმოშვა ეს დანაშაული, რომელმაც მისცა საშუალება და უფლება, რომელმაც უბიძგა ამ კონკრეტულ პიროვნებებს ჩაედინათ ეს არნახული დანაშაული ერის წინააღმდეგ.

სწორედ აქ გვაქვს ჩვენ საუბარი იმის შესახებ თუ რატომ მოხდა ეს საქართველოში, იმ ვითარებაში. ეს მოხდა რადგან კანონმა, თვით კონსტიტუციამაც კი ვერ ითამაშა ერის დაცვის, გარანტიის როლი, კონსტიტუცია და კანონი უმოქმედო ფარატინა ქაღალდად იქცა, როგორც კი მას უმაღლესი ხელისუფლება დაუპირისპირდა, განსაკუთრებით უმაღლესი პარტიული ხელისუფლება (ვგულისხმობ მოსკოვს), გამომჟღავნდა პარტიული ხელისუფლების დიქტატი, გამომჟღავნდა, რომ არ არსებობდა სამართლებრივი სახელმწიფო, და არა თუ არ არსებობდა სამართლებრივი სახელმწიფო, არამედ არც იყო პრაქტიკულად გამოკვეთილი მისი ნიშნები. აღმოჩნდა, რომ ის ტოტალური დიქტატურული სახელმწიფო პირამიდა რომლის სათავეშიც

პარტია იდგა და პარტიის მწვერვალზე დიქტატორი, (სსკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივნის სახით) საქართველოში არ დაშლილა, აღმოჩნდა რომ ცეკას პირველ მდივანს ქონდა შეუზღუდავი ძალაუფლება, რომ ცენტრალური კომიტეტის ბიურო იყო მხოლოდ სათათბირო ორგანო, რომ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმი და საქართველოს მინისტრთა საბჭო იყვნენ მორჩილი აპარატები და სხვა არაფერი. სწორედ ამან გამოიწვია ის რომ საქართველოში მოქმედი ორგანოები ვერ აღუდგნენ წინ ზემდგომი პარტიული ხელისუფლების ნებას.

9 აპრილის გარემოებათა ზოგად პოლიტიკური შეფასებაც ზუსტად ასე იწყება: „ქ. თბილისში 9 აპრილს ჩადენილი უმძიმესი დანაშაულის ერთ-ერთი მიზეზი იყო ის გარემოება, რომ კონსტიტუციამ ვერ შეასრულა თვითნებობისაგან პიროვნების და საზოგადოების დაცვის გარანტის როლი. მოვლენების განვითარების ყველა ეტაპზე, როგორც რესპუბლიკურმა, ისე საკავშირო პარტიულმა და ხელისუფლების უმაღლესმა ორგანოებმა უგულვებელჰყვეს მოქმედი სამართალი. იგი შეცვლილი იყო ე. წ. „სატელეფონო სამართალი“ [1].

საზოგადოების აქტიურმა ქმედებებმა გამოაშკარავა საბჭოთა კავშირის სისტემური დანაშაული, საბოლოოდ გამოაშკარავდა, რომ წარმოებდა დაუნდობელი ბრძოლა სხვაგვარად მოაზროვნეების წინააღმდეგ და რაც მთავარია გამოაშკარავდა, რომ საბჭოთა კავშირის უმაღლესი სამართლებრივი აქტის 1977 წლის კონსტიტუციის 70-ე მუხლით გათვალისწინებული დებულება [2] (საბჭოთა კავშირი არის თანაბარი უფლებების მქონე სახელმწიფოების თავიანთი სურვილის საფუძველზე გაერთიანება) იყო ფარსი და არცერთ სახელმწიფოს არ შეეძლო ნებაყოფლობით გამოყოფოდა იმპერიას.

აღსანიშნავია, რომ 1989 წლისთვის ქართველი ერის ფსიქოლოგია მკვეთრად შეიცვალა, იგი გამოცოცხლდა და სულ სხვაგვარი გახდა, არ შეიძლება იმის უარყოფა, რომ მანამდე თითქმის ერთი საუკუნის განმავლობაში, პასიურად ყოფნამ, (მხედველობაში არ მაქვს საქართველოს დამოუკიდებლობის სამი წელი) ჩვენი ერი უმოქმედო მდგომარეობამდე მიიყვანა. ამ პასიურობამ ერთი თვისება შესძინა ქართველებს, ჩვენ უკვე გვიჭირდა ჩვენი საკუთარი თავის, ჩვენი ეროვნული ღირსებების, საკუთარი თვალთ დანახვა, რადგან მიჩვეულნი ვიყავით

ქართველობის შეფასებას და ყურებას სხვისი თვალთ, გამოკვეთილად საინტერესო იყო ჩვენთვის, თუ რა თვალთ გვიყურებდა, მაგალითად რუსი ერი. ჩვენ ამით ვხსნიით იმ გადაჭარბებულ გაუგებარ სტუმართმოყვარეობას რომელსაც ქართველი ხალხი იჩენდა განსაკუთრებით რუსი ინტელიგენციის მიმართ. ქვეცნობიერად, იგი ამას აკეთებდა იმისთვისაც, თუ რას იტყოდა ეს სტუმარი მასზე, რადგან გვინდოდა მისი თვალთ დაგვენახა საკუთარი თავი, და სწორედ ამ უნარის ნაწილობრივ დაკარგვამ, რომ ჩვენი თავის დანახვა ჩვენ სხვისი თვალთ გვინდოდა და გვეამაყებოდა, გამოიწვია ის პასიური მდგომარეობა რაც ჩვენ გვქონდა.

პირველი სილა ამ ხასიათის გამო ჩვენ გაგვაწნა ვიქტორ ასტაფიევი [3]. ამ სილამ დაანახა ქართველ ერს, რომ სხვისი თვალთ დანახული საქართველო, რომელიც ობიექტურად ნამდვილია თუ არ არის ნამდვილი, არ არის შეფასებული ისე როგორსაც უნდა აღვიქვამდეთ ჩვენ ჩვენს ერს. სწორედ ესეთ ვითარებაში როდესაც ჩვენმა ერმა დაიწყო გამოფხიზლება, სწორედ მას შემდეგ როცა 9 აპრილის ტრაგედია შეცვალა ჩვენი ერის ფსიქოლოგია უკეთესობისკენ, სწორედ ამ დროს დადგა საჭირო ეს ტრაგედია დაგვენახა ჩვენ ჩვენი საკუთარი თვალთ, ჩვენვე გამოგვეძიებინა და ჩვენ გვეთქვა რა მოხდა, ჩვენ დაგვენახა ჩვენი თვალთ და არა სხვას ეთქვა ჩვენთვის რა მოხდა აქ.

საზოგადოებრივი აზრის მომწიფება გამოიხატა ზუსტადაც საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს ქ. თბილისში 1989 წლის 9 აპრილს მომხდარი ამბების გარემოებათა გამომკვლვეი კომისიის დასკვნაში. მაშინ, როდესაც საბჭოთა კავშირში მოკავშირე ქვეყნების მოსახლეობა შიშისგან ვერ ბედავდა ცენტრალური მთავრობის წინააღმდეგ რაიმე აზრის გამოთქმას, მაშინ, როდესაც რუსმა ჯარისკაცებმა დაუნდობლად დაარბიეს თბილისში მშვიდობიანი აქცია, საქართველომ შეძლო და ერის სამსჯავროზე გამოიტანა ის სისტემა, რომელიც შიშის ზარს სცემდა მთელს საბჭოთა კავშირს და არა მარტო საბჭოთა კავშირს. ამდენად, თუ ქართველი ერი ვერ აღუდგებოდა წინ იმ უსამართლობას, რაც იმ დროს სუფევდა, არავინ იცის როგორ შეიძლება შემოტრიალებულიყო დუმილი და მორჩილება.

ლიტერატურა

References:

1. saqarTvelos ssr umaRlesi sabWos q. TbilisSi 1989 wlis 9 aprils momxdari amebis garemoebaTa gamomkvlevi komisiis daskvna.
2. sabWoTa socialisturi respublikebis kavSiris konstitucia (ZiriTadi kanoni), miRebuli ssk-s umaRlesi sabWos mier 1977 wlis 7 oqtomers.
3. Астафьев В. Ловля пескарей в Грузии. Собрание сочинений в пятнадцати томах. Том 9.Красноярск, "Офсет", 1997.

რევენზენტი: პროფესორი შოთა დოღონაძე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Tamaz Todradze, Giorgi Kochishvili

ACTIVE CIVIL ACTIONS AS A RESULT OF THE MATURITY OF PUBLIC OPINION

Summary

The article discusses the reasons of the rise of public opinion which was reborn in the active civil actions in Georgian society at the end of the 20th century.

Keywords: Georgia, society, civic activity, public opinion.

Reviewer: Professor Shota Dogonadze, Georgian Technical University.

Тамаз Тодрадзе, Георгий Кочишвили

АКТИВНЫЕ ГРАЖДАНСКИЕ ДЕЙСТВИЯ, КАК РЕЗУЛЬТАТ СОЗРЕВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ

Резюме

В статье проанализировано грузинское общество конца 20-ого века, созревание общественного мнения, вылившееся в активные гражданские действия.

Ключевые Слова: Грузия, общество, гражданская активность, общественное мнение.

Рецензент: Профессор Шота Догонадзе, Грузинский Технический Университет.

პ რ ა ქ ტ ი კ ა

უაკ 504.064.36

გარი გუნია, ზიზი სვანიძე
საქართველოს შავიზღვისპირა საკურორტო რაიონების ატმოსფეროს ფონური დაბინძურების შეფასების საკითხებისთვის

ატმოსფერული ნალექების ქიმიური შედგენილობა ბევრად არის განპირობებული იმ აეროზოლებით, რომელთა წყაროდ მიჩნეულია ბუნებრივი წარმოშობის ნაწილაკები, როგორცაა: მიწის ზედაპირის გამოფიტვის პროდუქტები, ვულკანების ამონაფრქვევები, ზღვის შხეფების აორთქლების შედეგად მიღებული მარილები და კოსმოსური მტვერი.

ამათ ემატებათ, რიგი “საშიში” მეტეოროლოგიური პირობების ზემოქმედებით გამოწვეული - ფართომასშტაბური და ტრანსსასაზღვრო ტრანსპორტირების შედეგად მიღებული, ანთროპოგენური წარმოშობის მინარევები, რომელთა ფიზიკურ-ქიმიური თვისებები ძალზე რთულია, ხოლო წილი ატმოსფეროს დაბინძურებაში მატულობს მზარდი ტემპებით.

ნაშრომში მოცემულია ასეთი მეტეოროლოგიური პირობების, ეგრედწოდებული, საშიში მეტეოროლოგიური პირობების განაწილება ბათუმისა და სოხუმის საჰაერო აუზში. ამ მონაცემებით, მანვე მინარევთა ფართომასშტაბური გადატანების შედეგად, განსახილველი რაიონის გარემოს დაბინძურების პროგნოზის შესახებ შეიძლება მსჯელობა.

აგრეთვე მოცემულია საკვლევ რეგიონში მოსული ნალექების მინერალიზაციისა და ატმოსფეროდან მიწის ზედაპირზე ჩამორეცხილი მინერალური ნივთიერებათა რაოდენობის შეფასების მეთოდები და კვლევის შედეგები.

შესრულებული კვლევის შედეგები საშუალებას იძლევა დავასკვნის გაკეთებისა იმის შესახებ, რომ ატმოსფერული ნალექები მნიშვნელოვნად უწყობენ ხელს ნივთიერებათა მიმოქცევას ბუნებაში და ატმოსფეროს თვითგასუფთავების ძირითად მექანიზმს წარმოადგენენ. გარდა ამისა, ატმოსფერული ნალექების ქიმიური შედგენილობის შესწავლა გარემოს ფართომასშტაბური – ტრანსსასაზღვრო დაბინძურების მონიტორინგის ერთ-ერთ უმთავრეს საგანს წარმოადგენს. ამასთან,

შესაძლებელია გამოყენება ინფორმაციისა, როგორც მათი მინერალიზაციისა, ისე ლითონური და რადიოაქტიური მინარევების შემცველობის შესახებ.

საკვანძო სიტყვები: ატმოსფერული ნალექები, მინერალიზაცია, ფონური დაბინძურება, მინარევთა ჩამორეცხვა

ბუნებრივი გარემოს დაბინძურების ეკოლოგიური საკითხების განხილვისას, “გარემოს დაბინძურების” თერმინით ფართოდ არის მიღებული: სხვადასხვა მყარი და აიროვანი მინარევი ნივთიერებათა არსებობით გამოწვეული მდგომარეობა, რომელიც ცოცხალ ორგანიზმებზე და მცენარეულობაზე უარყოფით ზემოქმედებას და მათი განვითარების პირობების გაუარესებას, ან მატერიალურ ზარალს იწვევს.

ასეთი განსაზღვრა, ჩვენი აზრით, მხოლოდ ნაწილობრივ არის მართებული, ვინაიდან ბუნებრივ გარემოში შეღწეული ნივთიერებათა ნეგატიური ზემოქმედების დროის საწყისი მონაკვეთის დადგენა შეუძლებელია. აქედან გამომდინარე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, რომ მინარევთა არსებობით გამოწვეული გარემოს შედგენილობის ნებისმიერი ცვლილება “გარემოს დაბინძურებას” უნდა აღნიშნავდეს.

ამ მოსაზრების თანახმად “გარემოს დაბინძურება” შეიძლება იყოს დაკავშირებული, როგორც ბუნებაში მიმდინარე პროცესებთან (ვულკანური ამოფრქვევები, მტვრიანი ქარბუქი, ტყის ხანძრები და სხ.), ისე ადამიანის მოღვაწეობასთან. ამ მოღვაწეობის გავლენით, რაიონებში, რომლებიც დაბინძურების ცალკეული წყაროების უშუალო (ლოკალური) ზემოქმედების ქვეშ არ იმყოფებიან, გარემოს ფონური დაბინძურება წარმოიქმნება.

ატმოსფეროსთან მიმართებაში: ზემოაღნიშნულთან ერთად, გამოიყოფა გლობალური (ფართომასშტაბური რეგიონული) ფონური დაბინძურება, როომელიც მსოფლიოს ემისიების (ცალკეული ქვეყნების ემისიების) ერთობლივი მოქმედებით განისაზღვრება, და ქალაქის (ლოკალური) ფონური ატმოსფეროს დაბინძურება, რომელიც მოცემული ქალაქის გამონაბოლქვთა წყაროების გავლენით წარმოიქმნება. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ ფონური დაბინძურების დამახასიათებელ თავისებურებას,

ატმოსფერული პროცესების გავლენით, შესაბამისი მასშტაბის ტერიტორიაზე მისი ერთდროული ცვლილებები წარმოადგენს.

1. დაბინძურების ხელშემწყობი, საშიში მეტეოროლოგიური პირობები

ატმოსფერული ჰაერის ქიმიური შედგენილობის ცვლილების მონიტორინგის პროგრამის რეალიზაცია ითვალისწინებს დაკვირვებათა სადგურების ქსელის არსებობას, რომელიც თავისი დანიშნულების მიხედვით საბაზო და რეგიონულ სადგურებად დაიყოფა. ამასთან საბაზო სადგურები ემსახურებიან ატმოსფეროს საწყის (საბაზო) მდგომარეობაზე ინფორმაციის მოპოვებას და ამიტომაც არიან განლაგებული სამრეწველო რაიონების მოშორებით, ადგილებში სადაც უშუალო ანთროპოგენური ზემოქმედება არ წარმოებს. რეგიონული სადგურები კი, უშუალოდ, ანთროპოგენური ზემოქმედების გავლენის ქვეშ მყოფი, ზონებიდან ატმოსფერული ჰაერის მდგომარეობის ინფორმაციის მიღებას ემსახურებიან.

გარემოს მდგომარეობაზე თავისი უარყოფითი შედეგების თვალსაჩინოებისა და უშუალო გამომჟღავნების გამო საზოგადოების მხედველობის არეში ეკოლოგიური საფრთხის ისეთი ელემენტი გვხვდება, როგორცაა მჟავიანი წვიმები. მსოფლიოში ეკოლოგიური დაძაბულობის ამ ფაქტორის მიმართ ყურადღება სულ უფრო მატულობს და მრავალ ქვეყანაში შემუშავებულია მჟავიანი ნალექების მონიტორინგის პროგრამები, რომლებიც გარემოს ფონური დაბინძურების ერთ-ერთ ძირითად ნაწილს წარმოადგენენ.

გარემოზე მჟავიანი წვიმების ნეგატიური ზემოქმედების სრული სურათი ჯერ კიდევ არ არის ბოლომდე შესწავლილი, მაგრამ უკვე ნათელია, რომ მის რიგშია ისეთი მოვლენები, როგორცაა: ნიადაგის დამლაშება; ნიადაგიდან მცენარეულობისათვის საჭირო საკვები ნივთიერებების გამოტუტვა; ნიადაგიდან მისი მასტაბილიზებული აგენტების გამოყვანა; ნიადაგში მძიმე ლითონების შემცველობის ტოქსიკურ დონემდე მომატება და სხ.

აღსანიშნავია, რომ ატმოსფერული ნალექების ქიმიური შედგენილობა იმ აეროზოლების კონცენტრაციითა და ფიზიკურ-ქიმიური თვისებებით არის განპირობებული, რომლებშიც იგულისხმება, როგორც ჰაერის მასათა ურთიერთშერევის

პროცესში ღრუბლის წვეთების მიერ მიტაცებული, ისე მათი კონდენსაციის ბირთვებად წარდგენილი ჰიგროსკოპიული და არაჰიგროსკოპიული ნაწილაკები.

ასეთებად, შეიძლება იყოს წყალში ხსნადი ბუნებრივი წარმოშობის ნივთიერებები, მათ შორის: მიწის ზედაპირის გამოფიტვის პროდუქტები; ვულკანების ამონაფრქვევები; ზღვის შხეფების აორთქლების შედეგად მიღებული მარილები და კოსმოსური მტვერი. ამათ ემატებათ ანთროპოგენური წარმოშობის სამრეწველო და ავტოტრანსპორტის გამონაბოლქვთა პროდუქტები, რომელთა ფიზიკურ-ქიმიური თვისებები ძალზე რთულია, ხოლო წილი ატმოსფეროს დაბინძურებაში მზარდი ტემპებით მატულობს.

ამრიგად, ნალექების მინერალიზაციის კვლევის შედეგებით, როგორც ბუნებრივი აეროზოლების (ფონური დაბინძურება), ისე სამრეწველო აეროზოლების მაკრომასშტაბურ - ტრანსასაზღვრო გადატანებზე და ატმოსფეროსა და დედამიწის ზედაპირის დაბინძურებაში, მათი წვლილის შეფასებაზე შეიძლება მსჯელობა.

გარდა ამისა, ამ მინარევების შემცველობა და განაწილება ატმოსფეროში განპირობებულია რიგი ფაქტორით, რომელთა შორის მნიშვნელოვანი ადგილი მეტეოროლოგიურ პირობებს უკავია, რომლებიც არა მარტო ატმოსფერული ნალექების რაოდენობაზე, ხასიათსა და განაწილებაზე, არამედ ჰაერის მასების გადატანის სიჩქარეზეც და მიმართულებაზეც ახდენენ მნიშვნელოვან გავლენას. მათ რიცხვში დაიკვირვება ისეთი მოვლენები, რომლებიც ხელს უწყობენ მინარევ ელემენტების მოხვედრას ატმოსფეროში და აეროზოლების, მტერის ნაწილაკების ან წვიმის წყალსა და თოვლში ხსნადი შენაერთების სახით ნიადაგის ზედაპირზე დალექვას არეგულირებენ [1].

ზემოაღნიშნულის გამო აეროზოლური ნაწილაკთა კონცენტრაციები, ბუნება და ყოფაქცევა უცვლელი არ რჩება. მნიშვნელოვნად იცვლება, აგრეთვე, მათი ინტეგრალური მახასიათებლები ატმოსფეროს სვეტში და გეოგრაფიული განაწილება. ყველაფერი ეს ატმოსფერული ნალექების ქიმიური შემცველობის მნიშვნელოვან ცვალებადობას განაპირობებს და მათი მინერალიზაციის განმსაზღვრელი ძირითადი ნივთიერებების კონცენტრაციები, ერთსა და იმავე რაიონის

შიგნითაც კი, სინჯიდან სინჯამდე, საკმაოდ ფართო ფარგლებში მერყეობენ.

ცხრ.1-ში მოტანილია ჩვენს მიერ მიღებული, საქართველოს მსხვილი საკურორტო შავიზღვისპირა ქალაქებისთვის დამახასიათებელი, ატმოსფეროში მოხვედრილი მავნე მინარევების კონცენტრაციაზე გავლენის მქონე, მეტეოროლოგიური პარამეტრების საშუალო მრავალწლიური მნიშვნელობების განაწილება. ესენი არიან, თანმიმდევრობით: ნალექიანი დღეთა რიცხვი, ატმოსფეროს დაბინძურების პოტენციალი (ადპ), ნისლიანი დღეები, ტემპერატურული ინვერსიები, ატმოსფეროს უძრაობა, გაბატონებული ქარები, 0-1 მ/წმ სიჩქარის ქარები და შტილები.

ცხრილი 1. საშიში მეტეოროლოგიური პირობების განაწილება ბათუმისა და სოხუმის საჰაერო აუზში.

დაკვირვების პუნქტები	პარამეტრები, მგ/ლ										pH	κ მკომბი ⁻¹ სმ ⁻¹
	SO ₄ ²⁻	Cl ⁻	NO ₃ ⁻	HCO ₃ ⁻	NH ₄ ⁺	N a ⁺	K ⁺	Mg ²⁺	Ca ²⁺	Σi		
სოხუმი	5,9 3	1,84	0,70	5,13	0,79	1,2 3	0,54	0,87	1,92	18,95	5,9 4	30,59
ჩაქვი	5,5 1	2,8 3	0,6 6	5,14	0,8 4	1,4 5	0,4 3	0,9 3	1,68	19,47	5,7 3	33,75

ინვერსიების მოცემული მნიშვნელობები ასახავენ 03 და15 საათებზე აღრიცხული ინვერსიების წილს ყველა ვადებზე შესრულებულ დაკვირვებებში, პროცენტებში.

ცხრილში მოცემული ატმოსფეროს დაბინძურების პოტენციალი (ადპ) წარმოადგენს იმ მეტეოროლოგიური ფაქტორების შეხამებას, რომლებიც განაპირობებენ ატმოსფეროს დაბინძურების შესაძლო მაქსიმალურ დონეს, სამრეწველო გამონაბოლქვთა ფიქსირებული სიდიდის პირობებში. ამ პარამეტრის განსასაზღვრავად ვისარგებლეთ მრავალწლიური მეტეოროლოგიური დაკვირვებათა მასალებით: მიწისპირა ინვერსიებზე, 0-1 მ/წმ სიჩქარის ქარებზე, მიწისპირა ინვერსიებზე ნისლების გარეშე, ნისლიანობაზე და ჰაერის უძრაობაზე. მის გამოსათვლელად კი, გამოვიყენეთ ნაშრომში [2] მოცემული, აღნიშნული მეტეოლოგიური მნიშვნელობების განმეორებადობათა და ადპ-ს მნიშვნელობებს შორის სტატისტიკური კავშირების ამსახველი ნომოგრამით.

როგორც განსახილველი ცხრილიდან ჩანს, ბათუმისათვის საშიში მეტეოროლოგიური პირობები დაკავშირებულია ნისლებთან, მიწისპირა ინვერსიებთან, ჰაერის უძრაობასა და სუსტ ქარებთან. ჰაერის გასუფთავებას კი, აქ ხელს უწყობენ ნალექები და ზღვიდან მონაბერი: დასავლეთის, ჩრდილო-დასავლეთის და სამხრეთ-დასავლეთის ქარები.

შესრულებული კვლევის შედეგების თანახმად, ქ.სოხუმში საშიშ მეტეოპირობებად უნდა მივიჩნიოთ: ნისლიანობა, მიწისპირა ინვერსიები და ქარის მცირე სიდიდის სიჩქარეები.

ამრიგად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ, მთლიანობაში, განსახილველ ტერიტორიაზე მეტეოროლოგიური პირობების პრაქტიკულად ერთგვაროვნების მიუხედავად, სხვადასხვა რაიონებისათვის ისინი მკვეთრად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან თავისი განმეორებადობით. ეს კი, საკვლევი რეგიონის საჰაერო აუზის მდგომარეობაზე, მათი ნეგა-ტიური ზემოქმედების შეფასების საშუალებას იძლევა.

2. შავიზღვისპირა რაიონებში მოსული ნალექების მინერალიზაციის თავისებურებანი

აღსანიშნავია, რომ განსახილველი ტერიტორიები მოიცავენ საგანგებოდ დასაცავ ზონებს, რომელთა რიცხვს საკურორტო ქალაქები, ნაკრძალები და საგანგებოდ დასაცავი ტერიტორიები და სხ. მიეკუთვნებიან. ამ რაიონებში მოთხოვნები გარემოს ეკოლოგიური მდგომარეობის მიმართ მნიშვნელოვნადაა გამკაცრებული და ატმოსფეროს მავნე მინარევთა ზღვრულად დასაშვები კონცენტრაციები (ზდკ) აქ შესამჩნევად უფრო დაბალი სიდიდისაა, რომელიც 0,85 ზდკ-ს მნიშვნელობით არის შემოსაზღვრული.

ცხრ. 2-ში წარმოდგენილია, განსახილველი რეგიონის აღნიშნულ პუნქტებზე შესრულებული მრავალწლიური დაკვირვებათა მასალის დამუშავების შედეგად მიღებული, ძირითადი იონთა საშუალო მრავალწლიური კონცენტრაციები და წყლის ხსნარების მინერალიზაციის ხარისხის მაჩვენებელი სხვა პარამეტრი, მათ შორის: ძირითადი დონთა ჯამი -- Σi მგ/ლ, pH და კუთრი ელექტროგამტარობა - k მკომი-1სმ-1.

ცხრილი 2.საკვლევი რეგიონში მოსული ნალექების მინერალიზაცია

დაკვირვების პუნქტები	პარამეტრები, მგ/ლ										pH	κ მკომი ⁻¹ სმ ⁻¹
	SO ₄ ²⁻	Cl ⁻	NO ₃ ⁻	HCO ₃ ⁻	NH ₄ ⁺	Na ⁺	K ⁺	Mg ²⁺	Ca ²⁺	Σi		
სოხუმი	5,93	1,84	0,70	5,13	0,79	1,23	0,54	0,87	1,92	18,95	5,94	30,59
ჩაქვი	5,51	2,83	0,66	5,14	0,84	1,45	0,43	0,93	1,68	19,47	5,73	33,75

განსახილველი ცხრილის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ანიონებიდან სოხუმისა და ჩაქვის ნალექებში, მიუხედავად ჰიდროკარბონატების იონთა კონცენტრაციების მაღალი სიდიდისა, სულფატური იონები ჭარბობენ, ხოლო კათიონებიდან კალციუმის იონები უდიდეს ნაწილს შეადგენენ.

ატმოსფერული ნალექების მინერალიზაციის შეფასებისას მკვლევარები რიგი მახასიათებლით სარგებლობენ, რომლებიც ნალექებში შემავალი მინერალური ნივთიერებათა გენეტიკურად დაყოფის საშუალებას იძლევიან. მაგალითად, ცხრ. 2-ში მოტანილი მონაცემთა დახმარებით, შავიზღვისპირა ზოლისათვის დამახასიათებელი რიგი პარამეტრის გაანგარიშების შედეგების შეპირისპირება ოკეანეს ზედაპირზე მოსული ნალექებისა და ოკეანეს წყლის სინჯებისათვის მიღებულ ანალოგიურ პარამეტრებთან, საშუალებას გვაძლევს ვიმსჯელოთ საკვლევი რეგიონის ნალექებში შემავალი მინერალურ ნივთიერებათა წყაროების შესახებ.

ჩვენს მიერ ცხრ. 3-ში მოტანილია შავი ზღვის სანაპირო ზოლის ატმოსფერული ნალექების, ოკეანეს ზედაპირზე მოსული ნალექებისა და ოკეანეს წყლის მინერალიზაციების დამახასიათებელი მონაცემები. როგორც ცხრილიდან ირკვევა, Cl-სა და Na-ს იონთა კონცენტრაციების შეფარდების მნიშვნელობები შავიზღვისპირა რაიონებისთვის თითქმის ისეთივე სადიდისაა, როგორც ოკეანეს წყლისთვის მიღებული მნიშვნელობები.

ცხრილი 3. შავი ზღვის სანაპიროზე და ოკეანეს ზედაპირზე მოსული ნალექებისა და ოკეანეს წყლის მინერალიზაცია

რეგიონები	პარამეტრები					pH	Σi mg/l (ცივი)	Σi mg/l (თბილი)
	SO ₄ ²⁻ /Na ⁺	SO ₄ ²⁻ /Cl ⁻	Cl ⁻ /Na ⁺	Σi მგ/ლ	κ მკომი ⁻¹ სმ ⁻¹			

შავი ზღვის სანაპირო	4,27	2,59	1,74	19,19	32,18	5,85	19,03	19,30
ოკეანეს ზედაპირი	0,60	0,49	1,22					
ოკეანეს წყალი	0,25	0,14	1,78					

თანახმად შესრულებული შეფასებებისა, განსახილველი რეგიონისათვის მიღებული $\text{SO}_4^{2-}/\text{Na}^+$ და $\text{SO}_4^{2-}/\text{Cl}^-$ შეფარდებების სიდიდეები, მნიშვნელოვნად აღემატება ამ პარამეტრების ოკეანეთა წყლებისათვის მიღებულ მნიშვნელობებს. ეს კი ამ რაიონებში აეროზოლების სულფატებით გამდიდრებაზე მეტყველებს, რაც სამრეწველო საწარმოთა SO_2 -ის ემისიების SO_4 -მდე დაჟანგვით შეიძლება აიხსნას. ამასთან, მიუხედავად სულფატ იონების კონცენტრაციების მაღალი მნიშვნელობებისა, ნალექების მჟავიანობა არ აღინიშნება, რაც, როგორც ჩანს, სინჯებში მჟავიანი გარემოს მანეიტრალიზებელი, კალციუმისა და ჰიდროკარბონატული იონების სიმრავლით უნდა აიხსნას. მთლიანად საკვლევ ტერიტორიაზე pH-ის მნიშვნელობა ნალექებში საკმაოდ მყარია და მათ, როგორც გაწონასწორებულ ხსნარებს ახასიათებს. აღსანიშნავია, რომ კავკასიის ყველა რეგიონში Cl^-/Na^+ შეფარდების სიდიდეები, პრაქტიკულად, მცირედ განსხვავდებიან მისი ოკეანეების წყლისათვის მიღებული მნიშვნელობისაგან, რაც ამ ნივთიერებათა საზღვაო წარმოშობაზე მიუთითებს [3].

საინტერესოა, აგრეთვე, საკვლევ რეგიონებში იონების ჯამთა განაწილების შეფასებები თბილსა და ცივ პერიოდებში. თანახმად ცხრ. 3-ის მონაცემებისა, ზღვისპირა რაიონებში ეს მაჩვენებლები წელიწადის ორივე პერიოდში პრაქტიკულად თანაბარია, რაც მათი ზღვიური წარმოშობით შეიძლება აიხსნება. ზღვისპირა რაიონებში, მიუხედავად საკვლევ რაიონებში სამრეწველო წარმოშობის აეროზოლების წილის მნიშვნელოვნად მატებისა, ნალექების მინერალიზაციის ფორმირება, ძირითადად, ზღვის მარილების ხარჯზე წარმოებს. ამასთან, ატმოსფეროში შემოსული მათი საერთო რაოდენობა, როგორც ჩანს, ორივე განსახილველ პერიოდში ერთნაირი სიდიდისაა.

3. ატმოსფეროდან მიწის ზედაპირზე ჩამორეცხილი მინერალური ნივთიერებათა რაოდენობის შეფასების მეთოდი

გარემოს ეკოლოგიური მონიტორინგის სხვადასხვა საკითხების კვლევისას, მაგალითად, როგორცაა ატმოსფეროს მავნე მინარევთა, მათ შორის, რადიოაქტიური მინარევებისა, ფართომასშტაბური და ტრანსსასაზღვრო გადატანები, ატმოსფეროში დანაწევრებულ მინარევთა დედამიწის ზედაპირზე დალექვის შედეგად ქვეფენილი ზედაპირის დაბინძურების შეფასებები მაღალ მეცნიერულ და პრაქტიკულ ინტერესს იწვევენ. მაგრამ ამის განხორციელება დაკავშირებულია რიგ პრაქტიკულ სიძნელებთან, როგორცაა საკითხის კვლევის მონიტორინგის სპეციალური სისტემის დაარსება და სხ.

გამომდინარე აქედან, საკვლევ რაიონში ჩამორეცხილი მინერალური ნივთიერებათა რაოდენობის საანგარიშოდ, გამოვიყენეთ ნაშრომ [1] მოცემული ფორმულა:

$$M = qH \text{ კგ/კმ}^2\text{წლ} \quad (1)$$

ამ ფორმულაში M - 1 კმ² ფართობზე 1 წლის განმავლობაში ჩამორეცხილი მინერალური ნივთიერებათა რაოდენობაა კილოგრამებში, q - მოსულ ნალექებში ამ ნივთიერების საშუალო წლიური კონცენტრაციაა მგ/ლ, H კი, წლიური ნალექების ჯამია მმ-ში.

ცხრ. 4-ში, ფორმულა (1)-ის დახმარებით გაანგარიშებული, დედამიწის ზედაპირზე ჩამორეცხილი მინერალური ნივთიერებათა საშუალო მრავალწლიური რაოდენობებია მოცემული.

ცხრილი 4. ქვეფენილ ზედაპირზე ჩამორეცხილი მინერალური ნივთიერებათა რაოდენობის შეფასებები, (10-3კგ/მ²წლ)

პუნქტი	ნივთიერებები									Σi	H,მ
	SO ₄ ²⁻	Cl ⁻	NO ₃ ⁻	HCO ₃ ⁻	NH ₄ ⁺	N ^{a+}	K ⁺	Mg ²⁺	Ca ²⁺		
სოხუმი	95,3	29,6	11,3	82,5	12,7	19,8	8,7	14,0	30,9	304,6	1607,3
ჩაქვი	140,8	72,3	16,9	131,3	21,5	37,0	11,0	23,8	42,9	497,5	2555,1

ცხრ. 4-ის მონაცემების ანალიზი საშუალებას გვამძლევს დავასკვნათ, რომ საკვლევ რეგიონში ატმოსფეროდან, ძირითადად,

ზღვის მარილებით გაჯერებული, მინერალური ნივთიერებათა დიდი რაოდენობა ჩამორეცხება. გარდა ამისა, დედამიწის ზედაპირზე საკმაოდ დიდი რაოდენობის სამრეწველო საწარმოებებიდან მიღებული სულფატებით გამდიდრებული მინარევების დალეკვა დაიკვირვება.

ამრიგად, როგორც ირკვევა, ატმოსფერული ნალექები მნიშვნელოვნად უწყობენ ხელს ნივთიერებათა მიმოქცევას ბუნებაში და ატმოსფეროს თვითგასუფთავების ძირითად მექანიზმს წარმოადგენენ. გარდა ამისა, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ატმოსფერული ნალექების ქიმიური შედგენილობის შესწავლა გარემოს ფართომასშტაბური – ტრანსსასაზღვრო დაბინძურების მონიტორინგის ერთ-ერთ უმთავრეს საგანს წარმოადგენს. ამასთან, შესაძლებელია გამოყენება ინფორმაციისა, როგორც მათი მინერალიზაციისა, ისე ლითონური და რადიოაქტიური მინარევების შემცველობის შესახებ.

ლიტერატურა

References

1. Гуния Г.С. Метеорологические аспекты экологического мониторинга атмосферы. Тб.: Институт Гидрометеорологии АН Грузии, 2005. 265 с.
2. Безуглая Э.Ю. Метеорологический потенциал и климатические особенности загрязнения воздуха городов. – Л.: Гидрометеиздат. 1980. 184с.
3. Гуния Г.С. Вопросы мониторинга загрязнения атмосферного воздуха на территории Грузии.Л.: Гидрометеиздат. 1985.84 с.

რეკენზენტი: პროფესორი თენგიზ ცინცაძე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ჰიდრომეტეოროლოგიის ინსტიტუტის დირექტორი, ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი.

Garry Gunia, Zizi Svanidze

TO QUESTIONS OF EVALUATING OF BACKGROUND AIR POLLUTION OF RESORT AREAS OF THE BLACK SEA COAST OF GEORGIA

Summary

The chemical composition of atmospheric precipitation largely depends on aerosols, whose sources can be particles of natural origin, such as: erosion products of soil surfaces, volcanic eruptions products, sea salts derived from the evaporation of sea spray and cosmic dust. They are added,

characterized by very complex physicochemical features and an ever increasing rate of shares in pollution of the natural environment, anthropogenic impurities, resulting from large-scale and transboundary transfers, caused by a number of meteorological factors. The work presents the distributions of the above-named so-called dangerous meteorological conditions in the atmosphere over the cities of Batumi and Sukhumi.

The obtained results of the research allow to judge the forecasts of pollution of the natural environment of the investigated areas as a result of large-scale transfers of harmful impurities of the atmosphere. Methods and results of studies of mineralization of atmospheric precipitation and values of mineral substances washed by atmospheric precipitation on the underlying surface of the investigated region are also given.

The results of the studies allow us to conclude that atmospheric precipitation contributes to the circulation of substances in natural environments and is the main mechanism for self-cleaning the atmosphere.

In addition, the study of the chemical composition of atmospheric precipitation is one of the main monitoring subjects of large-scale - transboundary pollution of the natural environment. In this case, it is possible to use information about both their mineralization and the content of metallic and radioactive impurities.

Keywords: atmospheric precipitation, mineralization, background contamination, leaching of impurities

Reviewer: Professor Tengiz Tsintsadze. Dr.Sci.Tech., The director of Hydrometeorological institute of the Georgian technical university.

Гарри Гуния, Зизи Сванидзе
К ВОПРОСАМ ОЦЕНКИ ФОНОВОГО ЗАГРЯЗНЕНИЯ
АТМОСФЕРЫ КУРОРТНЫХ РАЙОНОВ ЧЕРНОМОРСКОГО
ПОБЕРЕЖЬЯ ГРУЗИИ

Резюме

Химический состав атмосферных осадков во многом зависит от аэрозолей, источниками которых могут быть частицы природного происхождения, какими являются: продукты эрозии поверхностей почв, продукты извержения вулканов, морские соли, полученные в результате испарения морских брызг и космическая пыль. К ним добавляются, характеризующиеся очень сложными физико-химическими особенностями и все увеличивающейся нарастающими темпами долей в загрязнении природной среды, примеси антропогенного происхождения, полученные в результате крупномасштабного и трансграничного переносов, обусловленных воздействиями ряда метеорологических факторов. В работе

представлены распределения вышеуказанных, так называемых опасных метеорологических условий в атмосфере над городами Батуми и Сухуми.

Полученные результаты исследования позволяют судить о прогнозах загрязнения природной среды исследуемых районов в результате крупномасштабных переносов вредных примесей атмосферы.

Также приводятся методы и результаты исследований минерализации атмосферных осадков и величин минеральных веществ, вымытых атмосферными осадками на подстилающую поверхность земли исследуемого региона.

Результаты исследований позволяют сделать заключение о том, что атмосферные осадки способствуют круговороту веществ в природных средах и представляют собой основной механизм самоочищения атмосферы.

Кроме того, изучение химического состава атмосферных осадков представляет один из главных предметов мониторинга крупномасштабного - трансграничного загрязнения природной среды. При этом, возможно использование информации как об их минерализации, так и о содержании металлических и радиоактивных примесей.

Ключевые слова: атмосферные осадки, минерализация, фоновое загрязнение, вымывание примесей

Рецензент: Профессор Тенгиз Цинцадзе доктор технических наук, директор Гидрометеорологического института Грузинского технического университета.

УДК [159.9:355/351.74]:616.89

Александр Колесниченко

**ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ДЕКОМПРЕССИЯ
ВОЕННОСЛУЖАЩИХ, КАК ЭТАП РЕАДАПТАЦИИ К ЖИЗНИ
В ОБЩЕСТВЕ**

Обоснованные требования к проведению психологической декомпрессии с военнослужащими-участниками боевых действий. Обоснованная цель, организационные мероприятия и продолжительность проведения программы «Декомпрессия» - 3-4 дня. Установлено, что психоэмоциональное разгрузки и восстановления психологической безопасности личности военнослужащих включает в себя комплекс групповых и индивидуальных методов работы. К обязательных мероприятий программы «Декомпрессия» относят: медицинский осмотр; дебрифинг по завершению миссии (1-й, 2-й день), игровая деятельность (2-й, 3-й день) всестороннее информирование о периоде после проведения боевых действий 3-й день; техника оптимизации внутреннего потенциала, упражнения на растяжения (сеансы разбиты на 3 дня); лечебный сон (сеансы разбиты на 3 дня); массаж (сеансы разбиты на 3 дня).

Ключевые слова: *боевой стресс, боевые действия, военнослужащий, Национальная гвардия Украины, психологическое здоровье, адаптация, психологический карантин.*

Боевые действия накладывают заметный отпечаток на ход психической деятельности и поведение военнослужащих-участников боевых действий. Боевой стресс, сыграв свою положительную роль в сохранении целостности организма и личности воина в экстремальных условиях, выступает причиной дальнейшей дезадаптации и психотравматизации участников боевых событий. По сути, именно стрессовые приспособительные трансформации за пределами жизнеугрожающей ситуации оказываются негативными, дезадаптивных и образуют осевую симптоматику боевых стрессовых расстройств.

Следует отметить, что именно психологическая травматизация, является одним из главных внутренних барьеров на пути адаптации к мирной жизни. Травматический опыт, запечатленный в психике ветерана, держит его в состоянии внутренней войны. По возвращении в мирной обстановке комбатант переживает новый стресс, связанный с адаптацией. На первичный стресс, полученный во время войны, накладывается вторичный, возникший при возвращении домой. Это становится внутренней основой для психической и социальной дезадаптации участника боевых действий в обществе.

Участники боевых действий страдают от видимых «невооруженных глазом» ран, и те, кому потом ставят диагноз «посттравматический стресс», заявляют о себе через длительное время после ослабления общественного интереса к самому конфликту. Болезнь может проявиться спустя длительное время после того, как военнослужащий покинет свою часть, или вообще уволиться с Национальной гвардии Украины и командир может даже не знать об окончательных "потери" в ротах, батальонах и дивизиях.

Некоторые люди, страдающие психическими расстройствами, могут ярко проявлять признаки своей болезни, а другие переносят страдания молча, стыдливо скрывая свои муки. Чувство "стыда" особенно ярко выражено у военнослужащих, которые никогда не предполагали, что могут иметь психические расстройства. Именно поэтому многие военнослужащие-участники боевых действий Национальной гвардии Украины отказываются принимать помощь от сослуживцев, офицеров-психологов, офицеров отдела по работе с личным составом, а некоторые обращаются за психиатрической помощью в конфиденциальном порядке.

Все это говорит о целесообразности разработки и обоснования специальной, длительной, организованной программы, направленной на период перехода психики военнослужащих из военного времени на мирный режим функционирования, постепенного, осторожного включения их в систему социальных отношений мирных условий, то есть период социально-психологической реадaptации. По сути речь идет о бескризисной деактуализации уровня психологической безопасности и психического здоровья, необходимого для выживания и эффективных боевых действий, восстановление психологического ресурса мирного времени.

К проблематике, связанной с изучением вопроса противостояния специалистов экстремального профиля деятельности внешним стрессором обращались как зарубежные (А. Антоновский, В. Бодров, Л. Дикая, Р. Кадыров, И. Котенев, Р. Лазарус, Д. Леонтьев, М. Магомед-Эминов, С. Мадди, А. Маклаков, Н. Тарабрина, С. Фолкман, М. Фрэзер и др.), так и украинские ученые (Н. Агаев, Л. Балабанова, В. Барко, И. Воробьева, П. Волошин, Н. Иванова, А. Колесниченко, М. Корольчук, В. Корольчук, Е. Кравченко, С. Лебедева, В. Лесков, В. Лефтеров, С. Максименко, А. Матеюк, Я. Мацегора, В. Медведев, С. Миронец, В. Моляко, А. Назаров, И. Озерский, В. Осьодло, Л. Перельгина, Я. Подоляк, Е. Потапчук, И. Приходько, В. Садкового, А. Сафин, И. Слесарь, В. Стасюк, В. Тимченко, А. Тимченко, Я. Чебыкин, Л. Шестопалова, В. Шимко, С. Яковенко и др.) [4-7].

Выполнялись работы по систематизации и анализа зарубежного опыта по направлению изучения и профилактики негативных психических состояний у военнослужащих других государств (И. Колонтаевская, С. Салпагаровата и др.) [4-7]. Однако специальных исследований по изучению вопроса технологии проведения психологической декомпрессии с военнослужащими-участниками боевых действий, которая предусматривает последовательное осуществление ряда мероприятий, как с ветеранами, так и с их непосредственным социальным окружением остается до сих пор открытым.

Цель данной статьи является разработка и обоснование требований к проведению психологической декомпрессии военнослужащих-участников боевых действий.

Практика показывает, что при благоприятных условиях вывода войск из боевых действий необходимо до их возвращения в условия мирного обстановки организовать специальный период жизнедеятельности частей и подразделений, своеобразный "психологический карантин" или "психологическую дезинфекцию". Он относится к числу мер психологического обеспечения, осуществляемые на тактическом (в объединениях) и оперативном уровнях.

В свою очередь психологическое обеспечения профессиональной деятельности специалистов экстремального профиля деятельности представляет собой систему психодиагностических, психоформирующих, психопрофилактических и психокорректирующих мероприятий, направленных на изучение и развития у личного состава профессионально-важных психологических качеств, поддержание и восстановления позитивных психических состояний, необходимых для успешного выполнения поставленных задач в обычных и экстремальных ситуациях, сохранения высокого уровня психологической безопасности, предотвращение возникновения профессиональной деформации.

В общем виде система психологического обеспечения профессиональной деятельности специалистов экстремального профиля представлена на рисунке 1.

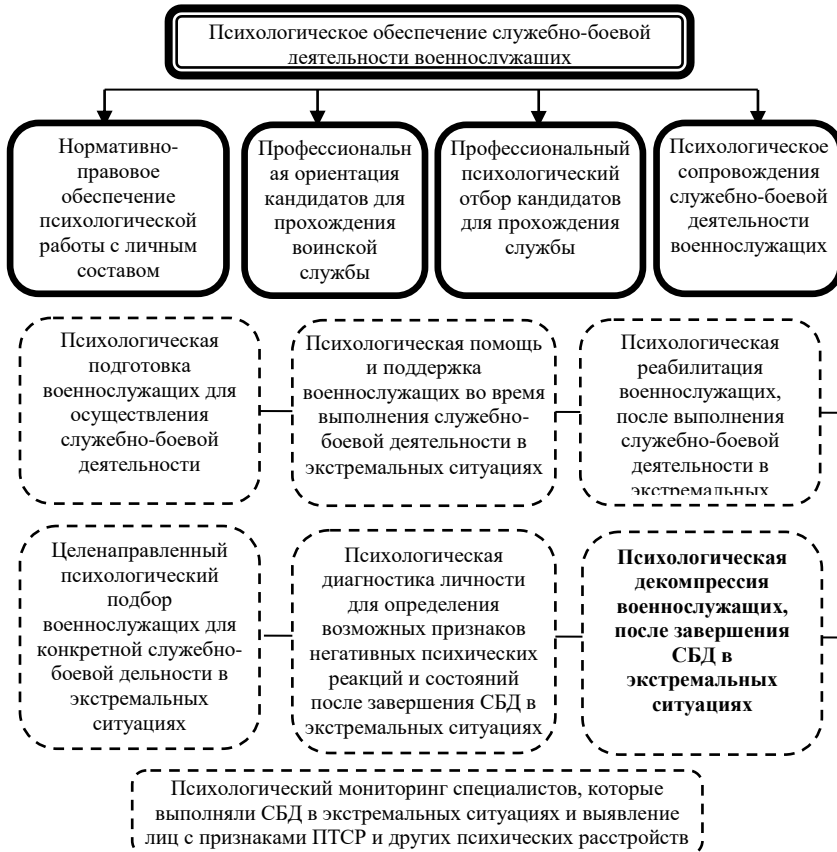

Рисунок 1 – Система психологического обеспечения профессиональной деятельности военнослужащих

Если сделать сравнение психологических последствий других боевых действий, которые есть в мире, то следует отметить, что в большей степени военнослужащие других государств выполняют служебно-боевые задачи не в своем государстве, так возвращению их домой является долгим, что позволяет им "вылить" друг другу душу, делились болью о погибших товарищах с самыми благодарными сослуживцами, земляками. Дома их встречают как героев, предоставляют разнообразные знаки внимания. Все это способствует снятию боевого напряжения, успокоению, быстрой адаптации к условиям мирной жизни. В отношении военнослужащих-участников боевых действий Национальной гвардии Украины, возвращение

составляет несколько часов, а иногда выйдя из очередного боя, оказываются в мирной, но психологически враждебной обстановке. Можно спрогнозировать, что численность военнослужащих-участников боевых действий в будущем значительно возрастет, ведь им не хватило времени для того, чтобы поделиться своими чувствами с товарищами по оружию и отойти от стресса боевых действий.

На маршруте следования из зоны экстремальных (боевых) условиях (за ее пределами) - до пунктов постоянной дислокации) для военнослужащих Национальной гвардии Украины рекомендуется применение программы "Декомпрессия (окончание выполнения служебно-боевых задач)" продолжительностью 3-4 дня.

Психологическая декомпрессия - форма психологической реабилитации военнослужащих, находившихся в экстремальных (боевых) условиях служебно-боевой деятельности, которая состоит из комплекса мер физического и психологического восстановления организма человека.

Цель проведения декомпрессии: остановка механизмов адаптации к экстремальным (боевым) действиям; управления стрессом - успокоение; постепенная реинтеграция в нормальных условиях; физическое и психическое восстановление; предотвращения развития психологических травм путем выявления военнослужащих, у которых возникают трудности.

Организация и проведение мероприятий декомпрессии.

Для проведения декомпрессии, приказом командующего Национальной гвардии Украины, начальника территориального управления формируется рабочая группа из числа офицеров Главного управления Национальной гвардии Украины, территориальных управлений, военных частей в количестве пропорциональном количеству личного состава воинской части (подразделения), которая проходит декомпрессию.

Не рекомендуется в состав рабочей группы включать психологов, врачей, которые вместе с личным составом выполняли служебно-боевые задачи в экстремальных (боевых) условиях, данное мероприятие они проходят на общих основаниях для всего личного состава.

За организацию и проведение декомпрессии отвечает старший рабочей группы из числа офицеров Главного управления Национальной гвардии Украины, который представляет на утверждение заместителю командующего (по работе с личным составом) план работы, распорядок дня, и тому подобное.

Минимальная продолжительность декомпрессии 3 суток, решение на продолжение принимается старшим рабочей группы в зависимости

от достижения цели ее проведения. Обобщенная информация по результатам проведенной работы относится к категории «для служебного пользования».

Члены семей военнослужащих, представители общественных организаций к мероприятиям декомпрессии не привлекаются.

Психологическое изучение, меры психоэмоциональной разгрузки, психопрофилактической работы осуществляют психологи НГУ (два психолога - до 30 человек).

Психоэмоциональное разгрузки и восстановления психологической безопасности личности военнослужащих включает в себя комплекс групповых и индивидуальных методов работы:

– дебрифинг, проводится с целью переключения психики военнослужащих из зоны экстремальных условий к обычному режиму жизни, получения облегчение, снижение чувства уникальности и ненормальности собственных реакций, уменьшение внутреннего напряжения, снижение тяжести психологических последствий после пережитого стресса;

- сеансы психоэмоциональной саморегуляции;
- мероприятия терапии;
- индивидуальные психологические консультации.

В течение периода декомпрессии военнослужащие должны быть вовлечены в динамическую, нескучную и несложную деятельность (боевая учеба, работа по обслуживанию боевой техники и оружия, подготовка обмундирование, снаряжение, культурно-массовые и спортивные мероприятия). Опыт показывает, если военнослужащие не чего не будут делать в этот период - значит это во многом будет способствовать развитию индивидуальных и негативных групповых переживаний, состояний и проступков, пьянства, наркомании и т.д.

Медицинское обследование проводят медицинские работники Национальной гвардии Украины.

Осмотр военнослужащих осуществляется медицинскими работниками Национальной гвардии Украины, при необходимости военнослужащие направляются на консультацию к соответствующему специалисту (хирургу, терапевту, травматолога и др.). При наличии признаков расстройства психики и поведения, жалоб, негативных результатах психологического изучения военнослужащих направляются на внеочередной осмотр врача-психиатра для решения вопроса о необходимости стационарного обследования и лечения в лечебных учреждениях психоневрологического (наркологического) профиля.

При необходимости проводится физиотерапевтическое лечение и массаж.

Физические разгрузки проводят офицеры физической подготовки и спорта Национальной гвардии Украины. К физической реадaptации входят комплексная-физическая подготовка, синхροгимнастика, спортивные игры, работа на кардио-статических тренажерах, плавание, сауна.

Социальная реинтеграция: культурно-просветительские мероприятия, детские концерты художественной самодеятельности, экскурсии, туристические путешествия, и тому подобное. Мероприятия культурного отдыха и досуга проводят офицеры по организации досуга и по работе с личным составом.

Обязательные мероприятия программы "Декомпрессии": медицинский осмотр; дебрифинг по завершению миссии (1-й, 2-й день), игровая деятельность (2-й, 3-й день) всестороннее информирование о периоде после проведения боевых действий 3-й день; техника оптимизации внутреннего потенциала, упражнения на растяжения (сеансы разбиты на 3 дня); лечебный сон (сеансы разбиты на 3 дня); массаж (сеансы разбиты на 3 дня).

Мероприятия на выбор:

- семейная реинтеграция;
- физическое реинтеграция;
- социальная реинтеграция;
- информирование о возвращении к семьям;
- индивидуальная консультация по самообращению к психологам;
- утренняя прогулка;
- тренажерный зал (статические, кардио- тренажеры);
- плавание (под открытым небом или в помещении с подогревом), джакузи, сауна, баня;
- мероприятия культурно-просветительской работы (спектакль, детские концерты, караоке, экскурсии).

По завершению работы составляется заключение-прогноз на каждого военнослужащего и даются рекомендации в возможности дальнейшего допуска к самостоятельному выполнению задач службы, потребности в медицинском надзоре, лечении, реабилитации, зачисления в состав группы усиленной психологической внимания, и тому подобное.

Вывод. Таким образом, выше сказанное показывает, что при благоприятных условиях вывода войск из боевых действий необходимо до их возвращения в условия мирной обстановки организовывать специальный период жизнедеятельности частей и подразделений, своего рода «Декомпрессия». Он относится к числу мер психологического обеспечения, осуществляемые на тактическом

(в соединениях) и оперативном (в тыловых районах группировки войск) уровнях. Все это способствует снятию боевого напряжения, успокоения, быстрой адаптации к условиям мирной жизни. На этапе «декомпрессии» военнослужащие-участники боевых действий удовлетворяют естественные потребности: понимание, признание, престиж, снятия психической напряженности и психологической подготовки их к мирным условиям жизнедеятельности. Иными словами, мероприятия программы «декомпрессии» с одной стороны, позволяют вторичной психотравматизации участников боевых действий при столкновении с обстоятельствами мирной жизни, а с другой - не допускают связанных с этим эксцессов в обществе.

Литература

References:

1. Колесніченко О.С. Психологічний супровід службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України в екстремальних умовах / І.І. Приходько, О.С. Колесніченко, Я.В. Мацегора та ін. // Честь і закон. – 2014. – № 3. – С. 68-74.
2. Колесніченко О.С. Методика “оцінки травматичності бойового досвіду” у військовослужбовців-учасників бойових дій [Текст] / О.С. Колесніченко, Я.В. Мацегора // Власть и общество (История, Теория, Практика). – Тбилиси : Ассоциация открытой дипломатии. – №1 (41) 2017. – С.145-159.
3. Приходько І.І. Психологічна безпека персоналу екстремальних видів діяльності (на прикладі військовослужбовців внутрішніх військ МВС України) [Текст] / І.І. Приходько. – Дис. д-ра психол. наук: 19.00.09, Держ. служба України з надзв. ситуацій, Нац. ун-т цив. захисту України. – Х., 2014. – 444 с.
4. Приходько, І. І. Засади психологічної безпеки персоналу екстремальних видів діяльності [Текст]: моногр. / І.І. Приходько. – Х.: Акад. ВВ МВС України, 2013. – 745с.
5. Психологія екстремальної діяльності [Текст] : навч. посіб. / І. І. Приходько, О. С. Колесніченко, О. В. Тімченко та ін. / Під заг. ред. проф. І. І. Приходька. – Х. : НА НГУ, 2015. – 408 с.
6. Розроблення програми профілактики посттравматичних стресових розладів у військовослужбовців Національної гвардії України [Текст] : звіт про науково-дослідну роботу / О.С. Колесніченко, І.І. Приходько, Я.В. Мацегора та ін. – Х., 2017. – 704 с. – (№ держреєстрації 0116U004047).
7. Розроблення системи психологічної безпеки військовослужбовців внутрішніх військ МВС України [Текст] : звіт про науково-дослідну

роботу / І.І. Приходько, Я.В. Мацегора, І.В. Воробйова та ін. – Х., 2013. – 719 с. – (№ держреєстрації 0113U003365).

Рецензент: Доктор економічних наук, старший научний співробітник М.М. Медведь, Національна академія Національної гвардії України, г. Харків, Україна.

ალექსანდრე კოლესნიჩენკო

სამხედრო მოსამსახურეების ფსიქოლოგიური დეკომპრესია, როგორც საზოგადოებაში ცხოვრების რეადაპტაციის ეტაპი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია საბრძოლო მოქმედებებში მონაწილე სამხედრო მოსამსახურეებისთვის ფსიქოლოგიური დეკომპრესიის ჩატარების დასაბუთებული მოთხოვნები. დასაბუთებული მიზანი, საორგანიზაციო ღონისძიებები და პროგრამის „დეკომპრესია“ ჩატარების ხანგრძლიობა - 3-4 დღე. დადგენილია, რომ სამხედრო მოსამსახურეთა ფსიქოემოციური განტვირთვა და პიროვნების ფსიქოლოგიური უსაფრთხოების აღდგენა ჯგუფური და ინდივიდუალური მუშაობის კომპლექსს მოიცავს. „დეკომპრესიის“ პროგრამის სავალდებულო ღონისძიებებს განეკუთვნება: სამედიცინო შემოწმება; დებრიფინგი მისიის დასრულების შემდეგ (პირველი და მე-2 დღე), სათამაშო საქმიანობა (მე-2, მე-3 დღე) საბრძოლო მოქმედებების ჩატარების შემდგომ პერიოდზე ყოველმხრივი ინფორმირება (მე-3 დღე); შინაგანი პოტენციალის ოპტიმიზაციის ტექნიკა, გაჭიმვის ვარჯიშები (სეანსები განაწილებულია 3 დღეზე); სამკურნალო ძილი ((სეანსები განაწილებულია 3 დღეზე); მასაჟი (სეანსები განაწილებულია 3 დღეზე).

საკვანძო სიტყვები: საბრძოლო სტრესი, საბრძოლო მოქმედებები, სამხედრო მოსამსახურე, უკრაინის ეროვნული გვარდია, ფსიქოლოგიური ჯანმრთელობა, ადაპტაცია, ფსიქოლოგიური კარანტინი.

რეცენზენტი: მიხაილო მედვიდი, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, უკრაინის ეროვნული გვარდიის ეროვნული აკადემიის უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი.

Alexander Kolesnichenko

PSYCHOLOGICAL DECOMPRESSION OF SERVICEMEN, AS THE STAGE OF READAPTATION TO LIFE IN SOCIETY

Summary

The article substantiates the requirements for conducting psychological decompression with soldiers-participants in military operations. The substantiated goal (stop of the mechanisms of adaptation to extreme (fighting) actions), organizational measures and duration of the program "Decompression" - 3-4 days. Psychological decompression is a form of psychological rehabilitation of servicemen who were in extreme (combat) conditions of military-combat activity, which consists of a complex of measures of physical and psychological restoration of the human body. It was established that the psycho-emotional unloading and restoration of the psychological safety of the personnel of the military includes a complex of group and individual methods of work. The mandatory measures of the program "Decompression" include: medical examination; debriefing at the end of the mission (1st, 2nd day), gaming activity (2nd, 3rd day); comprehensive information regarding the period after the hostilities: 3rd day; internal optimization technique, stretching exercises (sessions are split for 3 days); medical dream (sessions are broken up for 3 days); massage (sessions are divided for 3 days). Readaptation measures can't be short and intense. They need to be carried out according to the type of socio-psychological monitoring, continuous monitoring of the moral and psychological state and mental health of soldiers-participants in combat operations. This can only be achieved if a homogenous system of psychological rehabilitation of combatants is created in the country. It should include: an appropriate legal justification; material and technical basis of psychological rehabilitation; trained personnel; traditions of such activity are developed.

Keywords: combat stress, combat actions, serviceman, National Guard of Ukraine, psychological health, adaptation, psychological quarantine.

Reviewer: Doctor of economics, senior researcher Mykhajlo Medvid, National Academy of National Guard of Ukraine, Kharkov, Ukraine

დარიკო ხვედელიძე
ინკლუზიური განათლების მიდგომების/პრინციპების დანერგვა
სკოლის დონეზე

„ერთის მხრივ, დეფექტივ ნაკლია, შეზღუდვაა, სისუსტეა, განვითარებაში ჩამორჩენაა, მეორეს მხრივ, სწორედ იმიტომ, რომ სირთულეებს ქმნის, იგი სტიმულს აძლევს წინსვლის მოძრაობას ...ყოველი დეფექტი კომპენსაციის შესამუშავებლად სტიმულებს ქმნის“.

ლ. ვიგოტსკი

სტატია ეხება ინკლუზიური მიდგომების დანერგვას სკოლის დონეზე. მსგავსი პრობლემების წინაშე მყოფი ნებისმიერი ბავშვი შეიძლება გახდეს მსხვერპლი. განსაკუთრებით ის ბავშვები, რომლებიც განსხვავდებიან თავისი თანატოლებისაგან, როგორც ფიზიკური, ასევე ფსიქიკური მახასიათებლებით. “რისკისჯგუფში” ხვდებიან ფიზიკური ნაკლის, თავისებური ქცევის მქონე ბავშვები, რომელთაგან შეიძლება ჩამოყალიბდეს არარეალიზებული და არასრულფასოვანი პიროვნება.

საკვანძო სიტყვები: *ინკლუზიური განათლება, პროფესიული განვითარება, ფუნქციონირება, პასუხისმგებლობა.*

თემის აქტუალობას განსაზღვრავს განათლების სისტემაში მიმდინარე პროცესები. დღემდე პრობლემურია სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროებების მქონე (ინკლუზიურ) ბავშვებთან მუშაობა; ესაა საგანმანათლებლო მიდგომა, რომლის ფარგლებშიც განათლების სისტემა ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში ყველა ბავშვის ხარისხიან განათლებას უზრუნველყოფს და უზრუნველყოფს იმისდა მიუხედავად, თუ რა ფიზიკური, შემეცნებითი, სოციალური, ემოციური, ლინგვისტური, ეთნიკური, რასობრივი, რელიგიური, სქესობრივი თუ სხვა მახასიათებლები აქვს. ინკლუზიური განათლების ფარგლებში განსაკუთრებით მახვილდება ყურადღება იმ ბავშვებზე, რომელთაც ზოგადსაგანმანათლებლო პროცესიდან გარიყვა ემუქრებათ. ეს შეიძლება იყოს საგანგებო საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლეები, განსაკუთრებით ნიჭიერი ბავშვები, ბავშვები უღარიბესი ოჯახებიდან და ა.შ. ინკლუზიური განათლება არის

მიდგომა, რომელიც ცდილობს სკოლის ყველა ასაკის ბავშვის ჩართვას სასწავლო პროცესში, მიუხედავად მისი შესაძლებლობისა და/ან სირთულეებისა სწავლის პროცესში. მისი მიზანია, ყველა ბავშვს მიეცეს თანაბარი შესაძლებლობა თანატოლებთან ერთად სწავლისა და ხარისხიანი განათლების მიღებისა საცხოვრებელ ადგილთან ახლოს.

ინკლუზიური განათლების პრინციპები ჩემს სკოლაში, რასაც ჩემი მხრიდან მხარდაჭერა სჭირდება, ასე გამოიყურება:

- ყველა ბავშვს უნდა ჰქონდეს სწავლის ერთნაირი შესაძლებლობა;
- ბავშვები ყველაზე უკეთ მაშინ სწავლობენ, როდესაც ერთად სწავლობენ;
- სკოლა აღიარებს და სათანადოდ რეაგირებს განსხვავებული მოსწავლეების მოთხოვნებსა და საჭიროებებზე, მათ შორის ისეთი მოსწავლეებისა, რომლებსაც ტრადიციულად უარს ეუბნებოდნენ როგორც სკოლაში მიღებაზე, ასევე პროცესებში თანაბარ მონაწილეობასა და ჩართულობაზე;
- პროგრესი დამოკიდებულია ბავშვის ძლიერი ინდივიდუალური მხარეების გამოყენებაზე და არა აღქმის დეფიციტის ხაზგასმაზე;
- ბავშვებს აქვთ შესაძლებლობა, ჩაერთონ საზოგადოების, სკოლისა და ქვეყნის ყოველდღიურ ცხოვრებაში;
- უნდა მოხდეს ფიზიკური თუ სოციალური ბარიერების მინიმუმამდე შემცირება.

ჯანმრთელი ბავშვების მშობლების, ექიმებისა და ზოგჯერ პედაგოგებისაგანაც ხშირად გაიგონებთ – მათ სპეციალურ სკოლებში უნდა ისწავლონო; მიუხედავად იმისა, რომ განათლების რეფორმის აღნიშნული ნაწილის ჰუმანურობაში ექვი არავის შეაქვს, მის მიმართ მაინც არაერთგვაროვანი დამოკიდებულება არსებობს;

რეფორმის ამ საკითხსაც აზრთა დიდი სხვადასხვაობა მოჰყვა და არცთუ უსაფუძვლოდ.

საქმე ისაა, რომ ყველა იმ ჰუმანურ რეკომენდაციას, რასაც სპეციალისტები გვთავაზობენ, სათანადო მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფა, ფინანსური მხარდაჭერა და პედაგოგების განსაკუთრებული მცდელობა სჭირდება. ამასთან

ერთად, მკვლევართა ერთი ჯგუფის აზრით, ამგვარ ბავშვებს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში უფრო მეტი ფსიქიკური პრობლემები ექმნებათ, ვიდრე საგანგებო სკოლებში.

ეს ისეთი შემთხვევაა, როცა ორივე მხარე მართალია, თუმცა ინკლუზიური განათლების დანერგვა ყველა დემოკრატიული სახელმწიფოს მნიშვნელოვანი ამოცანაა. ამ მხრივ მუშაობა, აზრთა სხვადასხვაობის მიუხედავად, დაწყებულია და მასში არაერთი სკოლაა ჩართული, მათ შორისაა დარკვეთის საჯარო სკოლაც, სადაც სამი სსსმ მოსწავლე სწავლობს.

ადამიანის უფლებებისა და უნარშეზღუდულობის შესახებ გაეროს 1991 წლის ანგარიშში მითითებულია, რომ ქვეყნების უმეტესობაში ათიდან სულ მცირე ერთ ადამიანს მაინც აქვს ფიზიკური, კოგნიტური ან სენსორული დარღვევა. ეს ნორჩის სკოლიდან გარიცხვის ყველაზე გავრცელებული და ხშირი მიზეზია.

რეფორმის ინიციატორები იმ უცხოურ გამოცდილებას ეყრდნობოდნენ (და ახლაც ეყრდნობიან), რომელიც ინკლუზიურ განათლებას მთლიანი სკოლის რეფორმის განუყოფელ ნაწილად განიხილავს.

მათი აზრით, კანონები და სხვადასხვა პოლიტიკური მიდგომა მხარს უნდა უჭერდეს სწავლის ხელმისაწვდომობის უნივერსალურ უფლებას და თანაბრად უნდა იქნეს გამოყენებული ყველა მოსწავლის, მათ შორის შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვებისთვისაც.

ამერიკელი პროფესორი ქალბატონი ქეთი მაკლეინი არაერთ რჩევას იძლევა, რათა უკეთ მოეწყოს სკოლაში სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე ბავშვებთან მუშაობის ღონისძიებები [4. გვ. 160-165].

ინკლუზიური განათლების წარმატების მიზნით, სკოლამ და მასწავლებლებმა სპეციალისტების დახმარებით უნდა შექმნან:

- დამხმარე საშუალებები და პირობები, რათა რეაგირება მოახდინონ თითოეულ ბავშვზე, როგორც ცალკე ინდივიდზე;
- გააცნობიერონ, რომ განათლება მულტიპლ სწრაფვაა;
- ყველაფერი გააკეთონ საიმისოდ, რათა ყველა ბავშვი ჩამოყალიბდეს ჯანმრთელ, პროდუქტიულ მოქალაქედ და თავისი წვლილი შეიტანოს სახელმწიფოს, საზოგადოებისა და ოჯახის ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ ცხოვრებაში.

აუცილებელია ადრეული ინტეგრაცია. საამისოდ საჭიროა:

- სკოლების ფიზიკური მისაწვდომობა;
- შესაბამისი განათლების ხელმისაწვდომობა;
- ერთიანი მიდგომის არსებობა, რაც უზრუნველყოფს

დამოუკიდებელი ცხოვრებისთვის საჭირო უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბებას, აკადემიური და შესაბამისი ქცევით სოციალური ინტერაქციების სწავლებას.

განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე ბავშვისთვის მოვამზადეთ სპეციალური მასწავლებელი. მას შეუძლია დახმარება-კონსულტაცია გაუწიოს თითოეულ მასწავლებელს ინდივიდუალური სასწავლო გეგმის შედგენაში ყველა ბავშვისთვის, რომელშიც გათვალისწინებულია თითოეული მოსწავლის ძლიერი და სუსტი მხარეები. ამით მათ ეძლევათ საკუთარი შესაძლებლობების უკეთ გამოვლენის საშუალება. მათთვის მნიშვნელოვანია ცხოვრებისეული უნარებისა და თვითშეფასების აღმოცენება და განვითარება, რათა ნაკლებ ტვირთად დააწვინონ სხვა ადამიანებს (ოჯახის წევრებს, მეგობრებს) და უფრო პროდუქტიულები იყვნენ. ხშირად ოჯახის წევრებს, ნათესავებსა და მეგობრებს ეცოდებათ ბავშვი. დახმარებად მიაჩნიათ მის მაგივრად ყველაფრის კეთება, რითაც უნებლიედ ხელს უშლიან ნორჩის დამოუკიდებლად ჩამოყალიბების პროცესს; ამიტომ ყურადღება უნდა გამახვილდეს ყმაწვილის ცხოვრების შემდეგ სფეროებზე:

1. საყოფაცხოვრებო უნარ-ჩვევების გამომუშავებაზე;
2. ქცევის დამოუკიდებლად მართვაზე;
3. აკადემიურ უნარებზე;
4. მაკომპენსირებელ უნარებზე;
5. ოჯახურ ურთიერთობებზე.

შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე მოზრდილთაგან უფრო წარმატებული ისინი ხდებიან, რომლებიც დამოუკიდებლები, თვითდაჯერებულები და მიზანდასახულები არიან. ერთობ მნიშვნელოვანია, რომ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვს დახმარება გაეწიოს უნარების მართვაში. გარშემომყოფი ადამიანები ხშირად ფიქრობენ, რომ არსებული პრობლემის გამო ნორჩი უნდა გაათავისუფლონ პასუხისმგებლობისაგან - ის არ უნდა დაისაჯოს ან არ უნდა მოეთხოვოს დისციპლინირებულობა. ინკლუზიური განათლება

გულისხმობს ყველა ტიპის სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლის მაქსიმალურად ჩართვას სასწავლო პროცესში. შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ყმაწვილები ისეთი ბავშვები არიან, რომლებსაც დასწავლის, მეტყველების, ფიზიკური, კოგნიტური, სენსორული და ემოციური სირთულები აქვთ. ამგვარი მიდგომის მიხედვით, ამ ბავშვთა უმეტესობის შესაძლებლობათა შეზღუდვას სწორედ რომ ჩვეულებრივ სკოლაში სწავლების შეუძლებლობა აძლიერებს და არა მათი ფიზიკური ნაკლი. ინკლუზიური განათლება კი კლასში ყველა ბავშვისთვის თანაბარი უფლებების მინიჭებას უზრუნველყოფს.

ინკლუზიური განათლება ჩვენთვის არ გულისხმობს სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლის საკლასო ოთახში ყოფნას და თანატოლებთან ერთად გარკვეული დროის გატარებას. ინკლუზიური განათლება ჩვენგან მოითხოვს მთლიანად სკოლის დაუღალავ შრომას იმისთვის, რომ გააძლიეროს და განავითაროს სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლის შესაძლებლობები, გააუმჯობესოს მოსწავლის აკადემიური და სოციალური უნარ-ჩვევები, მოამზადოს მოსწავლე დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის და აქტიურად შეუწყოს ხელი მოსწავლის საზოგადოების სრულფასოვან წევრად ჩამოყალიბებას.

სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლეები ჩვენი სკოლის და კლასის სრულუფლებიანი წევრები არიან. ისინი ყოველთვის მონაწილეობენ სასკოლო და საკლასო აქტივობებში; სკოლაში მიმდინარე აკადემიურ (მაგ. წერა, კითხვა) და არაკადემიურ (მაგ. დასვენებებზე თანატოლებთან თამაში) პროცესებში. ინკლუზიური განათლება აღიარებს მრავალფეროვნებას და განსხვავებულობის აუცილებლობას მოსწავლეების სწავლების პროცესში. განსხვავებული საგანმანათლებლო შესაძლებლობების და საჭიროების მქონე მოსწავლეების განათლება, რასაკვირველია, სწავლების განსხვავებული მიდგომების, სტრატეგიებისა და მეთოდების გამოყენებას გულისხმობს, რასაც ჩვენ აქტიურად ვიყენებთ მათთან ურთიერთობისას. შედეგად კი ვიღებთ კლასის სოციუმთან ინტეგრირებულ მოზარდს.

განსხვავებული საგანმანათლებლო შესაძლებლობის მქონე მოსწავლეებთან სწავლების ერთნაირი სტრატეგიების გამოყენება,

(მსგავსი ინსტრუქციები მასალის ახსნისას, იდენტური საშინაო დავალებები, თანაბარი დრო დავალების შესასრულებლად) ერთი მხრივ არაპროფესიონალური მიდგომაა, ხოლო მეორე მხრივ, არ უზრუნველყოფს ერთნაირ სასწავლო შედეგს ყველა მოსწავლესთან. ამიტომ ყოველი გაკვეთილისთვის პედაგოგები ამზადებენ აქტივობებს, რომელიც შეესაბამება სსსმ მოსწავლის უნარებსა და საჭიროებებს. ინკლუზიური შესაძლებლობების ბავშვებთან მუშაობისას რეკომენდებულია დადებითი ქცევის განმტკიცება. დადებითი ქცევის მომავალში გამოვლენის ალბათობა იზრდება, თუ დაუყოვნებლივ მოხდება რაიმე წამახალისებელი სტიმულის მიცემა ამ ქცევის გამო. დადებითი ანუ განმამტკიცებელი სტიმული (ჯილდო) შეიძლება იყოს სხვადასხვა სახისა. მაგალითად, როცა ყრუ-მუნჯი მოსწავლე შევაქეთ ლექსის მოყოლის მცდელობისას, მას მოეხსნა კომპლექსი და ამის შემდეგ თვითონ მისგან მოდიოდა ინიციატივა მსგავს აქტივობაში მონაწილეობისა.[5. გვ. 41-43].

იმისათვის, რათა მიღწეულ იქნეს მიზანი და ყმაწვილი ეფექტიანად დაეუფლოს სასურველ ქცევებს ან ჩანაცვლოს სოციალურად მიუღებელი ქცევები პოზიტიურით, აუცილებელია ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი პირობის გათვალისწინება და ადეკვატურად გამოყენება. თომას ედისონმა ერთხელ თქვა: “ყველაზე სწორი გზა წარმატებისკენ – მუდმივი გონებრივი ვარჯიშია”. მისი ბიოგრაფიის შესწავლის შემდეგ მიხვდებით, რომ ის ჭეშმარიტად მართალი იყო. თუმცა ყველამ არ იცის, რომ თავის წარმატებას ედისონი დედას უნდა უმადლოდეს, რომელსაც მისი სიცოცხლის ბოლომდე სჯეროდა.

ერთხელ, პატარა ედისონი, როდესაც სკოლიდან შინ დაბრუნდა, დედას მასწავლებლის წერილი გადასცა. დედამ უმიზეზოდ ტირილი დაიწყო, შემდეგ კი ბავშვს წერილი ხმამაღლა წაუკითხა: “თქვენი შვილი – გენოსია. ჩვენს სკოლას არ აქვს შესაბამისი პროგრამა და არც შესაბამისი მასწავლებლები ჰყავს, თქვენს შვილს რაიმე განსაკუთრებული, რომ ვასწავლოთ, ამიტომ შეგიძლიათ სახლში ამეცადინოთ.” დედის გარდაცვალებიდან რამდენიმე წლის შემდეგ ედისონი (იმ დროისთვის ედისონი უკვე აღიარებულიყო როგორც საუკუნის გამომგონებელი) მის ნივთებს ათვალთქვამდა და დღიურში წერილი იპოვა სადაც ეწერა: “თქვენი შვილი გონებრივად ჩამორჩენილია. ჩვენ არ შეგვიძლია ვასწავლოთ მას სხვებთან ერთად სკოლაში. ამიტომ გაძლევთ

რეკომენდაციას ამეცადინოთ სახლში”. ედისონი დიდხანს ტიროდა, შემდეგ კი საკუთარ დღიურში ჩაწერა: “თომას ალვა ედისონი იყო გონებრივად ჩამორჩენილი ბავშვი. მაგრამ გმირი დედის წყალობით გახდა თავისი საუკუნის უდიდესი გენია”.

ჩვენს საზოგადოებაში მსგავსი პრობლემის მქონე ადამიანს ავადმყოფად, ხეიბრად, ინვალიდად მიიჩნევენ. ის მუდმივად სხვაზეა დამოკიდებული და ხშირად სკოლაშიც არ დაჰყავთ; ბევრი ყმაწვილი გვყავს, რომლებიც ჰიპერაქტივობის სინდრომით, ცერებრალური დამბლით, აუტიზმით, ასპერგეზის სინდრომით, მოძრაობის დარღვევებით, ემოციური პრობლემებით - სუიციდური სიმპტომებით, ეპილექსიით, გონებრივი ჩამორჩენილობით არიან დაავადებული. მსგავსი პრობლემების მქონე ბავშვებს საზოგადოება ავადმყოფებად აღიქვამს. საზოგადოების მიერ ისინი მეტწილად იგნორირებულნი არიან და მთელი ცხოვრება ტვირთად აწვებიან ოჯახის წევრებს, მეგობრებს; აუცილებელია ამ პრობლემის მოგვარება, რათა ადამიანებმა, რომლებიც მსგავსი პრობლემის წინაშე დგანან, შეძლონ მშობლის ან მეურვის სიკვდილის შემდეგ დამოუკიდებლად არსებობა. თუ მსგავსი პრობლემისადმი დამოკიდებულება არ შეცვალეს მშობლებმა, მასწავლებლებმა, საზოგადოებამ, სასურველი შედეგი არ გვექნება. აქ ორი აზრი არ არსებობს. თუმცა ჩვენი მეთორმეტე კლასელი სსსმ მოსწავლე ამ მხრივ გამორჩეულია, მას შეუძლია კლასში ლიდერის ფუნქციაც კი შეასრულოს და აიყოლიოს თანატოლები, თამამად იღებს საკუთარ თავზე პასუხისმგებლობას. ყველა მშობელს აქვს გარკვეული მიზნები და მოლოდინები იმ საგანმანათლებლო დაწესებულების მიმართ, რომელშიც მისი შვილი ჩაერთვება. შესაბამისად, მოსწავლის სასწავლო პროცესის დაგეგმვა, ისევ და ისევ მშობლის პრიორიტეტების გათვალისწინებით უნდა ხდებოდეს. ვცდილობთ, რომ ყველა გადაწყვეტილება მათთან შეთანხმებით და მათი მხარდაჭერით მიიღებოდეს. ამასთანავე, ჩვენს სკოლაში მშობელი ჩართულია საკუთარი შვილის სასწავლო პროცესის არა მხოლოდ დაგეგმვის, არამედ განხორციელების პროცესში. მშობელი სკოლასთან ერთად იზიარებს პასუხისმგებლობას მოსწავლის აკადემიურ წარმატებებზე, რაც მას ავალდებულებს აქტიურად იმუშაოს ბავშვთან სახლში განსაზღვრული მიზნის და მიცემული დავალების შესაბამისად. მსგავსი პრობლემის წინაშე მყოფი

მოსწავლე მომავალში ჩამოყალიბებულ და პროფესიონალ პიროვნებად უნდა ჩამოყალიბდეს.

ლიტერატურა:

References:

1. Королько В. Основы Паблик Рилейшнз. – Київ,1997.
2. uznaZe d., bavSvis fsiqologia, Sromebi, t.-5, „Tbilisis saxelmwifo universitetis gamomcemloba“, 2004.
3. xizaniSvili s., Tanamedrove ganaTlebis samomavlo tendenciebi, ak. wereTlis saxelobis universiteti, pedagogiuri fakultetis III saerTaSoriso samecniero meToduri konferencia, swavlebisa da arZrdis aqtualuri problemebi, Sromebi, quTaisi, 2012.
4. xvedeliZe d., inkluziuri ganaTleba skolaSi, Journ. „saistorio vertikalebi“, № 26, 2012 (gv. 160-165).
5. mazmiSvili m., maswavleblis roli inkluziur ganaTlebaSi. ak. wereTlis saxelobis universiteti, erToblivi samecniero-praqtikuli konferencia, Sromebi, 2013 (gv.41-43).

რეგეზენტი: ასოცირებული პროფესორი როზა გაფრინდაშვილი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.

Dariko Khvedelidze

IMPLEMENTATION OF APPROACHES/PRINCIPLES OF INCLUSIVE EDUCATION AT THE SCHOOL LEVEL

Summary

The article is devoted to the introduction of comprehensive inclusive approaches for children at the school level. Any child with similar problems can be a victim. Especially those children who differ from their peers both physically and psychologically. The "Group of Risk" includes children with physical disabilities, characteristics and behavior, from which unrealized and inferior individuals can form.

Keywords: inclusive education, professional development, delegation of functions, responsibility.

Reviewer: Associate Professor Rosa Gaprindashvili, Georgian Technical University.

Дарико Хведелидзе

ВНЕДРЕНИЕ ПОДХОДОВ/ПРИНЦИПОВ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА УРОВНЕ ШКОЛЫ

Резюме

Статья посвящена внедрению комплексных инклюзивных подходов для детей на школьном уровне. Любой ребёнок с аналогичными проблемами может стать жертвой. Особенно те дети, которые отличаются от своих сверстников как физически, так и психологически. В «Группу риска» попадают дети с физическими недостатками, особенностями и поведением, из которых могут сформироваться нереализованные и неполноценные личности.

Ключевые слова: инклюзивное образование, профессиональное развитие, делегирование функций, ответственность.

Рецензент: Ассоциированный профессор Роза Гаприндашвили, Грузинский Технический Университет.

УДК 37. 011. 33

Олександр Гегечкори, Людмила Непіпенко
ГУМАНІтарНА ОСВІТА ОФІцЕРСЬКИХ КАДРІВ ТА ЇЇ
НОВІ ПАРАДИГМИ

Стаття присвячена розгляду методологічно значущих проблем та практичних підходів щодо розкриття базових ідей і настанов гуманітарної освіти офіцерських кадрів, як дієвого ресурсу та необхідної складової професійної надійності військовослужбовця Національної гвардії України, що відображає ступінь його особистої готовності ставити і виконувати службові завдання.

Ключові слова: гуманітарна освіта офіцерських кадрів, нова парадигма освіти та виховання, політична культура офіцера, національна ідея, релігієзнавча освіта.

Актуальність звернення до проблем гуманітарної підготовки офіцерських кадрів у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) обумовлюється низкою обставин. Перш за все тим неспростовним фактом, що соціально-гуманітарне бачення світу достатньо жорстко впливає на життя, соціум, ментальність, світогляд і поведінку людини, а також:

- сучасними завданнями щодо підвищення якості підготовки військових фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів за рахунок подальшої інтеграції системи військової освіти в державну систему освіти;

- завданнями приведення змісту військової освіти до державних стандартів вищої освіти, військово-технічної політики, сучасних потреб та досвіду підготовки військ з урахуванням нових реалій їх застосування;

- сучасними вимогами українського суспільства до рівня професійної майстерності офіцерів, практичної підготовленості до вирішення складних військово-професійних завдань у процесі виконання службових функцій;

- загальними парадигмальними змінами і тенденціями у світі та в українському суспільстві, адже наповнення освіти українським змістом гуманітарного спрямування складає підґрунтя національного відродження країни.

Відомо, що тривалий історичний період панування комуністичної моноідеології в нашій країні активно деформувались уявлення про сутність гуманітарного знання та гуманітарної освіти, в які штучно були привнесені багато у чому гіпертрофовані соціально-класові компоненти. Як наслідок гуманітарне знання, а разом з ним й гуманітарна освіта втрачали риси об'єктивності, науковості та

доказовості. В них все більш очевидно переважали політизовані та ідеологічні компоненти, що відбивали не стільки об'єктивну істину, скільки однобічно орієнтовані, суб'єктивізовані політичні доктрини правлячої партії та груп, заперечуючи будь-яке інакодумство і плюралізм. Вважалося, що марксистсько-ленінська філософія – це й є філософія освіти, достатньо лише інтерпретувати загальнофілософські положення у руслі освітянської проблематики, надати їй освітньо-педагогічного забарвлення.

Цілком зрозуміло, що вся система освіти (у тому числі й військова), не будучи в змозі уникнути деструктивного впливу політичного та ідеологічного пресингу за всім спектром проблем у цій сфері, мала своїм підґрунтям підміну наукової аргументації конформістсько-кон'юнктурним цитуванням, ізолюваність від загальноосвітніх тенденцій розвитку філософії і соціально-гуманітарного знання. Загальна ситуація в країні вела до втрати почуття реальності та об'єктивності в аналізі фактичного стану справ у тій чи іншій сфері соціальної дійсності, а в найбільш спотворених і жорстоких своїх формах до масових репресій, морального і фізичного знищення ідеологічних опонентів.

Новітні суспільно-політичні реалії в світі й в Україні обумовили необхідність переходу до принципово нової парадигми освіти та виховання, актуалізував тим самим проблему сучасної дидактики, місця, ролі, соціального статусу та основ гуманітарної освіти на шляхах долання країною реальних труднощів та перешкод до демократичного, соціально орієнтованого, гуманістичного суспільства. Істотно заповнюють прогалини у розкритті сутності цієї проблеми фундаментальні праці Б. Гершунського, М. Коноха, О. Тягло, Г. Атанова, І. Пустиннікової, матеріали міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Зміна парадигми гуманітарної освіти означає зміни в основоположних, методологічно значущих ідеях, настановах, що визначають науковий зміст і прагматику дисциплін соціально-гуманітарного циклу; переосмислення попередніх доробок гуманітарних наук з їх педагогічним завданням формувати відповідні сучасному часу світоглядні, політико-культурні, ментальні цінності, морально-етичні та національно-історичні основи поведінки; зміни методології викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу з урахуванням нових суспільно-політичних реалій в світі та Україні, а також сучасної дидактики вищої школи. Адже яку методологію живляють, таку й мають істину.

У зв'язку з сказаним слід нагадати, що загальна спрямованість держави на надання переваги комплектуванню Збройних Сил та інших

силових структур військовослужбовцями, які проходять службу на професійно-контрактній основі з жорсткими певними тимчасовими рамками, виводить цільові настанови військової освіти за межі суто військово-професійної підготовки, обумовлює необхідність її співвіднесення з державними освітніми стандартами та загальнолюдським баченням сучасного фахівця.

У рамках даної публікації автори розглядають методологічно значущі проблеми та практичні підходи щодо розкриття базових ідей і настанов гуманітарної освіти офіцерських кадрів, як дієвого ресурсу та необхідної складової професійної надійності військовослужбовця НГУ, що відображає ступінь його особистої готовності ставити і виконувати службові завдання.

В своїй основній меті гуманітарна освіта офіцерських кадрів спрямована на формування високих моральних якостей захисника, громадянина та активного патріота України, духовно підготовленого до військової служби за певною спеціальністю. Це вимагає від сучасного офіцера широкого гуманітарного світогляду і комплексу знань; принципово нового типу мислення, критичного ставлення до історичних фактів, подій та явищ, широкого вивчення українознавства, етнічної історії та етногенези українців, інших народів України; прилучення до здобутків української і світової культури; сформованої світоглядної, правової, моральної, політичної, художньо-естетичної, економічної, екологічної культури, здатності осмислення нових реалій у всіх сферах суспільного життя, різноманітних шляхів людського розвитку.

У цьому плані загальновідомі значні позитивні зрушення у сучасному розвитку соціально-гуманітарних наук в Україні, серед яких - осмислення і переосмислення попередніх доробок, відкриття забутих імен, наукових напрямів і шкіл, що пов'язане з наявністю сильної мотивації одержання нових поглиблених знань про сучасне суспільство, культуру, історію власного народу у контексті розвитку світової цивілізації, а також необхідністю перегляду методології та методик, на яких ґрунтувались вкрай заідеологізовані радянські соціально-гуманітарні науки. Повернення соціально-гуманітарним наукам раніше вилучених з них імен, текстів і документів, нове прочитання праць корифеїв української суспільно-політичної думки, залучення до наукового обігу нових імен, матеріалів та концепцій докорінно змінює наше уявлення про розвиток українського суспільства.

Не викликає сумніву: усе це значно активізувало процес формування відповідного вимогам часу нового менталітету соціуму (в тому числі й у офіцерського корпусу), під яким ми розуміємо глибинні

підвалини особистісного і суспільного ставлення до різних сторін життя, поведінки та вчинків, критеріальні основи особистісної та суспільної свідомості [1]. З іншого боку, нагальна необхідність реалізації даного стратегічного завдання потребує певних методологічно-практичних зауважень, що обумовлюється низкою обставин як внутрішнього, так і зовнішнього характеру.

Так, перебуваючи у стані глибокої системної кризи в усіх сферах життєдіяльності (економічній, політичній, екологічній, соціальній, духовній) Україна опинилась у другій сотні серед країн світу за індексом людського розвитку, який враховує дохід на душу населення, тривалість життя та рівень освіти [2]. На тлі існуючих проблем країна втрачає висококваліфіковану робочу силу, передусім, наукові кадри, фактично сприяє цілеспрямованій політиці розвинутих країн до залучення фахівців високої кваліфікації, де розробляються та функціонують спеціальні програми, здійснюється гнучка міграційна та візова політика щодо таких мігрантів. Виходячи з цього першочергового значення набуває проблема формування відповідної політичної культури, подолання національного нігілізму, що є наслідком складного історичного минулого України, завдання формування національної самосвідомості, як визначальних чинників національного відродження і розбудови власної держави.

Аспекти формування політичної культури офіцера, як важливий компонент гуманітарної освіти і морально-психологічного забезпечення виконання службово-бойових завдань знайшли своє відображення у Концепції виховної роботи у Збройних Силах України та інших військових формуваннях [4], директивах командуючого НГУ № 15 від 26 червня 2017 р. “Про вдосконалення організації роботи з особовим складом у Національній гвардії України” [5] та Методичних рекомендаціях з організації та проведення гуманітарної підготовки Національної гвардії України на 2018 [6] (які щорічно надаються Головним управлінням НГУ). До таких аспектів належать: озброєння військовослужбовців НГУ філософськими, політологічними, військово-історичними, соціологічними, військово-політичними знаннями, розумінням внутрішньої і зовнішньої політики держави; поширення ідеалів демократичного розуміння смислу свободи, права, змісту громадянського і службового обов’язку; роз’яснення законів, прав і обов’язків військовослужбовців у мирний і воєнний час; формування вміння аналізувати та прогнозувати суспільно-політичну обстановку; виховання у військовослужбовців глибокого почуття любові до України, її народу, поваги до Конституції та законів України, духовної і психологічної готовності зі зброєю в руках захищати Українську державу.

Окремо слід зауважити, що серцевиною політичної культури нації та окремої особистості є національна ідея, тобто “ідея збереження і розвою народу, його культури та мови, способу існування та історичних перспектив” [7, с. 30]; усвідомлення необхідності власної держави, її ідеал, найкращі з національної точки зору форми державного устрою і правління, функції держави у суспільстві. Той факт, що національна ідея постає на підставі урахування та усвідомлення як потенційних можливостей спільноти, так і реальної дійсності суспільно-політичного процесу потребує деяких роз’яснень практично-методологічного характеру щодо її формування засобами освіти.

Сьогодні, як і в далекому історичному минулому України, відчутні спроби подати сутність української національної ідеї крізь призму слов’янофільства чи євразійства, з добре відчутним месіанством і відданістю православній ідеї та ідеї соборності [8]. Можна з великою долею впевненості стверджувати, що нашому народу більш імponує не відновлення в гаслі “Велика Україна” російського культурно-історичного типу соціального менталітету з його месіанством і великодержавністю, а гасло “Вільна Україна”. Саме це і має бути стрижневим компонентом гуманітарної освіти громадян незалежної України на всіх рівнях. Щодо православної релігії, то вона теж не може претендувати на роль не лише державної, а й загальнонаціональної ідеології, адже Україна характеризується поліконфесійністю, відсутністю єдиної православної церкви [3]. За даними Державного комітету у справах релігій в сучасній Україні активно діє близько 35 тис. релігійних організацій понад 100 церков, конфесій, течій і напрямків. Слід нагадати: національна ідея російського зразка функціонує переважно у православних спільнотах. Історично так склалось, що тут розбудова держави традиційно обов’язково збігається з становленням автокефальної православної Церкви, котра сприймається, як національна. До того ж православна релігія в державі виконувала функції панівної політичної ідеології, постійно надихаючи месіанізм і винятковість своєю відомою ідеєю “третього Риму”. З отриманням Україною незалежності з боку деяких сил спостерігається прагнення перейти від духовної диктатури комуністичної партії, яка свого часу монополізувала ідеологічні функції православної Церкви, до духовної диктатури певної Церкви, що є далеким від демократії та не відповідає сучасним реаліям нашої країни. Навпаки, домагання юридичних привілеїв тій чи іншій Церкві суперечить духові української національної ідеї. Завдання полягає у роздержавленні всіх без винятку конфесій, у перетворенні Церкви у громадські організації не з політико-ідеологічними, а з морально-

світоглядними і культурно-виховними функціями, що є закономірним наслідком макро-парадигмального зсуву, якого зазнало людство на схилі XX ст.

За таких умов релігійний чинник має зайняти належне місце у системі вищої освіти та у формуванні національно свідомого воїна і громадянина. Українознавчі дисципліни (історія України, історія української філософії, культурологія, релігієзнавство, українська культура тощо) повинні активно та правдиво відображати справжню роль релігії та Церкви в суспільстві; активно підтримувати ті Церкви, що сприяють розвитку демократичної Української держави та її народу; розкривати сутність релігійної експансії, яка становить загрозу державотворенню, незалежності країни, національній безпеці, гідності українського народу [3]. Такий стан речей вимагає широкого інформування особового складу про характер діяльності міжнародних та місцевих релігійних організацій і центрів, застосування заходів проти нашествия іноземних місіонерів, розроблення критеріїв оцінки діяльності релігійних об'єднань щодо їх відповідності інтересам українського державотворення.

Безумовно, релігієзнавчу освіту не слід ототожнювати з теологічною, адже остання, поряд з атеїстичною, є світоглядно не плюральною та конфесійно зорієнтованою. Більш того, організація богословської освіти в системі державних навчальних закладів суперечить Конституції України, принципам світської освіти, відокремлення Церкви від держави і державної школи від Церкви, може привести до подальшого загострення суперечок і конфліктів на світоглядному й конфесійному рівні. Навпаки, релігієзнавчий компонент освіти і виховання – важливий з погляду запобігання і розв'язання міжконфесійних конфліктів. Більш того гуманітарна освіта має спрямовуватись на показ і розкриття необхідності залучення до діалогу не християнську, не буддійську, не мусульманську, не марксистську, а глобальну етику, ядром якої має стати центральне положення багатьох релігій – так зване “золоте правило”: ставтеся до інших так, як ви хочете, щоб ставилися до вас [9].

Щодо української ідеї, то останнім часом у суспільно-політичній думці спостерігається ще одна тенденція - визначить її у межах політичної сфери. Такий підхід є наслідком концепції української політичної нації як суто політичного об'єднання громадян незалежно від їхнього етнічного походження, традицій, світогляду та культури. Тим самим головним інтегруючим чинником називається демократична держава, що надає своїм підданам права, свободи та обов'язки. За наших умов такі настанови також не можуть складати підґрунтя гуманітарної освіти, що обумовлюється декількома

причинами. Так, значна частина російськомовного населення (і такі настрої відчутні й в офіцерському середовищі) сприймає українську державність як випадкове тимчасове явище. Більшість населення країни не сприймає свій політичний статус, права і повноваження привабливішими і ширшими, ніж у попередній державі, не вважає найвищою вартістю демократію західного зразка, перебуває за межами стандартів сучасної європейської культури. Немаловажну роль у цьому відіграє загальна кризова ситуація в країні, невирішеність багатьох соціальних проблем. Звідси можна стверджувати, що українська національна ідея є передусім ідеєю випереджального розвитку української культури, як консолідуючого чинника українського народу. Саме на врахуванні цього факту і має будуватись уся система гуманітарної освіти та виховання офіцерських кадрів.

Світовий, як і вітчизняний, досвід історичного розвитку переконливо доводить: безглуздо вважати, що спочатку економіка, а потім вже національна духовна сфера з її гуманітарними цінностями, мовою, наукою та культурою. Проблема реальних економічних зрушень і зростань прямо пропорційно залежить від пріоритетності національного і гуманітарного в державотворенні. Перспективи української реформації тісно пов'язані з вирішенням питання про збереження і нарощування людського капіталу, інтелектуального ресурсу, вираженого у сукупності знань, умінь, навичок людини, що мають своїм підґрунтям певні духовні та культурні цінності. Приклад США, де 70% національного багатства створюється за рахунок людського капіталу, ще раз доводить: тільки завдяки високому рівню останнього можна досягти реальних зрушень і зростання в національній економіці. В свою чергу формування людського капіталу потребує пріоритетного розвитку освіти та науки. Більш того, наука та освіта вважаються одними з найбільш перспективних засобів розв'язання наявних людських проблем і відвернення загроз існуванню людства. Адже тільки наука здатна віднайти нові засади і засоби життєзабезпечення мільярдів жителів Землі, а освіта – виховати у людей новий менталітет, відповідний реаліям ХХІ століття, перспективну громадсько-виробничу компетентність зразка нового століття, сформувати відповідальних і толерантних громадян, здатних забезпечити впровадження в життя моделі суспільства стійкого (сталого або безпечного) розвитку. Реалізація такої моделі розвитку ґрунтується на усвідомленні зміни історичної парадигми в межах сучасної цивілізації, на синтезі всього найкращого і доцільного з життєдайних надбань національної культури і світового досвіду.

У зв'язку з вищезазначеним треба зупинитись на нових реаліях та еволюційних тенденціях військової сфери людської діяльності, яка

зазнаючи на собі цілковито новий вплив досягнень та проблем сучасної епохи, потребує якісних змін у військовій науці та освіті. Зокрема, особливості нашої епохи неминуче перетворюють класичні збройні конфлікти в інтегральні, в яких у рівному ступені застосування виступають всі основні види боротьби – психологічна, інформаційна, економічна, демографічна, збройна, та нечувано високими стають жорстокість і нелюдськість. Більш того, такі, на перший погляд, невразливі види боротьби, як психологічна та інформаційна, за жорстокістю і нелюдськістю будуть перевершувати збройну боротьбу. Як наслідок, інтегральні конфлікти стають перманентними, ведуть до руйнування не лише державності, економіки, культури, позбавлення людей життя, захоплення територій і природних багатств, а й до руйнування психіки людини. В цих умовах військова наука та освіта мають відбивати не лише політичні реалії світу та інтереси власної держави, а й інтереси усього людства, ґрунтуватися на усвідомленні та засвоєнні нової специфіки військової сфери діяльності у сучасну добу. Більш того, військова наука та освіта, стаючи більш інтегральними, високо інтелектуальними, у своїй основі повинні спиратися на науку про сучасний світ – глобалістику та її аксіоми [10], що надає гуманітарному компоненту освіти офіцерів одне з провідних місць, вимагає від викладача перенесення акценту у процесі навчання з викладання на самонавчання, організації викладання не як трансляцію інформації, а як активізацію та стимуляцію процесів усвідомленого самонавчання, не обминаючи гостроти життєвих ситуацій.

Інформаційна революція ХХ ст. з новітніми системами комунікації, швидким нагромадженням інформації як у кількісному, так і в якісному аспекті породжує різноманітні теоретичні і практичні проблеми гуманітарної освіти. Серед останніх – формування інноваційної культури офіцера, що поєднує у собі творчий потенціал, соціальну і професійну мобільність; здатність критично мислити, високу інформаційну культуру та відповідні інформаційні вміння. Перша включає в себе інформаційну грамотність, вміння правильно формувати свої запити, ефективно відшукувати необхідні джерела у всій сукупності доступних інформаційних ресурсів, вміння відбирати, оцінювати, аналізувати, переробляти та відтворювати інформацію. Інформаційні вміння виявляють себе через володіння логічними прийомами роботи з відповідним текстом, здатність вільно орієнтуватися у потоці інформації, сформовані навички роботи з довідково-бібліографічним апаратом бібліотеки.

Таким чином, парадигмальні зміни, що відбуваються в системі освіти незалежної України, зумовлені динамікою і характером загальноцивілізаційних процесів, пошуком форм присутності України

в сучасному геоекономічному та геополітичному просторі. Вони визначають аксіоматику і проблематику гуманітарної освіти офіцерських кадрів, засадничими цінностями якої сьогодні є гуманізм, демократія, національна свідомість, взаємоповага між націями і народами, зміцнення морально-патріотичного та інтелектуального потенціалу особового складу НГУ як важливого чинника системи забезпечення національної безпеки. Озброюючи офіцерські кадри, насамперед, теоретико-методологічними знаннями, у взаємодії з іншими формами виховного впливу гуманітарна освіта забезпечує їх належний морально-психологічний стан, що сприяє повному і якісному виконанню покладених на них службово-бойових завдань.

Литература

References:

1. Гершунский Б. Философия образования для XXI века. (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций). – М., 1998.
2. Дробноход М. Державний лабіринт для українського народу. Чи знайдемо вихід? //Освіта і управління. -2013. -Число 1.- Том 6.-С.7 - 25.
3. Докаш В. Зміна гуманітарних парадигм у релігійному середовищі: соціологічний контекст / В.Докаш // Матеріали Міжн.наук.-конф. (Чернівці, 9-10 жовтня 2015р.) / За заг. ред. проф. Марчука М.Г.– Чернівці: Чернівецький нац. ун-т., 2015. – С. 41-44.
4. Концепція виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України: Указ Президента України від 4 вересня 1998 р. № 981/98.
5. Директива командуючого НГУ № 15 від 26 червня 2017 р. “Про вдосконалення організації роботи з особовим складом у Національній гвардії України”.
6. Методичні рекомендації з організації та проведення гуманітарної підготовки Національної гвардії України на 2018 р.
7. Пасічник В. М. Зміст та духовний вимір національної ідеї [Електронний ресурс] / В. М. Пасічник. // Демократичне врядування. – Електрон. дані. – Львів, 2013. – Вип. 11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeVr_2013_11_6.pdf. – Назва з екрана. – Дата звернення: 07.02.2015.
8. Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХ століття / В. Єленський. – Львів, Видавництво Українського католицького університету, 2013. – 504 с.
9. Швідлер Л. Ера діалогу. На шляху до прийняття Всесвітньої декларації глобальної етики // Людина і світ. – 2002. - № 4. – С. 30 – 39.

10.Требін М. П. Концептуалізація феномену інформаційного суспільства / М. П. Требін // Безпекове інноваційне суспільство: взаємодія у сфері правової освіти та правового виховання : матеріали міжнар. інтернет-конф., 25 трав. 2016 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, НДІ прав. забезп. інновац. розвитку Нац. акад. прав. наук України, Наук. б-ка. – Харків, 2016. – С. 126–137.

Рецензент: Професор Марія Култаєва, доктор філософських наук, завідувач кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

ალექსანდრე გეგეჩკორი, ლიუდმილა ნეპიპენკო
ოფიცერთა კადრების ჰუმანიტარული განათლება და მისი ახალი პარადიგმები

რეზიუმე

სტატია ეძღვნება, უკრაინის ეროვნული გვარდიის მომქმედი რესურსისა და მოსამსახურეთა საიმედო პროფესიონალური შემადგენელი ნაწილის ოფიცერთა კადრების ჰუმანიტარული განათლების საბაზისო იდეების გამოვლენამდე, მეთოდოლოგიურად მნიშვნელოვანი პრობლემებისა და პრაქტიკული მიდგომების განხილვას, რაც გამოხატავს სამსახურებრივი ამოცანების დასმისა და შესრულებისათვის მათი მზადყოფნის ხარისხს.

საკვანძო სიტყვები: ოფიცერთა კადრების ჰუმანიტარული განათლება, განათლებისა და აღზრდის ახალი პარადიგმა, ოფიცერის პოლიტიკური კულტურა, ეროვნული იდეა, რელიგიური განათლება.

რეგენზენტი: პროფესორი მარია კულტაევა, ფილოსოფიურ მეცნიერებათა დოქტორი, გ.ს. სკოვოროდას სახ. ხარკოვის ეროვნული პედაგოგიური უნივერსიტეტის ფილოსოფიის კათედრის გამგე.

Alexander Gegechkori, Ludmila Nepipenko
ARTS EDUCATION OF OFFICER STAFF AND ITS NEW PARADIGMS

Summary

The article deals with the methodologically significant problems and practical approaches to the interpretation of basic ideas and aims of officer

personnel liberal education, that is regarded as an effective resource and the essential component of professional reliability of a serviceman of the National Guard of Ukraine. It reflects the degree of a serviceman's personal readiness to set and complete duty assignments.

Keywords: arts education of officer staff, new paradigm of education and attitude development, officer's political culture, national idea, religious education.

Reviewer: Professor Maria Kultaeva, Ph.D, Chief of the Chair of Philosophy, Kharkov National Pedagogical University after H.S. Skovoroda.

Александр Гегечкори, Людмила Непипенко
ГУМАНИТАРНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ОФИЦЕРСКИХ КАДРОВ И
ЕЕ НОВЫЕ ПАРАДИГМЫ

Резюме

Статья посвящена рассмотрению методологически значимых проблем и практических подходов до раскрытия базовых идей и установок гуманитарного образования офицерских кадров, как действенного ресурса и необходимой составной профессиональной надёжности военнослужащего Национальной гвардии Украины, что отображает степень его личной готовности ставить и выполнять служебные задания.

Ключевые слова: гуманитарное образование офицерских кадров, новая парадигма образования и воспитания, политическая культура офицера, национальная идея, религиоведческое образование.

Рецензент: Профессор Мария Култаева, доктор философских наук, заведующая кафедры философии Харьковского национального педагогического университета имени Г.С.Сковороды.

CONTENTS
PRACTICE OF PUBLIC ADMINISTRATION

Tamta Megrelishvili THE ESSENCE AND IMPORTANCE OF POLITICAL CULTURE-----	5
Elena Pokolodnaya CHANGE MANAGEMENT FOR HIGH-PERFORMANCE PUBLIC ORGANIZATIONS CREATION-----	12
Giorgi Kochishvili PUBLIC OPINION, AS THE MOST IMPORTANT FACTOR OF CIVIL ACTIVITY’S DEVELOPMENT-----	21
Igor Vashchenko, Yegor Vashchenko CIVIL-MILITARY RELATIONS IN UKRAINE AS NATIONAL SECURITY FACTOR: CULTURAL ASPECTS-----	31
Giorgi Kirvalidze SOCIAL TECHNOLOGIES IN THE FIELD OF PUBLIC SERVICE DEVELOPMENT-----	42
Salome Gumberidze, Otar Kochoradze INTERNATIONAL ORGANIZATION AND FOREIGN COUNTRIE’S CYBERSECURTY POLICY-----	47
LAW	
Tamar Mamniashvili THE WAYS AND MECHANISMS FOR THE EFFICIENCY OF PUBLIC ADMINISTRATION-----	55
Elena Salienko REALIZATION OF DEMOCRACY AS A WAY OF RESOLVING CONFLICTS BETWEEN THE LEGISLATIVE AND EXECUTIVE POWERS IN UKRAINE-----	71
Khatia Kukchishvili POSITIVE AND NEGATIVE OBLIGATIONS OF THE STATE AND PUBLIC GOVERNANCE-----	84
Stanislav Mozol CHARACTERISTICS OF ENSURING THE EXISTING CRIMINOLOGICAL SAFETY MODELS-----	90
Tamaz Todradze THE CONSTITUTIONAL STRUCTURE OF THE UNION OF SOVIET SOCIALIST REPUBLICS-----	100
Serhii Ponomarov FEATURES AND DIRECTIONS OF REFORMING THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR OF UKRAINE-----	106

Mikhail Zavalnyi THEORETICAL PREREQUISITES OF NON-GOVERNMENTAL LAW ENFORCEMENT ACTIVITY IN UKRAINE-----	115
--	-----

STATE AND RELIGION

Konstantin Teteryatnikov THE WORK ETHIC OF POST-SOVIET PROTESTANTS-----	125
---	-----

Vitaliy Stankevich SOURCES OF THE NEW TESTAMENT IDEAL OF DISCIPLESHIP IN THE ANCIENT JEWISH SYSTEM OF EDUCATION ON THE EXAMPLE OF THE WORLDVIEW OF THE APOSTLE PAUL-----	138
--	-----

Vitalii Khromets PROTO THEOLOGICAL EDUCATION: ANNOUNCING SCHOOLS, SCHOOLS AT BISHOPS' HOUSES AND MONASTERIES-----	150
--	-----

SOCIETY

Nina Khatiashvili, Otar Kochoradze SPIRITUAL SECURITY OF THE MODERN GEORGIAN STATE-----	156
---	-----

Dariko Khvedelidze DIVERGENT THINKING AND ITS ROLE IN THE SYSTEM OF EDUCATION-----	163
---	-----

Tamaz Todradze, Giorgi Kochishvili ACTIVE CIVIL ACTIONS AS A RESULT OF THE MATURITY OF PUBLIC OPINION-----	171
---	-----

PRACTICE

Garry Gunia, Zizi Svanidze TO QUESTIONS OF EVALUATING OF BACKGROUND AIR POLLUTION OF RESORT AREAS OF THE BLACK SEA COAST OF GEORGIA-----	176
--	-----

Alexander Kolesnichenko PSYCHOLOGICAL DECOMPRESSION OF SERVICEMEN, AS THE STAGE OF READAPTATION TO LIFE IN SOCIETY-----	188
--	-----

Dariko Khvedelidze IMPLEMENTATION OF APPROACHES / PRINCIPLES OF INCLUSIVE EDUCATION AT THE SCHOOL LEVEL-----	198
---	-----

Alexander Gegechkori, Ludmila Nepipenko ARTS EDUCATION OF OFFICER STAFF AND ITS NEW PARADIGMS	207
---	-----

СОДЕРЖАНИЕ

ПРАКТИКА ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Тамта Мегрелишвили СУТЬ И ЗНАЧЕНИЕ СОВРЕМЕННОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ-----	5
Елена Покогодная УПРАВЛЕНИЕ ИЗМЕНЕНИЯМИ ДЛЯ СОЗДАНИЯ ВЫСОКОЭФФЕКТИВНЫХ ПУБЛИЧНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ-----	12
Георгий Кочишвили ОБЩЕСТВЕННОЕ МНЕНИЕ, КАК ВАЖНЕЙШИЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСКОЙ АКТИВНОСТИ-----	21
Игорь Ващенко, Егор Ващенко ВОЕННО-ГРАЖДАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ В УКРАИНЕ КАК ФАКТОР НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ: КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ-----	31
გიორგი კირვალიძე СОЦИАЛНИИ ТЕХНОЛОГИИ СФЕРЕ РАЗВИТИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЕРВИССОВ-----	42
სალომე გუმბერიძე, ოთარ კოჩორაძე ПОЛИТИКА КИБЕРПРЕСТУПНОСТИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН-----	47
ПРАВО	
Тамар Мамниашвили ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПУТЕЙ И МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ-----	55
Елена Салиенко РЕАЛИЗАЦИЯ НАРОДОВЛАСТИЯ КАК СПОСОБ РАЗРЕШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ МЕЖДУ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ И ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТЬЮ В УКРАИНЕ-----	71
Хатиа Кукчишвили ПОЗИТИВНЫЕ И НЕГАТИВНЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА ГОСУДАРСТВА И ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ-----	84
Станислав Мозоль ХАРАКТЕРИСТИКА СУЩЕСТВУЮЩИХ МОДЕЛЕЙ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ-----	90
Тамаз Тодраძე КОНСТИТУЦИОННОЕ УСТРОЙСТВО СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК-----	100
Сергей Пономарев ОСОБЕННОСТИ И НАПРАВЛЕНИЯ РЕФОРМИРОВАНИЯ СЕКТОРА БЕЗОПАСНОСТИ И ОБОРОНЫ УКРАИНЫ-----	106

Михаил Завальный ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ НЕГОСУДАРСТВЕННОЙ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ-----	115
--	-----

ГОСУДАРСТВО И РЕЛИГИЯ

Константин Тетерятников ТРУДОВАЯ ЭТИКА ПОСТСОВЕТСКИХ ПРОТЕСТАНТОВ-----	125
--	-----

Виталий Станкевич ИСТОЧНИКИ НОВОЗАВЕТНОГО ИДЕАЛА УЧЕНИЧЕСТВА В ДРЕВНЕЙ ЕВРЕЙСКОЙ СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ НА ПРИМЕРЕ МИРОВОЗЗРЕНИЯ АПОСТОЛА ПАВЛА-----	138
---	-----

Виталий Хромец ПРОТОБОГОСЛОВСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ОГЛАСИТЕЛЬНЫЕ УЧИЛИЩА, ШКОЛЫ ПРИ АРХИЕРЕЙСКИХ ДОМАХ И МОНАСТЫРЯХ-----	150
---	-----

ОБЩЕСТВО

Нина Хатиашвили, Отар Кочорадзе ДУХОВНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ СОВРЕМЕННОГО ГРУЗИНСКОГО ГОСУДАРСТВА-----	156
--	-----

Дарико Хведелидзе ДИВЕРГЕНТНОЕ МЫШЛЕНИЕ И ЕГО РОЛЬ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ-----	163
--	-----

Тамаз Тодрадзе, Георгий Кочишвили АКТИВНЫЕ ГРАЖДАНСКИЕ ДЕЙСТВИЯ, КАК РЕЗУЛЬТАТ СОЗРЕВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ-----	171
--	-----

ПРАКТИКА

Гарри Гуння, Зизи Сванидзе К ВОПРОСАМ ОЦЕНКИ ФОНОВОГО ЗАГРЯЗНЕНИЯ АТМОСФЕРЫ КУРОРТНЫХ РАЙОНОВ ЧЕРНОМОРСКОГО ПОБЕРЕЖЬЯ ГРУЗИИ-----	176
---	-----

Александр Колесниченко ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ДЕКОМПРЕССИЯ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ, КАК ЭТАП РЕАДАПТАЦИИ К ЖИЗНИ В ОБЩЕСТВЕ-----	188
---	-----

Дарико Хведелидзе ВНЕДРЕНИЕ ПОДХОДОВ/ПРИНЦИПОВ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА УРОВНЕ ШКОЛЫ-----	198
---	-----

Александр Гегечкори, Людмила Непипенко ГУМАНИТАРНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ОФИЦЕРСКИХ КАДРОВ И ЕЕ НОВЫЕ ПАРАДИГМЫ-----	207
--	-----

ავტორები

ალექსანდრე გეგეჭკორი	უკრაინის ეროვნული გვარდიის ეროვნული აკადემიის სოციალურ-ჰუმანიტარული დისციპლინების კათედრის დოცენტი. (უკრაინა)
გარი გუნია	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ჰიდრომეტეოროლოგიის ინსტიტუტის ბუნებრივი გარემოს დაბინძურების მონიტორინგისა და პროგნოზების განყოფილების მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი, გეოგრაფიის მეცნიერებათა დოქტორი, ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი.
სალომე გუმბერიძე	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
ეგორ ვაშჩენკო	იაროსლავ ბრძენის სახ. ეროვნული იურიდიული უნივერსიტეტის პროკურატურისა და კრიმინალისტური იუსტიციის ინსტიტუტის მე-4 კურსის სტუდენტი. (უკრაინა)
იგორ ვაშჩენკო	ისტორიულ მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი, უკრაინის ეროვნული გვარდიის ეროვნული აკადემიის სოციალურ-ჰუმანიტარული დისციპლინების კათედრის უფროსი. (უკრაინა)
მიხეილ ზავალნი	ხარკოვის № 3 შინაგან საქმეთა ეროვნული უნივერსიტეტის ადმინისტრაციული სამართლისა და პროცესის კათედრის დოცენტი, იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი, უფროსი მეცნიერთანამშრომელი. (უკრაინა)
თამაზ თოდრაძე	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
გიორგი კირვალიძე	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

ხელისუფლება და საზოგადოება № 2(46) 2018

- ალექსანდრე კოლესნიჩენკო ფსიქოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი, უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი, უკრაინის ეროვნული გვარდის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის სამხარი საქმიანობის მორალურ-ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორიის უფროსი. (უკრაინა)
- თამარ მამნიაშვილი საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
- თამთა მეგრელიშვილი საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
- სტანისლავ მოზოლი შინაგან საქმეთა ეროვნული აკადემიის კრიმინოლოგიისა და სასჯელაღსრულებითი სამართლის კათედრის დოცენტი, იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი, უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი. (უკრაინა)
- ლუდმილა ნეპიპენკო იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი, უკრაინის ეროვნული გვარდის ეროვნული აკადემიის სოციალურ-ჰუმანიტარული დისციპლინების კათედრის დოცენტი (უკრაინა)
- ელენე პოკოლოდნაია უკრაინის პრეზიდენტთან არსებული სახელმწიფო მართის ეროვნული აკადემიის ხარკოვის რეგიონალური ინსტიტუტის პოლიტოლოგიისა და ფილოსოფიის კათედრის დოქტორანტი. (უკრაინა)
- ელენე სალიენკო სახელმწიფო მართვის მეცნიერებათა კანდიდატი, უკრაინის ეროვნული გვარდის ეროვნული აკადემიის სოციალურ-ჰუმანიტარული დისციპლინების კათედრის დოცენტი. (უკრაინა)
- ზიზი სვანიძე საქართველოს ეკოლოგიის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ქიმიური ტექნოლოგიისა და მეტალურგიის ფაკულტეტის პროფესორი.

ხელისუფლება და საზოგადოება № 2(46) 2018

კონსტანტინე ტეტერიატნიკოვი	პ.ნ. დრაგომანოვის სახელობის ეროვნული პედაგოგიური უნივერსიტეტის კულტუროლოგიის კათედრის მამიებელი. (უკრაინა)
სერგეი პონომარიოვი	ხარკოვის შინაგან საქმეთა ეროვნული უნივერსიტეტის დოქტორანტი, იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი. (უკრაინა)
ვიტალი სტანკევიჩი	ისტორიის მაგისტრი, მ.პ. დრაგომანოვას სახ. ეროვნული პედაგოგიური უნივერსიტეტის კულტუროლოგიის კათედრის ასპირანტი. (უკრაინა)
ოთარ ქოჩორაძე	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი,
ხატია ქუქჩიშვილი	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
ნინა ხატიაშვილი	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
დარიკო ხვედელიძე	სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი, სსიპ ჭიათურის მუნიციპალიტეტის სოფელ დარკვეთის საჯარო სკოლის დირექტორი
ვიტალი ხრომეცი	ფილოსოფიის მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი, მ.პ. დრაგომანოვას სახ. ეროვნული პედაგოგიური უნივერსიტეტის კულტუროლოგიის კათედრის დოცენტი. (უკრაინა)

AUTHORS

Alexander Gegechkori	Associate Professor of the Social and Law subjects Chair of the National Academy of the National Guard of Ukraine. (Ukraine)
Salome Gumberidze Garry Gunia	Doctoral Candidate, Georgian Technical University The Chief Scientific Collaborator of Department of the Forecast and Monitoring of Pollution of an Environment of Institute of Hydrometeorology of the Georgian Technical University, the Doctor of Geographical Sciences, the Ph.D. in Physics and Mathematics Sciences.
Giorgi Kirvalidze Otar Kochoradze Alexander Kolesnichenko	Doctoral Candidate, Georgian Technical University Professor, Georgian Technical University PhD of candidate of psychological sciences, senior research officer of the research center of National Guard of Ukraine, Kharkov, National Academy of the National Guard of Ukraine. (Ukraine)
Nina Khatiashvili Vitalii Khtomets	Doctoral Candidate, Georgian Technical University PHD, Associate Professor, Associate Professor of Cultural Studies at the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. (Ukraine)
Khatia Kukchishvili Dariko Khvedelidze	Doctoral Candidate, Georgian Technical University Doctor of Social Sciences, Director of the public school of the village of Darkveti, Chiatura municipality
Tamar Mamniashvili Tamta Megrelishvili Stanislav Mozol	Doctoral Candidate, Georgian Technical University Doctoral Candidate, Georgian Technical University Assistant professor of Criminology and Penal Law Department of the National Academy of Internal Affairs, candidate of law sciences, senior scientific employee. (Ukraine)
Ludmila Nepipenko	Candidate of history, assistant professor of social- humanities sciences department at Military Institute of Interior Forces of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Ukraine)
KonstantinTetryatnikov	Competitor of the Department of Culturology at the National Pedagogical University named after P.N. Drahomanov. (Ukraine)
Tamaz Todradze Elena Salienko	Doctoral Candidate, Georgian Technical University PhD in Public Administration, Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines of the National Academy of the National Guard of Ukraine. (Ukraine)

- Vitaliy Stankevich Master of History, Post-graduate Student of the Department of Cultural Studies of the National Pedagogical University. M.P. Dragomanova. (Ukraine)
- Zizi Svanidze The academician of Academy of Ecological sciences of Georgia, Dr.Sci.Tech., the professor of faculty of chemical technologies and metallurgy of the Georgian Technical University.
- Elena Pokolodnaya Doctoral student of Political Science and Philosophy Chair of Kharkiv Regional Institute for Public Administration of National Academy for Public Administration under the President of Ukraine. (Ukraine)
- Serhii Ponomarov Postdoctoral student of Kharkiv National University of Internal Affairs, candidate of law sciences. (Ukraine)
- Igor Vashchenko Candidate of historical sciences, associate professor, head of the department of social and humanitarian disciplines of the National Academy of the National Guard of Ukraine. (Ukraine)
- Yegor Vashchenko 4 th year student of the Institute of Prosecution and Forensic Justice of the Yaroslav Mylryi National Law University. (Ukraine)
- Mikhail Zavalnyi Assistant professor of Administrative Law and Procedure Department of the Faculty No. 3 of Kharkiv National University of Internal Affairs, candidate of law sciences, senior scientific employee. (Ukraine)

АВТОРЫ

Игорь Ващенко	Кандидат исторических наук, доцент, начальник кафедры социально-гуманитарных дисциплин Национальной академии Национальной гвардии Украины. (Украина)
Егор Ващенко	Студент 4 курса Института прокуратуры и криминалистической юстиции Национального юридического университета им. Ярослава Мудрого. (Украина)
Александр Гегечкори	Доцент, доцент кафедры социально-гуманитарных дисциплин Национальной академии Национальной гвардии Украины. (Украина)
Саломе Гумберидзе	Докторант Грузинского технического университета
Гарри Гуния	Доктор географических наук, кандидат физико-математических наук, главный научный сотрудник отдела мониторинга и прогнозов загрязнения природной среды Института гидрометеорологии Грузинского технического университета.
Михаил Завальный	Доцент кафедры административного права и процесса факультета № 3 Харьковского национального университета внутренних дел, кандидат юридических наук, старший научный сотрудник. (Украина)
გიორგი კირვალიძე	Докторант Грузинского технического университета
Александр Колесниченко	Кандидат психологических наук, старший научный сотрудник, начальник научно-исследовательской лаборатории морально-психологического сопровождения служебно-боевой деятельности Национальной гвардии Украины научно-исследовательского центра Национальной гвардии Украины, Национальная академия Национальной гвардии Украины, (Украина)
Отар Кочорадзе	Профессор Грузинского технического университета
Хатиа Кукчишвили	Докторант Грузинского технического университета
Тамар Мамниашвили	Докторант Грузинского технического университета
Тамта Мегрелишвили	Докторант Грузинского технического университета

Станислав Мозоль	Доцент кафедры криминологии и уголовно-исполнительного права Национальной академии внутренних дел, кандидат юридических наук, старший научный сотрудник. (Украина)
Людмила Непипенко	Кандидат исторических наук, доцент кафедры социально-гуманитарных дисциплин Национальной академии Национальной гвардии Украины. (Украина)
Елена Покоloodная	Докторант кафедры политологии и философии Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины. (Украина)
Сергей Пономарев	Докторант Харьковского национального университета внутренних дел, кандидат юридических наук. (Украина)
Елена Салиенко	Кандидат наук по государственному управлению, Доцент кафедры социально-гуманитарных дисциплин Национальной академии Национальной гвардии Украины. (Украина)
Зизи Сванидзе	Акад. Академии Экол.наук Грузии, доктор технич.наук, профессор факультета химич.технологий и металлургии грузинского технического университета
Виталий Станкевич	Магистр истории, аспирант кафедры культурологии Национального педагогического университета им. М.П. Драгоманова, (Украина)
Константин Тетерятников	Соискатель кафедры культурологии в Национальном педагогическом университете имени П.Н.Драгоманова. (Украина)
Тамаз Тодрадзе	Докторант Грузинского технического университета
Нина Хагиашвили	Докторант Грузинского технического университета
Дарико Хведелидзе	Доктор социальных наук, Директор публичной школы деревни Дарквети, Чиатурского муниципалитета
Виталий Хромец	Кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры культурологии Национального педагогического университета имени М.П.Драгоманова. (Украина)

ჟურნალის რედკოლეგია

ნანა ავალიანი	ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს მრჩეველი. (საქართველო)
რუდიგერ ანდრესენი	ბერლინის უნივერსიტეტის პროფესორი ეკონომიკის დარგში, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი. (გერმანია)
მეუფე აბრაამი (გარმელია)	დასავლეთ ევროპის მიტროპოლიტი. (საქართველო)
ევგენი ბარათაშვილი	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, ეკონომიკისა და ბიზნესის მართვის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი. (საქართველო)
გიორგი ბაღათურია	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი. (საქართველო)
ოთარ ბაღათურია	პასუხისმგებელი მდივანი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი. (საქართველო)
რასა ბელოკაიტი	ვიტაუტას დიდის უნივერსიტეტის პროფესორი. (ლიტვა)
ანასტასია განიჩი	რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ცენტრალური აზიის, კავკასიისა და ურალ-ვოლგისპირეთის შემსწავლელი ცენტრის მეცნიერ-მუშაკი, დოცენტი. (რუსეთი)
იური გორიცი	მოსკოვის ენერგეტიკული ინსტიტუტის პროფესორი. (რუსეთი)
ვახტანგ გურული	საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის პროფესორი, (საქართველო)
ქეთო დავითაია	ილიას უნივერსიტეტის ზოოლოგიის ინსტიტუტის ასოცირებული მკვლევარი, (საქართველო)
შოთა დოლონაძე	მთავარი რედაქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, (საქართველო)
ელუნ დრაკე	ევროპის საბჭოს ექსპერტი. (საფრანგეთი)
ჰარალდ ვერტცი	სორბონას უნივერსიტეტის ”ჰარი-8“-ის პროფესორი ინფორმატიკის დარგში. (საფრანგეთი)

გენადი იაშვილი	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, საჯარო მმართველობისა და ელექტრონული ბიზნესის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი. (საქართველო)
სერჯო კამიზი	“ლა საპინმა“-ს უნივერსიტეტის პროფესორი. (იტალია)
რიჩარდ მასი	ნოტრდამის უნივერსიტეტის პროფესორი. (ნიდერლანდების სამეფო)
მიხაილო მედვიდი	უკრაინის ეროვნული გვარდიის ეროვნული აკადემიის უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი. (უკრაინა)
როინ მეტრეველი	აკადემიკოსი. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი. (საქართველო)
იოშიკა მიცუი	იოკოჰამას ეროვნული უნივერსიტეტის პროფესორი, (იაპონია)
ბადრი ნაკაშიძე	აჭარის არ განათლების, კულტურისა და სპორტის მინისტრის მოადგილე, იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. (საქართველო)
ლიზავეტა ჟახანინა	კანზასის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, (ამერიკის შეერთებული შტატები)
ბუდი ნურანი რუჩჯანა	პაჯაჯარანის უნივერსიტეტის პროფესორი. (ინდონეზია)
რამონ პიეტრო-სუარესი გერტ სურმიულენი	ევროპის საბჭოს ექსპერტი (ესპანეთი) დოქტორი, ლოჯისტიკური კომპანიის პრეზიდენტი, (გერმანია)
ქეთი ქოქრაშვილი	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, ადმინისტრაციის ხელმძღვანელი, (საქართველო)
ოთარ ქოჩორაძე	მთავარი რედაქტორის მოადგილე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, (საქართველო)
რუსუდან ქუთათელაძე	საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, ბიზნესტექნოლოგიების ფაკულტეტის დეკანი, (საქართველო)
მაია ჩხეიძე	საქართველოს უნივერსიტეტის პროფესორი, (საქართველო)

ხელისუფლება და საზოგადოება № 2(46) 2018

ვიაჩესლავ ძიუნძიუკი	უკრაინის პრეზიდენტთან არსებული სახელმწიფო მართვის ეროვნული აკადემიის ხარკოვის რეგიონალური ინსტიტუტის პროფესორი, პოლიტოლოგიისა და ფილოსოფიის კათედრის გამგე. (უკრაინა)
ია ხუბაშვილი	ივანე ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, (საქართველო)
ენდრიუ ლენუქს ჰარდინგსი	კინგსკოლეჯის პროფესორი, (დიდი ბრიტანეთი)

EDITORIAL BOARD

NANA AVALIANI	PhD of History, adviser Ministry of Foreign affairs of Georgia. (Georgia)
RUDIGER ANDRESEN	Professor of Economics of Berlin University, Doctor of Honour of Georgian Technical University. (Germany)
His Eminence ABRAHAM (GARMELIA)	Metropolitan of Western Europe. (Georgia)
EVGENI BARATASHVILI	Professor of Georgian Technical University, Head of Department of Economics and Business Managemnt. (Georgia)
GIORGI BAGATURIA	Professor of Georgian Technical University. (Georgia)
OTAR BAGATURIA	Responsible Editor, Associate Professor of Georgian Technical University (Georgia)
RASA BELOKAITE	Professor of the University of Vitautas the Great. (Litva)
MAIA CHKHEIDZE	Professor of University of Georgia. (Georgia)
KETO DAVITAIA	Associate researcher of Ilia University Zoology Institute, (Georgia)
SHOTA DOGONADZE	Chief Editor, Professor of Georgian Technical University, (Georgia)
ELUN DRUCKE	Expert of European Council. (France)
VIACHESLAV DZIUNDZIUK	Professor of Kharkiv Regional Institute of Public Administration of National Academy of Public Administration attached to the Office of the President of Ukraine. Head of Political Science and Philosophy Chair. (Ukraine)
ANASTASIA GANICH	Docent, Scientific worker of Central Asia, Caucasus and Ural-Volga researcher center of the Avcademy of Sciences of Russia. (RF)
YURI GORITSKIY	Professor of Moscow Power Engineering Institute. (RF)
VAKHTANG GURULI	Professor of St. Andrew the First-Called Georgian University of the Patriarchate of Georgia. (Georgia)
ANDRU LENUKS HARDINGS	Professor of King's college. (UK)
GENADI IASHVILI	Professor of Georgian Technical University, Head of the Public Administration and Electronic Business Department. (Georgia)
SERGIO CAMIZ	Professor of the University of Roma „La Sapienza“. (Italia)

KETI KOKRASHVILI	Professor of Georgian Technical University, Head of the Administration. (Georgia)
OTAR KOCHORADZE	Deputy Editor-in-Chief, Professor of Georgian Technical University. (Georgia)
IA KHUBASHVILI	Professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. (Georgia)
RUSUDAN KUTATELADZE	Professor of Georgian Technical University, Dean of the Faculty of Business Technologies. (Georgia)
RICHARD MAAS	Professor of the University of Notrdam. (The Netherlands)
MYKHAILO MEDVID	Senior Researcher of National Academy of National Guard of Ukraine. (Ukraine)
ROIN METREVELI	Academician. Vice President of Georgian Academy of Sciences. (Georgia)
IOSHIKA MITSUI	Professor of National University of Yokohama. (Japan)
BADRI NAKASHIDZE	Deputy Minister of Education, Culture and Sport AR of Adjara, Doctor of Law Sciences, Professor. (Georgia)
RAMON PIETRO-SUARES	Expert of European Council (Spain)
BUDI NURANI RUCHJANA	Professor of the University of Padjadjaran. (Indonesia)
GERT SURMIULEN	Doctor, preident of Logistic company. (Germany)
LIZAVETA DJAKHANINA	Professor of Kansas State University. (USA)
HARALD WERTZ	Professor of Informatics of Sorbona University "Pari-8". (France)

РЕДКОЛЛЕГИЯ

НАНА АВАЛИАНИ

Советник МИД Грузии, доктор исторических наук. (Грузия)

Владыко АВРААМ (ГАРМЕЛИЯ)

Митрополит Западной Европы. (Грузия)

РУДИГЕР АНДРЕСЕН

Профессор экономики Берлинского университета, почетный доктор Грузинского технического университета. (Германия)

ГЕОРГИЙ БАГАТУРИЯ

Профессор Грузинского технического университета. (Грузия)

ОТАР БАГАТУРИЯ

Ответственный секретарь, Ассоциированный профессор Грузинского технического университета. (Грузия)

ЕВГЕНИЙ БАРАТАШВИЛИ

Профессор Грузинского технического университета, руководитель департамента экономики и управления бизнесом. (Грузия)

РАСА БЕЛОКАЙТЕ

Профессор университета Витаутаса Великого. (Литва)

ХАРАЛЬД ВЕРТЦ

Профессор информатики Сорбонского университета «Пари-8». (Франция)

АНАСТАСИЯ ГАНИЧ

Доцент, научный сотрудник исследовательского центра Центральной Азии, Кавказа и Урал-приволжья АН РФ. (РФ)

ЮРИЙ ГОРИЦКИЙ

Профессор Московского энергетического института. (РФ)

ВАХТАНГ ГУРУЛИ

Профессор Грузинского Университета им. св. Андрея Первозванного Патриаршества Грузии. (Грузия)

КЕТО ДАВИТАЯ

Ассоциированный исследователь Института зоологии им. Илии, (Грузия)

ШОТА ДОГОНАДZE

Главный редактор, профессор Грузинского технического университета. (Грузия)

ЕЛУН ДРАКЕ

Эксперт Совета Европы (Франция)

ВЯЧЕСЛАВ ДЗЮНДЗЮК

Профессор Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, заведующий кафедрой политологии и философии. (Украина)

СЕРДЖИО КАМИЗ	Профессор Римского Университета «Ла Сапиенза» (Италия)
КЕТЕВАН КОКРАШВИЛИ	Профессор Грузинского технического университета, глава администрации университета. (Грузия)
ОТАР КОЧОРАДЗЕ	Заместитель главного редактора, профессор Грузинского технического университета. (Грузия)
РУСУДАН КУТАТЕЛАДЗЕ	Профессор Грузинского технического университета, декан факультета бизнес-технологий. (Грузия)
РИЧАРД МААС	Профессор университета Нотрдам. (Нидерланды)
МИХАЙЛО МЕДВИДЬ	Старший научный сотрудник Национальной академии Национальной гвардии Украины. (Украина)
РОИН МЕТРЕВЕЛИ	Академик. Вице-президент АН Грузии. (Грузия)
ИОШИКА МИЦУИ	Профессор национального университета Йогогамы . (Япония)
БАДРИ НАКАШИДЗЕ	Заместитель министра образования, культуры и спорта АР Аджарии, Доктор юридических наук, профессор. (Грузия)
РАМОН ПЬЕТРО-СУАРЕС	Эксперт Совета Европы. (Испания)
БУДИ НУРАНИ РУЧДЖАНА	Профессор университета Паджанджаран. (Индонезия)
ГЕРТ СУРМИОЛЕН	Доктор, президент логистической компании (Германия)
ИЯ ХУБАШВИЛИ	Профессор Тбилисского государственного университета им. Ив.Джавахишвили (Грузия)
МАЙА ЧХЕИДЗЕ	Профессор Университета Грузии (Грузия)
ЛИЗАВЕТА ЖАХАНИНА	Профессор государственного университета Канзас (США)
ЭНДРЮ ЛЕНУКС ХАРДИНГС	Профессор кингсколледжа (Великобритания)
ГЕННАДИЙ ЯШВИЛИ	Профессор Грузинского технического университета, руководитель департамента публичного управления и электронного бизнеса (Грузия)

ქურნალის ტექნიკური რედაქტორი: ზურაბ ჯიშკარიანი
Технический редактор журнала: Зураб Джишкарยานи
Technical Editor: Zurab Jishkariani